DOKUMENTI I MATERIJALI

UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA

I

DOKUMENTI I MATERIJALI UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA

DOKUMENTI
I MATERIJALI

UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA

TOM I

NOVEMBAR 1937—1938

Iz arhiva
Ministarstva vanjskih poslova
Njemačke

BLIOTEKA »TRIDESET DANA«

PREDGOVOR

Ministarstvo vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država objavilo je početkom 1948. godine zbornik izvještaja i raznih zabilježaka hitlerovskih diplomatskih činovnika pod naslovom »Nacističko-sovjetski odnosi 1939.—1941. god.« Kao što se vidi iz predgovora tog zbornika, vlade SAD i Engleske sporazumjele su se u ljeto 1946. god. o objavljivanju njemačkih diplomatskih dokumenata. Tome sporazumu se kasnije pridružila i Francuska. 1945. god. sovjetska vlada je predlagala engleskoj vladi da se njemački dokumenti zajednički razrade i insistirala na tome da se sovjetskim stručnjacima odobri da učestvuju u tome radu. Međutim prijedlog sovjetske vlade bio je odbijen. Američka, engleska i francuska vlada objavile su njemačke dokumente jednostrano, bez učešća Sovjetskog Saveza. Zato je sovjetska vlada smatrala da ima puno pravo da sa svoje strane pristupi objavljivanju tajnih dokumenata iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke, nađenih u ratnom plijenu koji je pao u ruke sovjetskih trupa poslije pobjedonosnog ulaska u Berlin.

Dokumenti koji su ušli u ovaj zbornik — prvi tom ove publikacije — odnose se na period od novembra 1937. god. do decembra 1938. god. Zbornik sadrži protokole razgovora Hitlera, Ribbentropa i drugih predstavnika njemačke vlade sa stranim političarima, izvještaje njemačkih diplomatskih predstavnika u inozemstvu i druge dokumente koji se odnose na pregovore njemačke vlade s vladama drugih država. Osim toga, u zbornik su ušli pojedini dokumenti drugih vlada koji se neposredno odnose na doku-

mente iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke štampane u ovom zborniku.

Dokumenti su raspoređeni kronološkim redom.

Službene oznake koje imaju standardni karakter, t. j. koje se, kao pravilo, ponavljaju na svakom dokumentu određene vrste, u objavljenom tekstu ruskih prijevoda izostavljene su. Tu dolaze:

1. Pečat za registraciju primljenih pisama. 2. Pečat za obilježavanje slanja kopija odjeljenjima ministarstva i ličnostima. 3. Pečati »Geheime Reichssache« i »Geheimvermerk für Geheimreichssache«. 4. Broj toga otkucanog primjerka.

U publikaciji je ukazano na vrstu dokumenta (pismo, telegram, zabilješka i t. d.), otpremni broj, primjedbe o povjerljivosti. U slučajevima kada se objavljeni tekst štampa s kopije reproducirana je na dokumentu postojeća primjedba: »Kopija«.

Također su reproducirane rezolucije koje nemaju samo tehnički nego i principijelni značaj. U napomenama su navedeni oni slučajevi kada prijevod nije vršen s njemačkog, već s nekog drugog jezika.

Ovaj zbornik je pripremila za štampu Uprava arhiva Ministarstva vanjskih poslova SSSR.

SPISAK DOKUMENATA

Str.

Str.

Str.

Br. 1

HITLEROV RAZGOVOR S HALIFAXOM[1]

PREDSJEDNIK RAJHSBANKE *Berlin, 28. januara 1938. god.*
Dr. HJALMAR SCHACHT[2]

Primljeno 28. januara 1938. god.
Referirano gospodinu rajhsministru[3]

Mnogopoštovani g. von Neurath!

U prilogu Vam vraćam izvještaj o posjeti lorda Halifaxa s najvećom zahvalnošću što ste mi ukazali mogućnost da se s njim upoznam.

Heil Hitler!
Odani Vam
Hjalmar Schacht

G. rajhsministru
vanjskih poslova
baronu von Neurathu
Berlin,
Ministarstvo vanjskih poslova

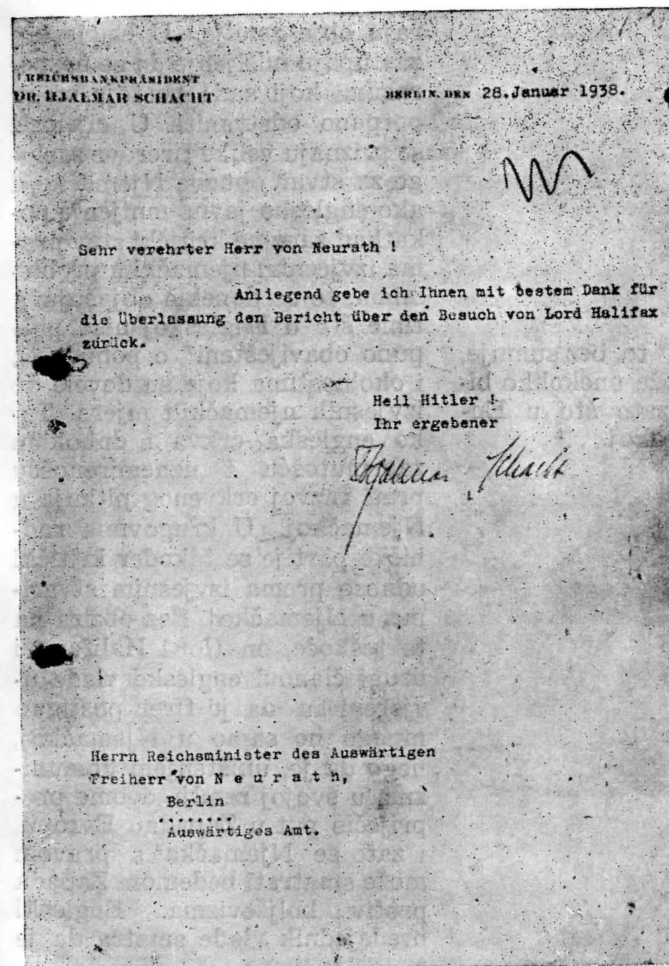
[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. Original.
[2] Štampani formular.
[3] Pečat.

PROTOKOL RAZGOVORA
IZMEĐU FIRERA I RAJHSKANCELARA I LORDA HALIFAXA U PRISUSTVU G. RAJHSMINISTRA VANJSKIH POSLOVA

U Obersalzbergu, 19. XI. 1937. god.[1]

Lord Halifax je, počinjući razgovor, podvukao da pozdravlja mogućnost da se putem ličnog razgovora s firerom postigne bolje međusobno razumijevanje između Engleske i Njemačke. To bi bilo od ogromnog značenja ne samo za obje zemlje, već i za cijelu evropsku civilizaciju. Pred svoj odlazak iz Engleske on je o tom posjetu razgovarao s predsjednikom vlade i engleskim ministrom vanjskih poslova i oni su bili potpuno suglasni u određivanju njenog cilja. Sada se radi o tome da se prečisti pitanje kako da se stvori mogućnost svestranog i iskrenog pretresanja svih pitanja koja interesi-

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. Prilog uz Schachtovo pismo od 28. januara 1938. god. upućeno Neurathu (v. str. 13.) — Prim. red.



REICHSBANKPRÄSIDENT
DR. HJALMAR SCHACHT

BERLIN, DEN 28. Januar 1938.

Sehr verehrter Herr von Neurath !

Anliegend gebe ich Ihnen mit bestem Dank für die Überlassung den Bericht über den Besuch von Lord Halifax zurück.

Heil Hitler !
Ihr ergebener

Hjalmar Schacht

Herrn Reichsminister des Auswärtigen
Freiherr von N e u r a t h,
Berlin
....
Auswärtiges Amt.

Fotokopija Schachtovog pisma Neurathu od 28. januara 1938. god.

raju obje zemlje. U Engleskoj zastupaju mišljenje da se nesporazumi koji sada postoje mogu potpuno odstraniti. U cijelosti se priznaju velike firerove zasluge za stvar obnove Njemačke, i ako englesko javno mnijenje pokatkad zauzme kritički stav prema izvjesnim njemačkim problemima, to se donekle objašnjava time što u Engleskoj nisu potpuno obaviješteni* o pobudama i okolnostima koje su dovele do izvjesnih njemačkih mjera. Tako engleska crkva s dubokom zabrinutošću i uznemirenošću prati razvoj crkvenog pitanja u Njemačkoj. U krugovima radničke partije se također kritički odnose prema izvjesnim stvarima u Njemačkoj. Bez obzira na te teškoće, on (lord Halifax) i drugi članovi engleske vlade uvjereni su da je firer postigao mnogo ne samo u Njemačkoj, nego da je, uništenjem komunizma u svojoj zemlji, ovome preprij ečio put u Zapadnu Evropu, i zato se Njemačka s pravom može smatrati bedemom Zapada protiv boljševizma. Engleski predsjednik vlade smatra da je

* to, bez sumnje, može unekoliko biti zato što u Engleskoj ...[1]

[1] Paralelna zabilješka odgovarajućih rečenica na engleskom jeziku. Ta je zabilješka u njemačkom originalu objavljenog dokumenta unesena na marginama s lijeve strane, sa zvjezdicama koje ukazuju na ona mjesta njemačkog teksta na koja se odnose engleske varijante. — Prim. red.

Aufzeichnung über die Unterredung
zwischen dem Führer und Reichskanzler und Lord Halifax
in Anwesenheit des Herrn Reichsaußenministers
Am Obersalzberg am 19.11.1937.

Lord Halifax betonte eingangs, daß er die Gelegenheit begrüße, durch eine persönliche Aussprache mit dem Führer ein besseres Verständnis zwischen England und Deutschland herbeiführen zu können. Es wäre dies nicht nur für die beiden Länder, sondern auch für die gesamte europäische Zivilisation von größter Wichtigkeit. Vor seiner Abreise aus England habe er noch mit dem Premierminister und dem Englischen Außenminister über diesen Besuch gesprochen, und sie seien sich in der Zielsetzung absolut einig gewesen. Es handle sich darum, festzustellen, auf welche Weise die Gelegenheit für eine umfassende und freimütige Erörterung aller beide Länder betreffenden Fragen geschaffen werden könne. In England sei man der Auffassung, daß die zur Zeit bestehenden Mißverständnisse durchaus aus dem Wege geräumt werden könnten. Man erkenne die großen Verdienste, die sich der Führer um den Wiederaufbau Deutschlands erworben habe, voll und ganz an, und wenn die englische öffentliche Meinung zu gewissen deutschen Problemen gelegentlich eine kritische Stellung einnehme x), so liege dies zum Teil daran, daß man in England nicht vollständig über die Beweggründe und Umstände

x) it might no doubt be in part because people in England ....

Fotokopija prve strane protokola razgovora između Hitlera i Halifaxa od 19. novembra 1937. god.

potpuno moguće naći rješenje putem iskrene razmjene mišljenja*. Rješenje pak teških problema može se olakšati uzajamnim povjerenjem. Ako bi Njemačka i Engleska uspjele postići sporazum, ili bar mu se približiti, onda bi, po mišljenju Engleza, bilo potrebno da u pretresanje budu uključene** one zemlje koje su u političkom pogledu bliske Njemačkoj i Engleskoj. Ovdje se misli na Italiju i Francusku, kojima odmah treba staviti do znanja*** da englesko-njemačka suradnja ni u kom slučaju ne znači neprijateljske makinacije protiv Italije ili Francuske. Ne smije se imati takav utisak da će »osovina Berlin—Rim« ili dobri odnosi između Londona i Pariza štetiti zbog njemačko - engleskog zbližavanja. Zatim, pošto se kao rezultat njemačko-engleskog zbližavanja pripremi teren, četiri velike zapadnoevropske države treba zajedno da stvore osnovu na kojoj može biti uspostavljen dugotrajni mir u Evropi. Nijedna od četiri države ne treba ni u kom slučaju da ostane izvan te suradnje, jer se u protivnom ne će učiniti kraj sadašnjem nestabilnom položaju.

Firer je odgovorio da njemu sporazum između četiri zapadnoevropske države izgleda vrlo lak ako se radi samo o dobroj volji i prijateljskom odnosu jedne prema drugoj.

Stvar bi se komplicirala kad bi se pokrenula bitna poslovna pitanja. Ako se želi osigurati suradnja Njemačke, onda treba zapitati kako će drugi partneri gledati na Njemačku: da li kao na državu u smislu Versajskog ugovora — onda teško da će biti moguće da se izađe iz okvira uspostavljanja čisto formalnih odnosa između evropskih država — ili će se pak na Njemačku gledati kao na državu koja više ne nosi na sebi ni moralni ni materijalni žig Versajskog ugovora. U tom slučaju iz izmijenjene situacije treba napraviti logičan zaključak, jer se ne može zahtijevati aktivna suradnja u evropskoj politici od države kojoj se ne priznaje zakonito pravo velike države da aktivno djeluje. Tragedija je u tome što u Engleskoj i Francuskoj nikako ne mogu da se pomire s mišlju da je Njemačka, koja je poslije Vestfalskog mira 250 godina bila samo teorijski pojam, za posljednjih 50 godina postala stvarnost.

Zadatak razumnog državnog rukovodstva sastoji se u tome da se pomiri s tom stvarnošću,

* Bez obzira na teškoće on (lord Halifax) priznaje da je kancelar učinio velike usluge ne samo Njemačkoj, već je, čega je, bez sumnje, i sam svijestan, spriječivši prodiranje komunizma u vlastitu zemlju, umio prepriječiti put komunizmu na Zapad. Predsjednik vlade smatra da se razmimoilaženja koja postoje među nama mogu riješiti putem iskrene razmjene mišljenja.

** trebalo bi u pogodnom trenutku uključiti u naše pretresanje.

*** da englesko-njemačko zbližavanje ne će značiti pokušaje da se razdvoje Berlin i Rim, kao što ne će značiti ni pokušaje da se razdvoje Francuska i Engleska.

čak ako bi to, možda, imalo i nekih neprijatnih strana. To se također odnosi na Italiju i donekle na Japan. Historija često dovodi do stvarnosti koje nisu uvijek prijatne, i Njemačka je morala da pretrpi stvarnost takve vrste, jer ni Poljska nije, takoreći, postojala više od 150 godina, a sada je opet vraćena u život. On (firer) smatra za svoj glavni zadatak da tako odgoji njemački narod da se nauči da podnosi neprijatne političke stvarnosti. Zato se kao suština problema koji se pretresa pojavljuje pitanje šta može u smislu aktivne političke suradnje dati zemlja kojoj se u drugom pogledu ne priznaju čak ni najnužnije životne potrebe.

Postoje dvije mogućnosti uređenja odnosa među narodima.

Igra slobodnih sila, koja bi u mnogo slučajeva značila aktivno miješanje u život narodâ i koja bi mogla prouzrokovati ozbiljne potrese naše kulture koja je stvorena sa toliko truda. Druga se mogućnost sastoji u tome da se umjesto igre slobodnih sila dopusti vladavina »višeg razuma«; međutim, pri tome treba imati na umu da taj viši razum treba da dovede otprilike do istih rezultata koje bi proizvelo i djelovanje slobodnih sila. On

(firer) je posljednjih godina često postavljao sebi pitanje da li je savremeno čovječanstvo dovoljno razumno da se igra slobodnih sila zamijeni metodom višeg razuma.

1919. god. propuštena je velika mogućnost primjene tog novog metoda. Onda su pretpostavili metod nerazumnosti. Tim samim su Njemačku gurnuli na put igre slobodnih sila, jer to je, na kraju krajeva, bila jedina mogućnost da ona za sebe osigura osnovna ljudska prava. Budućnost zavisi od toga koji će od ta dva metoda biti izabran.

Kada se ocjenjuju žrtve koje, nesumnjivo, ovdje-ondje može da zahtijeva metod razuma, treba predstaviti sebi kolike bi one bile ako bi se vratilo starom metodu igre slobodnih sila. Onda će biti jasno da je prvi put jeftiniji od drugog.

Lord Halifax se složio s firerom u tome da čisto formalni odnosi ne predstavljaju veliku vrijednost i da se dalekosežno zbliženje može postići samo onda kada sve zemlje počnu polaziti od podjednakih pretpostavki i kada se postigne jedinstvo pogleda. On je sa svoje strane također uvjeren u to da se nešto trajno može stvoriti samo na realnoj osnovi, pa makar stvar-

nosti o kojima je riječ za ovog ili onog partnera bile neprijatne. On je podcrtao da u Engleskoj svi gledaju na Njemačku kao na veliku i suverenu zemlju i da pregovore s njom treba voditi samo na toj osnovi. Englezi su realisti i možda su, više od drugih, uvjereni* u to da griješke Versajskog diktata moraju biti ispravljene. Engleska je i u prošlosti uvijek vršila svoj utjecaj u tom realističkom smislu. On je istakao ulogu Engleske u evakuaciji Rajnske oblasti prije određenog roka, u rješavanju reparacionog pitanja, kao i pri ponovnoj okupaciji Rajnske oblasti[1]. Treba pokušati da se razgovara jednim te istim jezikom, izbjegavajući pri tome da se glasno govori o suviše dalekim perspektivama, jer to dovodi samo do nerazumijevanja i ne olakšava rješenje problema.

S engleske strane ne misle** da status quo mora u svim uslovima da ostane na snazi. Tamo priznaju*** da je potrebno prilagođavati se novim uslovima, ispravljati stare griješke, imati u vidu promjenu postojećeg stanja koja je postala nužna. Pri tome će Engleska vršiti svoj utjecaj samo u tom pravcu da

* da su u Versajskom ugovoru bile dopuštene griješke koje je trebalo ispraviti.

** ne može se reći da misle.

*** da se može imati u vidu prilagođavanje novim uslovima, ispravljanje ranijih griješaka i priznavanje promijenjenih

[1] U originalu: »ebenso wie bei der Wiederbesetzung des Rheinlandes«. — Prim. red.

okolnosti, ako se za to ukazuje potreba.

se te promjene ne dešavaju putem onih nerazumnih rješenja kojih se dotakao firer, naime, putem igre slobodnih sila, koja, u krajnjoj liniji, znači rat. On mora još jedamput u ime engleske vlade podcrtati da ne treba odbacivati nijednu mogućnost promjene postojećeg stanja, ali da promjene treba vršiti samo na osnovi razumnog uređenja. Ako su obje zemlje suglasne u tome da mir nije statičan, onda se treba potruditi da se na osnovi općih ideala i radi u duhu tog priznanja, usmjerivši svu postojeću energiju na postizanje općeg cilja u uslovima uzajamnog povjerenja.

Firer je odgovorio da je, na žalost, stekao utisak da će razumna rješenja, iako postoji želja da se radi u razumnom pravcu, ipak na svom putu naići na velike teškoće, uglavnom u demokratskim zemljama, gdje političke partije imaju mogućnost da vrše odlučujući utjecaj na vladine mjere. On je sam 1933.—1934. god. podnio niz praktičnih prijedloga o ograničenju naoružanja, čije bi prihvaćanje donijelo Evropi i svijetu veliku uštedu sredstava. Ti su prijedlozi odbijani jedan za drugim, bez obzira na to, što je poneki državnik i shvaćao da Njemačka

ne će dugo ostati u položaju koji je određen Versajskim ugovorom. No kako su političke partije, a prije svega neodgovorna štampa imali odlučujući utjecaj na odluke vlade, to su svi takvi prijedlozi, kao onaj o brojnom stanju vojske od 200 hiljada i 300 hiljada, o ograničenju zračnog naoružanja — bili odbačeni. Kao jedini rezultat svih njegovih napora da se ta pitanja reguliraju ostao je pomorski sporazum.

Slično stanje postoji i sada. Neophodna razumna rješenja zamijenjena su demagoškim stavom političkih partija. To, prirodno, predstavlja veliku teškoću. Suprotno tome on ukazuje na dobre odnose s Poljskom, bez obzira na veoma tešku prošlost. Njemačka, sa svoje strane, ne može od drugih zemalja očekivati ni najmanje ustupke u zadovoljavanju svojih najprirodnijih životnih potreba, zato što u tim zemljama vladaju partije. Njemačka zna stav engleskih partija po kolonijalnom pitanju i, napose, apsolutno negativan stav konzervativaca. Tako je i u Francuskoj. Njemačka može taj stav samo da primi k znanju i da pođe od toga da je pri takvim uslovima rješenje kolonijalnog problema nemoguće. Treba malo pričekati. Ima još drugih slučajeva u kojima odlučujući značaj nije imala politička vještina pojedinih državnika, nego demagoški stav partija. Očigledan primjer je zauzimanje Memelske oblasti od strane Litve 1923. god. i stav koji je zauzet prema njemačkim protestima po tom pitanju. Time se objašnjava to da je većina njegovih prijedloga odbačena. U demokratskim zemljama partije su unekoliko gledale na njega kao na bijelu vranu. Dovoljna je bila činjenica da ovaj ili onaj prijedlog dolazi od njega da bi bio odbijen. Sada se utjecaj partija ponovno manifestira u sličnom obliku. Činjenica je da neki narodi nemaju dovoljno životnog prostora. Kad bi Engleska sa svojih 46 milijuna stanovnika morala da živi samo od metropole, tada bi joj, možda, bilo lakše da to shvati. Sve zablude po kolonijalnom pitanju proizlaze otuda što se smatra samo po sebi razumljivim da Amerika i Rusija raspolažu velikim teritorijima, da Engleska vlada četvrtinom svijeta, da Francuska ima kolonijalni imperij i da Japanu ne treba bar smetati da proširi svoj teritorij. Također je potpuno razumljivo da male države kao Belgija, Španija i Por-

tugal imaju kolonije. Samo Njemačkoj kažu da ona ni pod kakvim uslovima ne može imati kolonije. To karakterizira stav partija koje su, kao na primjer konzervativci u Engleskoj, po kolonijalnom pitanju prihvatile potpuno negativna rješenja. Kakvog onda ima smisla da se na pozitivnu suradnju poziva zemlja kojoj su u nekim pitanjima oduzeta najosnovnija prava? Kritizirali su ponašanje Nijemaca u Istočnoj Aziji: ono je, vele, bilo izdaja bijele rase. Međutim, Njemačka je duže od svih podržavala solidarnost bijelih u odnosu na druge rase, a nju su zbog njene rasne politike kritizirale baš demokratske zemlje. Sada ona nema nikakvih interesa u Istočnoj Aziji. Ona može s ovom ili onom zemljom da održava poslovne odnose. Ali pošto je njemačka zastava iščezla iz Istočne Azije, a trgovina prati zastavu, poslovne mogućnosti ovako ili onako nisu suviše velike.

Mogućnost za rješenje međunarodnih problema bit će teško naći sve dotle, dok se političke partije ne urazume, ili dok se ne zavedu takvi oblici upravljanja koji ne će dozvoliti partijama da vrše tako značajan utjecaj na vlade.

Firer je u vezi s tim ukazao još i na smetnje od strane štampe povodom putovanja lorda Halifaxa u Njemačku. On ne sumnja u to da u izvjesnim krugovima u Engleskoj misle realno. Pomorski sporazum je dokaz za to. Međutim, kako njemu izgleda, za odlučujuće političke faktore karakterističan je drukčiji stav. Usvakom slučaju takav je njegov utisak poslije petogodišnjeg bavljenja u vladi. On zna da bi ma koji njegov prijedlog odmah bio dočekan na bajunete, a svaka vlada koja bi ga prihvatila dovela bi sebe u vrlo težak položaj pred opozicijom.

Lord Halifax je odgovorio da je, ako firer smatra da se nikakav progres na putu ka sporazumu ne može postići* dok je Engleska demokratska zemlja, dalji razgovor upravo izlišan, jer Engleska ne će tako skoro izmijeniti postojeći oblik svoga upravljanja. Pogrešno je misliti da su zbog utjecaja političkih partija propuštene mogućnosti i odbijani prijedlozi. U pogledu Engleske to je potpuno netočno. Prijedlozi su odbijani zato što neke zemlje, s pravom ili ne, nisu u tim prijedlozima vidjele dovoljnu garanciju sigurnosti. Neprihvaćanje takvih prijedloga

* Lord Halifax je odgovorio da je, ako kancelar stvarno zastupa takvo mišljenje, jasno da je on izgubio vrijeme došavši u Berchtesgaden, a kancelar je izgubio vrijeme primajući ga. Jer ako su pretpostavke kancelara točne, onda treba zaključiti da se ne može postići

nikakav progres na putu međusobnog razumijevanja i da sve dotle, dok Engleska bude demokratska zemlja, dalji razgovor ne će donijeti koristi.

* onoga što kancelar smatra demagoškim manevrima partija. Vlada koja, po mišljenju Engleza, zaslužuje taj naziv, jest takva vlada koja se nalazi pod utjecajem partija koje nisu zastupljene u vladi.[1]

je dokaz principa da razoružanje treba da dođe za sigurnošću, a ne obrnuto. Zaključenje pomorskog sporazuma s Njemačkom, bez obzira na to da je sa gledišta partija ponešto izazvalo kritiku, upravo dokazuje da engleska vlada također radi nezavisno od partija. Ona nikada nije rob* demagoških intriga partija. Po mišljenju Engleza nijedna vlada koja je dostojna toga naziva ne smije se nalaziti na uzdi partija. Isto tako je bilo nepravilno što su prijedlozi odbijani zato što ih je učinio firer — »bijela vrana«. Neke zemlje su vidjele kako je Njemačka kršila ugovorne obaveze s obrazloženjima koja su, možda, Njemačkoj izgledala uvjerljiva, ali koja su bila malo uvjerljiva za druge zemlje. Zato je potpuno prirodno što su se te zemlje više kritički odnosile prema njemačkim prijedlozima nego što bi to bilo u drugom slučaju.

Engleska vlada ne ostaje pri odluci da ni pod kakvim uslovima ne pretresa s Njemačkom kolonijalno pitanje. Ona zna da je to težak problem. Međutim je

[1] Engleski tekst u njemačkom originalu trpi od gramatičkih nepravilnosti konstrukcije te rečenice; dajemo u potpunosti taj dio engleskog teksta u njemačkom originalu — »In the English view of Government which was worthy of the name was under the domination of outside parties«. — Prim. red.

* da li je on uvjeren da neprijateljski krugovi postoje samo u Engleskoj?

jasno da nijedna engleska vlada ne može izolirano s Njemačkom pretresati kolonijalno pitanje. Ono se može razmatrati samo kao dio općeg uređenja, čiji će rezultat biti uspostavljanje mira i sigurnosti u Evropi.

Na to pretresanje općeg uređenja treba, naravno, pozvati i druge zainteresirane države. Firer je govorio o krugovima u Engleskoj, koji se neprijateljski odnose prema posjeti lorda Halifaxa*. I u drugim zemljama postoje takvi, negativno raspoloženi krugovi, ali to ipak ne smije da zastraši one koji hoće da stvore bolji politički sistem u svijetu.

Firer je odgovorio da ga je lord Halifax pogrešno razumio. Lord Halifax je kao krajnji cilj njemačko-engleske suradnje postavio sporazum između četiri zapadne države. Među njima je Francuska, a njegove primjedbe o demagogiji političkih partija odnose se prije svega na Francusku, gdje su one, gotovo, 100% točne. On je Englesku izuzeo spomenuvši pomorski sporazum.

Što se tiče nepridržavanja ugovorenih obaveza, on je zapazio da su druge države svoje ugovorene obaveze prekršile prije Njemačke, a Njemačka je

odriješila sebi ruke da djeluje tek pošto su bili odbijeni svi njeni prijedlozi. Čak i po mišljenju engleskih pravnika svjetskog imena Njemačka je imala pravo da zahtijeva razoružanje drugih zemalja, pošto je ona sama u toj oblasti ispunila svoje obaveze u ugovoru 100%. Ona je također prihvatila prijedlog pokojnog predsjednika vlade MacDonalda u pogledu armije od 200.000 ljudi. Ovaj prijedlog je propao zbog Francuske.

Po kolonijalnom pitanju druge su zemlje prekršile akt o Kongu, koji je zabranjivao prenošenje rata na afričko zemljište. Njemačka je, vjerujući da će druge države ispuniti ugovor, držala u Africi samo neznatne vojne kontingente.

Između Engleske i Njemačke postoji ustvari samo jedno razmimoilaženje: kolonijalno pitanje. To je — razlika u gledištima. Ako se ono može otkloniti, to će biti veoma prijatno; ako je to nemoguće, onda on (firer) može samo sa žaljenjem da to primi k znanju. Postoje mnoga pitanja po kojima Njemačka i Engleska zastupaju različita gledišta. Međutim, pritom se nikada ne radi o stvarima koje bi se neposredno odnosile na njemačko-englesku suradnju. Po

kolonijalnom pitanju s engleske strane se iskazuju dva mišljenja. Engleska vlada izjavljuje da to pitanje potpada pod diskusiju. Partije, pak, a naročito konzervativna, odbijaju uopće sve. Drugih teškoća između Njemačke i Engleske nema.

Lord Halifax je upitao firera da li on smatra mogućim, u slučaju zadovoljavajućeg rješenja spornih pitanja, da se Njemačka radi tješnje suradnje s drugim narodima vrati u Društvo naroda, i u kojoj mjeri, po njegovu mišljenju, treba da se izmijeni statut Društva naroda prije nego što bi Njemačka ponovo stupila u njega. Nesumnjivo, dobre strane Društva naroda preuveličavale su njegove suviše oduševljene pristalice. No ipak treba priznati da Društvo naroda istupa za mirni metod rješavanja međunarodnih teškoća. Kada bi pošlo za rukom da se taj metod praktično ostvari, onda bi to značilo približavanje drugoj alternativi, koju je firer maloprije nazvao, suprotno igri slobodnih sila, »razumnim metodom«. Kada bi se u tom smislu koristilo Društvo naroda* (koje u suštini nije ništa drugo nego međunarodni metod) u kome bi se ponešto moglo izmijeniti, povjerenje među narodima bilo bi na taj

* koje bi bilo međunarodni metod.

** to bi imalo značajan utjecaj na uspostavljanje povjerenja među narodima.

*** dolaze u kategoriju mogućih promjena evropskog poretka, kojima je možda suđeno da vremenom nastupe.

**** da svaka promjena nastaje putem mirne evolucije.

način ponovo uspostavljeno**. Zato on pita firera kakav je njegov odnos prema Društvu naroda kao i prema razoružanju. Sva se ostala pitanja mogu okarakterizirati u tom smislu da se ona tiču promjena evropskog poretka, koje će, vjerojatno, ranije ili kasnije nastati***. U ta pitanja spada Danzig, Austrija i Čehoslovačka. Engleska je zainteresirana samo u tome da se te promjene izvrše putem mirne evolucije**** i da se izbjegnu metodi koji bi izazvali dalje poremećaje, koje ne bi željeli ni firer ni druge zemlje.

Kolonijalno pitanje je, bez sumnje, teško. Engleski predsjednik vlade stoji na gledištu da se ono može riješiti kao dio novog kursa i općeg rješenja svih teškoća. On pita firera da li bi mu mogao u općim crtama predstaviti rješenje kolonijalnog problema onako kako ga on zamišlja.

Firer je na to odgovorio da po njegovu mišljenju neulazak Njemačke u Društvo naroda nije englesko-njemački problem, jer Amerika također nije u Društvu naroda pa, bez obzira na to, nitko ne može reći da zbog toga između Engleske i Amerike postoje duboke protivrječnosti u gledištima. Osim toga, zbog odsutnosti Japana i pasivnosti Italije Društvo naroda nije više pravo Društvo naroda. Da li će se Njemačka jednom ponovo vratiti u Ženevu — sada se uopće ne može reći. Ona se sigurno ne će vratiti u zakržljalo Društvo naroda, a isto tako — teško da će stupiti u takvo Društvo naroda koje smatra da mu se zadatak sastoji u tome da se suprotstavlja prirodnom razvitku političkih događaja i da se zalaže za ovjekovječenje postojećeg položaja.

Rješenje pitanja o razoružanju moglo se ranije znatno lakše postići, zato što se tada radilo samo o ograničenju naoružanja. Sada se sama Engleska naoružava u takvim razmjerima kakvih još nikad nije bilo u historiji Engleske. Da li je Engleska spremna da odustane od svog naoružavanja? On, firer, zna da će s engleske strane na to pitanje odgovoriti objašnjenjem da je englesko naoružavanje samo nadoknađivanje onoga što je prije propušteno. Njemačka se nalazi u istom položaju. Treba da se nadoknadi ono što je bilo u prošlosti propušteno zbog suviše velike vjernosti ugovoru. Osim toga, on se uvjerio da se narodi ocjenjuju prema snazi svog naoružanja i da se sada

značenje Njemačke, zbog njenog naoružanja, u međunarodnom životu povećalo. Problem razoružanja postao je naročito kompliciran zbog saveza Francuske s Rusijom, koji je došao kao odgovor na neke njemačke mjere. Zahvaljujući tome, Rusija je uvučena u Evropu ne samo kao moralni, već i kao dosta značajan materijalni faktor, naročito zbog saveza s Čehoslovačkom. Tko se pri takvim uslovima može poduhvatiti pitanja razoružanja i kako ono treba da se izvrši? Zato on stvarno ne zna kako treba da se počne s rješavanjem problema razoružanja. U svakom slučaju on je fanatičan protivnik konferencija čiji je neuspjeh još u početku nesumnjiv. On ni u kom slučaju ne će dozvoliti državnicima koji bi htjeli da sazivaju konferencije svakog tromjesečja da ga uvjere u potrebu učestvovanja u takvim pothvatima. Ako se uopće govori o razoružavanju, onda treba najprije točno utvrditi što potpada pod razoružanje. Pri tome on se pozvao na svoj stari prijedlog o zabrani bombardiranja. Kako države koje imaju kolonije gledaju na bombardere kao na dobro sredstvo za suzbijanje otpora neposlušnih urođenika, one su taj prijedlog

odbacile kao protivrječan njihovim interesima. Zahvaljujući najnovijim ratnim iskustvima u raznim krajevima svijeta, one su sada sklone da čak povećaju broj svojih bombardera.

Njemačka se naoružava i ne će se žaliti. Ona će se pridržavati obaveza koje proizlaze iz pomorskog sporazuma, istina, s ograničenjem koje je učinjeno s njemačke strane još prije njegova sklapanja, da se Rusija ne naoružava neograničeno na moru. U tom slučaju bilo bi potrebno revidirati pomorski sporazum. On, međutim, nema tako visoko mišljenje o sposobnostima Rusa, da bi mislio da takva revizija predstoji u bliskoj budućnosti.

Bilo bi također razumno urediti odnose s Čehoslovačkom i Austrijom. S Austrijom je bio sklopljen ugovor 11. jula, koji će, treba se nadati, dovesti do uklanjanja svih teškoća. Od Čehoslovačke zavisi uklanjanje postojećih teškoća. Ona sama treba lijepo da postupa s Nijemcima koji žive u njenim granicama, oni će tada biti potpuno zadovoljni. Za Njemačku je najvažnije da bude u dobrim odnosima sa svima svojim susjedima.

Što se tiče kolonijalnog pitanja, nije stvar Njemačke da iznosi svoje želje. Postoje dvije mogućnosti: prvo, igra slobodnih sila. Što će upravo Njemačka u tom slučaju uzeti za sebe od kolonija, ne može se reći. Druga bi mogućnost bila razumno rješenje. Razumna rješenja se moraju izgrađivati na pravu, t. j. Njemačka može da pretendira na svoje pređašnje posjede. Kada sa svih strana izjavljuju da međunarodni poredak ne treba izgrađivati na sili već na pravu, onda je on, firer, potpuno s tim suglasan. On bi se čak radovao da je rok od kojeg taj novi poredak treba da djeluje počeo 1914. god. U novom poretku stvari Njemačka bi se našla u izuzetno povoljnom položaju. On ponavlja da po kolonijalnom pitanju Njemačka nema potrebe da izreče ma kakvu želju — treba samo da se stane na pravnu osnovu. Engleska i Francuska treba same da učine prijedloge ako im se iz bilo kojih razloga čini da je vraćanje ovih ili onih njemačkih kolonija nezgodno. Svojim kolonijalnim zahtjevima Njemačka ne ide za velikodržavnim ili častoljubivim ratnim ciljevima. Ona ne namjerava da se ubaci kao klin na bilo kakvim strategijskim putevima,

već hoće kolonije samo iz ekonomskih razloga, radi snabdijevanja poljoprivrednim proizvodima i sirovinama. Ona ne teži tome da kolonije budu na teritorijima gdje bi došlo do ratnih operacija i gdje postoji velika opasnost međunarodnih komplikacija. Ako Engleska smatra da je nemoguće da se Njemačkoj, zbog strategijskih razloga vrate određene oblasti, onda ona može da predloži zamjenu na drugim mjestima.

U svakom slučaju Njemačka ne će uzeti kao kolonije ni Saharu ni teritorije u Sredozemnom moru, jer joj položaj između dva svjetska imperija izgleda suviše opasan. Cindao i Kiao-Čao su također suviše opasne točke.

Rajhsministar vanjskih poslova baron von Neurath je u vezi s pitanjem o Društvu naroda istakao da Njemačka poslije istupanja iz Društva naroda nije izbjegavala međunarodnu suradnju, kada su u perspektivi bile ne samo riječi, nego i praktičan rad. Kao primjer za to služi učešće Njemačke u pitanju nemiješanja u španske stvari.

Firer je sa svoje strane još istakao uređenje njemačko-poljskog i njemačko-austrijskog pi-

tanja i izrazio nadu da se i s Čehoslovačkom može naći razumno rješenje.

Lord Halifax je na to odgovorio da se po izvjesnim točkama ne slaže potpuno s firerom, ali on ne namjerava da se na tome detaljnije zadržava, jer se radi o stvarima koje nisu odlučujuće u toku sadašnjeg razgovora.

Chamberlain i engleska vlada će pozdraviti to ako se poslije detaljnih i iskrenih izjava između predstavnika obiju vlada bude danas mogao nastaviti razgovor po pojedinim pitanjima. Velika je šteta što poslije posjete Simona i Edena u svoje vrijeme ništa više nije došlo. I ako sada poslije ovog razgovora dođu dalji pregovori, to će izvanredno povoljno utjecati na javno mnijenje.

Firer je odgovorio da za produžavanje njemačko-engleskog kontakta on prije svega ima u vidu diplomatski put, jer ako postoji namjera da se vode pregovori po konkretnim pitanjima, onda oni moraju biti dobro pripremljeni. Glavni razlog neuspjeha mnogih sličnih pregovora bio je nedovoljna priprema. Konferencija može da bude samo posljednje dovršavanje prethodnih pripremnih pregovora. Njemu je jasno da je kolonijalni problem komplicirano pitanje i po tom problemu su obje zemlje još daleko jedna od druge. Engleska i Francuska treba da budu načisto s tim da li će uopće i u kom pravcu prihvatiti njemačke zahtjeve. Njemačka samo može da kaže svoje zahtjeve i da se nada da će oni naići na razuman prijem.

Poslije prekida za ručak **lord Halifax** se još jedamput vratio na pitanje produžavanja englesko-njemačkog kontakta i ponovo je predložio neposredne pregovore između predstavnika vlada. Slični pregovori ne će samo biti važni po svojoj suštini, nego će i mnogo utjecati na javno mnijenje. Ako ti pregovori budu određeni suviše kasno, to će izazvati razočaranje. U Engleskoj su vrlo mnogo očekivali od posjete g. rajhsministra vanjskih poslova i bili su potpuno razočarani kad se ta posjeta nije mogla ostvariti zbog incidenta s »Leipzigom« i »Deutschlandom«. Zato bi bilo dobro ako bi se ostvarili dalji pregovori između njemačkih i engleskih predstavnika. Tada se može pretresti kolonijalno pitanje. On je ponovio da je engleska vlada potpuno spremna na pretresanje toga pitanja. Istina, on mora ponovo

dodati da svaka engleska vlada može razmatrati kolonijalno pitanje samo kao dio općeg rješenja. Treba istovremeno na širokom frontu pristupiti rješavanju svih pitanja koja potpadaju pod reguliranje.

Firer je odgovorio da baš rad na širokom frontu zahtijeva dobru pripremu. Po njegovu mišljenju mnogo je bolje i ne voditi zasada pregovore, nego dospjeti u takav položaj da se poslije mora priznati da rezultat ne zadovoljava. Treba pričekati. Dva realna naroda, njemački i engleski, ne smiju pasti pod utjecaj straha od katastrofe. Uvijek se govori da će, ako se ne desi ovo ili ono, Evropa poći u susret katastrofi. Jedina je katastrofa boljševizam. Sve se ostalo dâ regulirati. Katastrofalno raspoloženje je djelo zlonamjerne štampe koja izaziva uzbuđenje. Bilo bi netočno tvrditi da je sada međunarodni položaj isti onakav kakav je bio 1912.–1914. god. Možda bi on i bio takav da u međuvremenu nije bio rat sa svojim lekcijama; to se isto odnosi i na političku nervozu. Za nekoliko godina će današnji problemi, možda, izgledati sasvim drukčije. Ako se situacija u Istočnoj Aziji i u Španiji regulira, onda će se mnoge

stvari, možda, lakše riješiti. Zato se može mirno pričekati dvije-tri godine, ako je sada ovo ili ono pitanje suviše složeno.

Kobnu ulogu igra samo štampa. Devet desetina svih nespokojstava izazvala je samo ona. Španska kriza i tobožnja okupacija Maroka od strane njemačkih trupa jesu primjeri koji jasno ilustriraju opasnost od neodgovornog novinarstva. Zato bi neposredni preduslov za sređivanje međunarodnih odnosa bila suradnja svih naroda u cilju da se učini kraj novinarskom gusarstvu.

Lord Halifax se složio s mišljenjem firera o opasnosti od strane štampe. On također misli da se englesko-njemački pregovori moraju dobro pripremiti. Chamberlain mu je prije odlaska rekao da on rado prima na sebe rizik nepravilnog tumačenja u štampi posjete lorda Halifaxa Njemačkoj, ako se tom posjetom učini bar jedan korak u pravilnom smjeru. Treba samo da obje zemlje imaju u vidu jedan cilj, naime: uspostavljanje i učvršćenje mira u Evropi.

U vezi s tim lord Halifax je zahvalio na razgovoru i izjavio da će engleskom predsjedniku vlade o svemu podnijeti točan izvještaj. Firer je također izra-

zio zadovoljstvo što je iskreno i detaljno razgovarao s lordom Halifaxom i izjavio je da on za Njemačku može potpuno prihvatiti cilj koji je lord Halifax maloprije iznio. Onaj tko je, kao on, bio vojnik u svjetskom ratu ne želi više rata. U Engleskoj i u svim drugim zemljama vladaju podjednake težnje. Samo jedna zemlja — Sovjetska Rusija — može u slučaju općeg konflikta da dobije. Svi drugi su iz dubine duše za učvršćenje mira.

Br. 2

PISMO NJEMAČKOG MINISTRA VANJSKIH POSLOVA NEURATHA NJEMAČKOM POSLANIKU U PRAGU EISENLOHRU[1]

Strogo povjerljivo!

Berlin, 5. februara 1938. god.

Njemačkoj misiji u Pragu
kurirom

U posljednje vrijeme ovdje razmišljaju o tome da li u predstojećem razvoju njemačko-čehoslovačkih odnosa može igrati nekakvu ulogu (i upravo kakvu) arbitražni ugovor koji su obje zemlje zaključile u Locarnu, iskrslo je pitanje kakav ćemo značaj dati tom Vaši razgovori s gg. Benešom i Kroftom, o kojima ste javili 21. decembra prošle godine u pismu pod br. A. III. 1. Opći[2]. Ja bih povodom toga htio da primijetim slijedeće:

Kada smo prilikom ponovne okupacije Rajnske oblasti odrekli Rajnski pakt koji je potpisan u Locarnu, iskrslo je pitanje kakav ćemo značaj dati tom aktu u odnosu na ostale dijelove Lokarnskog ugovora koji su povezani s Rajnskim paktom, a naročito u odnosu na arbitražne ugovore s Francuskom, Belgijom, Poljskom i Čehoslovačkom. Tada je u uskom krugu bila donijeta odluka da njemačko-francuski i njema-

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Primjedba na margini plavom olovkom: Pol. II, 3431/37. — Prim. red.

čko-belgijski arbitražni ugovor treba smatrati kao ugovore koji su izgubili važnost istovremeno s Rajnskim paktom, zato što su oba ta arbitražna ugovora tako tijesno povezana s tim paktom, da bi svaki drugi odnos prema njima bio sam po sebi protivrječan. U pogledu pak arbitražnih ugovora s Poljskom i Čehoslovačkom koji nisu u tako tijesnoj vezi s Rajnskim paktom **bilo je**, naprotiv, u to vrijeme riješeno da se smatraju kao ugovori u koje ne zadire akcija na Rajni, t. j. kao takvi koji ostaju na snazi. Razlog za takvu odluku bila je misao da je nesvrsishodno proširivati bez potrebe krug problema koji su iskrsli u vezi s našom akcijom u Rajnskoj oblasti. Pred inozemstvom, t. j. pred Poljskom i Čehoslovačkom, to njemačko gledište nije bilo izneseno putem naročitog saopćenja, već u vezi s rješavanjem tehničkih pitanja povezanih s oba arbitražna ugovora. Stvar je u tome da je aprila 1936. god. istekao rok mandata koji se daje na tri godine neutralnim članovima koordinacione komisije, koja je obrazovana suglasno njemačko-čehoslovačkom arbitražnom ugovoru. Čehoslovačka misija je već verbalnom notom od 18. februara 1936. god. predložila da se ti mandati produže još na tri godine. Na to smo mi verbalnom notom od 31. marta 1936. god., t. j. već poslije akcije na Rajni, odgovorili da smo suglasni s prijedlogom produženja mandata. Mi smo također augusta 1937. god. obavijestili poljsku vladu o imenovanju novog njemačkog člana njemačko-poljske koordinacione komisije, a osim toga, još nedavno smo se, za vrijeme njemačko-poljskih pregovora po pitanju o Gornjoj Šleskoj, neposredno pozivali na Lokarnski arbitražni ugovor.

Ali, obrnuto, kada nam je francusko poslanstvo verbalnom notom od maja 1936. god. postavilo pitanje o obnavljanju mandata članova njemačko-francuske koordinacione komisije, francuskom ambasadoru je bilo usmeno saopćeno da je, po našem mišljenju, njemačko-francuski, kao i njemačko-belgijski arbitražni ugovor, s raskidanjem Rajnskog pakta »postigla ista sudbina i da se zato mi zasada ne možemo suglasiti s prijedlogom obnavljanja mandata«. Francuska ambasada je uložila pismeni protest protiv tog gledišta; bez obzira na to mi smo ostali pri svom mišljenju. U pogledu Belgije ovo pitanje nije dosad neposredno raspravljano. Zato je potpuno pouzdano da se Čehoslovačka može pozivati na to da smo mi svojevremeno priznali važećim njemačko-čehoslovački arbitražni ugovor, čak i poslije rajnske akcije.

Treba uzeti u obzir da arbitražni ugovori s Čehoslovačkom i Poljskom sadrže strogu obavezu da se sporna pitanja svake vrste predaju arbitražnom sudu ili na zajedničko sudsko raspravljanje. Politički se značaj te obaveze povećava time što su Francuska, Čehoslovačka i Poljska u separatnim ugovorima, koje su međusobno sklopile u Locarnu, odlučile da kršenje od strane Njemačke njenih obaveza koje proizlaze iz arbitražnih ugovora smatraju kao casus foederis.

U tim okolnostima ne treba ispuštati iz vida da će, ako se odnosi između Čehoslovačke i Njemačke kompliciraju, arbitražni ugovor, možda, postati neželjena prepreka za našu slobodu akcija.

Zato bi trebalo razmisliti o tome da se ponovo razmotri pitanje o daljoj važnosti čehoslovačkog, **a** zatim, naravno, i njemačko-poljskog arbitražnog ugovora. Izvjestan argument u korist toga mogao bi se izvući iz činjenice da su ti ugovori u pojedinim, istina manje važnim, točkama povezani s Društvom naroda i da je Njemačka nedavnom izjavom od 12. decembra prošle godine konačno odbila da se vrati u Društvo naroda. S Poljskom bismo, vjerojatno, mogli postići sporazum po tom pitanju bez naročitih teškoća. Naprotiv, potpuno je jasno da bi u odnosu na Čehoslovačku saopćenje o raskidanju arbitražnog ugovora u sadašnjoj situaciji bilo međunarodna senzacija i

bilo bi ocijenjeno kao priprema aktivnih planova protiv Čehoslovačke, naročito, ako bismo pri tom saopćenju o raskidu ugovora dozvolili da se nasluti da mi ne namjeravamo da s Čehoslovačkom zaključimo novi arbitražni ugovor, očišćen od svake povezanosti s točkama statuta Društva naroda. Zato se sličan korak zasada ne predviđa.

Međutim, smatram da bi bilo poželjno da Vi, ako u Vašim razgovorima bude s čehoslovačke strane dodirivana tema o arbitražnom ugovoru, izbjegavate da ponovo priznate da taj ugovor ostaje na snazi, i da ga uopće ne ocjenjujete kao bitni faktor u odnosima između obje zemlje. Ne bi bilo na odmet da se slučajno u pogodnoj prilici napomene da su, po Vašem ličnom mišljenju, ugovori koji su slični, na primjer, njemačko-čehoslovačkom arbitražnom ugovoru, zbog rušenja Lokarnskog sistema i konačnog izlaska Njemačke iz Društva naroda izgubili svoju političku osnovu.

Ja namjeravam da s Vama, prilikom Vaše slijedeće posjete Berlinu, usmeno pretresem naš dalji stav po tom pitanju.

Potp. **Neurath**

Br. 3

HITLEROV RAZGOVOR S HENDERSONOM[1]

PROTOKOL RAZGOVORA IZMEĐU FIRERA I RAJHSKANCELARA I BRITANSKOG KRALJEVSKOG AMBASADORA, KOJI JE VOĐEN U PRISUSTVU G. RAJHSMINISTRA VANJSKIH POSLOVA VON RIBBENTROPA

3. marta 1938. god. u Berlinu

Počinjući razgovor, britanski ambasador je podvukao njegov povjerljivi karakter. Sadržaj razgovora ne će biti saopćen ni Francuzima, još manje Belgijancima, Portugalcima ili Talijanima. Njima će se samo reći da je taj razgovor vođen kao produženje pregovora između lorda Halifaxa i firera i da je posvećen pitanjima koja se tiču Njemačke i Engleske.

On, Henderson, želi da, s jedne strane, u općim crtama izvijesti o pokušaju engleske vlade da riješi probleme i, ako je moguće, da od strane firera čuje njemačko gledište, pri čemu ističe da on govori samo u ime britanske vlade, koja želi da ima jasan položaj prije nego što radi ostvarivanja svojih prijedloga stupi u kontakt s drugim državama. Zato u odnosu na druge države taj razgovor mora da se sačuva u tajnosti.

Osim toga, naročito treba podvući da se ne radi o trgovačkoj pogodbi, već o pokušaju da se uspostavi osnova za istinsko i prisno prijateljstvo s Njemač-

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. Kopija.

kom, počinjući s poboljšanjem situacije i završavajući stvaranjem novog duha prijateljskog razumijevanja. Engleska vlada, ma da ne podcjenjuje teškoće koje treba savladati, ipak smatra da je sadašnji trenutak povoljan za slične pokušaje da se poboljšaju uzajamni odnosi. Međutim, takav pokušaj mora da propadne ako obje zemlje ne daju svoj doprinos za stvar izmirenja, t. j. ako se takva sloga ostvari, onda to može nastati samo na osnovi uzajamnosti. Za uspostavljanje mira i sigurnosti u Evropi neophodno je stvarno učešće Njemačke. Potrebno je, kako se to već pokazalo za vrijeme razgovora s Halifaxom, da se umjesto slobodne igre sila nađe rješenje koje diktira viši razum. Lord Halifax se već složio s tim da su promjene u Evropi potpuno moguće, ali se te promjene moraju vršiti u duhu naprijed spomenutog višeg razuma. Cilj je engleskog prijedloga učešće u takvom razumnom reguliranju.

Pošto je britanski ambasador učinio te lične primjedbe, prešao je na izlaganje uputstava koja je dobio. On je napomenuo da je po nalogu svoje vlade u Londonu pretresao u razgovorima s predsjednikom vlade Chamberlainom i drugim zainteresiranim članovima kabineta sva pitanja koja su nastala u vezi s posjetom Halifaxa Njemačkoj. On je u vezi s tim podcrtao važnost njemačke suradnje za smirenje u Evropi, što je on već isticao u ranijim razgovorima s g. von Neurathom i g. von Ribbentropom. Tom smirenju može da doprinese ograničenje naoružanja i uspokojavanje u Čehoslovačkoj i Austriji. U vezi s tim britanski ambasador je doslovno pročitao slijedeća uputstva koja je zatim napismeno predao:

»Opće uspokojavanje zavisilo bi, po mišljenju britanske vlade, između ostalog, od mjera koje bi se provele u cilju da se stvori povjerenje u Austriji i Čehoslovačkoj. Britanska vlada još nije u stanju da pravilno ocijeni posljedice sporazuma koji je nedavno po-

A u f z e i c h n u n g

über die Unterredung zwischen dem F ü h r e r und Reichskanzler und dem Königlich B r i t i s c h e n Botschafter in Anwesenheit des Herrn Reichsministers des Auswärtigen von R i b b e n t r o p am 3.März 1938 in Berlin.

Einleitend unterstrich der Britische Botschafter den vertraulichen Charakter des Gesprächs. Den Franzosen und noch viel weniger den Belgiern, Portugiesen oder Jtalienern würde irgend etwas über den Jnhalt der Aussprache mitgeteilt werden. Es würde ihnen nur gesagt, daß dieses Gespräch sich in Verfolg der Besprechungen zwischen Lord Halifax und dem Führer mit den Deutschland und England angehenden Fragen befaßt habe.

Er, Henderson, wolle einerseits in großen Linien einen Lösungsversuch der Englischen Regierung vortragen und, wenn möglich, die deutsche Ansicht vom Führer dazu entgegennehmen, wobei er darauf hinweise, daß er nur für die Englische Regierung spreche, die bevor sie mit anderen Mächten über die Durchführung ihrer Vorschläge in Fühlung trete, zunächst einmal für sich selbst die Lage klären wolle. Daher müsse das Gespräch auch dritten Mächten gegenüber vertraulich behandelt werden.

Außerdem sei zu betonen, daß es sich um kein Handelsgeschäft handle, sondern um einen Versuch, die Grundlage für eine wahrhafte und herzliche Freundschaft zu Deutschland her-

Fotokopija prve strane dokumenta br. 3.

stignut između Austrije i Njemačkog imperija, i te će posljedice bezuslovno morati da zavise od toga kako će obje zemlje početi da ispunjavaju različite obaveze i odluke. Prema tome, britanska vlada još jednako sumnja u to kakav će utjecaj izvršiti ti sporazumi na položaj u Centralnoj Evropi i ona ne može da zaobiđe činjenicu da su posljednji događaji u mnogim krugovima izazvali zabrinutost, koja će neizbježno komplicirati postizanje općeg rješenja.«

Što se tiče ograničenja naoružanja, Henderson je primijetio da su britanskoj vladi, naravno, poznate teškoće i podsjetio je na firerov prijedlog o zabrani zračnih bombardiranja. Engleska vlada bi pozdravila sličan prijedlog. Međutim, njemu izgleda još važnije opće ograničenje broja bombardera. Uzimajući u obzir njemačke prijedloge koji su učinjeni prije dvije godine, engleska vlada još jedamput proučava taj kompleks pitanja i nada se da će doći do prihvatljivih prijedloga. Bilo bi interesantno čuti njemačko gledište po tom pitanju.

Što se tiče kolonija, engleski ambasador je izjavio da je engleska vlada ozbiljno spremna ne samo da pretresa kolonijalno pitanje, već i da krene putem njegova rješenja. Predsjednik vlade Chamberlain lično je posvetio tom pitanju svu svoju pažnju. I tu su, naravno, teškoće velike, jer je od posljednje podjele kolonijalnih posjeda prošlo 20 godina. Osim toga je javno mnijenje Engleske baš po tom pitanju naročito osjetljivo. Zatim je engleski ambasador pročitao slijedeći prijedlog po kolonijalnom pitanju, koji je po završetku razgovora napismeno predao:

»Rješenje koje bi, po mišljenju britanske vlade, dalo mnoge prednosti sastojalo bi se u razradi plana na osnovi novog režima kolonijalnog upravljanja u nekoj određenoj oblasti Afrike; taj plan bi se rasprostirao na teritorij približno jednak basenu Kongo, a primile bi ga i primijenile sve zainteresirane države. Ali od svake od tih država, iako bi sama odgovarala za upravljanje teritorijima koji joj pripadaju, zahtijevalo bi se da se rukovodi izvjesnim principima koji bi imali za cilj da doprinesu općem dobru.

Tu bi se, na primjer, pojavilo pitanje demilitarizacije kako radi dobra domorodaca tako i radi slobode trgovine i saobraćaja. Moguće je također da se stvori komisija od predstavnika svih tih država kojima pripadaju dijelovi tog teritorija.«

Pri čitanju on je nagovijestio da bi spomenuti teritorij bio ograničen sa sjevera otprilike 5-tim stupnjem širine a s juga otprilike rijekom Zambezi i dodao je da će se, možda, stvoriti komisija od onih država čiji se kolonijalni posjedi nalaze u granicama toga prostora. U zaključku je postavio fireru pitanja:

1) da li je Njemačka načelno spremna da uzme učešća u novom kolonijalnom režimu, kako je on predviđen u engleskom prijedlogu, i

2) šta je ona spremna da doprinese da se u Evropi osigura opći mir i sigurnost.

Firer je odgovorio da će najglavniji doprinos za uspostavljanje mira i sigurnosti u Evropi biti zabrana međunarodne štampe koja se bavi huškanjem, jer ništa tako ne ugrožava sigurnost kao intrige te štampe koja je, na žalost, vrlo široko zastupljena i u Engleskoj. Ukazao je na to da je on lično poznat kao jedan od najiskrenijih prijatelja Engleske, ali da su mu za to prijateljstvo vratili zlom. Nitko, vjerojatno, nije tako često i tako jako bio napadan od Engleske kao on. Zato treba razumjeti što se on sada pridržava izvjesne izolacije, koju ipak smatra dostojnijom, nego da se nameće nekome tko ne želi da zna za njega i tko ga stalno odbija.

Na primjedbu britanskog ambasadora da je to odbijanje dolazilo u Engleskoj samo od nekih krugova, firer je uzvratio da bi britanska vlada, zacijelo, već bila kadra utjecati na štampu u drugom duhu. Nje-

mačka ima izvještaje dobivene od prijatelja iz Engleske, iz kojih se vidi da su u izvjesnom pravcu na štampu djelovali najutjecajniji engleski krugovi, zato se u prvom redu mora prekinuti huškanje.

U pogledu Centralne Evrope treba primijetiti da u reguliranju svojih odnosa sa srodnim zemljama, ili sa zemljama s velikim brojem njemačkog stanovništva Njemačka ne će dozvoliti drugim državama da se miješaju, kao što ni Njemačkoj ne bi palo na pamet da se miješa u reguliranje odnosa između Engleske i Irske. Radi se o tome da se spriječi produžavanje ili obnavljanje nepravde koja je činjena prema milijunima Nijemaca. Pri tom pokušaju reguliranja Njemačka će morati najozbiljnije da izjavi da ona ne će dopustiti da se na ma koji način na reguliranje vrši utjecaj sa strane. Nemoguće je da jedna strana sve vrijeme ističe slobodu naroda i demokratska prava kao elemente evropskog poretka, a da se upravo provodi obrnuto kada se radi o tome da se poboljša sudbina Nijemaca u Austriji gdje vlada, koja nije obrazovana legalnim putem kao njemačka vlada i koju podržava samo 15% stanovnika, ugnjetava ostale Nijemce. Takvo stanje ne može dugo trajati i ako se Engleska i dalje bude suprotstavljala njemačkim pokušajima da se tu izvrši pravedno i razumno reguliranje, onda će nastupiti trenutak kada će se morati ratovati. Kad on, firer, nastoji, kao što je to činio u Berchtesgadenu, da mirnim putem provede olakšanje za ugnjetene Nijemce, a Pariz i London ne samo što skeptički prate njegove napore, već svojim diplomatima nalažu da spriječe provođenje tog mirnog pokušaja (britanski ambasador je tu primijetio da Engleska to nije nikada činila), onda oni stvari mira čine vrlo lošu uslugu. Na kraju krajeva, da bi se došlo do zadovoljavajućeg rješenja, u Austriji se mora pitati sam narod, a u Čehoslovačkoj Nijemcima se mora dati odgovarajuća autonomija kako u kulturnom, tako i u

drugim pogledima. To je najosnovnija primjena onog prava samoodređenja naroda koje je igralo tako veliku ulogu u 14 Wilsonovih točaka. Sadašnje stanje u svakom slučaju ne može se dugo održati. Ono bi dovelo do eksplozije i da bi se to izbjeglo, bili su sklopljeni sporazumi u Berchtesgadenu, pri čemu se može reći da se teškoće mogu smatrati otklonjenim ako austrijska vlada ispuni svoja obećanja. Tko pak suprotno tome primjenjuje silu protiv razuma i prava, taj izaziva silu na arenu borbe, o čemu je on (firer) govorio i u svom govoru u Rajhstagu.

Na pitanje engleskog ambasadora da li Njemačka zahtijeva plebiscit u Austriji, firer je odgovorio da je potrebno da se putem evolucije osiguraju opravdani interesi austrijskih Nijemaca i da se učini kraj ugnjetavanju.

Britanski ambasador je istakao da sadašnja engleska vlada ima razvijen osjećaj realnosti. Chamberlain je sam preuzeo rukovođenje narodom, umjesto da bude na uzdi naroda. On je pokazao veliku hrabrost kada je, ne obazirući se ni na što, skinuo masku s takvih internacionalnih fraza kao što je kolektivna sigurnost i sl. U historiji je ponekad najteže naći dva čovjeka koji ne samo što bi htjeli jedno te isto, nego koji bi prije svega namjeravali da to ostvare u jedan te isti trenutak. Zato Engleska izjavljuje svoju spremnost da otkloni sve teškoće i pita Njemačku da li je ona sa svoje strane spremna da učini to isto.

Firer je ukazao na svoje prijedloge učinjene prije nekoliko godina. Kao odgovor na to bio je francusko-ruski pakt, koji je poslije pristupanja Čehoslovačke postao za Njemačku naročito opasan, jer su time ugroženi industrijski rajoni koji se nalaze na granicama Rajha, u Rurskoj oblasti i u Saskoj, i neprijatelj je uvijek mogao da pogodi Njemačku u samo srce. Zato je s njemačke strane bilo nužno da sebe opravdano zaštiti od tog okruženja. Zbog toga ograničenje

naoružanja u znatnom stepenu uslovljava Sovjetska Rusija. O tome što tu treba očekivati nedavno je bilo jasno rečeno u govoru Vorošilova, u kome je dato do znanja da će sovjetske oružane snage, ne obazirući se ni na što, upotrebljavati otrovne plinove. Protiv toga Njemačka mora biti naoružana. Taj problem je postao naročito kompliciran zbog toga što se u vjernost ugovorima takve barbarske formacije kao što je Sovjetski Savez može pouzdati otprilike isto tako kao u razumijevanje matematičkih formula od strane divljaka. Zato sporazumi s tom zemljom, strogo uzevši, ne bi imali nikakvu vrijednost. Nije trebalo puštati Sovjetsku Rusiju u Evropu. On, firer, je u svoje vrijeme u svojim prijedlozima imao u vidu objedinjavanje Evrope bez Rusije.

Na pitanje britanskog ambasadora da li je Njemačka spremna da pristupi zabrani zračnih bombardiranja, firer je odgovorio da je on već davno iznio svoje gledište po tom pitanju i sada može samo da doda da se Njemačka ne da više obmanuti praznim obećanjima kao što je to u svoje vrijeme bilo s 14 Wilsonovih točaka. Kada bi čak Sovjetski Savez danas izjavio da on više ne namjerava da baca bombe s otrovnim plinovima, takvoj se izjavi ne bi smjelo vjerovati.

Na primjedbu britanskog ambasadora da se u ovom trenutku radi isključivo o odnosima između Engleske i Njemačke, firer je izjavio da s njemačke strane Engleska ne treba da se plaši nikakvih smetnja. Njemačka se ne miješa u stvari imperija. No ona je bila primorana da se uvjeri u to da Engleska odrečno reagira na sve pokušaje Njemačke da riješi svoje teškoće. Pri pokušaju rješenja istočnog pitanja s engleske strane je također odjeknulo »ne«, kao i pri traženju kolonija: Njemačkoj svuda stoji na putu engleska štampa i vodi protiv nje klevetničku kampanju.

Britanski ambasador je odgovorio da krivica za pojavu lažnih vijesti u štampi ne leži samo na engleskoj strani, već i njemačka cenzura štampe prouzrokuje svojim radom mnogo lažnih vijesti, a osim toga i u njemačkoj štampi, naročito u vrijeme njegova stupanja na dužnost, bili su u toku jaki napadi na Englesku.

Odgovarajući na to, firer je istakao da je u toku tri godine, od 1933. do 1936., u Njemačkoj na sve engleske napade odgovoreno potpunom šutnjom. Ali dok se Njemačka nikada nije miješala u unutrašnje engleske stvari, kao u odnose s Irskom i sl., s engleske strane su se neprestano ponavljali pokušaji miješanja — od strane episkopa, nekih članova parlamenta i drugih krugova.

U vezi s tim britanski ambasador je povjerljivo spomenuo da je danas lord Halifax sazvao konferenciju štampe odgovornih novinskih izdavača i da je također razgovarao s predsjednikom Saveza novinskih izdavača i rukovodećim suradnicima engleskog radija, kojom prilikom je još jedamput podcrtao odgovornost tih organa za mir. S obzirom na slobodu štampe u Engleskoj ništa se više ne može učiniti. Treba, međutim, napomenuti da je novi britanski ministar vanjskih poslova, koji je na osnovi svojih pregovora u Njemačkoj potpuno obaviješten o njemačkom gledištu, tu kao i po drugim pitanjima u znatnom stepenu izvršio svoj utjecaj putem ličnog kontakta, koji je za Englesku najpodesniji način. Kao primjer za to da se i na njemačkoj strani nailazi na zablude u pogledu situacije u Engleskoj, britanski ambasador je naveo pogrešno mišljenje da iza slobodne antinjemačke propagande stoji komitet Vansittarda. On može jamčiti časnom riječi da taj komitet nema ničeg zajedničkog s tim lažnim saopćenjima. On uopće nije oruđe propagande protiv ma kojih

drugih zemalja, već treba prije da služi stvari pridobivanja simpatija prema Engleskom i Britanskom svjetskom imperiju.

Rajhsministar vanjskih poslova von Ribbentrop pozvao se u vezi s tim na 14-dnevnu klevetničku kampanju koju je provodila agencija Reuter. Nijedno odgovorno lice nije bilo otpušteno, pa čak ni opomenuto. Tako se iza svega toga, kao što se vidi, krije sistem.

Firer je primio k znanju ponovljeno uvjeravanje britanskog ambasadora (ovaj je izjavio da komitet još nije pristupio izvršavanju svojih osnovnih poslova) u pogledu komiteta Vansittarda i, sumirajući rezultate, izjavio da će za razrjeđivanje atmosfere od odlučnog značenja biti bolje davanje direktiva štampi i prekidanje klevetničkih saopćenja, kao i prijelaz k većoj objektivnosti.

Na firerovo pitanje o novom kolonijalnom režimu britanski ambasador je izjavio, pokazujući na kartu, da engleska vlada ima u vidu sistem s principima sličnim Berlinskom sporazumu od 1885. god. (kako izgleda, ima se u vidu sporazum o Kongu). U ranije spomenutoj oblasti Afrike bila bi izvršena ponovna podjela kolonija. Pri toj podjeli Njemačka bi također bila uzeta u obzir i imala bi u tom slučaju pod svojom vrhovnom vlašću kolonijalni teritorij. Sve države koje bi posjedovale kolonije u toj oblasti Centralne Afrike morale bi, ipak, preuzeti na sebe izvjesne obaveze u pogledu demilitarizacije, slobode trgovine i odnosa s domorocima.

Firer je odgovorio da Njemačku, prirodno, prije svega interesira pitanje što će biti s njenim bivšim kolonijama. Zašto se umjesto stvaranja novog složenog sistema ne bi kolonijalno pitanje riješilo na najprostiji i najprirodniji način, naime, vraćanjem bivših njemačkih kolonija. On, firer, mora ovdje, istina, otvoreno priznati da ne smatra da je kolonijalno pitanje već sazrelo za rješavanje, jer su u Parizu i Londonu suviše daleko otišli u svojim prigovorima protiv vraćanja kolonija. Zato on i ne želi da insistira. Mirno se može pričekati 4, 6, 8 ili 10 godina. Možda će se za to vrijeme u Parizu i Londonu promijeniti gledište i tamo će shvatiti da se najbolje rješenje sastoji u tome da se Njemačkoj vrati ono što je njena zakonita svojina, do koje je ona došla putem kupovine i ugovora. Zato je preduslov za učešće Njemačke u novom kolonijalnom režimu vraćanje njenih bivših kolonija stečenih zakonitim putem i oduzetih ugovorom. Njemačka ne želi da rješavanjem kolonijalnog pitanja opterećuje druge zemlje koje u tome nisu učestvovale. Možda ni Belgija ni Portugal ne bi uopće bile suglasne i možda bi pomislile da Njemačka traži od njih što joj ne pripada.

Britanski ambasador je, pokazujući na globus, još jedamput objasnio engleski kolonijalni plan, pri čemu je na firerovo pitanje sir Neville Henderson izjavio da smatra da će u rješavanju pitanja uzeti učešća Portugal i Belgija i, najzad, vjerojatno, Francuska i Italija.

Razgovor je zatim ponovo prešao na probleme Centralne Evrope, i na primjedbu britanskog ambasadora da Chamberlain može samo tada nešto postići ako i Njemačka da svoj doprinos u toj oblasti, firer je odgovorio da po tom pitanju njegov doprinos treba vidjeti u Berhtesgadenskom sporazumu s Austrijom, ali da mora najenergičnije izjaviti da će, ako se ikada u Austriji ili Čehoslovačkoj bude pucalo na Nijemce, Njemački imperij odmah stati u njihovu obranu.[1] On, firer, morao je u toku svoje političke djelatnosti mnogo govoriti i zato u nekim krugovima, možda, smatraju da njegove riječi ne treba primati suviše ozbiljno. Ali će to biti gruba griješka ako se njegove izjave po pitanjima Centralne Evrope prime kao gola

[1] U originalu: »das Deutsche Reich dann zur Stelle sein würde«. — Prim. red.

retorika. Ako u Austriji ili Čehoslovačkoj nastanu eksplozije iznutra, onda Njemačka ne će ostati neutralna, već će djelovati munjevito. Zato je pogrešno kad neki diplomati i neki krugovi bečke vlade govore da se nemaju čega plašiti i da nije potrebno da točno ispunjavaju svoje obaveze.

Ovdje je rajhsministar vanjskih poslova von Ribbentrop upozorio na dramatičan razgovor između engleskog poslanika u Beču i g. von Papena, u toku kojega se poslanik vatreno žalio na pritisak koji tobože Njemačka vrši na Austriju. Sav se pritisak u Berchtesgadenu sastojao u tome da se Austriji skrene pažnja na neke opasnosti i da se predvide mogućnosti njihova uklanjanja. Kada je britanski poslanik u tako dramatičnoj formi uložio svoj protest g. von Papenu, kako li je tek razgovarao s austrijskim ministrom vanjskih poslova Schmidtom.

Britanski ambasador je istakao da nije uopće obavezno da te izjave poslanika predstavljaju mišljenje engleske vlade i izjavio je da se često on sam, sir Neville Henderson, izjašnjavao za anšlus.

Firer je na to odgovorio da su neke činjenice prosto neprihvatljive za veliku državu. Engleska izjavljuje da ne bi otrpjela napad na Belgiju ili Holandiju. Na to on, firer, tako isto uvjerljivo izjavljuje da će se, ako Nijemce u Centralnoj Evropi budu i dalje ugnjetavali na isti način ili drugim metodima, Njemačka tada morati da umiješa i umiješat će se.

Britanski ambasador je ponovio njemačko gledište u pogledu Austrije i Čehoslovačke koje se sastoji u tome da bi daljim ugnjetavanjem Nijemaca koji tamo žive došlo do eksplozije, a da, naprotiv, u slučaju davanja potpune ravnopravnosti ne treba očekivati nikakav konflikt.

Po pitanju ograničenja ratnog zračnog naoružanja firer je primijetio da se tu, naravno, ne može provoditi razoružanje u određenim oblastima zemljine ku-

66

- 16 -

Deutschland habe England aus seinem Schlummer geweckt,sodass keiner der beiden Verhandlungspartner annehmen könne,die Verhandlungen fänden aus Furcht oder Schwäche statt. Er,der Botschafter, sei mit Generalfeldmarschall Göring der Ansicht,dass nur Verhandlungen zwischen Starken aussichtsreich seien. Andererseits würde viel Geld für Rüstungen ausgegeben,sodass auch in dieser Hinsicht ein Interesse an der Begrenzung bestünde.

Der Führer erwiderte,dass die deutsche Rüstung durch Russland bedingt sei. Für Deutschland sei es eine Lebensfrage,seine Position in Mitteleuropa zu verteidigen, und es müsse sich für einen Angriff von Sowjetrussland,der durch die Randstaaten und Polen niemals natürlich aufgehalten werden könne,wappnen. Bei einem Rüstungsgespräch müssten die Engländer daher zunächst bei Russland beginnen.

Auf eine erneute Frage des britischen Botschafters nach der deutschen Stellungnahme zum englischen Kolonialvorschlag stellte der Führer wegen der Wichtigkeit der Frage eine schriftliche Antwort in Aussicht.

Auf die Frage des Reichsaussenministers von Ribbentrop,ob die Rückgabe aller ehemaligen Kolonien,auch derjenigen,die im Besitze britischer Dominien seien,von der englischen Regierung in Auge gefasst werden könne,erwiderte der Britische Botschafter, dass er nur für Grossbritannien sprechen könne und seine Ausführungen sich nicht auf die Dominien bezögen.

gez.Dr.Schmidt
Legationsrat.

Hiermit dem Reichsaussenminister
von Ribbentrop
weisungsgemäss vorgelegt.
Berlin,den 3.März 1938.

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 3

gle, jer su zračne snage izvanredno pokretljive. Ratne zračne snage Dalekog Istoka mogu se, na primjer, lako iskoristiti u Evropi. Zato se tu ne može polaziti od bilo kakvih teritorijalnih ograničenja. On, firer, je u svoje vrijeme podnio prijedloge, polazeći od toga da je Ženevskom konvencijom bio zabranjen rat protiv neboračkog stanovništva. Na žalost, njegovi prijedlozi nisu bili prihvaćeni. Britanski ambasador je odgovorio da engleska vlada, iako ranije, istina, nije htjela ni da čuje o zabrani zračnih bombardiranja, sada stoji na drugom gledištu, i u zaključku je dodao da je sadašnji trenutak zbog mnogih razloga povoljan za pregovore o naoružanju. Njemačka je jaka, ali i Engleska je ponovo postala jaka. Njemačka je Englesku trgla iz drijemeža, tako da ni jedan od partnera koji vode pregovore ne može da pretpostavi da ti pregovori dolaze kao rezultat straha ili slabosti. On, ambasador, zastupa isto mišljenje kao i generalfeldmaršal Göring da samo pregovori među jakima imaju izgleda na uspjeh. S druge strane, na naoružanje bi se trošilo mnogo novca, tako da i u tom pogledu postoji zainteresiranost za njegovo ograničenje.

Firer je odgovorio da Rusija uslovljava naoružanje Njemačke. Za Njemačku je zaštita njenih pozicija u Centralnoj Evropi pitanje od životne važnosti i ona se mora naoružavati za slučaj napada od strane Sovjetske Rusije, koju, naravno, nikada ne mogu zadržati ni granične države, ni Poljska. Vodeći razgovore o naoružanju, Englezi bi zato morali prije svega početi s Rusijom.

Na ponovljeno pitanje britanskog ambasadora o njemačkom stavu prema engleskom prijedlogu o kolonijalnom pitanju firer je, uzimajući u obzir važnost tog pitanja, obećao da će dati pismeni odgovor.

Na pitanje rajhsministra vanjskih poslova von Ribbentropa da li engleska vlada može da predvidi

vraćanje **svih**[1] bivših kolonija, uključujući i one koje sada posjeduju britanski dominioni, britanski ambasador je odgovorio da on može da govori samo u ime Velike Britanije i da se njegove izjave ne odnose na dominione.

Potp. dr **Schmidt**
savjetnik poslanstva[2]

---

[1] Podcrtano u originalu. — Prim. red.
[2] Na kraju dokumenta u originalu stoji zabilješka: »Prema naređenju dostavljeno rajhsministru von Ribbentropu. Berlin, 3. marta 1938. god.«. — Prim. red.

Br. 4

IZVJEŠTAJ ČEHOSLOVAČKOG POSLANIKA U PARIZU OSUSKOG MINISTRU VANJSKIH POSLOVA ČEHOSLOVAČKE KROFTI[1]

Ministarstvo vanjskih poslova
kabinet g. ministra
Br. 1095/38

Povjerljivo
Političkom arhivu[2]

Prijevod pisma čehoslovačkog poslanstva u Parizu

Poslanstvo Čehoslovačke Republike
u Parizu, br. 229/38. — Povjerljivo

Pariz, 4. marta 1938. god.
Povjerljivo[3]

G. dru filozofije Kamilu Krofti,
ministru vanjskih poslova, Prag

Sadržaj: Francuski parlament i vanjska politika

G. Ministre!

Borba dviju političkih struja

Da bih Vam dao opću ocjenu istupanja poslanika u francuskoj skupštini po pitanjima vanjske politike,

[1] Dokument su Nijemci zaplijenili u arhivu Ministarstva vanjskih poslova Čehoslovačke i preveli ga na njemački jezik. Uprava arhiva Ministarstva vanjskih poslova SSSR raspolaže njemačkim prijevodom koji se nalazio u dosijeima bivšeg Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. — Prim. red.

[2] Pečat.

[3] Ova je primjedba precrtana crvenom olovkom i ispravljena na »tajno« (objašnjenje učinjeno u Ministarstvu vanjskih poslova Njemačke uz njemački prijevod istog dokumenta. — Prim. red.)

čekao sam da se održi zasjedanje senatske komisije za vanjske poslove, koje je bilo određeno za srijedu 2. marta. Htio sam pričekati da li će istupanje u senatskoj komisiji za vanjske poslove dopuniti ili precizirati izjave koje su dane u parlamentu 26. februara i, ako se to desi, u kakvom će duhu biti.

Poslije događaja u Austriji u vezi sa sastankom u Berchtesgadenu čehoslovačko pitanje[1] je izbilo u prvi plan. Ne ću da krijem od Vas da su u Parizu ljudi različitih profesija i različitog društvenog položaja, ne izuzimajući novinare i članove parlamenta, počeli da daju određenu formu i izraz svome opiranju ideji da Francuska zbog Čehoslovačke treba da ratuje s Njemačkom. Pod utjecajem Edenove ostavke htjeli su kako pristalice sporazuma s Njemačkom, tako i pristalice sporazuma s Italijom i, najzad, protivnici francuske politike u Centralnoj Evropi i njene politike prema Rusiji, da pokušaju izvršiti preorijentaciju francuske politike. Potrebno je shvatiti da je Edenova ostavka učinila u Parizu takav utisak da su i javno mišljenje i sama vlada bili uzbuđeni. Bivši predsjednik vlade i ministar vanjskih poslova Pierre Etienne Flandin poveo je akciju za preorijentaciju francuske politike. S druge strane, komunisti, pristalice vojnog saveza sa Sovjetskom Rusijom, i svi oni koji su uvjereni da je rat neizbježan i da treba organizirati sve snage nacije — svi su oni htjeli da iskoriste povoljan slučaj i da konačno unište mogućnost sporazuma s Berlinom i Rimom. Uporedo s komunistima tu je politiku provodio i Paul Reynaud. On je pred javnošću zastupao sveobuhvatni vojni savez[2] s Rusijom; zato je zahtijevao

[1] Riječ »pitanje« (Frage) u njemačkom tekstu napisano je rukom iznad reda.

[2] U originalu »absolutes wie militärisches Bündnis«. — Prim. red.

učešće komunista u vladi. Efikasnost svoje politike znatno je oslabio slijedećim momentima:

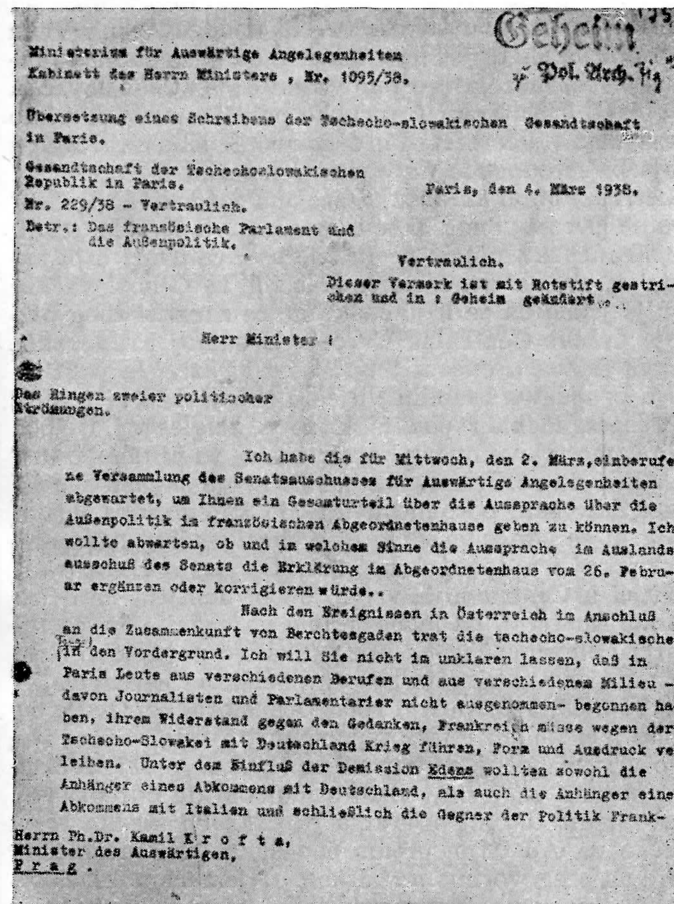
1. polazio je od pretpostavke i tvrđenja da je rat neizbježiv, i

2. govorio je da je neophodno zaključiti vojni savez sa Sovjetskom Rusijom.

Francuski narod teško da se može oduševiti politikom koja polazi od pretpostavke da je rat neizbježan; osim toga, desnica, centar, kao i znatan broj radikala smatraju da je ulazak komunista u vladu neprihvatljiv. Pri takvim okolnostima pristalice Flandina i sam Flandin smatrali su da je za političku preorijentaciju Francuske nastupio psihološki pogodan momenat. Flandin je proputovao svoju oblast i svoj izborni okrug, razgovarao na pijacama sa seljacima, pri čemu ih je stalno pitao da li su spremni ratovati za Čehoslovačku. On je na tako postavljeno pitanje, naravno, dobivao negativan odgovor. To je potvrdilo njegovo uvjerenje da je situacija sazrela. Paul Reynaud, s druge strane, nije mislio o seljacima i ocjenjivao je položaj prema raspoloženju radnika. Zato je i bio u zabludi kada je istupao tako vatreno za učešće komunista u vladi.

Duševno stanje ministra Delbosa

Ministar Delbos je strašno umoran i krajnje preplašen. On bi najradije ne samo napustio svoj položaj već prosto pobjegao kada bi znao kako da to uradi. On se plaši svake misli koja ima određenu boju; ma koja boja bode mu oči i vrijeđa mu osjećaje. Svoj govor je pripremio lično, ali ono što je pripremio bilo je potpuno bezbojno. Njegovi suradnici Léger, Massigli i Rochat nastojali su da podignu njegovo duševno raspoloženje: oni su ga natjerali da njegov govor bude nešto izrazitiji. Što se tiče Čehoslovačke, najbitnije



Geheim! 135

Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten
Kabinett des Herrn Ministers , Nr. 1095/38.

Pol. Arch.

Übersetzung eines Schreibens der Tschecho-slowakischen Gesandtschaft in Paris.

Gesandtschaft der Tschechoslowakischen
Republik in Paris.

Paris, den 4. März 1938.

Nr. 229/38 - Vertraulich.

Betr.: Das französische Parlament und die Außenpolitik.

Vertraulich.

Dieser Vermerk ist mit Rotstift gestrichen und in : Geheim geändert.

Herr Minister !

Das Ringen zweier politischer Strömungen.

Ich habe die für Mittwoch, den 2. März, einberufene Versammlung des Senatsausschusses für Auswärtige Angelegenheiten abgewartet, um Ihnen ein Gesamturteil über die Aussprache über die Außenpolitik im französischen Abgeordnetenhause geben zu können. Ich wollte abwarten, ob und in welchem Sinne die Aussprache im Auslandsausschuß des Senats die Erklärung im Abgeordnetenhaus vom 26. Februar ergänzen oder korrigieren würde..

Nach den Ereignissen in Österreich im Anschluß an die Zusammenkunft von Berchtesgaden trat die tschecho-slowakische [Frage] in den Vordergrund. Ich will Sie nicht im unklaren lassen, daß in Paris Leute aus verschiedenen Berufen und aus verschiedenem Milieu - davon Journalisten und Parlamentarier nicht ausgenommen- begonnen haben, ihrem Widerstand gegen den Gedanken, Frankreich müsse wegen der Tschecho-Slowakei mit Deutschland Krieg führen, Form und Ausdruck verleihen. Unter dem Einfluß der Demission Edens wollten sowohl die Anhänger eines Abkommens mit Deutschland, als auch die Anhänger eines Abkommens mit Italien und schließlich die Gegner der Politik Frank-

Herrn Ph.Dr. Kamil K r o f t a,
Minister des Auswärtigen,
P r a g .

Fotokopija prve strane dokumenta br. 4

sam Vam saopćio šifrom br. 13 u odgovor na Vašu šifru br. 8. Uz to još napominjem da bi za samu Francusku i za inozemstvo bilo važno da se Čehoslovačka u oblasti djelatnosti francuske politike promatra kao nezavisna veličina. Kad bi francuska vlada dala izjavu koja bi se odnosila na cijelu Centralnu Evropu, t. j. Austriju i Malu antantu, da će ona ratovati zbog Centralne Evrope, onda bi se u inozemstvu stvorio utisak da Francuska uopće ne namjerava ratovati ozbiljno i da se, prema tome, ne će boriti ni za Čehoslovačku, jer je jasno da se Francuska ne će zaratiti zbog bilo koje države Centralne Evrope. U samoj Francuskoj takva izjava u općem tonu samo bi oživjela politiku koju propagira Flandin i njemu slični. Ako bi poslije Berchtesgadena i poslije krize u Engleskoj Delbos dao samo izjavu općeg karaktera — to bi učinilo utisak kao da se Francuska odriče svoje sadašnje politike. Zato sam potpuno uvidio da kategorička izjava koja bi se odnosila samo na Čehoslovačku, nasuprot teorijskoj i u općoj formi danoj izjavi o francuskoj politici u Centralnoj Evropi, ne bi donijela naročitu korist Austriji[1]. Za mene je bilo najvažnije da po pitanju Čehoslovačke ne bude nikakve nejasnosti, tim više što smo u samom početku naišli na neraspoloženje Francuza da ratuju zbog Čehoslovačke. Ovdje ću samo u nekoliko riječi napomenuti o vrlo važnoj i u isto vrijeme povjerljivoj stvari. Delbos se 17. februara obratio engleskoj vladi s molbom da odredi svoj stav prema daljim mjerama pritiska od strane Njemačke na Austriju, prema čehoslovačkom problemu i prema pregovorima s Italijom i Njemačkom. Delbos je htio da mu se odgovori prije njegova govora u skupštini. Engleska je šutjela. 25. februara uveče saopćila je svoj odgovor koji je stigao u Pariz ujutru 26. februara, ali nije dospio u ruke ministra Delbosa prije njegova govora, održanog u skupštini u 11 sati.

[1] Tako je u njemačkom originalu. — Prim. red.

Nema sumnje da bi taj odgovor — ako se uzme u obzir duševno stanje Delbosa — imao na njega vrlo rđav utjecaj. Taj bi utjecaj bio sasvim štetan, jer je po pitanju o Čehoslovačkoj Delbos i prije toga više puta mijenjao tekst svoje izjave i ne jedamput se vraćao na bezbojnu izjavu općeg karaktera dok se nije zadržao na onoj izjavi o kojoj sam Vam već javio. Vama će sigurno biti interesantno da saznate da je Delbosovu izjavu o Čehoslovačkoj cijela skupština dočekala s odobravanjem. Svi su aplaudirali osim jednog poslanika — Pièrre Etienne Flandina, koji je i dalje nepokretno sjedio. Na moju molbu, koju su potpomogli naši prijatelji iz Quai d'Orssaya, predsjednik vlade Chautemps se određeno solidarizirao s Delbosovom izjavom koju je ovaj dao u pogledu Čehoslovačke.

Senatska komisija za vanjske poslove i Čehoslovačka

23. februara održana je plenarna sjednica senatske komisije za poslove nacionalne obrane (vojska, flota, avijacija) pod predsjedništvom Josepha Caillauxa — predsjednika financijske komisije, i u prisustvu Henri Bérangera — predsjednika komisije za vanjske poslove. 25. februara (u petak) održana je sjednica komisije za vanjske poslove na kojoj je predsjednik Béranger podnio izvještaj. Tom prilikom on je također izvijestio i o svojim razgovorima s ministrom Delbosom o rezultatima savjetovanja u Berchtesgadenu i o francuskom demaršu u Londonu povodom Austrije i Čehoslovačke. Béranger je saopćio svojim kolegama da su ministar Delbos i vlada energično zahtijevali da se Engleska izjasni kakav će stav zauzeti u slučaju ako se Berchtesgaden ponovi, i u slučaju ako se on proširi na Čehoslovačku. Predsjednik

Béranger je izjavio da se Engleska do petka još nije izjasnila. U subotu sam ručao sa senatorom Bérangerom, koji mi je potpuno otvoreno rekao da su i u senatskoj komisiji za vanjske poslove, kao i na zajedničkom zasjedanju komisije za poslove obrane, bila postavljena dva pitanja o Čehoslovačkoj: ima li Francuska čvrstu pravnu obavezu u pogledu Čehoslovačke i 2)[1] da li je Francuska u mogućnosti da pritekne u pomoć Čehoslovačkoj. Što se tiče pitanja čvrste pravne obaveze u pogledu Čehoslovačke, senator Béranger je izjavio da je u njegovoj komisiji istaknuta teza da je francusko-čehoslovački ugovor o prijateljstvu bio sastavni dio Lokarnskog pakta i pošto posljednji više nije na snazi, onda kao posljedica toga francusko-čehoslovački ugovor nema više obaveznu snagu. Ja se s tim nisam složio, rekavši da je to više nego čudan argument. Kada je u prvo vrijeme poslije zaključenja Lokarnskog ugovora Čehoslovačka insistirala da učestvuje u lokarnskim savjetovanjima velikih država i Belgije, odgovoreno nam je da čehoslovački ugovor nije sastavni dio Lokarnskog sporazuma i zbog toga Čehoslovačka nema prava da učestvuje na savjetovanjima. Sada nam pak počinju da izjavljuju da je francusko-čehoslovački ugovor, kao sastavni dio Lokarnskog sporazuma koji je prestao važiti, također izgubio svoju snagu. Prosto na prosto ne može se govoriti ono što je u direktnoj suprotnosti s onim što nam je govoreno u toku nekoliko godina poslije potpisivanja Lokarnskog sporazuma. Osim toga, francusko-čehoslovački ugovor o prijateljstvu postoji samostalno, jer je bio zaključen 1924. god., pa ako čak Locarno ne bi više ni postojao, što je sumnjivo tvrđenje, francusko-čehoslovački ugovor o prijateljstvu ipak bi i dalje postojao kao samostalni ugovor. Senator Béranger mi je izrazio svoju veliku zahvalnost za takvo

[1] Cifra »1« ispuštena je u njemačkom originalu. — Prim. red.

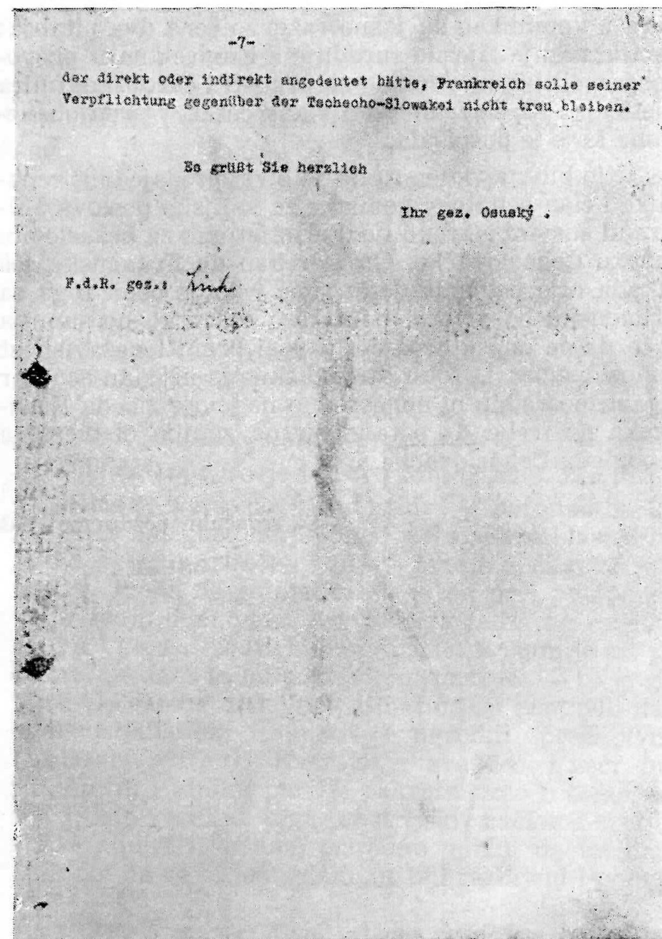
izlaganje pitanja, jer su oni tu stvar bili predstavili sasvim drukčije. Što se tiče drugog pitanja, t. j. da li je Francuska obavezna i da li ima mogućnosti da Čehoslovačkoj pruži vojnu pomoć, senator Béranger mi je rekao da su u njihovoj komisiji razvijali teoriju da Francuska uopće ne može priteći u pomoć Čehoslovačkoj zbog Maginot linije, a da bi mogla da ukaže pomoć, Francuska mora imati mogućnosti da prođe preko Italije. Ja sam odgovorio da je u takvoj formulaciji pitanje nepravilno postavljeno. Nikako se ne radi o tome da se vrše tehnička istraživanja na kakav će upravo način Francuska priteći u pomoć Čehoslovačkoj, već o tome da li je Francuska spremna da objavi rat Njemačkoj u slučaju napada na Čehoslovačku. Čehoslovačka vrši pripreme da bi bila u mogućnosti da izvrši svoju obavezu i ona je spremna da je izvrši. Ako Francuska ne želi da se zaštiti u Evropi[1] u slučaju napada na Čehoslovačku, onda ni sama Čehoslovačka ni Centralna Evropa, naravno, neće moći da se zaštite od Njemačke. Uzajamna pomoć koju su Francuska i Čehoslovačka obećale jedna drugoj zasnovana je na tome da ako jedna od ugovorenih strana bude napadnuta, onda će druga ratovati protiv agresora. Kakva će, pored toga, tehnički izgledati ukazana pomoć — to je stvar vojnih lica i budućnosti, jer sada nitko ne može reći gdje će se i na koji način voditi rat. Senator Béranger mi je odgovorio da je to gledište za njega novo i on u njemu vidi mogućnost da se među članovima njegove komisije postigne jednodušnost. Ipak on smatra svojom obavezom da mi skrene pažnju na to da po oba pitanja koja smo mi naveli i pretresali članovi francuske komisije za vanjske poslove smatraju da Francuska bez Engleske ne bi mogla ništa učiniti u Centralnoj Evropi. Ja sam odgovorio: znam da po pitanjima samoobrane Francuska i Engleska zavise jedna od druge. Međutim,

[1] Tako je u njemačkom originalu. — Prim. red.

iako mi je poznato da je Francuska upućena na Englesku, isto tako znam da je i Engleska upućena na Francusku. Ja također znam, na primjer, ako bi se radilo o nezavisnosti Egipta, da Engleska ne će reći da ona ne može i ne će ništa činiti za Egipat bez pomoći Francuske; Engleska će prosto zauzeti stav koji joj je potreban i radit će u uvjerenju da je Francuska mora pomoći. Isto tako na evropskom kontinentu gdje životne interese nema Engleska, već Francuska, rukovodstvo i odluka pripada Francuskoj, a ni u kom slučaju Engleskoj. Ako Francuska izjavi da neposredan ili prikriven napad na Čehoslovačku znači rat s Francuskom, onda će Engleska potpomoći Francusku kako diplomatski, tako i politički, jer je ona zainteresirana u tome da Francuska ne bude uvučena u rat s Njemačkom. Sâmo to bilo bi dovoljno da se izbjegne rat. Béranger nije sakrio da su moja shvaćanja s političkog i diplomatskog gledišta potpuno pravilna.

Drugog marta (u srijedu) Delbos je podnio izvještaj u senatskoj komisiji za vanjske poslove. Ponovo se raspravljalo o francusko-čehoslovačkom ugovoru o prijateljstvu. Bivši predsjednik vlade Laval postavio je pitanje: da li je u slučaju napada na Čehoslovačku Francuska obavezna da joj pritekne u pomoć. Predsjednik Béranger je pri tome ponovio tezu koju mi je izložio 26. februara. Što se tiče pitanja o pomoći Čehoslovačkoj, rekao je predsjedavajući Béranger, ono se za Čehoslovačku i Francusku sastoji u tome, hoće li one braniti svoju nezavisnost ili ne. Ako hoće, onda će one, pošto su uzajamno povezane, objaviti rat onom agresoru koji bi napao jednu od njih.

Interesantno je da Delbos nije želio da se u kominikeu komisije ponovo govori o vjernosti Francuske njenim obavezama; on je želio da se u kominikeu ograniči na napomenu da će Francuska u savezu s Engleskom provoditi politiku nacionalne sigurnosti i evropskog mira. Na insistiranje predsjednika Béran-


-7-

der direkt oder indirekt angedeutet hätte, Frankreich solle seiner Verpflichtung gegenüber der Tschecho-Slowakei nicht treu bleiben.

So grüßt Sie herzlich

Ihr gez. Osuský.

F.d.R. gez.:

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 4

gera u kominikeu su jasno razgraničena dva pitanja: produžavanje tijesne suradnje s Engleskom u provođenju politike nacionalne sigurnosti i evropskog mira i isticanje da će francuska vlada ostati vjerna obavezama koje je potpisala.

Htio bih napomenuti da je bivši predsjednik republike i član senatske komisije za vanjske poslova Millerand sasvim iskreno i odlučno istupio za bezuslovnu zaštitu Čehoslovačke. On je rekao da Francuska još nikada nije pogazila danu riječ i da je osim toga za Francusku od životnog interesa da nitko ne sumnja u to da će ona s oružjem u ruci braniti nezavisnost Čehoslovačke. U toku duge diskusije nijedan senator nije ni posredno ni neposredno nagovijestio da Francuska ne treba da ostane vjerna svojim obavezama u pogledu Čehoslovačke.

Sa srdačnim pozdravom Vaš

OSUSKÝ

Br. 5

IZ TELEFONSKOG RAZGOVORA GŐRINGA (BERLIN) S RIBBENTROPOM (LONDON)

13. marta 1938. god., 9 sati 15 minuta ujutru[1]

Göring: Vi već znate da mi je firer povjerio vođenje tekućih poslova vlade i zato sam riješio da Vam dam obavještenje. Oduševljenje u Austriji je neopisivo. Vi to možete slušati preko radija.

Ribbentrop: To je upravo fantastično, zar ne?

Göring: Naravno. Taj događaj je potpuno bacio u zasjenak naš posljednji pohod u Rajnsku oblast. Firer je bio duboko uzbuđen kada je prošle noći govorio sa mnom. Treba da se sjetite da je on prvi put ponovo vidio svoju domovinu. Ali ja sada želim da razgovaram s Vama o političkim stvarima. Razumije se, priča o tome da smo mi postavili ultimatum — to je glupost. Od samog početka ultimatum su postavili nacional-socijalistički ministri i narodni predstavnici (Volksreferenten). Kasnije je sve veći i veći broj istaknutih radnika partije pokreta uzeo u tome učešća i kao rezultat toga austrijski nacional-socijalistički ministri su nas, prirodno, molili da im damo podršku da ne bi još jedamput bili razbijeni i podvrg-

[1] Objavlj. u američkom izdanju materijala Nirnberškog procesa. (Nazi conspiracy and aggression«, Office of United States Chief of Counsil for Prosecution of Axis Criminality. Washington 1946., vol. V., p. 642.—654. (»Nacistička zavjera i agresija«. Kancelarija glavnog tužioca po predmetima ratnih zločinaca država osovine. Washington 1946, t. V., str. 642.—654.). — Prim. red.

nuti teroru i građanskom ratu. Mi smo im na to odgovorili da ni pod kakvim uslovima ne ćemo dozvoliti Schuschniggu da isprovocira građanski rat. Bilo prema neposrednom naređenju Schuschnigga, bilo s njegovim pristankom, komunisti i crveni su se naoružali i već su vršili demonstracije, koje smo mi fotografirali, a za vrijeme kojih su bacane parole: »Živjela Moskva« i sl. To je, razumije se, bio ozbiljan izvor opasnosti za Wiener-Neustadt. Osim toga, ne zaboravite da je Schuschnigg držao govore, izjavljujući da će se Narodni front boriti do posljednjeg čovjeka i nitko nije mogao ranije znati da će oni tako lako kapitulirati. Eto zašto nas je Seyss-Inquart, koji je već tada stao na čelo vlade, molio da odmah počnemo s upadom. Mi smo već prije toga koncentrirali vojsku na granici, jer nismo mogli unaprijed znati da li će biti građanskog rata ili ne će. Takve su stvarne činjenice koje mogu biti potvrđene dokumentima...[1]

Göring: Ali firer misli da biste vi, pošto ste već tamo, mogli reći ljudima što se ustvari dešava. Osim svega ostalog, potpuno je netočno smatrati da je Njemačka postavila ultimatum Austriji.

Ribbentrop: Ja sam već otvoreno razgovarao s Halifaxom i Chamberlainom. U to nema sumnje. Stvar je samo u tome što novinari počinju da postavljaju pitanja i ja, kako izgleda, ne bih trebao da ovdje dalje ostanem; to bi nekako izgledalo čudno.

Göring: Da, da, ja isto tako mislim. Samo nisam znao da li ste već govorili s tim ljudima. Ja bih želio da vi još jedamput, ili ne, ne još jedamput, nego da, uopće govoreći, kažete Halifaxu i Chamberlainu slijedeće:

Nije točno da je Njemačka postavila ma kakav ultimatum. Sve je to Schuschniggova laž. Stvar je u

[1] Ispušta se tekst Göringovih tvrđenja o općem oduševljenju koje vlada u Austriji. Ispušteni tekst v. »Nazi conspiracy and aggression«, vol. V., p. 643.—646. — Prim. red.

tome da su ultimatum predali Seyss-Inquart, Glaise-Horstenau i Juri. Drugo, nije točno da smo postavili ultimatum predsjedniku Austrije. I to su učinili drugi; vojni ataše ih je pratio prema Seyssovom zahtjevu radi pomoći u tehničkom pitanju; kao što se vidi, on je objasnio pitanje da li će Njemačka izaći u susret molbi Seyss-Inquarta ako ovaj bude molio vojnu pomoć od Njemačke. Dalje, želim da napomenem da nas je Seyss-Inquart neprestano molio — telefonski i telegrafski — da pošaljemo vojsku, zato što on nije znao pravo stanje stvari u Beču i Wiener-Neustadtu, a također ni u drugim mjestima gdje je bilo podijeljeno oružje; on također nije mogao znati kako će na to reagirati Narodni front koji je sve vrijeme vikao na sav glas...[1]

Ribbentrop: Ja sam imao dug razgovor s Halifaxom u toku kojeg sam mu također izložio našu osnovnu koncepciju u pogledu njemačko-engleskog sporazuma.

Göring: Htio bih da kažem, vi to sami znate, Ribbentrope, da sam se ja uvijek povoljno odnosio prema njemačko-engleskom sporazumu. Nitko se ne bi više radovao od mene kad bi Englezi to zaista ozbiljno željeli i kad bi oni također priznali da smo i mi ponosna i slobodna nacija. Na kraju krajeva mi zaista predstavljamo dvije bratske nacije.

Ribbentrop: Hoću da vama nešto saopćim, g. Göring. Ovih dana sam, poslije doručka, razgovarao s Chamberlainom. Učinio je na mene vrlo dobar utisak; dao mi je pismo — nešto novo za firera — da ga predam lično fireru...[2]

[1] Ispušta se dio razgovora koji se odnosi na unutrašnju situaciju u Austriji. Ispušteni tekst v. »Nazi conspiracy and aggression«, vol. V., p 646.—647. — Prim. red.

[2] Ispušta se dio razgovora koji se odnosi na Ribbentropovo putovanje u Berlin. Ispušteni tekst v. »Nazi conspiracy and aggression«, vol. V., p. 648. — Prim. red.

Ribbentrop: ... Moji su pregovori ovdje završeni. Ako ja budem ovdje sjedio još, to bi moglo izgledati čudno. Ali Chamberlain je ostavio na mene najljepši utisak.

Göring: To mi je milo.

Ribbentrop: Ja sam slijedećeg dana imao s njim dug razgovor. Ne ću ga ponavljati preko telefona, ali sam stekao utisak da Chamberlain također ozbiljno teži ka sporazumu s nama. Rekao sam mu da će sporazum između Engleske i Njemačke biti kudikamo lakši, pošto je riješeno austrijsko pitanje. Ja mislim da je on istog mišljenja.

Göring: Pošto je cio taj problem riješen i likvidirana svaka opasnost nemira ili potresa — upravo je to i bio izvor stvarne opasnosti — svi nam moraju biti zahvalni što smo uništili taj izvor krize.

Ribbentrop: To sam im i ja govorio i objasnio sam im da smo mi likvidirali stanje koje je uvijek izazivalo zabrinutost. Ako ta promjena i povuče za sobom izvjesno uzbuđenje u danom momentu, to će uglavnom biti samo u korist englesko-njemačkog međusobnog razumijevanja. Pri kraju našeg razgovora rekao sam Halifaxu da mi pošteno težimo sporazumu. Na to mi je on odgovorio da je jedino što ga zabrinjuje — Čehoslovačka.

Göring: Ne, ne. O tome ne može biti ni govora.

Ribbentrop: Ja sam mu odgovorio da mi nemamo interesa ni namjere da ma što poduzimamo u tom pravcu. Naprotiv, ako se tamo s našom braćom Nijemcima bude pristojno postupalo, onda ćemo se mi bezuslovno sporazumjeti.

Göring: Da, ja sam također uvjeren da je Halifax potpuno razuman čovjek.

Ribbentrop: Moji utisci o obojici — o Halifaxu i Chamberlainu — odlični su. Halifax je mislio da u danom momentu ovdje mogu nastati neke teškoće u vezi s tim što će u očima javnog mnijenja sve što se dogodilo izgledati kao rješenje koje je silom natureno i sl. Ali ja sam stekao takav utisak da će se svaki normalan, prosječan Englez zapitati: šta se Engleske tiče Austrija? ...[1]

Göring: Razumije se. To je potpuno jasno. (Nastavak nerazumljiv.)[2] Ima stvari koje se tiču naroda i stvari koje ga se ne tiču.

Ribbentrop: Kada sam posljednji put razgovarao s Halifaxom, on nije neposredno reagirao na moje argumente. Ali mi je na kraju razgovora rekao da mogu vjerovati da on ima simpatije za englesko-njemački sporazum.

Göring: Sve je manje ili više divno, vlada mir, dvije nacije su našle jedna drugu, pružile jedna drugoj ruku, obradovale se i vesele se ...[3]

[1] Naredni dio zapisnika je ispušten zbog svoje nepovezanosti. Ispušteni tekst v. »Nazi conspiracy and aggression«, vol. V., 649. — Prim. red.

[2] Tako je u američkom izdanju. — Prim red.

[3] Izostavlja se završni dio razgovora — o tehnici glasanja u Austriji, o austrijskim diplomatima, o ekonomskoj situaciji u Austriji i sl. Izostavljeni tekst v. »Nazi conspiracy and aggression«, vol. V., p. 649.—654. — Prim. red.

Br. 6

TELEGRAM NJEMAČKOG POSLANIKA U PRAGU EISENLOHRA DRŽAVNOM SEKRETARU MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NJEMAČKE WEIZSÄCKERU[1]

Strogo povjerljivo

TELEGRAM

Prag, 18. marta 1938. god. 16.55
Primljeno 18. marta 1938. god. 18.45
Br. 60 od 18.3

Na telegram od 17. br. 40*)[2]
*)[2] Odjeljenje za kulturna pitanja

Za g. državnog sekretara

Sporazum Henleina i Francka od 15. marta saopćen je telegramom br. 37 od 16. marta. Obojica su pojedinačno izjavili da je postignut potpun i bezuslovan sporazum. Za iduću nedjelju je po želji Francka ugovoren sastanak s tri predstavnika sudetske partije radi toga da se usklade detalji taktičkih akcija.

Ja ni u kom slučaju nisam zahtijevao da partija sudetskih Nijemaca izađe iz opozicije i da zauzme aktivan prijateljski stav u odnosu na državu i vladu. Naprotiv, ja sam otvoreno istakao da partija dok ne uđe u vladu poslije izbora mora ostati u opoziciji i da ne smije u govorima izražavati vjeru u obećanja **vlade**[3],

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.
[2] Tako je u originalu. — Prim. red.
[3] Podvučeno u originalu. — Prim. red.

već treba unekoliko da ohrabri stanovništvo ukazivanjem na zaštitu od strane Njemačke, kako bi se smanjila opasnost od incidenata.

Kao najbljiži cilj označio sam izvršenje izvjesnih Hodžinih obećanja, naime, što širu amnestiju, premještaj njemačkih činovnika i njihovih porodica na teritorij Sudetsko-njemačke oblasti, razvitak samouprave takve vrsti da bi **kasnije**[1] tamo bili zaposleni samo njemački činovnici — državni i samoupravni; osim toga da se prestane s otvaranjem škola koje šire češki utjecaj[2], provođenje državnih i općinskih izbora ili i jednih i drugih i, dalje, **učešće sudetsko-njemačke partije u vladi**[3] u cilju dobivanja većih prava i postepeno napuštanje od Čehoslovačke sistema paktova. Kao drugi najvažniji ciljevi navedeni su ukidanje državne policije u pograničnoj oblasti i omogućavanje slobodnog izražavanja nacional-socijalističkog pogleda na svijet. Uslovi učešća u vladi nisu pretresani, jer to za slijedećih nekoliko mjeseci nije aktuelno.

Naprotiv, ja sam izrazio svoje nezadovoljstvo zbog toga što je partijska organizacija htjela da prekine stalni kontakt s Hofom, koji je bio pod mojim utjecajem, kao i zbog toga što se čine pokušaji da se igra na razmimoilaženjima u mišljenjima i pravcima, koja tobože postoje u Njemačkoj po pitanju vanjske politike i da se podvrgne sumnji moj autoritet kao službenog predstavnika politike Rajha. Uporno insistiranje na sadašnjim agitacionim zahtjevima sudetsko-njemačke partije, naime na zakonu o zaštiti naroda i »teritorijalnoj autonomiji«, koje praktično ne može ispuniti ni prihvatiti nijedna **čehoslovačka vlada**[4], krije u sebi opasnost da ćemo mi na kraju krajeva

[1] Podcrtano u originalu. — Prim. red.
[2] U originalu: »Tschechisierungsschule«. — Prim. red.
[3] Podcrtano u originalu. — Prim. red.
[4] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

morati ili da partiju sudetskih Nijemaca prepustimo na milost sudbini, ili ćemo biti uvučeni u oružani sukob.

Vi imate na raspoloženju usmene i pismene izjave Francka, koje je on dao prije prvog razgovora sa mnom 15. marta; po svom sadržaju one uglavnom odgovaraju prvom razgovoru. Treba sačekati da li će on sada održati svoju riječ.

EISENLOHR

Br. 7

NOTA ENGLESKOG MINISTRA VANJSKIH POSLOVA OPUNOMOĆENOM PREDSTAVNIKU SSSR U LONDONU[1]

Br. S 1935/95/62

Kopija
Ministarstvo vanjskih poslova
24. marta 1938. god.

Vaša Ekselencijo,

[2] Dopunjujući svoju notu od 22-og marta čast mi je da Vašu Ekselenciju obavijestim da sam već pročitao i razmotrio s velikom pažnjom tekst izjave koju je dao M. Litvinov za predstavnike štampe u Moskvi, čiji ste mi prijevod tako ljubazno saopćili u Vašoj noti od 17. marta[3].

2. Primjećujem da se data izjava može smatrati kao gledište koje zastupa sovjetska vlada u pogledu sadašnjih međunarodnih problema. Mislim da je suština prijedloga sovjetske vlade u tome da se odmah poduzmu mjere za provođenje pregovora

[1] Arhiva MVP SSSR. Prijevod s engleskog. — Prim. red.

[2] Točka 1 nije označena u originalu. — Prim. red.

[3] Notom od 22. marta 1938. Ministarstvo vanjskih poslova Velike Britanije potvrdilo je prijem note opunomoćenog predstavnika SSSR Ministarstvu vanjskih poslova Velike Britanije od 17. marta 1938. god., uz koju je bio priložen tekst izjave narodnog komesara vanjskih poslova SSSR predstavnicima štampe. U izjavi se kaže:

»Stupivši u Društvo naroda u cilju organizirane suradnje s drugim miroljubivim državama, sovjetska vlada nije propustila ni jedan pogodan slučaj za preporuku najefikasnijih

među zainteresiranim vladama u cilju određivanja praktičnih mjera potrebnih za to da se zaustavi dalji razvitak agresije i da se suprotstavi, ukoliko je to moguće, sve većoj opasnosti rata.

3. Vlada njegovog veličanstva toplo bi pozdravila sazivanje međunarodne konferencije na koju bi, kako bi se moglo očekivati, sve evropske države pristale da pošalju svoje predstavnike i na kojoj bi, prema tome, bilo moguće na prijateljski način pretresti i, možda, konačno regulirati takva pitanja koja bi, kako se misli, mogla najviše da predstavljaju opasnost za mir. Međutim, pri postojećim okolnostima takva konferencija, kako izgleda, ne bi se mogla organizirati. Konferencija na kojoj bi učestvovale samo neke od evropskih država i koja bi imala za cilj ne toliko osiguranje reguliranja neriješenih problema, koliko prihvaćanje usklađenih akcija protiv agresije ne mora, po mišljenju vlade njegovog veličanstva, povoljno utjecati na perspektive evropskog mira.

4. Pri takvim okolnostima, budući iskreno, zahvalan sovjetskoj vladi što mi je saopćila svoje gledište u pogledu najboljeg načina da se osigura očuvanje mira, ja žalim što se vlada njegovog veličanstva ne može u cijelosti suglasiti s prijedlozima koje je M. Litvinov unio u svoju izjavu o kojoj je riječ. Gledišta vlade njegovog veličanstva naknadno se pretresaju u parlamentu i Vi možete vidjeti iz odgovarajućih izjava ministara njegovog veličanstva da, iako mogu

---

garancija mira, kakve je ona vidjela u organizaciji sistema kolektivne sigurnosti u okviru Društva naroda, kao i regionalne paktove o uzajamnoj pomoći protiv agresora. Sovjetska vlada je praktički stupila na taj put, pošto je takav pakt zaključila s Francuskom i Čehoslovačkom, pakt koji, kad ne postoji agresija, ne ugrožava nijednu zemlju.

Kršenje međunarodnih obaveza koje proistječu iz pakta Društva naroda i iz Pariskog ugovora Briand—Kellogg, a koje se događalo u toku posljednje četiri godine, napadi jednih država na druge, davali su povoda sovjetskoj vladi da pokaže ne samo svoj negativan stav prema tim međunarodnim prestupima, već i svoju spremnost da uzme aktivnog učešća u svim mjerama usmjerenim ka organiziranju zajedničkog otpora agresoru, ne obazirući se čak ni na neizbježno pogoršanje svojih odnosa s agresorom. Sovjetska vlada je pri tome upozoravala da će međunarodna pasivnost i nekažnjavanje agresije u jednom slučaju, fatalno povući za sobom ponavljanje i povećavanje takvih slučajeva. Događaji međunarodnog života, na žalost, potvrđuju pravilnost tih upozoravanja. Ona su ponovo dobila potvrdu u vojnoj invaziji u Austriju i nasilnom oduzimanju austrijskom narodu njegove političke, ekonomske i kulturne nezavisnosti.

Dok su se ranije slučajevi agresije dešavali na kontinentima manje ili više udaljenim od Evrope, ili na periferiji Evrope, gdje su pored interesa žrtve agresije bili dotaknuti interesi samo nekoliko najbližih zemalja, ovoga puta je nasilje izvršeno u centru Evrope, stvorivši nesumnjivu opasnost ne samo za 11 zemalja koje se odsad graniče s agresorom već i za sve evropske države, i ne samo za evropske. Zasad je stvorena opasnost za teritorijalnu nepovredivost i, u svakom slučaju, političku, ekonomsku i kulturnu nezavisnost malih naroda, čije će neizbježno porobljavanje, međutim, stvoriti preduslove za pritisak i čak za napad na velike države.

Na prvom mjestu je ugrožena Čehoslovačka, a zatim, zbog zaraznosti agresije, opasnost prijeti da se raširi u nove međunarodne sukobe i već se pokazuje u nemirnom stanju koje je stvoreno na poljsko-litvanskoj granici.

Sadašnja međunarodna situacija postavlja pred sve miroljubive države, a naročito pred velike države, pitanje o njihovoj odgovornosti za dalju sudbinu naroda Evrope, i ne samo Evrope. Sovjetska vlada je svijesna svoga udjela u toj odgovornosti, ona je također svijesna obaveza koje proizlaze za nju iz statuta Društva naroda, iz pakta Briand—Kellogg i iz ugovora o uzajamnoj pomoći koje je zaključila s Francuskom i Čehoslovačkom, i ja mogu u njeno ime da izjavim da je ona sa svoje strane kao i ranije spremna da učestvuje u zajedničkim akcijama o kojima bi bilo odlučeno u dogovoru s njom i koje bi imale za cilj da spriječe dalji razvitak agresije i da otklone pojačanu opasnost novog svjetskog rata. Ona je sporazumna da s drugim državama u Društvu naroda ili izvan njega odmah pristupi pretresanju praktičnih mjera koje diktiraju okolnosti. Sutra može već biti kasno, ali danas još ima vremena, ako sve države, naročito velike, zauzmu čvrst i nedvosmislen stav u pogledu problema kolektivnog spasavanja mira.« (»Izvestija«, br. 65/6532) od 18. marta 1938. god. — Prim. red.

postojati različita gledišta na metode kojih se treba pridržavati, ipak vlada njegovog veličanstva, u istoj mjeri kao i sovjetska vlada, nastoji da se pronađu efikasna sredstva za učvršćenje stvari mira.

Čast mi je s velikim poštovanjem biti
pokoran sluga Vaše Ekselencije

za državnog sekretara
Potpis: **K. U. BAXTER**

Br. 8

PISMO SAVJETNIKA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NJEMAČKE ALTENBURGA POSLANIKU U PRAGU EISENLOHRU S PRILOŽENIM PROTOKOLOM SAVJETOVANJA PO SUDETSKO-NJEMAČKOM PITANJU POD PREDSJEDNIŠTVOM RIBBENTROPA[1]

Berlin, 29. marta 1938. god. I. Polit. odjeljenju 215 pov.
Povjerljivo[2]
Hitno

Izvanrednom poslaniku
i opunomoćenom ministru
g. Eisenlohru (lično)

Prag
(kurirom)

Referent: savjetnik poslanstva
Altenburg

U prilogu Vam se šalje radi strogo povjerljivog i ličnog upoznavanja protokol savjetovanja koje je danas održano u Ministarstvu vanjskih poslova po sudetsko-njemačkim pitanjima.

Suglasno odlukama koje su prihvaćene na savjetovanju molim Vas da kao i dosada po mogućnosti održavate tijesni kontakt sa sudetsko-njemačkom partijom i da se, kao što je bilo ugovoreno, starate, iako neslužbeno, da joj se u predstojećim prego-

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Rukom Weizsäckera je napisano olovkom na margini: »jedan primjerak priloga sačuvati za firera«. Na pismu je potpis Ribbentropa. — Prim. red.

vorima s čehoslovačkom vladom, ako se ukaže potreba, pruži podrška u razgovorima s čehoslovačkim državnicima.

PROTOKOL[1]

savjetovanja, održanog u 12 sati dana 29-og marta 1938. god. u Ministarstvu vanjskih poslova, po sudetsko-njemačkom pitanju

Na savjetovanju su učestvovala lica navedena u priloženom spisku.

G. rajhsministar je u pozdravnom govoru istakao potrebu da se ovo savjetovanje sačuva u strogoj tajnosti; zatim, pošto se pozvao na uputstva koja je firer juče lično dao Konradu Henleinu, izjavio je da prije svega postoje dva pitanja koja su od izvanredne važnosti za rukovođenje politikom sudetsko-njemačke partije:

1. Sudetski Nijemci moraju znati da iza njih stoji narod od 75 miliona koji ne će trpjeti dalje ugnjetavanje sudetskih Nijemaca od strane čehoslovačke vlade.

2. Stvar je sudetsko-njemačke partije da čehoslovačkoj vladi postavi takve zahtjeve čije ispunjenje ona smatra potrebnim za postizanje željenih privilegija.

G. rajhsministar je tome dodao da nije zadatak vlade Rajha da za Konrada Henleina, koji je priznati vođa sudetskih Nijemaca, što je firer ponovo potvrdio, izradi zahtjeve koje treba postaviti čehoslo-

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke; protokol (s prilogom I.) objavljen je u američkom izdanju materijala Nirnberškog procesa »Nazi conspiracy and aggression«, vol. V., p. 422.—424. — Prim. red.
Berlin, 29. marta 1938. god.

vačkoj vladi. Trebalo bi postaviti program-maksimum koji bi kao krajnji cilj garantirao sudetskim Nijemcima potpunu slobodu. Opasno bi bilo prije vremena se zadovoljiti obećanjima čehoslovačke vlade, što bi, s jedne strane, u pogledu inozemstva moglo da stvori utisak kao da je nađeno rješenje, a s druge strane, sudetski Nijemci bi bili zadovoljeni samo djelomično. Predostrožnost je umjesna prije svega zato što se, polazeći od dosadašnjeg iskustva, ne smije vjerovati uvjeravanjima Beneša i Hodže. Krajnji je cilj predstojećih pregovora sudetsko-njemačke partije s čehoslovačkom vladom — da se izbjegne ulazak u vladu povećavajući opseg postavljenih zahtjeva i postepeno ih konkretizirajući. Prilikom pregovora treba jasno istaći da je jedini partner za pregovore s čehoslovačkom vladom sudetsko-njemačka partija a ne vlada Rajha. Vlada Rajha sa svoje strane treba da se odreče istupanja u ulozi predstavnika ili zaštitnika sudetsko-njemačkih zahtjeva pred praškom vladom ili pred Londonom i Parizom. Pretpostavlja se da se samo po sebi razumije da sudetski Nijemci treba da se prilikom gorespomenutih pregovora s čehoslovačkom vladom potpuno podčinjavaju Konradu Henleinu, da sačuvaju mir i disciplinu i da izbjegavaju neopreznosti. U vezi s tim Konrad Henlein je već dao zadovoljavajuće garancije.

Poslije tih principijelnih uputstava g. rajhsministra pretreseni su i u načelu odobreni zahtjevi koji su u prilogu navedeni, a koje sudetsko-njemačka partija treba da postavi čehoslovačkoj vladi.

Radi daljeg zajedničkog rada Konradu Henleinu je dato uputstvo da po mogućnosti održava najtješnji kontakt s g. rajhsministrom i s rukovodiocem Centralnog biroa folksdojče, (Volksdeutsche Mittelstelle), kao i s njemačkim poslanikom u Pragu, koji je tamo predstavnik g. rajhsministra. Zadatak njemačkog poslanika u Pragu sastojat će se u tome da podržava,

ne službeno, već u privatnim razgovorima s čehoslovačkim državnicima, zahtjeve sudetsko-njemačke partije, dokazujući njihovu opravdanost, a da ne utječe neposredno na razmjer zahtjeva partije.

Na kraju je pretresano pitanje o svrsishodnosti suradnje sudetsko-njemačke partije s ostalim nacionalnim manjinama u Čehoslovačkoj, a naročito sa Slovacima. G. rajhsministar je odlučio da je partiji potrebno dati slobodu da stupa u kontakt s drugim nacionalnim grupama čije bi se paralelne akcije mogle pokazati svrsishodnim.

Berlin, 29. marta 1938. god. R[1]

[1] Potpis Ribbentropa. — Prim. red.

I. PRILOG

uz protokol savjetovanja kod Ribbentropa od 29. marta 1938. god.[1]

I. Hitni zahtjevi:

Cilj: Umirenje sudetskih Nijemaca.

1. Općinski izbori,
   politički izbori,
   izbori u društvenim ustanovama (da se raspoloženje masa okrene u pravcu pozitivne djelatnosti).
2. Široka amnestija.
3. Vladina odluka:

»Pripadnost sudetsko-njemačkoj partiji ne smije biti povod za proganjanje i socijalno-ekonomski pritisak.«

»Mora biti nadoknađena šteta, nanijeta u svoje vrijeme zbog članstva u DNSAP i DNP.«

II. Zahtjevi koji moraju biti ispunjeni **prije** nego što sudetsko-njemačka partija počne konkretne pregovore s vladom:

1. Vraćanje državnih činovnika njemačke narodnosti iz čeških oblasti i Slovačke u područja s njemačkim stanovništvom.

2. Državnu službu u područjima s njemačkim stanovništvom vršit će ubuduće Nijemci.

Nova postavljanja u nadleštvima i službenim ustanovama u oblastima s miješanim stanovništvom i u centralnim ustanovama vršit će se isključivo iz redova Nijemaca sve dotle dok se ne postigne razmjer koji bi odgovarao nacionalnom sastavu stanovništva.

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

3. Ukidanje sistema državne policije i predaja lokalne policijske vlasti u nadležnost samoupravnih organa (općinama).

III. Zahtjevi koji moraju biti zadovoljeni u toku pregovora sudetsko-njemačke partije s vladom:

1. »Zakoni o zaštiti naroda«, koje je već podnijela sudetsko-njemačka partija.
2. Revizija onih dijelova zakona o zaštiti države koji su od samog početka bili upereni protiv sudetskih Nijemaca.
3. Potpuno uspostavljanje općinske samouprave.
4. Njemački jezik — ravnopravni državni jezik.
5. Rješenje pitanja buduće vanjske politike.

II. PRILOG

uz protokol savjetovanja kod Ribbentropa od 29. marta 1938. god.

SPISAK OSOBA

koje su prisustvovale savjetovanjima po sudetsko-njemačkim pitanjima u utorak, 29. marta 1938. godine u 12 sati.

Prisutni:

G. rajhsministar von Ribbentrop, g. državni sekretar von Mackensen, g. ministerijal-direktor Weizsäcker, g. poslanik Eisenlohr — Prag, g. poslanik Stiwe, g. savjetnik poslanstva s pravom referiranja von Twardowski, g. savjetnik poslanstva Altenburg, g. savjetnik poslanstva Kordt.	Ministarstvo vanjskih poslova
Obergruppenführer SS Lorenz, g. profesor Haushofer.	Centralni biro »Volksdeutsche«,[1]
G. g. Konrad Henlein, Karl Hermann Franck, dr. Kinzel, dr. Kreisl.	Sudetsko-njemačka partija

[1] U originalu: »Volksdeutsche Mittelstelle«. — Prim. red.

Br. 9

PISMO ČEHOSLOVAČKOG POSLANIKA U LONDONU MASARYKA MINISTRU VANJSKIH POSLOVA ČEHOSLOVAČKE KROFTI[1]

Ministarstvo vanjskih poslova — *Povjerljivo*[2]
Kabinet Br. 1506 od 5. IV. 1938. god. — *Polit. arhiv*[2]

Prijevod:

Čehoslovački poslanik

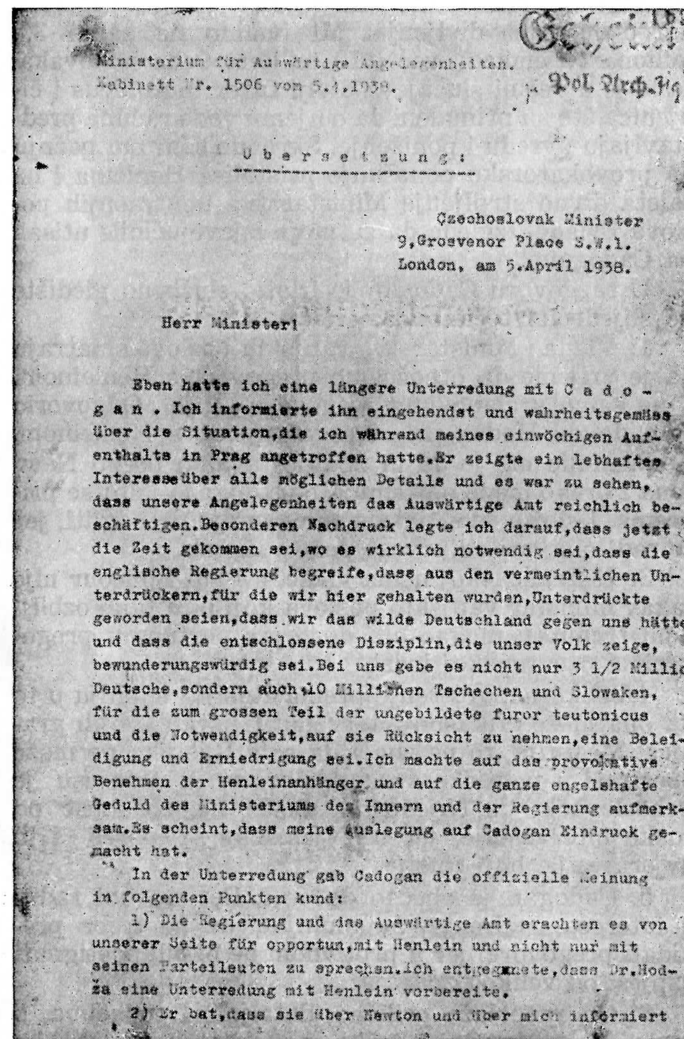
9, Grosvenor Plejs S. W. I.
London, 5. aprila 1938. god.

Gospodine ministre!

Maloprije sam imao duži razgovor s Cadoganom. Ja sam ga obavijestio što je moguće detaljnije i točnije o situaciji koju sam zatekao u vrijeme svog sedmodnevnog boravka u Pragu. On je pokazao najživlje interesiranje za sve detalje i vidjelo se da naše stvari neobično interesiraju Ministarstvo vanjskih poslova. Naročito sam naglasio da je došao čas kada je zaista neophodno potrebno da engleska vlada uvidi da smo od tobožnjih ugnjetača, kakvima su nas ovdje smatrali, postali ugnjeteni, da je protiv nas podivljala Njemačka i da je čvrsta disciplina koju pokazuje naš

[1] Nijemci su ovaj dokument zaplijenili u arhivu Ministarstva vanjskih poslova Čehoslovačke i preveli ga s češkog na njemački jezik. Uprava arhiva MVP SSSR raspolaže njemačkim prijevodom, koji se nalazio u aktima bivšeg MVP Njemačke. — Prim. red.

[2] Pečat političkog arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. — Prim. red.



Geheim!

Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten.
Kabinett Nr. 1506 vom 5.4.1938.

Pol. Arch. Jq

Ü b e r s e t z u n g :

Czechoslovak Minister
9, Grosvenor Place S.W.1.
London, am 5.April 1938.

Herr Minister!

Eben hatte ich eine längere Unterredung mit C a d o - g a n . Ich informierte ihn eingehendst und wahrheitsgemäss über die Situation, die ich während meines einwöchigen Aufenthalts in Prag angetroffen hatte. Er zeigte ein lebhaftes Interesse über alle möglichen Details und es war zu sehen, dass unsere Angelegenheiten das Auswärtige Amt reichlich beschäftigen. Besonderen Nachdruck legte ich darauf, dass jetzt die Zeit gekommen sei, wo es wirklich notwendig sei, dass die englische Regierung begreife, dass aus den vermeintlichen Unterdrückern, für die wir hier gehalten wurden, Unterdrückte geworden seien, dass wir das wilde Deutschland gegen uns hätten und dass die entschlossene Disziplin, die unser Volk zeige, bewunderungswürdig sei. Bei uns gebe es nicht nur 3 1/2 Millionen Deutsche, sondern auch 10 Millionen Tschechen und Slowaken, für die zum grossen Teil der ungebildete furor teutonicus und die Notwendigkeit, auf sie Rücksicht zu nehmen, eine Beleidigung und Erniedrigung sei. Ich machte auf das provokative Benehmen der Henleinanhänger und auf die ganze engelshafte Geduld des Ministeriums des Innern und der Regierung aufmerksam. Es scheint, dass meine Auslegung auf Cadogan Eindruck gemacht hat.

In der Unterredung gab Cadogan die offizielle Meinung in folgenden Punkten kund:

1) Die Regierung und das Auswärtige Amt erachten es von unserer Seite für opportun, mit Henlein und nicht nur mit seinen Parteileuten zu sprechen. Ich entgegnete, dass Dr. Hodža eine Unterredung mit Henlein vorbereite.

2) Er bat, dass sie über Newton und über mich informiert

Fotokopija prve strane dokumenta br. 9

narod dostojna divljenja. Mi imamo ne samo 3,5 miliona Nijemaca, već i 10 miliona Čeha i Slovaka, za koje u većini slučajeva divlji furor teutonicus i činjenica što su prinuđeni da o njemu vode računa predstavljaju uvredu i poniženje. Skrenuo sam mu pažnju na provokatorsko ponašanje pristalica Henleina i na zaista divno strpljenje Ministarstva unutrašnjih poslova i vlade. Izgleda da su moje izjave učinile utisak na Cadogana.

U razgovoru Cadogan je izložio službeno gledište po slijedećim točkama:

1. Vlada i Ministarstvo vanjskih poslova smatraju da je vrijeme da otpočnemo pregovore s Henleinom, a ne samo s članovima njegove partije. Odgovorio sam da dr Hodža priprema razgovor s Henleinom.

2. Molio me je da ih obavještavamo preko Newtona i preko mene o svemu što se događa i što se priprema, i složio se s tim da se ne smije prenagliti, jer se radi o stvari od prvostepene važnosti.

3. U Francuskoj nema vlade, a Paul Boncour nije takav ministar vanjskih poslova koji bi u tako ozbiljnom trenutku mogao biti dostojan partner u pregovorima o evropskoj krizi.

4.Veliko nepovjerenje prema Rusiji i sumnju u to da ona može efikasno intervenirati izvan svojih granica. Međutim, to ne znači da se s Rusijom ne može operirati u političke svrhe: naprotiv, u interesu je Čehoslovačke da Nijemcima ukaže na opasnost od ruske intervencije, jer se Njemačka, i pored svih uvjeravanja, boji Rusije.

5. Cadogan je obećao da će u Berlinu oni raditi u interesu izmirenja, napominjući da ne treba prekidati pregovore, jer u protivnom ne bi bili postignuti uspjesi od velikog značaja.

6. On raspolaže prilično detaljnim podacima o tome da predstavnici teške industrije u njemačkim oblastima nipošto ne žele da ta industrija bude pri-

- 2 -

würden,was geschehe und sich vorbereite und er gab zu,dass man sich nicht allzu sehr beeilen könne,da es sich um eine Angelegenheit von so grundlegender Wichtigkeit handle.

3) Frankreich hat keine Regierung und Paul Boncour ist nicht der Aussenminister,der in einer so ernsten Zeit ein würdiger Partner bei einer Verhandlung über die europäische Krise sein würde.

4) Grosses Misstrauen gegenüber Russland und Zweifel darüber,dass es ausserhalb seiner Grenzen tatkräftig eingreifen könne.Das bedeutet aber nicht,dass sich politisch mit Russland nicht operieren lasse,im Gegenteil,liege es im Interesse der Tschechoslowakei,den Deutschen die Gefahr eines russischen Eingreifens vor Augen zu stellen,weil trotz aller Versicherungen Deutschland vor Russland Angst hat.

5) Cadogan versprach,dass sie in Berlin für eine Versöhnung arbeiten werden,indem sie darauf hinweisen,dass die Verhandlungen nicht abgebrochen werden sollen,da sonst die Erfolge nicht viel wert sein würden.

6) Er hat genügend eingehende Nachrichten,dass die Schwerindustrie in den deutschen Gebieten um keinen Preis zu Deutschland will und dass sich die österreichische,d.i. zu einem grossen Teile unsere Aristokratie,jetzt in einer ähnlichen Situation wie die Juden befindet und dass sie positiv zu unserem Staate steht.

Ich habe die Gelegenheit benützt,um ihm zu sagen, dass es gerade die Aristokratie war,die immer auf die schändlichste Art unseren Staat angeschwärzt hat und dass ihr Botschafter in Berlin alle für uns ungünstigen Informationen aus diesen Quellen hat.Cadogan stimmte lächelnd zu (Cadogan ist ein wirklicher Aristokrat,bescheiden selbstbewusst,Neville Henderson ist ein bedeutender Snob und unser Herr Newton ein kleiner Snob.)

Cadogan versicherte den guten Willen und dass er mir im Namen Halifax's die Versicherung gebe,dass sie,wenn wir von Fall zu Fall ihre Hilfe brauchen würden,obwohl er mir keine bindenden Versprechungen geben könne,alles tun werden,was in den Grenzen der Möglichkeit sein wird.

Es empfiehlt sich Ihnen in Ehrerbietung
gez. Jan M a s a r y k .

Herrn Dr.Kamil K r o f t a
Minister für Auswärtige Angelegenheiten
in P r a g .

Fotokopija druge strane dokumenta br. 9 (kraj)

pojena Njemačkoj, da se austrijska, t. j. u znatnoj mjeri i naša, aristokracija nalazi sada u situaciji sličnoj onoj u kojoj se nalaze Židovi, i da je ona pozitivno raspoložena prema našoj državi.

Iskoristio sam zgodnu priliku i rekao da je baš aristokracija uvijek na najsramniji način crnila našu državu i da njihov poslanik u Berlinu dobiva sva obavještenja, nepovoljna po nas, baš iz tih izvora. Cadogan se uz osmijeh složio sa mnom. (Cadogan je pravi aristokrata, drži se skromno, ali zna šta vrijedi. Neville Henderson je utjecajni snob[1], a naš g. Newton — mali snob.)

Cadogan me je uvjeravao da ima najbolje namjere i u Halifaxovo ime je sasvim određeno izjavio da će oni, ako nam u pojedinim slučajevima bude potrebna njihova pomoć, ma da on ne može da daje nikakva čvrsta obećanja, učiniti sve što je u granicama njihove mogućnosti.

Ostajem s dubokim poštovanjem

Potpis: **JAN MASARYK**

G. dru Kamilu Krofti,
ministru vanjskih poslova

Prag

[1] U originalu: »bedeutender Snob«. — Prim. red.

Br. 10

CHAMBERLAINOV GOVOR NA SAVJETOVANJU BRITANSKIH I FRANCUSKIH MINISTARA[1]

ODGOVOR G. CHAMBERLAINA G. DALADIERU

28. aprila 1938. god.

»Predsjednik vlade moli g. Daladiera da vjeruje da je s potrebnom pažnjom saslušao referat predsjednika Ministarskog savjeta Francuske. Uzavri mu krv kad vidi kako Njemačka proširuje svoje gospodstvo u Evropi i ostvaruje neprekidne uspjehe. Ali treba shvatiti o kakvim se interesima ovdje radi. Ako se ima u vidu da se radi o špekulaciji, onda se tu ne špekulira novcem, već ljudima. Toga je, bez sumnje, svijestan g. Daladier, isto kao i Neville Chamberlain. Nemoguće je predvidjeti sve strahote koje bi snašle Francusku i Englesku ako bi došlo do sukoba, a nije sigurno da bi ove dvije zemlje bile dovoljno snažne da nametnu svoju volju Njemačkoj, makar i po cijenu patnji i strahovitih gubitaka. Sa svoje strane predsjednik vlade ne misli da su Francuska i Engleska u ovom trenutku dovoljno jake da to postignu; on se slaže s onim što je g. Daladier juče rekao o sve većoj obrambenoj sposobnosti, i može doći vrijeme kada će biti moguće da se otpor daje pod povoljnijim uslo-

[1] Objavlj. — Georges Bonnet, Défense de la Paix. De Washington au Quai d'Orsay, p. 352.—353. (Georges Bonnet, Obrana mira. Od Washingtona do Quai d'Orsaya, str. 352.—353.) Bonnet objavljuje Chamberlainov govor prema protokolu londonskog savjetovanja engleskih i francuskih ministara. — Prim. red.

vima. Ali u ovom trenutku britansko javno mnijenje ne će pristati da uzme na sebe takvu odgovornost i bilo bi nerazumno od strane vlade da iziđe iz okvira onoga što javno mnijenje može da prihvati.

G. Neville Chamberlain se također pita da li je evropska situacija tako crna kao što to smatra g. Daladier. On sa svoje strane jako sumnja u to da g. Hitler želi uništenje čehoslovačke države ili njeno preuređenje; on ne misli da firer hoće anšlus. Upravo zato, bez sumnje, g. Henlein, i pored raspoloženja svojih pristalica, nije to ni spomenuo. Samo po sebi se razumije da se radi samo o želji, čije se ispunjenje sprečava i na čije će se ostvarenje još vratiti; međutim, Beneš mora imati mogućnost da podnese prijedloge koji će, mijenjajući karakter čehoslovačke države, spriječiti njenu propast. Ako Njemačka tu propast bude željela, predsjednik vlade, govoreći sasvim iskreno, ne vidi na koji bi se način ona mogla u tome spriječiti, ali on ne misli da u Berlinu to žele . . .[1]

. . . Očigledno je da se ne može potpuno isključivati mogućnost rata, jer može doći u pitanje nešto što vrijedi više nego ljudski život ili materijalne vrijednosti; međutim toj mogućnosti treba pribjeći samo kao krajnjem sredstvu, a ne lakomisleno. Predsjednik vlade bio je svjedok jednog rata i uvjerio se kako je teško da ma tko iz njega iziđe snažniji i sretniji. Zato se samo u slučaju krajnje nužde može tome pribjeći. G. Chamberlain izjavljuje da je njegov stav prema svakoj pomisli na preventivni rat bezuslovno neprijateljski.«

---

[1] U francuskom izdanju tu su točkice. — Prim. red.

Br. 11

IZVJEŠTAJ POLJSKOG AMBASADORA U PARIZU LUKASIEWICZA O RAZGOVORU S FRANCUSKIM MINISTROM VANJSKIH POSLOVA BONNETOM[1]

AMBASADA POLJSKE REPUBLIKE
U PARIZU
Br. 1/F/18

Kopija

O razgovoru s g. ministrom
Bonnetom

POLITIČKI IZVJEŠTAJ BR. XVII/2
Strogo povjerljivo
Pariz, 27. maja 1938. god.

G. ministru vanjskih poslova.
Varšava

Danas sam u 11 sati i 45 minuta posjetio ministra Bonneta, prema instrukciji g. ministra od 24. maja o. g. br. 8, Berlin.

Želeći da budem što točniji, pročitao sam skoro doslovno ministru Bonnetu sadržaj instrukcije koju sam dobio od g. ministra. Ministar Bonnet pribilježio je cijelo moje saopćenje, smatrajući ga kao izjavu od velike važnosti.

---

[1] Prijevod s poljskog.

Pošto je dvaput pročitao moje saopćenje, ministar Bonnet, kao i prilikom prvog razgovora, nije odmah pristupio njegovu pretresanju, već je počeo s općim primjedbama. Saopćio mi je da je razgovarao s generalom Gamelinom o našem strategijskom položaju u slučaju da Nijemci zauzmu Čehoslovačku, i da francuski štab smatra da bismo takvom situacijom bili vrlo opasno ugroženi u vojnom pogledu. Bonnet namjerava da o tome nastavi svoje razgovore s predstavnicima francuske vojske kako bi temeljno proučio argumente generalštaba. On, međutim, moli da na to već sada skrenem pažnju svojoj vladi. Zatim je Bonnet izrazio uvjerenje da, iako je njemačko-češki sukob izazvalo pitanje njemačke manjine, ipak, analizirajući taj sukob, treba gledati dalje od manjinskog problema i shvatiti da se ovdje radi o očuvanju mira i obuzdavanju opasne njemačke ekspanzije u Srednjoj Evropi. »Postoji mnogo problema nacionalnih manjina, — rekao je moj subesjednik. — Danas se bavimo jednima, sutra ćemo se baviti drugima.« To je, kako ja pretpostavljam, bila indirektna, dobronamjerna aluzija na naše probleme nacionalnih manjina.

Zatim, prelazeći na pretresanje moje izjave, ministar Bonnet je rekao da francuska vlada u vezi s problemom Čehoslovačke ne traži od Poljske ništa, ali bi željela da računa na našu suradnju u stvari očuvanja mira, kao i u suprotstavljanju njemačkoj ekspanziji. Ako poljska vlada smatra da joj je nemoguće da Berlinu podnese deklaraciju, sličnu izjavi engleske vlade, ona bi mogla objaviti takvu deklaraciju koja ne bi sadržavala nikakvu novu obavezu, ali u kojoj bi bilo proklamirano da poljska vlada smatra neophodnim poduzimanje svih mjera za očuvanje mira, da izvjesni događaji mogu dovesti do općeg sukoba i da, najzad, u takvoj situaciji Poljska ne će ostati po strani i još ne zna kojoj bi od zaraćenih strana ona

Odpis

Ambasada R.P. w Paryżu

RAPORT POLITYCZNY Nr.XVII/2

Nr.1/P/18.

ŚCIŚLE-TAJNE.

W sprawie: rozmowy z p.Min. Bonnet.

Paryż, dnia 27 maja 1938 r.

Ambasada R.P. Berlin 30.5.38 N.49/I/59

PANA MINISTRA SPRAW ZAGRANICZNYCH W WARSZAWIE.

W dniu dzisiejszym o godz.11 m.45 udałem się do Ministra Bonnet, celem wykonania instrukcji Pana Ministra z dn. 24.V. b.r. Nr.8 Berlin.

Pragnąc być jaknajbardziej ścisłym, odczytałem Ministrowi Bonnet prawie dosłówne tłomaczenie tekstu, który otrzymałem od Pana Ministra, min.Bonnet cały mój komunikat zanotował, uważając, iż jest on oświadczeniem pierwszorzędnej wagi. Po dwukrotnym odczytaniu mego komunikatu min.Bonnet, jak w poprzedniej rozmowie nie odrazu przystąpił do omówienia go, lecz zaczął od uwag natury ogólnej. Powiedział mi mianowicie, iż rozmawiał z gen.Gamelin na temat naszej sytuacji strategicznej w wypadku, gdyby Czechosłowacja była zajęte przez Niemcy i że sztab francuski uważa, że byłoby to ogromnym i bardzo niebezpiecznym pogorszeniem naszej sytuacji wojskowej. Ma zamiar kontynuować rozmowy z przedstawicielami armii francuskiej na ten temat, aby poznać szczegółowiej argumenty, prosi jednak, abym już teraz zwrócił uwagę mego rządu na powyższe.

Otrzymują:
Ambasada R.P. - Londyn -
Ambasada R.P. - Berlin -

Fotokopija prve strane dokumenta br. 11

morala prići. Bonnet moli g. ministra da prouči pitanje da li postoji mogućnost da mi objavimo takvu ili sličnu deklaraciju i da mu na to odgovorimo.

Zatim je ministar Bonnet, očigledno naglašujući taj problem, počeo opširno govoriti o odnosima sa Sovjetskom Rusijom u danoj situaciji i u izvjesnoj odvojenosti od nje. Francusko-sovjetski pakt je veoma »uslovan«[1] i francuska vlada ni najmanje ne teži da se na njega oslanja. On će igrati ulogu i imati značaja samo u vezi s tim kako će Francuska reagirati na kolebanja Poljske. Ministar Bonnet lično nije pristalica suradnje s komunizmom. Francuska vlada bi htjela da se potpuno osloni na Poljsku i da surađuje s njom. Ona želi da učvrsti, precizira i proširi naše savezničke odnose. Ministar Bonnet bio bi naročito zadovoljan kada bi, pošto se razjasni pitanje suradnje s Poljskom, mogao izjaviti Sovjetima da Francuskoj nije potrebna njihova pomoć.

Ne treba, međutim, zaboravljati pozitivne strane francusko-sovjetskog pakta. U slučaju rata s Njemačkom pakt će služiti kao osnov po kome će se moći zahtijevati da Moskva pruža takvu pomoć u materijalu i sirovinama kakva bude potrebna. U izvjesnoj situaciji Poljska može da se koristi paktom.

Pod današnjim uslovima može se tvrditi da francusko-sovjetski ugovor ne će biti potreban i ne će igrati značajnu ulogu ako francusko-poljski savez u potpunosti stupi u djelovanje.

Pošto je tako osvijetlio probleme Sovjetske Rusije, ministar Bonnet je prešao na pitanje naše manjine u Čehoslovačkoj. Pri tome je pokazao ne samo uznemirenost, već i izvjesnu razdraženost. Potrudit ću se da ono o čemu je govorio iznesem u slijedećim redovima:

[1] U originalu stoji na francuskom (»vague« i stavljeno je pod navodnike. — Prim. red.

Pitanje poljske manjine u Čehoslovačkoj nije jednako s pitanjem njemačke manjine, kako s gledišta broja stanovništva koje dolazi u obzir u oba slučaja, tako i zbog toga što je u pitanju poljske manjine zainteresirana država koja je s Francuskom vezana savezom. Osim toga, ta se manjina nalazi na teritoriju države koja je u prijateljstvu s Francuskom. Sa sigurnošću se može reći da će Čehoslovačka poslije rješenja pitanja njemačke manjine morati da pristupi rješenju pitanja poljske i drugih manjina. Međutim, po mišljenju g. ministra, bilo bi krajnje neprijatno i neshvatljivo ako bi poljski zahtjevi po pitanju manjine stvorili takvu situaciju koja bi dovela do novog zaoštravanja situacije, što se može očekivati u momentu rješavanja pitanja Sudeta. Francuska vlada pridaje veliki značaj pitanju poljske manjine. To, međutim, za poljsku vladu ne smije biti polazna točka za akcije koje bi mogle dovesti do još većih komplikacija i da ometu poljsku vladu da se pozitivno odnosi prema francusko-engleskim naporima, usmjerenim ka mirnom rješenju sukoba koji bi mogao iskrsnuti između Njemačke i Čehoslovačke. Krajnje je neprijatno i opasno već samo to što g. ministar[1] ne samo odbija da u Berlinu učini demarš, za koji je francuska vlada toliko zainteresirana, i da precizira stav Poljske u slučaju francusko-njemačkog sukoba, već pored toga postavlja nove zahtjeve i to u tako oštroj formi, da to nosi u sebi nove teškoće i nove opasnosti.

Videći da ministar Bonnet ili ne poznaje pitanje, ili je pak loše razumio moju izjavu koju sam dao u ime g. ministra, ili je želio da je loše razumije, što je manje vjerojatno, prekinuo sam ga u zaključcima, tvrdeći da se u danom slučaju s naše strane ne postavlja nijedan novi zahtjev.

[1] Misli se na Becka. — Prim. red.

Pitanje o našoj manjini u Čehoslovačkoj postoji odavno i za sve to vrijeme praška vlada nije za njegovo rješenje učinila ništa osim obećanja. Nikakve rezultate nisu dali ni dugogodišnja naklonost i utjecaj francuske vlade. Mi ni u kom slučaju ne smijemo, čak ni za trenutak, dozvoliti da se problem poljske manjine rješava poslije rješenja pitanja sudetskih Nijemaca. Taj problem mora biti riješen istovremeno i potpuno analogno s rješenjem pitanja Nijemaca. Broj stanovnika tu ne igra nikakvu ulogu i nema nikakva značaja. Uostalom, ako se ne varam, čehoslovački poslanik u Varšavi izjavio je g. ministru prije jedno dvije nedjelje da nam češka vlada priznaje pravo na princip najpovoljnijeg rješenja u pogledu poljske nacionalne manjine, t. j. unaprijed pristaje da se poljskoj manjini dadu ona ista prava koja budu priznata njemačkoj manjini. Ne razumijem zašto specijalna izjava g. ministra po tom pitanju izaziva takvu uznemirenost i uzbuđenje, kad ona ima za cilj da obavijesti francusku vladu o našem stavu i našem položaju, kao i o značaju tog problema. Valjda ministar Bonnet ne misli da bismo mogli i htjeli da čekamo rješenje pitanja naše manjine dotle dok ne bude, kao što se nadam, uspješno riješen problem sudetskih Nijemaca. S rješenjem problema sudetskih Nijemaca doći će kraj i onoj napetosti u kojoj živimo, utjecaj državne uprave u Pragu bit će isti kao što je bio i prije sukoba, a Čehoslovačka će se vratiti svojoj ranijoj politici neispunjavanja obećanja. To bi bilo suviše naivno, i poljsko javno mnijenje ne će shvatiti takvu politiku i ne će se s njom pomiriti. Mislim da će ministar Bonnet, ako ovom pitanju posveti pažnju i detaljno ga prouči, razumjeti da je stav koji mi zauzimamo ispravan i neophodan.

Poslije mog gorenavedenog odgovora ministar Bonnet je znatno ublažio ton razgovora, a donekle je promijenio i svoj stav prema problemu i nije se više

vraćao tezi zasebnog rješenja pitanja naše manjine, trudeći se dalje da objasni kako tome pitanju ne treba da pridajemo veliku političku važnost, da će ono biti najzad riješeno i da će francuska vlada voditi računa o njegovu rješenju. Iznoseći svoje argumente, Bonnet je rekao da bi želio da se mi konkretno izjasnimo kakva prava tražimo za našu manjinu. Odgovorio sam mu da mi, izbjegavajući suvišne komplikacije i uzimajući u obzir da je naša manjina brojno manje značajna u poređenju s drugim manjinama, ustvari, tražimo samo da se s našom manjinom postupa kao s manjinom koja ima ista prava kao i brojno veće manjine. Pošto sam na taj način opovrgnuo argumente ministra Bonneta po pitanju manjine, izjavio sam da ću Vas o svim njegovim primjedbama i pitanjima obavijestiti i čekati dalje instrukcije. Sada bih htio, rekao sam Bonnetu, da kažem svoje lično mišljenje u pogledu nekih svojih zapažanja.

Što se tiče mišljenja generala Gamelina da će naš strategijski položaj biti znatno pogoršan ako Njemačka zauzme cijelu Čehoslovačku, i pored toga što nisam vojnik, mislim da je on potpuno u pravu. Samo ja ne razumijem zašto se tome posvećuje tolika pažnja, jer, po mome mišljenju, ta je pretpostavka čisto teorijska i sasvim isključena. Ja ne znam da li Hitler želi autonomiju sudetskih Nijemaca ili aneksiju teritorija na kojem oni žive. Nikada, međutim, nisam čuo da on želi pripojenje cijele Čehoslovačke. Zato smatram da su raspravljanja o situaciji, koju je general Gamelin vjerojatno pravilno ocijenio, bespredmetna. Što se pak tiče našeg eventualnog demarša u Berlinu u cilju ublaženja situacije, o kome je govorio ministar Bonnet, smatram da smo u svoje vrijeme već poduzeli upravo ono što je on tražio. Mi to nismo učinili u formi demarša u Berlinu, već u vezi s telegramom u listu »Ewening Standard«, kada smo u svom demantiju preko štampe izjavili da u slučaju

velikih komplikacija zadržavamo sebi pravo da donosimo odluke. Naglasio sam da tu činjenicu treba smatrati kao naš znatan doprinos naporima za očuvanje mira.

Najzad sam dodao da moram napomenuti, kako bi se izbjegli nesporazumi i nejasnosti, da je u pregovorima generala Gamelina s maršalom Rydz-Smiglyjem general Gamelin pokrenuo pitanje o eventualnoj materijalnoj pomoći i pomoći u sirovinama od strane Sovjetske Rusije, dok je, međutim, maršal Rydz-Smigly odlučno odbio bilo kakve pregovore ili diskusiju po toj temi. Zato nije moguće pozivati se na pregovore naših vojnih krugova. Po pitanju Sovjetske Rusije nisam rekao ni riječi, imajući u vidu da se sadržaj instrukcija g. ministra svodi na to da se ova tema pretresa, i shvaćajući da u današnjoj situaciji to pitanje nije umjesno. Na ove moje kratke primjedbe ministar Bonnet je odgovorio da je možda pretpostavka o pripojenju cijele Čehoslovačke Njemačkoj samo hipoteza, dok, međutim, Göringov plan o podjeli Čehoslovačke između Njemačke i Mađarske i ustupanju Tješinske Šlezije Poljskoj nije nikakva tajna. Realizacija toga plana značila bi isto što i aneksija cijele Čehoslovačke, a aneksija teritorija na kojem živi njemačka manjina znatno bi pogoršala položaj Poljske u vojnom pogledu.

Odgovorio sam da je, po mome mišljenju, apsolutno nerazumna pretpostavka da bi u XX. vijeku, poslije velikog rata, čiji je rezultat bio triumf nacionalnog načela, ma koja država, čak i jača od Njemačke, mogla da pripoji teritorije koje naseljavaju drugi narodi protiv njihove volje. Iznio sam pretpostavku da će Česi, ako su odlučno riješeni da se bore za sudetske krajeve, braniti Prag do posljednje kapi krvi. Složio sam se da je točno mišljenje da će se, u slučaju ako se sadašnji sukob završi pripojenjem Sudetske oblasti Njemačkoj, strategijski položaj Čehoslovačke pogoršati. Koristeći moju napomenu o pregovorima između maršala Rydz-Smiglyja i generala Gamelina u pogledu eventualne pomoći od strane Sovjetske Rusije, ministar Bonnet se vratio na pretresanje pitanja francusko-sovjetskog pakta i rekao slijedeće:

Ako između Poljske i Njemačke dođe do sukoba, onda francusko-sovjetski pakt može za Poljsku da odigra pozitivnu ulogu, prvo, otklanjanjem eventualne borbe na dva fronta, i drugo, stvaranjem mogućnosti za dobivanje materijalne pomoći i pomoći u sirovinama. Mišljenje da je između Njemačke i Poljske sukob moguć ne podliježe nikakvoj sumnji. Još je Stresemann u ličnim razgovorima s ministrom Bonnetom odlučno tvrdio da Njemačka ne će nikad pristati na današnju granicu s Poljskom. Teško je pretpostaviti da se ovo gledište Njemačke iz osnova promijenilo poslije dolaska nacional-socijalista na vlast. U vezi s tim poboljšanje odnosa s Rusijom bez sumnje je korisno za Poljsku.

Zatim je ministar Bonnet ponovo pokrenuo pitanje manjine, naglašujući da mi ne smijemo praviti suviše dalekosežne zaključke u pogledu tako važnog problema kao što je očuvanje mira u Evropi. Po njegovu mišljenju, mi treba da povedemo računa o javnom mnijenju Francuske. Demanti koji je objavljen poslije telegrama u »Ewening Standardu«, ostavio je na francusko javno mnijenje najteži utisak. Francuska javnost preživljuje veliko razočaranje u vezi sa stavom Poljske i nema sumnje da bi ona bila veoma uzbuđena kada bi saznala da je Poljska ne samo odbila da učini demarš u Berlinu i precizira svoj stav u slučaju francusko-njemačkog rata, nego je spremna da još više pogorša situaciju, postavljajući svoje zahtjeve u vrlo oštroj formi. Treba biti oprezan. Bilo bi veoma poželjno da poljska vlada pronađe odgo-

varajuću formu kao potvrdu da ona učestvuje u naporima usmjerenim mirnom rješenju sukoba, kao i da ih visoko cijeni.

Odgovorio sam otprilike slijedeće:

Čudi nas da je naš demanti ostavio tako težak utisak na javno mnijenje Francuske, pretpostavljajući da je on isto tako bio primljen i u Berlinu. Smatramo da naš demanti treba ocijeniti kao bitan doprinos stvari očuvanja mira. Raduje me što je ministar Bonnet pokrenuo pitanje javnog mnijenja, jer bih htio da mu skrenem pažnju na potrebu čuvanja opreznosti u tom pogledu, kao i na potrebu da Quai d'Orsay povede računa o stavu francuske štampe. Napomenuo sam da su u poljskoj javnosti još žive one nemile uspomene na nepovoljno držanje cjelokupne francuske štampe prema nama u trenutku velikih teškoća koje je Poljska preživljavala za vrijeme incidenta s Litvom. Sjećam se nečuvenog držanja francuske diplomacije prilikom rješavanja za Poljsku tako važnog životnog problema. U naše se sjećanje duboko urezao utisak da u tom za Poljsku važnom trenutku Francuska ne samo da nije bila uz nas, već je, naprotiv, zapostavljajući naše interese, bila zaokupljena pitanjem eventualnog prolaza sovjetske vojske preko tuđih teritorija u slučaju rata s Njemačkom. U takvim uslovima ma kakvi novi ispadi francuske štampe bili bi više nego nepoželjni.

Tu je ministar Bonnet pokušao da me uvjeri da je Francuska ipak savjetovala Litvi da se s nama pomiri, na što sam ja odgovorio da ne bih želio počinjati diskusiju o toj temi, jer bi to bilo suviše teško, a želio bih da tu stvar zaboravim. Zatim sam u prijateljskoj formi, ali odlučno, izjavio da je u sadašnjem trenutku naša najvažnija dužnost da uložimo sve napore usmjerene na uzajamno razumijevanje interesa i položaja naših država. Mi se nalazimo na dva različita kraja Evrope i zato možemo imati različite interese

i različita shvaćanja, ali mi smo saveznici. Poljska se nalazi u onom dijelu Evrope u kome se politika provodi bez obzira na naše interese, a često i protiv njih. Ta politika je jedan od uzroka današnje situacije i to treba također imati na umu.

Mislim da će francuska vlada pravilno ocijeniti izjavu g. ministra o našoj spremnosti da diskutiramo o svim pitanjima današnje situacije.

Na ovu moju izjavu ministar Bonnet je reagirao veoma živo i čak, rekao bih, srdačno, izjavivši da francuska vlada želi da s nama uspostavi najtješnji kontakt, da ona visoko cijeni taj kontakt i da bi on želio da se samnom češće viđa, kako bi imao mogućnosti da pretrese svaku fazu događaja koji se tako brzo odvijaju. Odgovorio sam da ću biti uvijek spreman da mu se nađem na usluzi i, čim mi se ukaže mogućnost da saopćim nešto korisno — da na svoju inicijativu izmijenjam s njim mišljenje. Time smo završili razgovor, koji je trajao 1 sat i 15 minuta i koji je, i pored nekih tugaljivih momenata, imao prijateljski karakter. Ovdje treba još da dodam da se za vrijeme razgovora ministar Bonnet sjetio podrške koju Francuska ima ne samo od strane Engleske, već i od strane Sjedinjenih Američkih Država. Vjerojatno je mislio na izjavu pomoćnika državnog sekretara Sumnera Wellesa, objavljenu u današnjim telegramima, koju francuska štampa smatra kao dokaz da su simpatije Amerikanaca na strani Francuske, Engleske i Čehoslovačke.

Potpuno sam uvjeren da do sinoć ništa više nije stiglo iz Washingtona. Ambasador Bullitt mi je rekao da je ministar Bonnet u razgovoru s njim izjavio da ne dopušta pomisao da bi Sjedinjene Države mogle podržati i francuski demarš u Berlinu i da je od ambasadora Bullitta dobio odgovor da je to zaista tako. Gore izloženo potvrđuje mišljenje koliko olako ministar Bonnet tvrdi da spomenuta država stoji na strani Francuske.

AMBASADOR POLJSKE REPUBLIKE

Br. 12

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU VON DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA[1]

Povjerljivo
POLITIČKI IZVJEŠTAJ[2]

London, 10. jula 1938. god.
MVP, Berlin

Dopuna uz izvještaj
A Br. 2589 od 10. juna o. g.

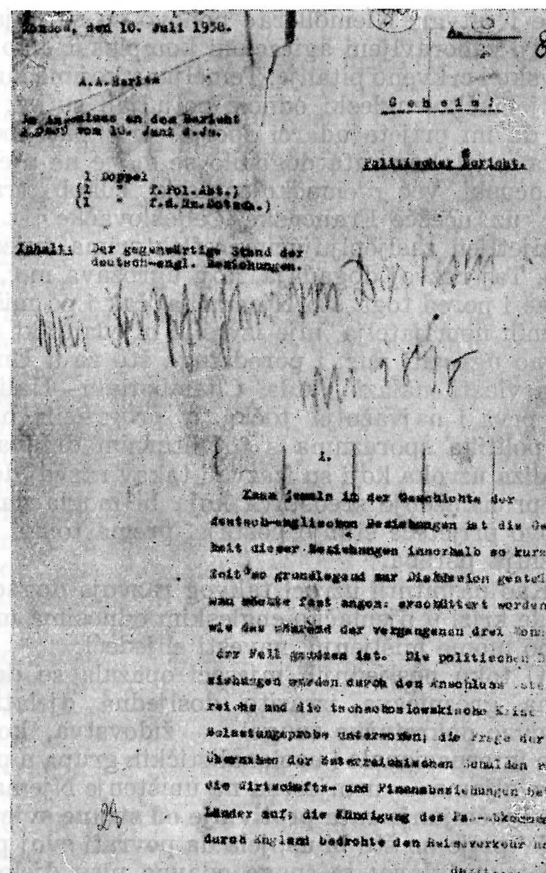
Sadržaj: Današnje stanje njemačko-engleskih odnosa.

I. U historiji njemačko-engleskih odnosa, izgleda, još nije bilo primjera da su oni u jednom tako kratkom periodu bili predmet tako detaljnog pretresanja, skoro bi se moglo reći — tako poremećeni, kao u toku tri posljednja mjeseca. Teško iskušenje za političke odnose bili su anšlus Austrije i čehoslovačka kriza; problem austrijskih dugova izazvao je pretresanje pitanja o privrednim i financijskim odnosima između obje zemlje; otkazivanje sporazuma o pasošima od strane Engleske ugrozilo je putnički saobraćaj, a samim tim i normalnu mogućnost zbliženja; vojne i privredne pripreme engleske vlade za rat, a naročito organiziranje zračne obrane, izazvali su u mašti stanovništva avet bliskog rata; povodom pripojenja

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Na originalu stoji primjedba olovkom u boji: »od ambasadora von Dirksena. 18. 8«. — Prim. red.


London, den 10. Juli 1938.

A.A.Berlin

Im Anschluss an den Bericht A.2589 vom 10. Juni d.Js.

Geheim!

Politischer Bericht.

1 Doppel
(1 " f.Pol.Abt.)
(1 " f.d.Hn.Botsch.)

Inhalt: Der gegenwärtige Stand der deutsch-engl. Beziehungen.

I.

Kaum jemals in der Geschichte der deutsch-englischen Beziehungen ist die Gesamtheit dieser Beziehungen innerhalb so kurzer Zeit so grundlegend zur Diskussion gestellt, man möchte fast sagen: erschüttert worden, wie das während der vergangenen drei Monate der Fall gewesen ist. Die politischen Beziehungen wurden durch den Anschluss Österreichs und die tschechoslowakische Krise einer Belastungsprobe unterworfen; die Frage der Übernahme der österreichischen Schulden rollte die Wirtschafts- und Finanzbeziehungen beider Länder auf; die Kündigung des Pass-Abkommens durch England bedrohte den Reiseverkehr und damit....

Fotokopija prve strane dokumenta br. 12

Austrije i »stvari Niemöllera« ponovo su se pojavili već skoro zaboravljeni agitacioni kompleksi, kao što je židovsko i crkveno pitanje. Temelji na kojima su počivali njemačko-engleski odnosi poljuljali su se; počeli su da im prijete udarci spolja: prvi put poslije svršetka svjetskog rata dogodilo se da je ne njemačko-francuski, već njemačko-engleski sukob (razumije se uz učešće Francuske, Čehoslovačke i t. d.) bio osvijetljen zasljepljujućim reflektorima svjetske štampe. Taj razvoj događaja, koji ugrožava mir, nastavio se i pored toga što Njemačka, čak i po mišljenju njenih neprijatelja, nije izvršila nijedan akt koji bi mogao ugroziti mir, i pored toga što se u Engleskoj na vlasti nalazi vlada Chamberlain—Halifax, čija je prva i najvažnija točka u programu bila i ostala politika sporazuma s totalitarnim državama.

Analiza uzroka koji su izazvali takav razvoj događaja i pronalaženje sredstava koja bi mogla da otklone ovo prijeteće stanje postaje, prema tome, najneodložnija poreba.

II. Kao najbitniji uzroci takvog razvoja događaja koji vode krizi u njemačko-engleskim odnosima mogli bi se, po mome mišljenju, navesti slijedeći:

1) U toku posljednjih mjeseci opažala se dosad neviđena, grozničava, izrazito dosljedna djelatnost **tri osnovne pokretačke snage**[1] — židovstva, komunističke internacionale i nacionalističkih grupa u pojedinim zemljama — usmjerena na uništenje Njemačke **putem otpočinjanja rata protiv nje od strane svjetske koalicije**[2] prije no što bi uspjela da povrati svoj položaj svjetske države; te snage odavno nisu djelovale tako dosljedno i grozničavo kao posljednjih mjeseci. Poslije čitavog niza neuspjelih pokušaja da se izazove novi svjetski rat, na primjer: bombardiranje krstarice »Leipzig«, širenje senzacionalnih vijesti o njemačkim namjerama u pogledu Maroka, pokušaji druge Blumove vlade u martu mjesecu ove godine da iskoristi kadrovske francuske divizije u Španiji, — ove iste snage ponovo su pokušale da putem insceniranja češke krize nahuškaju svjetsku koaliciju protiv Njemačke. Te su akcije pripremane, provođene i, poslije neuspjeha zavjere, nastavljene kampanjom u štampi, za koju je trebalo da pruži materijal obnavljanje židovskog problema u Austriji i sukob s crkvom u Njemačkoj.

2) Sve ove mračne makinacije našle su utoliko plodnije tlo u engleskom javnom mnijenju, što se **anšlus Austrije**[1] najdublje kosnuo političkog »vjeruju« Engleza. Ponovo su oživjele stare fraze o pravu malih naroda na život, o demokraciji, o Društvu naroda, o gvozdenoj pesnici militarizma, koje su uzrujale i potresle prosječnog Engleza koji se lako odaziva svakom apelu na njegovu sentimentalnost. Međutim, mnogo je veći značaj imala činjenica što su Englezi, koji ostvaruju političko rukovodstvo, uobrazili da su ih nadmudrili u taktičkom pogledu i da su na kontinentu ugrožene njihove pozicije velike države. Zajedno s čisto ljudskom težnjom »ne dati se prevariti još jednom« učvrstila se politička odluka da se čak i po cijenu rata suprotstavi daljim pokušajima promjene odnosa snaga na kontinentu bez prethodnog sporazuma s Engleskom. Ta odluka bila je prvi put izražena za vrijeme češke krize.

3) Uz ovaj opći stav engleskog javnog mnijenja nadovezalo se još i opće stanje duhova, koje je u demokratskoj zemlji nerazdvojno povezano s povećanjem naoružanja. Za uklanjanje opozicije, za provođenje kredita za naoružanje, za osiguranje dovoljnog broja dobrovoljaca za armiju i zračnu obranu bilo je potrebno da se potakne stanovništvo. Taj se cilj mogao postići samo u slučaju kad bi se javnosti

[1] Podcrtano u originalu. — Prim. red.
[2] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

[1] Tako stoji u originalu. — Prim. red.

ne samo teorijski dokazalo da zaista postoji opasnost od rata, već i ukazalo na određenog neprijatelja. Svi ti razlozi i tendencije doveli su do stvaranja jedne takve atmosfere koja je izazvala patološki strah pred eventualnim napadom od eventualnog neprijatelja. A taj eventualni neprijatelj mogla bi biti samo Njemačka.

4) Ovaj tok događaja bio je ubrzan time što se **sav kompleks njemačko-engleskih odnosa sve više i više uvlačio u vrtlog engleske unutrašnje politike.**[1] Zato što je Chamberlain kao glavni cilj svoje djelatnosti postavio postizanje sporazuma s autoritativnim državama mimo Društva naroda i pod tom parolom izbacio Edena, on je samim tim, pošto je zaključen ugovor između Engleske i Italije, omogućio svojim protivnicima da sve svoje napade upere protiv njemačko-engleskog sporazuma, točnije rečeno — protiv nemogućnosti tog sporazuma, i da stvore od toga najvažniji i najbliži cilj svog napada. Jer odsustvo takvog sporazuma moralo je istovremeno da svede na apsurd najvažniju Chamberlainovu tezu. Zato su napadi engleske štampe protiv tobožnjeg nasilja nad Austrijom i protiv namjere Njemačke da anektira Češku u isto vrijeme navraćali vodu na vodenicu Chamberlainovih neprijatelja.

Da Chamberlainovi neprijatelji izaberu kao objekt direktnog i indirektnog napada baš englesko-njemačke odnose, bili su odlučujući slijedeći motivi unutrašnje političke taktike: parlamentarna opozicija — laburistička stranka i liberali — zbog prilično kompliciranog razvoja došla je na to da je za polaznu bazu svojih napada izabrala vanjsku, a ne unutrašnju politiku. Ovdje su oni za svoj napad imali već gotov objekt, na koji su mogli da sruče svoju mržnju protiv autoritativnog državnog rukovodstva Njemačke. Isto se može reći i u pogledu Chamberlainovih neprijatelja u njegovoj partiji: Edena i Churchillove grupe, iako su ovdje igrali ulogu sasvim drugi razlozi. Eden i njegove pristalice, koji su polazili od tvrđenja da se autoritativne države mogu ukrotiti samo putem neposredne prijetnje ratom, stoje pod utjecajem parlamentarne opozicije. Churchill sa svojim pristalicama vidi u optuživanju vlade zbog neaktivnosti na stvaranju sigurne obrane zemlje protiv eventualnih napada — naravno od strane Njemačke — najlakšu mogućnost za obaranje Chamberlaina i dolazak na vlast. Samo po sebi se razumije da oni smatraju da će napad doći iz zraka, t. j. s one strane prema kojoj je prosječan Englez postao naročito osjetljiv — isto tako kao što je prije rata bio osjetljiv prema svemu što je bilo u vezi s »njemačkom Luxus Flotte«. Zato je Chamberlain, da bi se spasio od napada opozicije, bio prinuđen da prosto izbaci svoje ministre zrakoplovstva Wintertona i Swintona; to također objašnjava i ispad poslanika Sandisa protiv nedovoljnih priprema u oblasti protivavionske artiljerije. Svi ti manevri, koje je uglavnom uslovila unutrašnja politika, u znatnoj su mjeri prikazali Njemačku u očima prosječnog Engleza kao eventualnog napadača s kojim će se možda uskoro morati boriti.

Rezultat tog unutrašnjeg i spoljašnjeg razvitka njemačko-engleskih odnosa je činjenica da su uzajamni odnosi između obiju zemalja potpuno neodređeni. Pokušaji kompromisa koji su činjeni u pregovorima od jeseni 1937. do 1938. godine bili su prekinuti poslije Chamberlainove izjave od 23. marta ove godine u vezi s pripojenjem Austrije. Od dva postojeća oslonca na koja se čak i u kritična vremena oslanjala poljuljana zgrada vanjsko-političkih odnosa: privrednog sporazuma i sporazuma o ograničenju flote — privredni sporazum je potkopan zbog pitanja austrijskih dugova; novi sporazum bio je, međutim,

[1] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

potvrđen i imao je opći povoljan utjecaj sporedna značaja. Sporazum o floti pretrpio je izmjene zbog razvoja politike pomorskog naoružanja koju provode velike države; politički značaj ovog sporazuma bio je potkopan uvjerenjem koje se posljednjih godina, a naročito posljednjih mjeseci, širilo u Engeskoj da je mjesto pomorske flote eventualnog neprijatelja sada za sigurnost Engleske najopasnijim faktorom postala zračna flota. Nisu potrebni opširni dokazi da bi se shvatila potreba da se dođe do općeg reguliranja njemačko-engleskih odnosa, kako bi se spriječio takav razvoj događaja koji u sebi krije ozbiljnu opasnost rata.

III. Preduslovi, koji su neophodni za mogućnost općeg reguliranja postojećih problema, nastalih između obiju zemalja, mogu se označiti slijedećim pitanjima:

1) Da li je razvoj događaja u toku posljednjih mjeseci uništio ili smanjio spremnost Chamberlainove vlade da traži kompromis s Njemačkom?

2) Da li je Chamberlainova vlada dovoljno jaka da u pogledu Njemačke provodi politiku kompromisa?

Po prvom pitanju: udarac koji je došao kao posljedica pripojenja Austrije izazvao je, kao što je poznato, reakciju, ali je bio relativno brzo prebrođen. Griješke engleske vanjske politike, učinjene za vrijeme češke krize, bile su veoma brzo primljene kao takve i bili su poduzeti koraci da se one prebrode izjavom da je lojalnost Njemačke dokazana, šutnjom u odgovor na žestoke napade njemačke štampe, Halifaxovom izjavom u Gornjem domu koja je bila prijateljska u pogledu Njemačke, Halifaxovom izjavom u Kraljevskom institutu za međunarodne odnose koja je bila u duhu njemačkog gledišta, Chamberlainovim

govorom u Kateringu i Halifaxovom izjavom predstavnicima štampe od 11. jula[1].

Iz svih ovih izjava odgovornih engleskih državnika, koje su bile potkrijepljene i razjašnjene u razgovorima sa mnom, jasno se vidi stalna želja za sporazumom s Njemačkom, istina, sa sve jačom tendencijom da se inicijativa za obnavljanje tih pregovora prepusti Njemačkoj. Katkad se ta gotovost za kompromis podudara s izvjesnim razvedravanjem u čehoslovačkom pitanju.

U Londonu žele da ovo pitanje, kao ognjište novog svjetskog rata, isključe iz oblasti neposredne opasnosti, makar i putem privremenog i probnog sporazuma između sudetskih Nijemaca i čehoslovačke vlade, prije nego što se pristupi takvom dalekosežnom novom političkom pothvatu kao što je pokušaj sporazuma s Njemačkom.

Po drugom pitanju: u toku posljednjih mjeseci Chamberlainova vlada bila je izložena sve jačim napadima svojih protivnika, pri čemu nije uspjela da postigne odgovarajuće uvjerljive uspjehe. Jedini značajni uspjeh — sporazum sa Irskom — prešutkuje se. Englesko-talijanski sporazum do danas nije stupio na snagu, jer nije bio ispunjen uslov u odnosu na događaje u Španiji. Primanje plana pročešljavanja[2] također nije moglo biti prikazano kao uspjeh, jer je njegovo izvršenje uopće sumnjivo i u najboljem slučaju za to bi bilo potrebno nekoliko mjeseci. Odnosi s Njemačkom, u koju opozicija i štampa sve više i više sumnjaju i napadaju je, bili su za sve ovo vrijeme zategnuti i nije moglo biti ni govora da je postignut neki sporazum. Chamberlainov vanjskopolitički program, čiji je cilj bio postizanje sporazuma s totalitarnim dr-

[1] Tako stoji u originalu. — Prim. red.

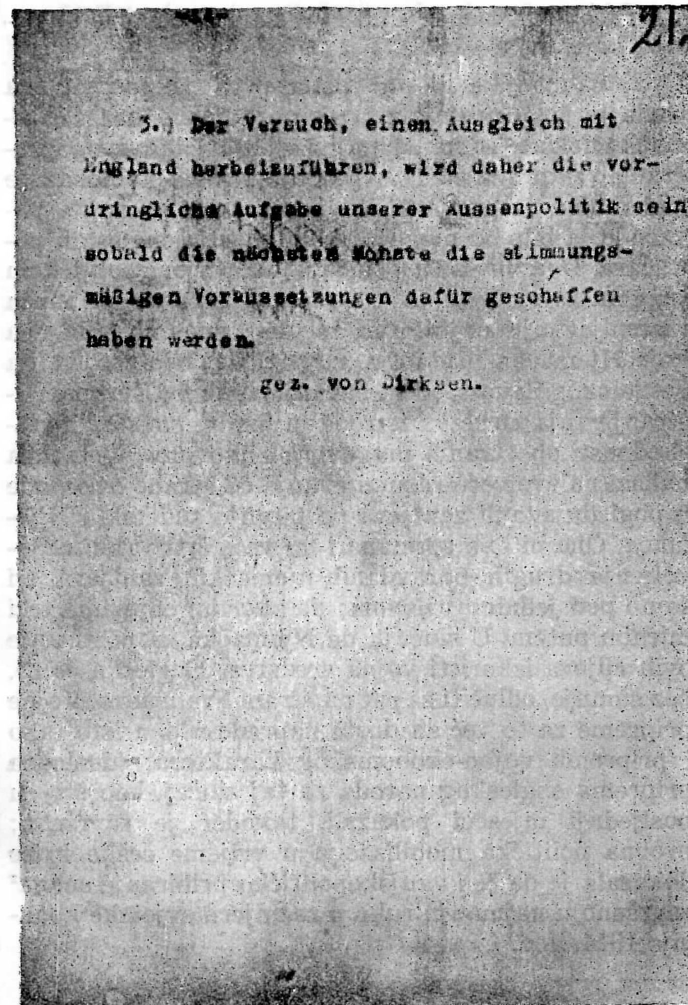
[2] Plan o odstranjivanju stranih dobrovoljaca iz republikanske armije i takozvanih »dobrovoljaca« iz Francove armije. — Prim. red.

žavama, ni u kom slučaju nije imao potpuni uspjeh; u najboljem slučaju pojavile su se mjenice sa sumnjivim plaćanjem povjeriocu, s druge strane, napadi opozicije nanijeli su vladi nekoliko osjetnih rana: ministri Winterton i Swinton morali su biti odstranjeni iz sastava vlade da bi se vlada spasila predbacivanja zbog nedovoljne aktivnosti po pitanju zračnog naoružanja. Sukob između Sandisa i Hore-Belishe, koji je nastao zbog prekršaja vojničkih tajni ili parlamentarnih privilegija, u najboljem slučaju je — remi. Chamberlainove izjave u pogledu agrarnih mogućnosti i ograničavanja Engleske naljutile su engleske poljoprivrednike, t. j. jezgru konzervativnih birača. Međutim, i pored svih napada, ne izgleda vjerojatno da će vladi zaprijetiti ozbiljna opasnost prije ljetnog odmora. Mjeseci ljetnog odmora, ukoliko prođu bez opasnih momenata u vanjskoj politici, donijet će smirenje. Uz povjerenje koje najširi birački krugovi imaju u nepodmitljivu ličnost i čvrstu ruku Chamberlaina doći će i uvjerenje da opozicija nema nijednog čovjeka koji bi bio ravan njemu. Kod širokih masa engleskog naroda postoji želja da dođe do sporazuma s Njemačkom i ta želja je popularna.

Poslije nekoliko mjeseci mirnijeg razvoja Chamberlain i Halifax će imati kako odlučnosti tako i sigurnosti s gledišta unutrašnje politike da pristupe posljednjem i najvažnijem zadatku engleske politike: postizanju sporazuma s Njemačkom.

IV. Rezimirajući može se utvrditi slijedeće:

1) Njemačko-engleski odnosi u cjelini nalaze se u stanju neodređenosti i krajnje zategnutosti. Oni trebа da se reguliraju — da se bar učini pokušaj za njihovo reguliranje — ako se želi izbjeći da engleska vlada (sadašnja ili buduća) ne stekne čvrsto uvjerenje, kao što je to bilo pred 1914. godinu, da je preduslov za


21

3.) Der Versuch, einen Ausgleich mit England herbeizuführen, wird daher die vordringliche Aufgabe unserer Aussenpolitik sein, sobald die nächsten Monate die stimmungsmäßigen Voraussetzungen dafür geschaffen haben werden.

gez. von Dirksen.

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 12

sigurnost Britanskog Imperija slom Njemačke uz pomoć svjetske koalicije.

2) Sadašnja engleska vlada prva je poslijeratna vlada koja je postavila traženje kompromisa s Njemačkom kao jednu od najbitnijih točaka svog programa; zato ova vlada u pogledu Njemačke pokazuje maksimum razumijevanja, kakav samo može da pokaže koja bilo od mogućih kombinacija engleskih političara. Ova vlada raspolaže unutrašnjom političkom snagom za rješenje ovog zadatka. Ona se približila razumijevanju najbitnijih točaka osnovnih zahtjeva koje Njemačka postavlja u pogledu odstranjivanja Sovjetskog Saveza od rješavanja sudbine Evrope, odstranjivanja Društva naroda u istom smislu, svrsishodnosti obostranih pregovora i ugovora. Njemačka nailazi na sve veće razumijevanje od strane ove vlade u pogledu svojih zahtjeva po pitanju sudetskih Nijemaca. Ona bi bila spremna i na veće žrtve radi zadovoljenja drugih opravdanih njemačkih zahtjeva, ali samo **pod jednim**[1] uslovom: da se ovim ciljevima teži mirnim putem. U slučaju da Njemačka za postizanje ovih ciljeva iskoristi vojna sredstva, Engleska će se, bez sumnje, odlučiti za rat na strani Francuske. Vojne pripreme za to već su dosta napredovale, a isto tako i pripreme vojno-ekonomskog karaktera; ideološka priprema engleskog naroda za taj slučaj, kao što su posljednji mjeseci pokazali, također je završena; probna politička mobilizacija u vrijeme češke krize dokazala je da je i vanjskopolitičko pribiranje snaga[2] završeno u najmanju ruku u razmjeru svjetske koalicije 1914. god.

[1] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

[2] U originalu stoji: »aussenpolitischer Aufmarsch«. — Prim. red.

3) Zato će najneodložniji zadatak naše vanjske politike biti pokušaj da se postigne sporazum s Engleskom čim se zato u toku najbližih mjeseci stvore odgovarajući preduslovi.

Potpis: **VON DIRKSEN**

Br. 13

CHURCHILLOVA ZABILJEŠKA O RAZGOVORU S RUKOVODIOCEM DANCIŠKIH FAŠISTA FÖRSTEROM[1]

ZABILJEŠKA
O RAZGOVORU MISTER CHURCHILLA S G. FÖRSTEROM
14. jula 1938. god.[2]

Poslije uobičajenog uvoda izjavio sam[3] da me raduje što u Danzigu nisu uvedeni antisemitski zakoni. G. Förster je rekao da židovsko pitanje u Danzigu nije aktuelno. Međutim on se trudio da sazna da li će ta forma zakonodavstva u Njemačkoj biti prepreka za postizanje međusobnog razumijevanja s Engleskom. Odgovorio sam da je to — štetno podbadanje, ali ukoliko su njegovi uzroci razumljivi, to po svoj prilici ne će predstavljati apsolutnu prepreku za poslovni sporazum. On je, čini se, ovoj točki pridavao veliki značaj i u toku daljeg razgovora vraćao se na nju nekoliko puta.

G. Förster me je pitao da li sam kadgod bio u njegovu kraju i predložio mi da ga posjetim. Odgovorio sam da ću navratiti u Danzig ako pođem u Poljsku. On je zatim počeo insistirati da u Poljsku putujem

[1] Original prema kome se štampa ovaj dokument njemački je prijevod engleskog teksta, načinjen 1943. godine u Ministarstvu vanjskih poslova Njemačke. Na njemu stoji napomena: »prijevod s engleskog«. — Prim. red.
[2] Naslov njemačkog prijevoda. — Prim. red.
[3] To jest Churchill. — Prim. red.

preko Njemačke, kako bih se sastao s Hitlerom. Odgovorio sam da sumnjam da bi moglo biti koristi od razgovora između svemoćnog diktatora i privatnog lica i upitao sam nisu li august i septembar nezdravi[1] mjeseci za posjetu Njemačkoj. On je odgovorio da u Njemačkoj nitko ne misli na rat, da pred njima[2] stoje ogromni socijalni i kulturni zadaci za čije su ostvarenje potrebne mnoge i mnoge godine, da će se u septembru održati kongres partije i ne može biti ni govora bilo o kakvim incidentima ili ozbiljnim komplikacijama u to vrijeme. Kada smo se još jednom vratili na tu točku, g. Neue, Försterov prevodilac, rekao je da situacija liči na onu iz 1914. godine kada u Njemačkoj nitko nije mislio na rat, a u Engleskoj se svi bojali rata. Na to sam odgovorio da smo, na nesreću, mi bili u pravu.

G. Förster je pitao kakvi uzroci postoje za rat, na što sam odgovorio ukazujući na položaj Čehoslovačke. Tu se mora naći neko rješenje, i ja sam mu rekao da će, prema utisku koji sam stekao iz razgovora s Henleinom i Masarykom, to, po svoj prilici, biti moguće čak i u okviru čehoslovačke države. Uvjeravao sam ga da će Engleska i Francuska uložiti sve napore da bi nagovorile prašku vladu da dâ svoj pristanak, na što je on primijetio da je utjecaj Moskve potakao čehoslovačku vladu da u posljednje vrijeme ponovo zauzme nepomirljiviji i bezobzirniji stav. Förster je pitao šta će se desiti ako Česi odbiju da postupe prema savjetima Engleske i Francuske. Na to sam odgovorio: uvjeren sam da će oni to učiniti[3]. On je pomalo zajedljivo izjavio da se nada da će se to uskoro desiti.

Primijetio sam da ne vjerujem da se Njemačka zaista plaši Rusije, na što je on odgovorio da se točno

[1] U originalu stoji: »ungesunde«. — Prim. red.
[2] Tako stoji u originalu. — Prim. red.
[3] Tako stoji u originalu. — Prim. red.

zna da u Čehoslovačkoj postoje ruski aerodromi, sa kojih u roku od 30 minuta može biti izvršen napad na Berlin. Odgovorio sam da bi po mome mišljenju bilo potpuno moguće unijeti u općeevropski sporazum jednu točku koja bi Englesku i Francusku obavezala da pritekn̆u svim svojim snagama u pomoć Njemačkoj u slučaju da ona postane žrtva neizazvanog napada od strane Rusije preko Čehoslovačke ili ma na koji drugi način. On je pitao tko je nadležan da odredi tko je napadač. Na to sam odgovorio da će se napadačem smatrati ona nacija koja prva nasilno prekorači granice druge nacije.

Kazao sam da od g. Hitlera zavisi da li će steći trajnu slavu i donijeti Njemačkoj i cijelom svijetu ogromnu korist oslobodivši nas straha od rata koji nas tišti. On je rekao da je g. Hitler više puta predlagao razoružanje uz odgovarajuće mjere drugih nacija; da su oni sami bezuspješno činili pokušaje jednostranog razoružanja i da Njemačka ne može ostati zemlja drugog reda kada joj prijeti opasnost napada od strane do zuba naoružanog susjeda. Kazao sam da bismo mi u svakom slučaju mogli pokušati da postignemo sporazum u pogledu pravila o vođenju zračnog rata, na što je on odgovorio: Hitler je predlagao da se unište bombarderi, ali nije dobio nikakav odgovor; ako je potrebno ponovo pokrenuti ovo pitanje, onda Engleska mora da učini prvi korak.

Rekao sam: ja nisam protivnik snažne Njemačke i većina Engleza želi da Njemačka zauzme svoje mjesto kao jedna od one dvije ili tri države koje rukovode svijetom; mi ne bismo pravili smetnje ni mirnom, postepenom porastu njemačkog trgovinskog utjecaja u Dunavskog basenu, ali bi svaka nasilna akcija skoro neizbježno dovela do svjetskog rata. Stanje se sve više pogoršava. Sve zemlje bacaju svoja sredstva na naoružanje. Mi smo podigli tvornice čak u Kanadi, kako bismo u trećoj ili četvrtoj godini rata mogli raspolagati neograničenim brojem aviona. Od Hitlera zavisi da li će rastjerati prijeteće oblake. Mi ćemo mu u tome pomoći.

G. Förster je rekao da ne vidi nikakav realan osnov za sukob između Engleske i Njemačke; kada bi se samo Engleska i Njemačka dogovorile, mogle bi da podijele između sebe cijeli svijet. (Prevodilac je našao za bolje da mi ovu posljednju primjedbu ne prevodi).

Posjet se završio ponovnim pozivom da posjetim Hitlera i pitanjem da li ću moći da dođem ako dobijem službeni poziv; na to sam dao neodređen odgovor.

Br. 14

PISMO DRŽAVNOG PODSEKRETARA MVP NJEMAČKE WOERMANNA NJEMAČKIM MISIJAMA U BUKUREŠTU I BEOGRADU[1]

Berlin, 25. jula 1938. god.

Povjerljivo[2]

1. Njemačkoj misiji u Bukureštu
2. Njemačkoj misiji u Beogradu

Saznali smo iz pouzdanog izvora za slučaj koji se dogodio prije nekoliko nedjelja, a koji se tiče stava Rumunjske po pitanju prolaza sovjetske vojske preko rumunjskog teritorija.

Prema tom saopćenju, francuski ministar vanjskih poslova — u želji da što jače istakne teškoće političke situacije Čehoslovačke — rekao je čehoslovačkom poslaniku u Parizu da mu je g. Comnen lično izjavio da Rumunjska ne će nikad dozvoliti sovjetskoj vojsci prolaz preko svoga teritorija. G. Bonnet je tobože dodao da je Rumunjska dala slične izjave u Berlinu i Varšavi. Poslije toga čehoslovački ministar vanjskih poslova je, navodno, telegrafirao g. Comnenu da on shvaća stav Rumunjske po tom pitanju, ali ga iznenađuje činjenica da je g. Comnen morao dati takvu izjavu u Berlinu. U svome odgovoru g. Comnen je tobože poricao da je u Berlinu dao sličnu izjavu. On je

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Primjedba crvenom olovkom: »hitno kurirom« i tintom: »kurir 25/7« — Prim. red.

rekao da nitko ne može tražiti od Rumunjske da ona unaprijed pristane na propuštanje sovjetske vojske. Rumunjska zna na čijoj će strani biti u slučaju rata. G. Krofta se, navodno, zadovoljio ovim objašnjenjem.

Kao što smo dalje saznali iz pouzdanih izvora, jugoslavenski predsjednik vlade izgleda da namjerava da za vrijeme zasjedanja Savjeta Male antante na Bledu preporuči g. Comnenu da dâ Njemačkoj izjavu po pitanju eventualnog prolaza sovjetske vojske preko Rumunjske.

Molim da se ovo saopćenje poslije upoznavanja s njim uništi.

Prema ovlaštenju (državni podsekretar)

W[OERMANN][1]

[1] Vlastoručni potpis Woermanna — Prim. red.

Berlin, den Juli 1938.

U.St.S.

An

1. die Deutsche Gesandtschaft in Bukarest

2. die Deutsche Gesandtschaft in Belgrad

Geheim!

Aus vertraulicher Quelle haben wir von einem einige Wochen zurückliegenden Vorgang Kenntnis erhalten, der sich auf die rumänische Haltung in der Frage des Durchmarsches von Sowjettruppen durch rumänisches Gebiet bezieht.

Danach soll der französische Außenminister – um möglichst stark die Schwierigkeiten der politischen Lage der Tschechoslowakei hervorzuheben – dem tschechoslowakischen Gesandten in Paris gesagt haben, Herr Comnen habe ihm persönlich erklärt, daß Rumänien niemals einen Durchmarsch der Sowjettruppen durch sein Gebiet dulden werde. Herr Bonnet scheint hinzugefügt zu haben, Rumänien habe eine Erklärung dieser Art in Berlin und in Warschau abgegeben. Daraufhin soll der tschechoslowakische Außenminister an Herrn Comnen gedrahtet haben, er verstehe die Haltung Rumäniens in dieser Frage, wundere sich aber,

daß

Fotokopija prve strane dokumenta br. 14

daß er eine solche Erklärung in Berlin habe abgeben müssen. In seiner Antwort soll Herr Comnen bestritten haben, in Berlin eine derartige Erklärung abgegeben zu haben. Er habe gesagt, niemand könne von Rumänien verlangen, daß es im voraus in einen Durchmarsch der Sowjettruppen einwillige. Rumänien wisse, wo es im Falle eines Krieges stehen würde. Diese Erklärung soll Herrn Krofta befriedigt haben.

Wie wir weiter vertraulich erfahren, soll der jugoslawische Ministerpräsident in Aussicht genommen haben, Herrn Comnen gelegentlich der Tagung des Rates der Kleinen Entente in Bled in der Frage eines etwaigen Durchmarsches von Sowjettruppen durch Rumänien anzuraten, eine Erklärung an Deutschland abzugeben.

Ich bitte diesen Erlaß nach Kenntnisnahme zu vernichten.

Im Auftrag

(U.St.S.)

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 14

Br. 15

IZVJEŠTAJ POLJSKOG AMBASADORA U BERLINU LIPSKOG MINISTRU VANJSKIH POSLOVA BECKU[1]

AMBASADA POLJSKE REPUBLIKE
Br. 1/137/38

Berlin, 11. augusta 1938. god.
Strogo povjerljivo

G. Jozefu Becku,
ministru vanjskih poslova

Mnogopoštovani g. ministre,

Od Vašeg prolaska kroz Berlin 5. o. m., kada sam imao čast da Vam usmeno izložim tok razvoja sudetskog pitanja kako ono meni ovdje izgleda, dobio sam niz podataka koji naknadno osvjetljavaju ovo pitanje.

Interesantno je mišljenje engleskog ambasadora, koji u svojim rasuđivanjima pokazuje veliku nezavisnost. On je ovih dana pred jednim od mojih kolega rekao da smatra da je predsjednik vlade Chamberlain uzeo na sebe vrlo veliku odgovornost upućujući lorda Runcimana u Prag. Ambasador je naročito podvukao da Engleska gleda na Runcimanovu misiju najozbiljnije i da se tu ne radi o kratkotrajnom i beznačajnom sporazumu, već o principijelnom rješenju pitanja. Ako lord Runciman, i pored svih napora, ne postigne sporazum, onda će biti jasno da krivicu za ovaj neuspjeh snose Česi i da su Nijemci u pravu tvrdeći da će zbog nepopustljivosti Čeha jedino uspješno sredstvo biti — primjena sile.

Ambasador je stavio do znanja da bi u tom slučaju engleska vlada skinula sa sebe dalju odgovornost. Isto tako mi je poznato da je sir Neville utjecao na rumunjskog i jugoslavenskog poslanika u cilju vršenja pritiska od strane njihovih vlada na Prag. On je to činio, kao što je sam potvrdio, na ličnu odgovornost, bez instrukcija svoje vlade. Prema kasnijim podacima doznalo se da su i Bukurešt i Beograd morali da podnesu Pragu predstavku, kojom bi privoljeli češku vladu na popuštanje.

Dalje, imao sam priliku da razgovaram s američkim ambasadorom Wilsonom poslije njegova povratka iz Varšave i Praga. Pošto on poznaje Beneša duže vremena, još kad je bio poslanik u Švajcarskoj, predsjednik Češke Republike pozvao ga je na razgovor. Ambasador Wilson mi je rekao da, za razliku od ranijeg doba kada je Beneš bio siguran u sebe, danas on liči na čovjeka koji traži izlaz, nalazeći se pod jakim pritiskom.

Poričući tvrđenje da je tobože od njega potjecalo glavno protivljenje da se zadovolje zahtjevi u pogledu Sudeta, Beneš je naglašavao svoje miroljubive namjere. Napominjući da je spreman da pristane na davanje lokalne samouprave u okviru nacionalnih kurija, Beneš je kazao da on ne bi mogao pristati na zahtjeve o teritorijalnoj samoupravi Sudeta.

Na moje pitanje ambasador Wilson objasnio je također da Beneš ne bi pristao da prizna sudetske Nijemce kao narod koji bi imao svoju vlastitu državnost[1]. Američkog ambasadora je, dalje, začudila činjenica da, i pored toga što su autoritativni javni radnici u Pragu svijesni ozbiljnosti situacije, široke mase podcjenjuju tu opasnost.

[1] Prijevod s poljskog.

[1] U originalu stoji: »Staatsvolk«. — Prim. red.

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej.

Berlin, dnia 11 sierpnia 1938 r.

Nr. N/1/137/38

No. Dz.:

Załącznik do No. Dz.:

Ściśle tajne.

do P. Józefa Becka
Min. Spraw Zagran.

Refer.:
Przepisyw.:
Sprawdził:

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Od czasu, kiedy miałem zaszczyt w dniu 5 b.m. przedstawić Wstnie Panu Ministrowi w czasie przejazdu Jego przez Berlin rozwój sytuacji sudeckiej, widziany z tutejszego terenu, uzyskałem szereg informacyj, rzucających dalsze światło na sprawę.

Ciekawą jest opinia Ambasadora Angielskiego, który w swych sądach wykazuje dużą niezależność. Wypowiedział on się w tych dniach wobec jednego z moich kolegów w tym sensie, iż uważa, że Premier Chamberlain wziął na siebie bardzo dużą odpowiedzialność, wysyłając Lorda Runcimana do Pragi. Ambasador podkreślił z naciskiem, że misja Runcimana jest traktowana jak najbardziej poważnie ze strony angielskiej i że nie chodzi tu o krótkotrwałą powierzchną solucję, lecz o zasadnicze załatwienie sprawy. Gdyby Lord Runciman mimo swych wysiłków nie doprowadził do porozumienia, to wówczas stałoby się jasnym, jeśli wina niepowodzenia leżałaby po stronie czeskiej, że strona niemiecka ma słuszność, twierdząc, że wobec nieustępliwości Czechów jedynie droga siły jest skuteczna.

Fotokopija prve strane dokumenta br. 15

Na kraju razgovora g. Wilson je, ograđujući se da je to samo njegovo lično mišljenje, napomenuo da je on dobio utisak da je Chamberlain izabrao lorda Runcimana, koji pripada liberalnoj stranci, polazeći od unutrašnjeg političkog stanja u Engleskoj, a možda i u Francuskoj.

Na jučerašnjem prijemu kod talijanskog ambasadora u čast maršala Balboa ukazala mi se prilika da izmijenjam mišljenje s general-feldmaršalom Göringom. Göring je rekao da bi htio da u najskorije vrijeme detaljno porazgovara sa mnom i pri tome pretrese — razumije se kao i obično, u povjerljivoj i neslužbenoj formi — mogućnosti za dalje poljsko-njemačko zbližavanje u nekim pitanjima. On se pozvao na mogućnost uzajamnog obustavljanja špijunskog rada i na mogućnost izvjesne razmjene informacija u pogledu ruskog i češkog problema.

Što se tiče ruskog problema, on je u općim crtama rekao da će ovaj poslije rješenja češkog pitanja postati aktuelan. On se vratio na svoje mišljenje da u slučaju sovjetsko-poljskog sukoba Njemačka ne bi mogla ostati neutralna, ne pruživši pomoć Poljskoj. Demantirao je glasove da je Njemačka tobože htjela upasti u Ukrajinu, ističući da je interesiranje Rajha koncentrirano prije svega na to da učini kraj boljševičkim akcijama.

Pa ipak Poljska, po njegovu mišljenju, može imati izvjesnog interesa neposredno u Rusiji, na primjer u Ukrajini.

Tu sam obavijestio Göringa o pregovorima pomoćnika ministra Šembeka s Comnenom, u toku kojih se Comnen odlučno izjasnio protiv propuštanja sovjetskih snaga preko rumunjskog teritorija. Göring je sa zadovoljstvom primio ovu izjavu.

Kada sam ga zapitao o sudetskom pitanju, Göring je rekao da se stvar primiče kraju. On smatra da

češka država prestaje da postoji kao tvorevina sačinjena od najrazličitijih naroda: Nijemaca, Slovaka, Mađara, Rusina i najzad... izvjesnog broja Čeha. Göring je, između ostalog, napomenuo da se približava trenutak kada će biti neophodno da se donese odluka i postigne sporazum o ovom problemu. Po Göringovu mišljenju, zapadne države počinju da postaju svijesne nepodnošljive situacije koja se stvorila. Engleska igra ulogu posrednika, kako se on izrazio, samo radi forme. U svojim računima Česi se uglavnom oslanjaju na odnose Praga sa Sovjetima.

Govoreći tako, Göring je — ovo smatram veoma karakterističnim — napomenuo da **Talijani ne će dopustiti da u slučaju sukoba zbog sudetskog pitanja Francuska napadne Rajh**[1].

U ovoj situaciji, u vezi s posredovanjem lorda Runcimana, skorim dolaskom regenta Horthyja u Njemačku i gorenavedenom Göringovom izjavom da se sudetsko pitanje primiče svojoj kulminacionoj točki, našao sam za shodno da učinim korak naprijed u vezi s onim o čemu je bilo riječi u razgovoru s Göringom. Istakao sam da su Česi još za vrijeme Pariske konferencije u svojoj politici težili da dobiju zajedničku granicu sa Sovjetima, razvlačeći suviše svoj teritorij duž naše južne granice. To je spriječilo da se neposredno graničimo s Mađarskom, što je u suprotnosti s poljsko-mađarskim interesima koji se oslanjaju na vjekovne tradicije obiju država. **Göring je odgovorio da shvaća neophodnost poljsko-mađarske granice**[2].

Dalja razmjena mišljenja s Göringom ticala se samo nekih pitanja naših neposrednih odnosa, naročito naših sezonskih radnika, čiju proizvodnost rada general-feldmaršal veoma visoko cijeni i čiji broj bi

1 Podcrtano u originalu. — Prim. red.
2 Podcrtano u originalu. — Prim. red.

htio iduće godine povećati. Dotakli smo se također i uspješno završenih poljsko-njemačkih privrednih pregovora i sporazuma o socijalnom osiguranju.

Na istom prijemu imao sam kratak razgovor i s ovdašnjim mađarskim poslanikom. Dotakavši se pitanja posjete regenta Horthyja Rajhu, rekao sam, suglasno uputstvima g. ministra, da bih bio veoma sretan kada bih mogao regentu izraziti svoje poštovanje za vrijeme njegova boravka u Berlinu. Poslanik Sztoiay, primivši to sa zadovoljstvom, naglasio je da će me Horthy najvjerojatnije primiti 24. augusta.

U daljem razgovoru naglasio sam od kolike je važnosti ovaj trenutak za naše međusobne odnose, dodavši da se Varšava i Budimpešta nalaze u stalnom kontaktu. Pošto sam napomenuo da govorim neslužbeno, izrazio sam izvjesnu bojazan da pri pretresanju sudetskog pitanja ne budu zapostavljeni mađarski i poljski interesi u Čehoslovačkoj. Poslanik se složio s tim mišljenjem.

Zatim sam napomenuo da na Runcimanovu misiju gledam donekle skeptički, jer Prag ne će da prihvati osnovne zahtjeve u pogledu Sudeta. Međutim, dodao sam da zasad također ne vidim ni jasno izraženu njemačku liniju. Zato također mislim da bi bilo u našem interesu da ranije poduzmemo potrebne mjere. Poslanik Sztoiay se s tim složio. On je naročito naglašavao da Mađarska treba da se oslanja na Poljsku. Ipak je pokazivao izvjesnu nesigurnost, na primjer onda kada je izrazio bojazan u pogledu stava Jugoslavije i otpora Rumunjske prema eventualnim sovjetskim zahtjevima u pogledu propuštanja vojske.

Na osnovu gorenavedenih razgovora, koje sam bio u mogućnosti da dopunim sigurnim podacima dobivenim u dužem razgovoru s Göringom, dobiva se slijedeća slika:

315

— 8 —

Francji przez Włochy w razie konfliktu niemiecko-czeskiego na temat Sudetów pozwalam sobie zwrócić tutaj uwagę na dość charakterystyczny ustęp mowy Marszałka Balbo, wygłoszonej w odpowiedzi na przemówienie Göringa w dniu 10 b.m. :

"Niemcy i Włochy pozostaną niezwyciężone, jeśli prowadzoną przez Mussoliniego i Hitlera swoją politykę wspólnie realizować będą"

/"Deutschland und Italien werden unbesiegbar bleiben, wenn sie, geführt von Benito Mussolini und Adolf Hitler, ihre Politik gemeinsam verfolgen"/.

Raczy Wielce Szanowny Pan Minister przyjąć wyrazy mego wysokiego poważania i szacunku

J. Lipski

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 15

njemačka vlada ne vjeruje u uspjeh Runcimanove misije, a radikalniji elementi, u koje ubrajam također i general-feldmaršala Göringa, smatraju da se ovo pitanje ne može riješiti bez upotrebe sile. Ako Beneš zaista odbije zahtjev u pogledu Nijemaca i teritorijalne autonomije, onda bi postizanje sporazuma bilo više nego sumnjivo, osim ako Engleska ne stavi pred Čehoslovačku alternativu — ili da prihvati njemačke zahtjeve, ili će se Engleska povući i ostaviti Čehoslovačku samu s Rajhom. Može se smatrati da će poslije ovoga doći do krize. Kancelar Hitler, kao što sam ponovo čuo iz nekoliko pouzdanih izvora, za vanjski svijet naglašava da zbog sudetskog pitanja ne će početi rat. Takav kancelarov stav odgovara, uostalom, širokom javnom mnijenju Njemačke — izuzev fanatičnog dijela partije i omladine — koje uznemireno prati mogućnost međunarodnih vojnih komplikacija. Takve podatke dobivam sa svih strana.

Kod starije generacije nesumnjivo igra ulogu sjećanje na izgubljeni svjetski rat, i pored odlučnih priprema 1914. god. Međutim, grozničava djelatnost razvija se prema planu u cilju osiguranja Rajha u slučaju sukoba sa Zapadom, što se ispoljava u izgradnji utvrđenja koja se provodi uz maksimalno korištenje materijalnih i ljudskih rezervi.

Želio bih da ovdje skrenem pažnju na veze između talijanskih i njemačkih vojnih krugova, koje su u posljednje vrijeme postale veoma intenzivne, i primjera radi podsjetit ću samo na posljednju posjetu načelnika talijanskog generalštaba generala Parianija i sadašnju posjetu maršala Balboa. Osim ranije izložene Göringove izjave o mogućnosti napada Italije na Francusku u slučaju njemačko-češkog sukoba zbog Sudeta, dozvoljavam sebi da Vam skrenem pažnju na dosta karakterističan odlomak iz govora maršala Balboa, koji je održao kao odgovor na Göringov govor od 10. o. m.:

»Njemačka i Italija će biti nepobjedive ako budu, pod rukovodstvom Benita Mussolinija i Adolfa Hitlera, zajednički provodile svoju politiku.«[1]

Primite i t. d.

J. LIPSKI

[1] Rečenica pod navodnicima u originalu je ponovljena i na njemačkom. — Prim. red.

Br. 16

PROTOKOL RAZGOVORA SAVJETNIKA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA VELIKE BRITANIJE ASHTON-GWATKINA S RUKOVODIOCEM HITLEROVSKE »SUDETSKO-NJEMAČKE PARTIJE« HENLEINOM[1]

Kopija

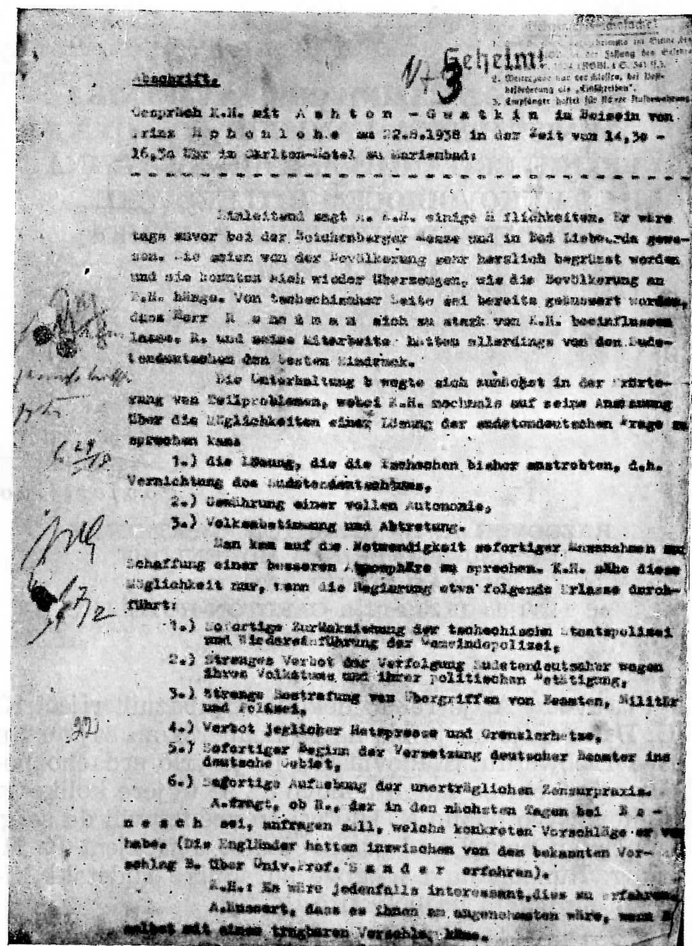
Povjerljivo

RAZGOVOR K. H.[2] S ASHTON GWATKINOM U PRISUSTVU PRINCA HOHENLOHE, ODRŽAN 22. VIII. 1938. GOD. od 14.30 do 16.30 sati u CARLTON-HOTELU U MARIENBADU

U uvodu A. je rekao nekoliko ljubaznih riječi K. H. Dan ranije on je bio na rajhenberškom sajmu i u Bad Liebwerdu. Stanovništvo ih je vrlo srdačno pozdravilo i oni su mogli ponovo da se uvjere koliko je stanovništvo odano K. H. Česi su već izjavili da se g. Runciman nalazi pod suviše jakim utjecajem K. H. Na g. Runcimana i njegove suradnike sudetski Nijemci su učinili najbolji utisak.

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Prilikom prijevoda ostavljeno je skraćeno označavanje imena onako kako je to bilo u originalu: K. H. — Konrad Henlein, A. — Ashton Gwatkin, B. Beneš, R — Runciman. — Prim. red.



Geheim!

Abschrift.

Gespräch K.H. mit A s h t o n - G w a t k i n im Beisein von Prinz H o h e n l o h e am 22.8.1938 in der Zeit von 14,30 - 16,30 Uhr im Carlton-Hotel zu Marienbad:

- -

Einleitend sagt A. K.H. einige Höflichkeiten. Er wäre tags zuvor bei der Reichenberger Messe und in Bad Liebwerda gewesen. Sie seien von der Bevölkerung sehr herzlich begrüsst worden und sie konnten sich wieder überzeugen, wie die Bevölkerung an K.H. hänge. Von tschechischer Seite sei bereits geäussert worden, dass Herr R u n c i m a n sich zu stark von K.H. beeinflussen lasse. R. und seine Mitarbeiter hätten allerdings von den Sudetendeutschen den besten Eindruck.

Die Unterhaltung bewegte sich zunächst in der Erörterung von Teilproblemen, wobei K.H. nochmals auf seine Anschauung über die Möglichkeiten einer Lösung der sudetendeutschen Frage zu sprechen kam:

1.) die Lösung, die die Tschechen bisher anstrebten, d.h. Vernichtung des Sudetendeutschtums,

2.) Gewährung einer vollen Autonomie,

3.) Volksabstimmung und Abtretung.

Man kam auf die Notwendigkeit sofortiger Massnahmen zur Schaffung einer besseren Atmosphäre zu sprechen. K.H. sähe diese Möglichkeit nur, wenn die Regierung etwa folgende Erlasse durchführt:

1.) Sofortige Zurückziehung der tschechischen Staatspolizei und Wiedereinführung der Gemeindepolizei,

2.) Strenges Verbot der Verfolgung Sudetendeutscher wegen ihres Volkstums und ihrer politischen Betätigung,

3.) Strenge Bestrafung von Übergriffen von Beamten, Militär und Polizei,

4.) Verbot jeglicher Hetzpresse und Grenzlerhetze,

5.) Sofortiger Beginn der Versetzung deutscher Beamter ins deutsche Gebiet,

6.) Sofortige Aufhebung der unerträglichen Zensurpraxis.

A. fragt, ob R., der in den nächsten Tagen bei B e n e s c h sei, anfragen soll, welche konkreten Vorschläge er vorhabe. (Die Engländer hätten inzwischen von dem bekannten Vorschlag B. über Univ.Prof. S a n d e r erfahren).

K.H.: Es wäre jedenfalls interessant, dies zu erfahren.

A. äussert, dass es ihnen am angenehmsten wäre, wenn B. selbst mit einem tragbaren Vorschlag käme.

Fotokopija prve strane dokumenta br. 16

U početku razgovor se kretao oko pojedinih problema, pri čemu je K. H. još jednom izložio svoje mišljenje o mogućnosti rješenja sudetsko-njemačkog pitanja:

1. Rješenje kome su dosad težili Česi, t. j. uništenje svega što je njemačko u Sudetskoj oblasti.

2. Davanje pune autonomije.

3. Plebiscit i ustupanje teritorija.

Razgovor je prešao na temu o potrebi hitnih mjera za stvaranje povoljnije atmosfere. K. H. vidi ovu mogućnost samo u slučaju da vlada izda otprilike slijedeće naredbe:

1. Hitno uklanjanje češke državne policije i ponovno uvođenje općinske policije.

2. Stroga zabrana progona sudetskih Nijemaca zbog njihove nacionalne pripadnosti i zbog političke djelatnosti.

3. Strogo kažnjavanje zloupotrebe od strane činovnika, vojnih lica i policije.

4. Zabrana svakog huškanja u štampi i huškanja pograničnog stanovništva[1].

5. Hitno pristupanje premještanju njemačkih činovnika u njemačku oblast.

6. Hitno uklanjanje neizdržljive cenzure.

A. pita da li R., koji će ovih dana biti kod Beneša, treba da ga zapita kakvi su njegovi konkretni prijedlozi (Englezi su za to vrijeme već doznali o izvjesnim prijedlozima B. preko profesora Sandera[2]).

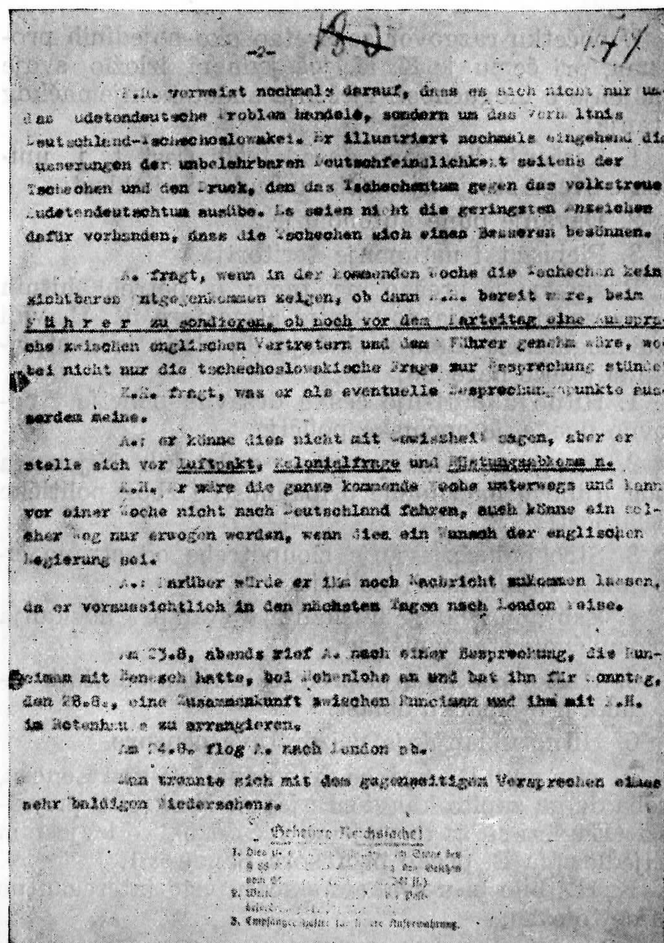
K. H.: bilo bi u svakom slučaju vrlo interesantno da se to sazna.

A. je izrazio mišljenje da bi im bilo najprijatnije da Beneš sam istupi s prihvatljivim prijedlogom.

---

[1] U originalu stoji: »Grenzlerhetze«. — Prim. red.

[2] U originalu stoji: »über Univ. Prof. Sander erfahren«. — Prim. red.


-2-

K.H. verweist nochmals darauf, dass es sich nicht nur um das Sudetendeutsche Problem handele, sondern um das Verhältnis Deutschland-Tschechoslowakei. Er illustriert nochmals eingehend die Äusserungen der unbelehrbaren Deutschfeindlichkeit seitens der Tschechen und den Druck, den das Tschechentum gegen das volkstreue Sudetendeutschtum ausübe. Es seien nicht die geringsten Anzeichen dafür vorhanden, dass die Tschechen sich eines Besseren besännen.

A. fragt, wenn in der kommenden Woche die Tschechen kein sichtbares Entgegenkommen zeigen, ob dann K.H. bereit wäre, beim Führer zu sondieren, ob noch vor dem Parteitag eine Aussprache zwischen englischen Vertretern und dem Führer genehm wäre, wobei nicht nur die tschechoslowakische Frage zur Besprechung stünde.

K.H. fragt, was er als eventuelle Besprechungspunkte ansehen meine.

A.: er könne dies nicht mit Gewissheit sagen, aber er stelle sich vor Luftpakt, Kolonialfrage und Rüstungsabkommen.

K.H.: er wäre die ganze kommende Woche unterwegs und könne vor einer Woche nicht nach Deutschland fahren, auch könne ein solcher Weg nur erwogen werden, wenn dies ein Wunsch der englischen Regierung sei.

A.: darüber würde er ihm noch Nachricht zukommen lassen, da er voraussichtlich in den nächsten Tagen nach London reise.

Am 23.8. abends rief A. nach einer Besprechung, die Runciman mit Benesch hatte, bei Hohenlohe an und bat ihn für Sonntag, den 28.8., eine Zusammenkunft zwischen Runciman und ihm mit K.H. im Rotenhause zu arrangieren.

Am 24.8. flog A. nach London ab.

Man trennte sich mit dem gegenseitigen Versprechen eines sehr baldigen Wiedersehens.

Geheime Reichssache!

1. Dies ...
2. ...
3. Empfänger haftet für sichere Aufbewahrung.

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 16

K. H. još jednom napominje da se ne radi samo o sudetsko-njemačkom problemu, već i o njemačko-čehoslovačkim odnosima. On je još jednom detaljno prikazao ispoljavanje nepomirljivog neprijateljstva prema Nijemcima od strane Čeha i pritisak koji Česi vrše na sudetske Nijemce, koji ostaju vjerni svojoj narodnosti. Nema ni najmanjeg znaka da će Česi promijeniti svoj stav.

A. pita da li je, ako iduće nedjelje Česi ne pokažu namjeru da popuste, K. H. spreman **da ispita teren kod firera da li je još prije kongresa partije poželjan susret**[1] engleskih predstavnika s firerom, za vrijeme koga se ne bi pretresalo samo čehoslovačko pitanje?

K. H. pita koje točke osim ove on eventualno ima u vidu za pretresanje.

A.: on to ne može reći sigurno, ali misli **sporazum iz oblasti avijacije, kolonijalno pitanje i sporazum po pitanjima naoružanja.**[2]

K. H.: on će cijele iduće nedjelje biti na putu i tek kroz sedam dana moći će da ode u Njemačku. Ovaj se put može predviđati samo u slučaju ako ga engleska vlada želi.

A.: o tome će mu još javiti, jer namjerava da ovih dana putuje u London.

23. VIII. uveče, poslije razgovora koji je Runciman imao s Benešom, A. je telefonski pozvao Hohenlohea i molio ga da za nedjelju 28. augusta organizira susret između Runcimana, njega i K. H. u Rotenhausu.

24. VIII. A. je odletio za London.

Na rastanku su obećali da će se uskoro ponovo vidjeti.

[1] Podcrtano u originalu. — P r i m. r e d.
[2] Podcrtano u originalu. — P r i m. r e d.

Br. 17

HITLEROVA NAREDBA O PROVOĐENJU REPRESIVNIH MJERA PROTIV ČEHOSLOVAČKE[1]

RAJHSFIRER SS I NAČELNIK
NJEMAČKE POLICIJE
U MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH
POSLOVA RAJHA[2]
S V 7.241/38—509—34

Berlin, SW, 11., 15. septembra 1938. god.
Prinz-Albrecht-Str. 8

Hitno pismo
Povjerljivo

Ministarstvu vanjskih poslova
Berlin

Sadržaj: Represivne mjere protiv Čehoslovačke.

Ministar Rajha i načelnik rajhskancelarije doktor Lamers danas je oko 12 sati iz Obersalzberga telefonski saopćio da je firèr odobrio prijedlog koji mu je on podnio, i to:

a) da se u Rajhu odmah uhapsi onoliko čehoslovačkih državljana češke narodnosti (kao i čeških Židova), koliko je u Čehoslovačkoj bilo uhapšeno sudetskih Nijemaca u posljednje vrijeme, otprilike od dana firerova govora, održanog 12. septembra 1938. god.;

b) da se preko Ministarstva vanjskih poslova saopći čehoslovačkoj vladi da će u slučaju izvršenja smrtnih presuda koje su izrečene sudetskim Nijemcima, kao represalije, svaki put u Rajhu biti strijeljan izvjestan broj Čeha.

Ovu firerovu naredbu saopćavam radi poduzimanja daljih mjera.

Prikupio sam podatke o broju sudetskih Nijemaca uhapšenih u Čehoslovačkoj otprilike poslije 12. septembra 1938. godine i pripremio hapšenje odgovarajućeg broja čehoslovačkih državljana češke narodnosti koji se nalaze na teritoriju Njemačke. Molim da me odmah obavijestite čim čehoslovačka vlada bude izviještena o firerovoj naredbi, kao i u slučaju ako se dozna o izvršenju smrtnih presuda nad sudetskim Nijemcima.

Prema ovlaštenju: dr. **BEST**[1]

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.
[2] Pečat.

[1] Osim toga, dokument je ovjeren potpisom i pečatom rajhsfirera SS. — Prim. red.

Br. 18

ZABILJEŠKA REFERENTA MVP NJEMAČKE VON STECHOWA[1]

Kopija
Berlin, 15. septembra 1938. god.
Povjerljivo[2]

REFERENT: VICE-KONZUL
VON STECHOW

Centralnom birou »Volksdeutsche«
Danas, preko specijalnog kurira[3]

Danas je mađarski poslanik posjetio Ministarstvo vanjskih poslova. Pošto je g. državni podsekretar porazgovarao s njim o posjeti Chamberlaina Obersalzbergu, poslanik je rekao da je pored onog uputstva svoje vlade koje je telefonski saopćio g. državnom podsekretaru dobio dalje uputstvo u istom smislu; ono se sastoji u molbi da sudetsko-njemačka partija kao takva ne prekida tijesan kontakt s mađarskom nacionalnom grupom, već da je stalno obavještava i da radi zajednički s njom.

Želju mađarskog poslanika, prema ovlaštenju g. državnog podsekretara, stavljam do znanja centralnom birou »Volksdeutsche«.

Prema ovlaštenju
Potp. VON STECHOW

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.
[2] Pečat.
[3] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

Br. 19

PISMO HIMMLEROVOG POMOĆNIKA BESTA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA[1]

Berlin, SW 11, 19. septembra 1938. god.
Prinz-Albrecht-Str. 8

RAJHSFIRER SS I NAČELNIK
NJEMAČKE POLICIJE
U MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH
POSLOVA RAJHA

S—V 7. Br. 250/38—509—34

Ministarstvu vanjskih poslova,
lično g. savjetniku poslanstva
baronu von Heiden-Rinschu

Berlin, W 8 — *Hitno pismo*
Wilhelmstrasse, 74/76 — *Povjerljivo*

Dopuna mome pismu od 15. septembra 1938. god.

S—V 7—241/38—509—34

Sadržaj: Represivne mjere protiv Čehoslovačke.

Bio bih zahvalan za hitno saopćenje o tome da li je čehoslovačka vlada obaviještena o firerovoj naredbi.

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

Prema Vašoj želji šaljem Vam spisak 140 uhapšenih čehoslovačkih državljana.

Izvještaj o hapšenju još desetorice čehoslovačkih državljana u rajonu policijskog okruga grada Liegnitza još nije stigao.

Prema ovlaštenju

Potp. dr. **BEST**[1]

[1] Osim toga, dokument je ovjeren potpisom i pečatom rajhsfirera SS. — Prim. red.

Br. 20

PISMO DRŽAVNOG PODSEKRETARA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NJEMAČKE WOERMANNA HIMMLERU[1]

Berlin, 19. septembra 1938. god.

Povjerljivo
Hitno pismo!

Rajhsfireru SS i načelniku
njemačke policije
u Ministarstvu unutrašnjih
poslova Rajha

Na pismo od 15. o. m.
S V 7. 241/38—509—34
Referent: savjetnik
poslanstva Altenburg

Sadržaj: Represivne mjere protiv Čehoslovačke.

Čehoslovačkoj vladi dostavljeno je preko njemačkog otpravnika poslova u Pragu 17. o. m. u 19 sati i 20 minuta saopćenje u smislu firerove naredbe.

U isto vrijeme misija je saopćila da, sudeći po pojedinim vijestima u štampi, strijeljanja sudetskih Nijemaca na osnovi presuda vojnih sudova u Čehoslovačkoj dosad nisu vršena.

Molim da se eventualno strijeljanje čehoslovačkih talaca u Njemačkoj vrši tek poslije prethodnog sporazuma s Ministarstvom vanjskih poslova. Kao što mi je poznato, u svemu ostalom firer će lično riješiti ovo pitanje.

W[OERMANN][2]

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Na originalu se nalazi vlastoručna Woermannova potvrda i pečat Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. — Prim. red.

Br. 21

TELEGRAM ČEHOSLOVAČKOG MINISTRA VANJSKIH POSLOVA KROFTE ČEHOSLOVAČKOM POSLANIKU U PARIZU OSUSKOM[1]

Obavijestite vladu i Gamelina da u vezi s Vaša tri posljednja saopćenja, čiji sadržaj potvrđuje naša informacija koju je danas uputio u Pariz general Foše, smatramo da će napad koji se priprema vjerojatno biti izvršen odmah poslije 20. septembra. Mi ozbiljno strahujemo da će iznenadni napad onemogućiti provođenje naše mobilizacije. Međutim, odložili smo mobilizaciju, jer smatramo da ne treba ometati tok pregovora između Pariza i Londona, a mi ne želimo da učinimo ništa što bi u Parizu i Londonu smatrali kao smetnju njihovim naporima za očuvanje mira. Ali svesrdno molimo kako francusku vladu tako i generalštab da imaju u vidu da je situacija krajnje opasna i shvate koliku odgovornost uzimaju na sebe za našu i svoju sudbinu, i da nam što prije saopće svoje gledište o stvorenoj situaciji i pruže nam pomoć kao saveznici i prijatelji.

Razjašnjenja radi saopćavam: uporedo s podacima koji točno pokazuju da postoji pripremljeni plan s određenim datumom, dobili smo podatke i o tome da se organiziraju 4 policijska puka, slično onome kako je bilo u Austriji, koji poslije okupacije treba da uspostave red na zauzetom teritoriju. Prema našim ranijim podacima, oni su bili pripremani za 1. oktobar. Maloprije smo uhvatili telegram od 13. septembra u kojem im se naređuje da budu odmah spremni. Istovremeno se na granici uz pomoć jedinica SS stvara sudetsko-njemački korpus, slično austrijskim legijama. Henlein mu je maloprije uputio poziv da bude sutra spreman u blizini naše granice. Sve ovo govori o tome da se napad priprema u najskorijem vremenu. Prema našem proračunu, napad treba očekivati oko 23-eg, pri čemu ističemo da su Nijemci koncentrirali u neposrednoj blizini naših granica više od deset divizija u punoj ratnoj spremi i vrše veliku koncentraciju avijacije; Nijemci iseljavaju svoje državljane, dok se mi, računajući na Pariz i London, ne usuđujemo da provodimo ni osnovne pripreme za mobilizaciju. Ovo istovremeno saopćavamo i Masaryku, ali Vas molimo da lično podnesete ove podatke Daladieru. Izvještavamo isto tako francuskog i engleskog poslanika.

---

[1] Objavlj. Z. Fierlinger, Ve Službach ČSR, Praha 1947., st. 154.—155. (Z. Fierlinger, U službi Čehoslovačke Republike, Prag 1947., str. 154.—155). Datum nije označen na dokumentu. — Prim. red.

Br. 22

PRIJEDLOZI ENGLESKE I FRANCUSKE ČEHOSLOVAČKOJ VLADI[1]

ENGLESKO-FRANCUSKI PRIJEDLOZI, PODNIJETI ČEHOSLOVAČKOJ VLADI 19. SEPTEMBRA 1938. god.

1. Predstavnici francuske i britanske vlade savjetovali su se danas po pitanju opće situacije i pretresali izvještaj britanskog predsjednika vlade o njegovim pregovorima s g. Hitlerom. Britanski ministri su podnijeli svojim francuskim kolegama i svoje zaključke, do kojih su došli na osnovi izvještaja koji je podnio lord Runciman o radu svoje misije. Predstavnici obiju zemalja uvjereni su da se zbog nedavnih događaja stvorila takva situacija u kojoj se krajevi naseljeni uglavnom sudetskim Nijemcima stvarno ne mogu i dalje sačuvati u okviru čehoslovačke države, a da time ne budu ugroženi interesi same Čehoslovačke i interesi evropskog mira. Zbog toga su obje vlade prinuđene da donesu zaključak da očuvanje mira i sigurnosti, kao i životnih interesa Čehoslovačke ne može biti efikasno osigurano ako se ovi krajevi odmah ne ustupe Njemačkom Rajhu.

2. To bi se moglo izvršiti ili putem direktnog ustupanja ili pomoću plebiscita. Svijesni smo teškoća u vezi s plebiscitom i poznati su nam prigovori protiv

[1] Objavlj. »Correspondence respecting Czechoslovakia, September 1938«, London 1938, № 7, Cmd. 5847, p. 8—9 (»Dopisivanje u vezi s Čehoslovačkom, septembar 1938. g.«, London 1938., br. 7, Cmd. 5847, str. 8.—9.). — Prim. red.

toga načina, koje ste već iznijeli, a naročito eventualne dalekosežne posljedice u slučaju ako se tome pitanju prilazi sa gledišta tako širokog principa. Zbog toga, i ukoliko ne dobijemo suprotna saopćenja, mi predviđamo da ćete se, vjerojatno, odlučiti za rješenje problema sudetskih Nijemaca putem direktnog ustupanja Njemačkoj i kao izdvojenog pitanja.

3. Teritoriju koji treba da bude ustupljen morat će vjerojatno da budu priključeni krajevi gdje njemačko stanovništvo čini više od 50%; međutim, treba da se nadamo da ćemo se putem pregovora, preko jednog od međunarodnih organa u koji ulazi i češki predstavnik, dogovoriti o uslovima ispravka granica u onim slučajevima kada je to potrebno. Uvjereni smo da ustupanje manjih oblasti na osnovi većeg procenta omjera ne će biti svrsishodno.

4. Spomenutom međunarodnom organu mogla bi se isto tako predati i pitanja eventualne razmjene stanovništva na osnovi prava optiranja u jednom određenom roku.

5. Priznajemo da će čehoslovačka vlada, u slučaju ako pristane na predložene mjere, koje su vezane s bitnim promjenama u položaju države, biti u pravu da traži izvjesne garancije za svoju buduću sigurnost.

6. U skladu s tim vlada njegovog veličanstva u Ujedinjenoj Kraljevini bila bi sporazumna da se, u cilju doprinosa za smirenje Evrope, pridruži međunarodnoj garanciji novih granica čehoslovačke države protiv neizazvane agresije. Jedan od osnovnih uslova za takvu garanciju bio bi osiguranje nezavisnosti Čehoslovačke putem zamjene postojećih ugovora, vezanih za uzajamne obaveze vojnog karaktera općom garancijom protiv neizazvane agresije.

7. Kako francuska tako i engleska vlada svijesne su koliko je velika žrtva koja se traži od čehoslovačke vlade za djelo [osiguranja] mira. Ali, pošto je to opća stvar cijele Evrope, a djelomično i Čehoslo-

vačke, one smatraju za svoju zajedničku dužnost da otvoreno iznesu uslove, potrebne da se ta stvar osigura.

8. Predsjednik vlade treba da obnovi pregovore s g. Hitlerom najdalje do srijede, a ako je moguće i prije. Zato vas molimo da nam što prije odgovorite.

Br. 23

IZVJEŠTAJ POLJSKOG AMBASADORA U BERLINU LIPSKOG MINISTRU VANJSKIH POSLOVA BECKU[1]

Br. 1/165/38 — *20. septembra 1938. god.*

Strogo povjerljivo

G. ministru Becku

Mnogopoštovani g. ministre,

Danas me je u 4 sata po podne primio kancelar u Obersalzbergu u prisustvu ministra vanjskih poslova Ribbentropa. Razgovor je trajao više od dva sata.

Prije toga kancelar je primio predsjednika mađarske vlade i načelnika mađarskog generalštaba.

Predstavnici Poljske i Mađarske bili su primljeni u zasebnim audijencijama. U kominikeu koji je objavljen povodom prijema predsjednika vlade Imredyja saopćeno je koji su problemi bili dodirnuti, a u kominikeu o mojoj audijenciji rečeno je samo da sam bio primljen. Tako sam se sporazumio s ministrom vanjskih poslova von Ribbentropom.

Kancelar Hitler otpočeo je razgovor sa mnom konstatirajući da su događaji krenuli drukčije no što je on u početku mislio. Zatim je dao historijski pregled sudetskog pitanja, počev od svog govora u Rajhstagu u februaru ove godine. Naročito je istakao

[1] Prijevod s poljskog.

L. Dz.: (P 1 165/38)
Załączn.: —
Referent: [illegible]
Data
P. Minister Beck
20.IX
20.IX

20 września 1938 r.

Najściślej tajne.

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Kanclerz przyjął mnie dziś w Obersalzberg w obecności Ministra Spraw Zagranicznych v. Ribbentropa o godz. 4-tej popołudniu. Rozmowa trwała przeszło dwie godziny.

Uprzednio Kanclerz był przyjął Prezesa Rady Ministrów Węgierskiego oraz szefa sztabu węgierskiego.

Audiencje dla strony polskiej i węgierskiej były udzielone oddzielnie. Również, o ile komunikat prasowy dotyczący przyjęcia Premiera Imredy'ego wchodzi w meritum poruszonych zagadnień, to w komunikacie z mojej audiencji stwierdzony jest jedynie fakt przyjęcia. Uzgodniłem to z Ministrem Spraw Zagranicznych von Ribbentropem.

Kanclerz Hitler rozpoczął swoją ze mną rozmowę od stwierdzenia, iż wypadki poszły inaczej, niż to pierwotnie myślał. Następnie dał zarys historyczny sprawy sudeckiej, począwszy od swojej mowy w Reichstagu w lutym r.b. Podkreślił specjalnie wypadki z 21 maja, które zmusiły go powziąć w dniu 28 maja decyzję dotyczącą wzmocnienia tempa zbrojeń oraz fortyfikacyj na zachodzie. Następnie wskazał na to, iż był do pewnego stopnia zaskoczony propozycją Chamberlaina przyjazdu do Berchtes-

Fotokopija prve strane dokumenta br. 23

događaje od 21. maja, koji su ga prisilili da 28. maja donese odluku u pogledu ubrzanja tempa naoružanja i podizanja vojnih objekata na zapadu. Zatim je ukazao na činjenicu da je bio donekle iznenađen Chamberlainovim prijedlogom da dođe u Berchtesgaden. Prirodno, on nije mogao da ne primi engleskog predsjednika vlade. Pretpostavljao je da Chamberlain dolazi da mu svečano izjavi da je Velika Britanija spremna na oružanu akciju. On bi mu, naravno, u tom slučaju odgovorio da je Njemačka računala na takvu mogućnost. Kancelar je rekao Chamberlainu da sudetsko pitanje mora biti riješeno, mirnim putem ili putem rata, na taj način što će Sudeti biti vraćeni Njemačkoj. Poslije ovog razgovora Chamberlain se vratio u London uvjeren u potrebu odvajanja Sudeta. Kancelar još ni do danas nema nikakvih određenih podataka o londonskim odlukama. Nema ni definitivne podatke o satu sastanka, koji navodno treba da se održi sutra. Pa ipak, vijesti koje stižu ukazuju na to da će Hitlerovi zahtjevi biti zadovoljeni. Kruži, doduše, verzija da reguliranje sudetskog pitanja treba da se izvrši pomoću ponovne revizije granica, a ne putem samoodređenja, kao i to da onaj teritorij na kojem njemačka većina čini 80% treba da bude pripojen Njemačkoj bez plebiscita. Kod drukčijeg procenta mora biti uzeta u obzir mogućnost plebiscita. Kancelar tvrdi da on pretpostavlja plebiscit i izjašnjava se za njega. On će, naravno, insistirati na tome da za vrijeme plebiscita glasaju i one osobe koje su ovaj teritorij napustile poslije 1918. godine. Stanje iz 1918. godine mora biti uspostavljeno. U protivnom slučaju to bi bilo priznanje čehizacije koja je vršena od 1918. godine.

Nasilno zauzimanje Sudeta bilo bi, po riječima kancelara, potpunije i konačnije rješenje. Pa ipak, kancelar tvrdi da će, u slučaju da njegovi uslovi budu prihvaćeni, pred javnošću svoje zemlje morati da ih

primi, čak i kad bi jedan dio čehoslovačkog problema ostao neriješen. I zato je kancelar u nedoumici kako da u tom slučaju riješi preostali dio problema koji se tiče Mađarske i Poljske. U vezi s tim je i pozvao radi pregovora predsjednika mađarske vlade i mene.

U svom odgovoru izjavio sam da bih htio što više da proširim točku gledišta. To sam učinio prema uputstvima u točki 1—7 Vaše instrukcije od 19. septembra 1938. god.

Pošto nemam još mnogo vremena do otpravljanja ovog pisma, hoću samo da napomenem da sam po pitanju Tješina dvaput isticao da se radi o teritoriju koji samo nešto malo prelazi granice rajona Tješin—Frýštát i **o proširenju željezničkog saobraćaja prema stanici Bogumin—Oderberg**[1]. Što se tiče mađarskih zahtjeva, ja sam naročito podcrtao pitanje Zakarpatske Rusije, naglašavajući strategijski moment u pogledu Rusije, komunističku propagandu koja se vodi na ovom teritoriju i t. d. Dobio sam utisak da se kancelar mnogo zainteresirao za ovaj problem, a naročito kada sam mu rekao da je dužina poljsko-rumunjske granice relativno mala i da bismo pomoću zajedničke poljsko-mađarske granice, preko Zakarpatske Rusije, stvorili jači bedem protiv Rusije. Osim toga, u pogledu Zakarpatske Rusije ukazao sam na to da je ovaj teritorij, na koji Slovačka ne reflektira, bio dat Čehoslovačkoj samo kao mandat, da je njegovo stanovništvo na vrlo niskom nivou i jako izmiješano, i da je u njemu najviše zainteresirana Mađarska.

Precizirajući naše gledište u pogledu područja koje neposredno interesira Poljsku (Tješin), napomenuo sam:

a) da smo učinili korake u Londonu, Parizu, Rimu i Berlinu, odlučno tražeći plebiscit, kao što je to predloženo za Sudete,

---

[1] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

b) da smo juče poduzeli korake kod istih država u vezi sa saopćenjem da tobože postoji projekt za reviziju granica (našu pismenu izjavu podnio sam g. von Ribbentropu),

c) da je stav Poljske veoma čvrst zbog uvjeravanja, dobivenog iz Praga i u svoje vrijeme potvrđenog od Londona i Pariza, da će se naša manjina u Čehoslovačkoj tretirati isto kao druga najprivilegiranija manjina.

Pri kraju na kancelarovo pitanje odgovorio sam da u ovoj točki mi ne bismo popustili pred primjenom sile ako se ne bi vodilo računa o našim interesima.

Kod dalje analize taktike koju bi trebalo primijeniti za rješavanje cjelokupnog čehoslovačkog pitanja kancelar je izjavio:

1. Ako Chamberlain ne prihvati njegove prijedloge, onda će situacija biti jasna, i u skladu sa svojim ranijim opomenama on je spreman na oružanu akciju za pripojenje Sudeta Rajhu.

2. U slučaju da budu primljeni prijedlozi o Sudetima i od njega zatražena garancija za preostali dio Čehoslovačke, on će zauzeti stav koji će se sastojati u tome da može dati garanciju pod uslovom da isto učine Poljska, Mađarska i Italija (uključivanje Italije smatra za važnu protivtežu francuskoj i engleskoj garanciji). Njemu je jasno da Poljska i Mađarska neće dati tu garanciju bez rješenja pitanja svojih manjina. Ja sam mu to potvrdio u ime poljske vlade.

3. Kancelar mi je potpuno povjerljivo, podcrtavajući da iz toga mogu izvući odgovarajuće zaključke, stavio do znanja da će Rajh još danas, u slučaju ako između Poljske i Čehoslovačke dođe do sukoba zbog naših interesa u Tješinu, stati na našu stranu (mislim da je kancelar morao sličnu izjavu dati i mađarskom predsjedniku vlade, ma da mi to nije bilo rečeno). Kancelar savjetuje da pod takvim okolnostima ot-

počnemo svoje akcije tek onda kada Nijemci zauzmu Sudetske Planine, jer bi u tom slučaju cijela operacija bila znatno kraća.

U daljem razgovoru kancelar je uporno naglašavao da Poljska predstavlja faktor od prvorazredne važnosti za obranu Evrope od Rusije.

Iz drugih opširnih izlaganja slijedilo je:

a) da on ne namjerava da prekorači granice teritorija Sudeta. Razumije se, u slučaju vojnih operacija on bi otišao i dalje jer bi, po mome mišljenju, morao podleći utjecaju vojnih elemenata, koji ga iz strategijskih razloga tjeraju da stavi cijelu Češku u zavisnost od Njemačke,

b) da izvan okvira izvjesnih njemačkih interesa mi imamo potpuno odriješene ruke,

c) da on vidi velike teškoće za postizanje mađarsko-rumunjskog sporazuma (mislim da se, možda, kancelar nalazi ovdje pod utjecajem Horthyjevih izlaganja, o kojima sam Vam saopćio usmeno),

d) da troškovi sudetske operacije, uključujući utvrđenja i naoružanje, iznose sumu od 18 milijardi maraka,

e) da će on poslije rješenja sudetskog pitanja postaviti pitanje kolonija,

f) da je došao na ideju o rješenju židovskog problema putem iseljenja u kolonije u suglasnosti s Poljskom, Mađarskom, a možda i Rumunjskom (ovdje sam odgovorio da ćemo mu, ako se to ostvari, podići divan spomenik u Varšavi).

Suglasno instrukciji, dotakao sam se u gore izloženom razgovoru još i pitanja poljsko-njemačkih odnosa. Moram napomenuti da trenutak nije bio najpogodniji, jer je kancelar bio sav zaokupljen predstojećim razgovorom s Chamberlainom.

Dotakao sam i pitanje Danziga, sugerirajući mu mogućnost sklapanja direktnog poljsko-njemačkog ugovora, koji bi stabilizirao položaj Slobodnog grada.

Tu sam naveo čitav niz historijskih i privrednih argumenata. U odgovor na to kancelar se pozvao na činjenicu da imamo ugovor od 1934. god. Smatrao je da bi bilo poželjno da se učini dalji korak, koji bi ne samo isključio mogućnost primjene sile u našim odnosima, već i doveo do definitivnog uspostavljanja granica. Ovdje je on istakao projekt autostrade, koji vam je već poznat, a prema kome se autostrada nalazi uz željezničku prugu. Širina takvog pojasa iznijela bi, kao što je on rekao, oko 30 metara. To bi bila jedna novina, u kojoj bi se tehnika nalazila u službi politike. Rekao je da zasad ne ističe ovaj projekt, da je to samo ideja, koja se može realizirati kasnije. Pod takvim okolnostima nisam dublje ulazio u ovo pitanje.

Na kraju razgovora dotakao sam se mogućnosti Vašeg skorog susreta s kancelarom, ako to bude potrebno. Kancelar je to primio sa zadovoljstvom i napomenuo da susret može biti od velike koristi, a naročito poslije razgovora s Chamberlainom.

Ribbentrop je sa svoje strane molio da se raspitam da li biste htjeli da date izjavu po pitanju poljskih zahtjeva u pogledu Čehoslovačke, kao što je to, na primjer, učinio predsjednik mađarske vlade, kako bi se to moglo iskoristiti prilikom pregovora s Chamberlainom. Ribbentrop je osim toga uvjeravao da će njemačka štampa najšire osvjetljavati naše akcije u pogledu naše manjine u Čehoslovačkoj.

Gornji izvještaj diktiram pred polazak kurira poslije mog povratka avionom iz Berchtesgadena i zato Vas molim da uzmete u obzir eventualne netočnosti.

Molim Vas da primite i t. d.

JOSEF LIPSKI

— 8 —

233

wie niemieckiej akcja nasza co do mniejszości w Czechosłowacji będzie jak najszerszej uwzględniana.

Powyższe sprawozdanie dyktuję przed wyjazdem kuriera po moim powrocie samolotem z Berchtesgaden. Dlatego zechce Pan Minister uwzględnić możliwe usterki.

Raczy Wielce Szanowny Pan Minister przyjąć wyrazy mego wysokiego poważania i szacunku

/—/ Józef Lipski

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 23

Br. 24

ODGOVOR ČEHOSLOVAČKE VLADE NA ENGLESKO-FRANCUSKE PRIJEDLOGE[1]

TEKST ČEHOSLOVAČKOG ODGOVORA NA ENGLESKO-FRANCUSKE PRIJEDLOGE, PREDAT 20. septembra 1938. god.

Čehoslovačka vlada zahvaljuje britanskoj i francuskoj vladi na saopćenju koje su joj učinile i u kome formuliraju svoje gledište u pogledu rješenja današnjih međunarodnih teškoća u vezi s Čehoslovačkom. Svijesna odgovornosti koju one snose kako u interesu Čehoslovačke, kojoj su prijatelji i saveznici, tako i u interesu općeg mira, ona tvrdi da prijedlozi koje sadrži saopćenje ne vode cilju za kojim idu britanska i francuska vlada u svojim naporima za očuvanje mira.

Ti su prijedlozi bili izrađeni bez konsultiranja predstavnika Čehoslovačke. Oni su upereni protiv Čehoslovačke, čije mišljenje čak nije bilo ni saslušano, iako je čehoslovačka vlada upozoravala da ona ne može primiti odgovornost za izjavu datu bez njenog pristanka. Otuda je razumljivo da spomenuti prijedlozi za Čehoslovačku ne mogu biti prihvatljivi.

[1] Arhiv MVP SSSR. Poslije saopćenja ovog odgovora vladama Engleske i Francuske Ministarstvo vanjskih poslova Čehoslovačke predalo je 20. septembra 1938. god. ovaj dokument opunomoćenom predstavniku SSSR u Čehoslovačkoj. Objavlj. Dr. H u b e r t R i p k a, Munich: Before and After, London 1939, p. 74—77 (Dr H u b e r t R i p k a. Prije i poslije Münchena, London 1939., str. 74.—77. — P r i m. r e d.

Prema ustavu, čehoslovačka vlada ne može donijeti odluku po pitanju granica. Donošenje takve odluke bilo bi nemoguće bez kršenja demokratskog režima i pravnog poretka čehoslovačke države. U svakom slučaju bilo bi potrebno da se pita parlament.

Po mišljenju vlade, primiti takav prijedlog značilo bi isto što i dobrovoljno i potpuno osakatiti državu u svakom pogledu. Privreda i saobraćaj Čehoslovačke bili bi potpuno onemogućeni, a u strategijskom pogledu ona bi zapala u izuzetno težak položaj. Kad tad Njemačka bi je potpuno podčinila sebi.

Ali, kad bi se Čehoslovačka i odlučila na žrtve koje se od nje traže, ipak pitanje osiguranja mira niukoliko ne bi bilo riješeno:

a) Mnogi sudetski Nijemci iz dobro poznatih razloga više bi voljeli da emigriraju iz Rajha i da žive u demokratskoj atmosferi čehoslovačke države. To bi dovelo do novih teškoća i novih nacionalnih sporova.

b) Paraliziranje Čehoslovačke izazvalo bi duboke političke promjene u cijeloj Srednjoj i Jugoistočnoj Evropi. Ravnoteža snaga u Srednjoj Evropi i u Evropi uopće bila bi uništena; to bi povuklo za sobom dalekosežne posljedice za sve ostale države, a naročito za Francusku.

c) Čehoslovačka vlada je iskreno zahvalna velikim državama za njihovu namjeru, koju ona shvaća i vrlo visoko cijeni, da garantiraju očuvanje cjeline Čehoslovačke. Takva bi garancija zaista omogućila sporazum među svim zainteresiranim stranama pod uslovom da današnji nacionalni sporovi budu na prijateljski način regulirani i to tako da Čehoslovačka ne bude osuđena na žrtve na koje ona ne može pristati.

U toku posljednjih godina Čehoslovačka je dala mnogobrojne dokaze nepokolebljive odanosti stvari mira. Pod pritiskom svojih prijatelja u pregovorima o sudetsko-njemačkom pitanju Čehoslovačka je išla tako daleko da su joj to sa zahvalnošću priznale sve

zemlje. U jednoj od izjava britanska vlada je također ukazivala da ne treba izlaziti iz okvira čehoslovačkog ustava i, najzad, i sama partija sudetskih Nijemaca, kada su joj bili saopćeni posljednji vladini prijedlozi, nije ih odbila, već je javno priznala da su vladine namjere bile ozbiljne i iskrene. Bez obzira na ustanak koji je sada planuo u jednom dijelu sudetsko-njemačkog stanovništva, a koji je bio pripremljen izvana, vlada je svečano izjavila da još uvijek zastupa one prijedloge koji su odgovarali željama sudetsko-njemačkog stanovništva. Ona još i danas smatra da su ti prijedlozi ostvarljivi, ukoliko se tiču nacionalnog pitanja u republici.

Čehoslovačka je uvijek bila vjerna zaključenim ugovorima i ispunjavala svoje obaveze koje su iz njih proizlazile, kako u interesu svojih prijatelja tako i Društva naroda i njenih članova ili ostalih naroda. Ona je bila, a i danas je spremna da sačuva ovu vjernost u svim okolnostima. Ako se danas protivi mogućnosti nasilja, ona to čini na osnovi još nedavnih obaveza i izjava svoga susjeda, kao i na osnovi ugovora o arbitraži od 16. oktobra 1926. god., čiju je važnost današnja njemačka vlada u više svojih izjava priznala. Čehoslovačka vlada izjavljuje da taj ugovor može biti primljen i moli da se to učini. Poštujući svoj potpis, ona je spremna da primi svako arbitražno rješenje koje bude donijeto. Time bi bio učinjen kraj svim sporovima. To bi omogućilo donošenje brzog, časnog i za sve države dostojnog rješenja.

Odnosi Čehoslovačke prema Francuskoj oduvijek su se zasnivali na poštovanju i najodanijem prijateljstvu i savezu, koje nikada ne će prekršiti nijedna čehoslovačka vlada i nijedan Čehoslovak[1]. Ona je uvijek vjerovala i danas vjeruje u veliki francuski narod, čija ju je vlada tako često uvjeravala u svoje

[1] Tako stoji u originalu. — Prim. red.

trajno prijateljstvo. Za Veliku Britaniju veže je osjećaj odanosti, tradicionalnog prijateljstva i poštovanja, koji će Čehoslovačku uvijek ispunjavati u nerazdvojnoj suradnji obiju zemalja, kao i u općim naporima za očuvanje mira, ma kakva bila situacija u Evropi.

Čehoslovačka vlada je svijesna da su napori koje ulažu britanska i francuska vlada rezultat njihove iskrene simpatije i srdačno im na njima zahvaljuje. Pa ipak, na osnovi navedenih razloga, ona im se ponovo obraća s posljednjim apelom i moli da revidiraju svoje gledište. Ovo čini, jer vjeruje da ne brani samo svoje vlastite interese, već i interese svojih prijatelja, stvar mira i stvar zdravog razvitka Evrope. U ovom odlučujućem trenutku ne radi se samo o sudbini Čehoslovačke, već i o sudbini drugih zemalja, a naročito Francuske.

Prag, 20. septembra 1938. god.

Br. 25

ODGOVOR BRITANSKE VLADE NA ČEHOSLOVAČKU NOTU[1]

21. septembra 1938. god.

Po mišljenju vlade njegovog veličanstva odgovor čehoslovačke vlade ni u kom slučaju ne odgovara onoj kritičnoj situaciji koju su englesko-francuski prijedlozi željeli da spriječe. Kad bi taj odgovor bio prihvaćen, onda bi njegovo objavljivanje, po mišljenju vlade njegovog veličanstva, odmah dovelo do njemačkog upada. Zato vlada njegovog veličanstva predlaže čehoslovačkoj vladi da povuče taj odgovor i neodložno nađe drugo rješenje, polazeći od realne situacije. Na osnovi dobivenog odgovora vlada njegovog veličanstva ne bi se mogla nadati pozitivnom rezultatu namjeravane druge posjete g. Hitleru i predsjednik vlade bio bi prinuđen da obustavi odgovarajuće pripreme. Zato vlada njegovog veličanstva moli čehoslovačku vladu da hitno i ozbiljno procijeni sve posljedice prije no što stvori situaciju za koju vlada njegovog veličanstva ne bi mogla da primi na sebe odgovornost.

Vlada njegovog veličanstva bila bi, razumije se, spremna da predloži njemačkoj vladi čehoslovački projekt o arbitraži kada bi smatrala da bi u ovoj situaciji moglo biti makar i malo nade da će on naići na dobar prijem. Ali vlada njegovog veličanstva ne

[1] Objavlj. Dr. Hubert Ripka, Munich: Before and After, London 1939, p. 78.—79. — Prim. red.

može ni za trenutak vjerovati da će ovaj prijedlog biti danas prihvatljiv, kao što ne može pretpostaviti da bi njemačka vlada smatrala da je situacija takva da bi mogla biti riješena pomoću arbitraže, kao što to predlaže čehoslovačka vlada.

Ako bi se čehoslovačka vlada, poslije ponovnog proučavanja ovog pitanja, smatrala prinuđenom da ovaj savjet odbije, ona će, naravno, biti slobodna u poduzimanju svih akcija za koje nađe da odgovaraju situaciji do koje bi kasnije moglo doći.

Br. 26

RUNCIMANOVO PISMO CHAMBERLAINU[1]

Westminster, S. W. I.
21. septembra 1938. god.

Dragi predsjedniče!

Kada sam se primio zadatka da posredujem u sporu između čehoslovačke vlade i sudetsko-njemačke partije, bio sam, razumije se, potpuno slobodan u pogledu dobivanja informacija i donošenja zaključaka. Nisam bio obavezan da podnosim ma kakav izvještaj. U današnjim okolnostima, međutim, možda će vam koristiti proučavanje onog definitivnog mišljenja, do koga sam došao u toku svoje misije, i nekih prijedloga, za koje smatram da treba da budu uzeti u obzir, ako se želi naći nešto što bi ličilo na trajno rješenje.

Problem političkih, socijalnih i ekonomskih odnosa između teutonske i slavenske rase na području koje se danas zove Čehoslovačka predstavlja problem koji je postojao u toku mnogih vjekova, pri čemu je bilo perioda zaoštrene borbe i relativno mirnih perioda. Taj problem nije nov i u njegovoj današnjoj etapi postoje istovremeno kako novi tako i stari faktori, o kojima se pri detaljnom razmatranju mora voditi računa.

Kada sam početkom augusta stigao u Prag, preda mnom su se neposredno postavila pitanja: 1) ustavno, 2) političko i 3) ekonomsko. Ustavno pitanje bilo je

[1] Objavlj. u »Correspondence respecting Czechoslovakia, September 1938«, № 7, p. 1—8. — Prim. red.

ono pitanje kojim sam se otvoreno i neposredno bavio. U to vrijeme ono se postavljalo u vidu pružanja izvjesne samouprave sudetskim Nijemcima u okviru Čehoslovačke Republike; pitanje samoopredjeljenja još se nije postavilo tako oštro. Moj je zadatak bio da se upoznam s historijatom pitanja, s glavnim zainteresiranim ličnostima i prijedlozima za rješenje pitanja koje su istakle obje strane i to: sudetsko-njemačka partija u prethodnom projektu, podnijetom čehoslovačkoj vladi 7. juna (koji je sadržavao 8 točaka iz govora g. Henleina u Karlsbadu), i čehoslovačka vlada u svom projektu statuta nacionalnosti, projektu zakona o jezicima i projektu zakona o administrativnoj reformi.

Pokazalo se da nijedan od ovih prijedloga nije u dovoljnoj mjeri prihvatljiv za drugu stranu, da bi se omogućilo vođenje daljih pregovora na toj osnovi, te su 17. augusta pregovori bili obustavljeni. Poslije niza privatnih razgovora između sudetskih lidera i predstavnika čeških vlasti, čehoslovačka vlada je prihvatila novu bazu za pregovore, koja je meni bila saopćena 5. septembra, a sudetskim liderima 6. septembra. To je bio takozvani »četvrti plan«. Po mom mišljenju, a, pretpostavljam, i po mišljenju najodgovornijih sudetskih lidera, u ovaj plan su ušli gotovo svi zahtjevi iz osam karlsbadskih točaka i uz izvjesna objašnjenja i proširenja on bi mogao da ih obuhvati u cjelini. Bilo bi potrebno da se pregovori odmah obnove na ovoj povoljnoj bazi koja pruža nade na uspjeh; ali ja gotovo ne sumnjam da je baš ta povoljna činjenica i smetala da ekstremniji članovi sudetsko-njemačke partije na njih pristanu.

Smatram da je incident, do koga je došlo zbog posjete nekih sudetsko-njemačkih poslanika u cilju istrage po optužbi protiv osoba uhapšenih zbog švercanja oružja u Moravsku Ostravu, bio iskorišten kao povod za obustavljanje, ako ne i za konačno prekidanje pregovora. Češka vlada, međutim, odmah je pristala na zahtjeve sudetsko-njemačke partije po tom pitanju i prethodni pregovori o »četvrtom planu« bili su obnovljeni 10. septembra. Ja sam pak uvjeren da ovo nije odgovaralo politici sudetskih ekstremista i da su baš oni pripremili i izazvali incidente 11. septembra i, s još većim efektom, poslije Hitlerovog govora, 12. septembra. Zbog nereda i krvoprolića, koji su tako bili izazvani, sudetska delegacija je odbila da dođe na sastanak s češkim vlastima, zakazan za 13. septembar. G. Heinlein i g. Franck podnijeli su niz novih zahtjeva — uklanjanje državne policije, ograničavanje funkcija vojske samo na vršenje njenih vojnih dužnosti i t. d., na koje je čehoslovačka vlada i ovog puta bila spremna pristati pod jednim uslovom: da predstavnik partije[1] dođe u Prag radi pretresanja pitanja o načinu uspostavljanja reda. U noći 13. septembra g. Henlein je odbio i ovaj uslov, te su svi pregovori bili konačno prekinuti.

Potpuno je jasno da se mi ne možemo vratiti na polaznu točku, na kojoj smo se nalazili prije dvije nedjelje, i da moramo proučiti situaciju koja se danas stvara.

Pošto su 13. septembra odbijeni prijedlozi čehoslovačke vlade i pošto je g. Henlein prekinuo pregovore, moje funkcije posrednika ustvari su prestale. Direktno ili indirektno, veza između vodećih sudetskih lidera i njemačke vlade postala je odlučujući faktor u cijeloj situaciji; ovaj nesporazum nije više unutrašnji nesporazum. U moje funkcije nije ulazilo posredovanje između Čehoslovačke i Njemačke.

Odgovornost za definitivni prekid treba, po mom mišljenju, da snose g. Henlein i g. Franck, kao i one njihove pristalice u zemlji i izvan nje koje su ih poticale na ekstremne i protivustavne akcije.

[1] Sudetsko-njemačke. — Prim. red.

Što se pak mene tiče, ja s velikim simpatijama promatram stvar sudetskih Nijemaca. Teško je biti pod upravom strane rase, i ja sam dobio utisak da čehoslovačka uprava u Sudetskoj oblasti za posljednjih 20 godina, iako nije značila aktivno proganjanje i, razumije se, ni u kom slučaju »terorističko«, ipak je imala obilježje netaktičnosti, nedovoljnog razumijevanja, sitne netrpeljivosti i diskriminacije u tolikoj mjeri, da je nezadovoljstvo njemačkog stanovništva neizbježno raslo, pretvarajući se u revolt. Sudetski Nijemci su također smatrali da im je čehoslovačka vlada u prošlosti mnogo štošta obećala, ali da je od tih obećanja održala vrlo malo ili nimalo. To iskustvo prouzrokovalo je otvoreno nepovjerenje prema rukovodećim češkim državnicima. Ne bih mogao reći koliko je to nepovjerenje opravdano ili neopravdano. Ali nesumnjivo je da ono postoji, te zbog toga — ma koliko da su njihove izjave pomirljive, one sudetskom stanovništvu ne ulijevaju povjerenje. Osim toga na posljednjim izborima 1935. godine sudetsko-njemačka partija dobila je više glasova od ma koje druge partije i ustvari je predstavljala drugu partiju po veličini u državnom parlamentu. Ona je tada od ukupno 300 poslaničkih mandata raspolagala sa 44. Zajedno s kasnijim sjedinjavanjima ona je danas najveća partija. Ali prilikom glasanja može se uvijek desiti da bude u manjini, te zato pojedini njeni članovi smatraju da je ustavni rad za njih nekoristan.

Ove osnovne pretenzije komplicirali su još i lokalni razlozi za nezadovoljstvo. U čisto njemačke rajone postavljani su češki službenici i češka policija, koji su slabo govorili njemački ili ga uopće nisu znali. Češki poljoprivredni kolonisti poticani su da se naseljavaju među njemačkim stanovništvom na zemlji koja im se ustupala u vezi s agrarnom reformom. Za djecu ovih čeških došljaka tu su u velikom broju otvarane češke škole. Prema općem uvjerenju češke firme

bile su u povoljnijem položaju u poređenju s njemačkim firmama prilikom sklapanja ugovora s državom, i država je pri upošljavanju i pružanju pomoći u slučaju nezaposlenosti više izlazila u susret Česima nego Nijemcima. Smatram da su ove žalbe uglavnom opravdane. Čak ni za vrijeme svoje misije nisam kod čehoslovačke vlade naišao na gotovost da koliko toliko izađe u susret.

Sve te i druge pretenzije ojačale su pod utjecajem privredne krize na sudetsku industriju, koja je tako važan sastavni dio narodnog privrednog života. Razumije se da se krivica za propast do koje je došlo bacala na vladu.

Zato je iz mnogih razloga, uključujući i gorenavedene, među sudetskim Nijemcima prije 3—4 godine prevlađivao osjećaj beznadnosti. Ali uskrsavanje nacističke Njemačke dalo im je nove nade. Smatram da je činjenica što su se obratili za pomoć svojim sunarodnicima i njihova eventualna želja da se pripoje Njemačkoj pod ovim okolnostima prirodna.

U trenutku mog dolaska umjereniji sudetski lideri još su željeli da se pitanje riješi u okviru čehoslovačke države. Oni su shvatili što bi značio rat u Sudetskoj oblasti, koja bi bila glavno poprište borbe. Kako s nacionalnog tako i s međunarodnog gledišta takvo rješenje bilo bi lakše od ustupanja teritorija. Učinio sam sve što je do mene stajalo da tome pridonesem, ne sasvim bez uspjeha, ali sam čak i tada sumnjao da li će ovaj sporazum, ako i bude postignut, moći biti ispunjen, a da ne izazove nove sumnje, kontroverzije, optužbe i protivoptužbe. Smatrao sam da bi svako takvo rješenje bilo samo privremeno, a ne trajno.

Takvo rješenje u obliku onoga što je poznato pod imenom »četvrtog plana« nije uspjelo pod okolnostima o kojima je gore bilo riječi. Cijela se situacija, kako vanjska tako i unutrašnja, promijenila i ja sam

smatrao da je s ovom promjenom i moja misija završena.

Kada sam 16. septembra napustio Prag, pobune i neredi u Sudetskoj oblasti, koji su uvijek bili samo sporadični, stišali su se. U znatnom broju okruga zavedeno je opsadno stanje. Sudetski lideri, bar oni ekstremniji među njima, bježali su u Njemačku i izdavali proklamacije protiv čehoslovačke vlade. Bio sam obaviješten iz izvora kojima se može vjerovati da u trenutku mog odlaska broj ubijenih s obje strane nije prelazio 70.

Zato, ako dobrovoljački korpus g. Henleina ne bude naročito potican da pređe granicu, nemam razloga očekivati da će se ponoviti incidenti i neredi koji bi bili od nekog značenja. U takvoj situaciji nije potrebno prisustvo državne policije u ovim okruzima. Pošto je državna policija veoma nepopularna među njemačkim stanovnicima i pošto je u toku posljednje tri godine bila objekt jedne od glavnih pretenzija, smatram da ona treba da bude uklonjena što prije. Držim da će njeno uklanjanje smanjiti povode za svađe i pobune.

Dalje, postalo mi je očigledno da oni pogranični rajoni između Čehoslovačke i Njemačke u kojima sudetsko[1] stanovništvo predstavlja znatnu većinu treba odmah da dobiju puno pravo na samoodređenje. Ako je ustupanje izvjesnog teritorija neizbježno — kao što ja smatram — bilo bi dobro da se to izvrši brzo i bez zadržavanja. Postoji realna opasnost, čak i opasnost od građanskog rata, u slučaju da se ovo neodređeno stanje produži. Prema tome, postoje sasvim realni razlozi za politiku hitnih i radikalnih akcija. Sve vrste plebiscita ili referenduma bile bi, kako ja smatram, najobičnija formalnost u pogledu ovih pretežno njemačkih oblasti. Velika većina njihovog stanovništva želi spajanje s Njemačkom. Odlaganje, koje je neizbježno pri provođenju plebiscita, samo bi pojačalo uznemirenje duhova, što bi vjerojatno imalo najopasnije posljedice. Zato smatram da Čehoslovačka treba odmah da ustupi Njemačkoj ove pogranične okruge, i dalje, da obje vlade treba odmah da se sporazumiju o mjerama za njihovo ustupanje mirnim putem, uključujući pružanje garancija stanovništvu u prelaznom periodu.

[1] Tako je u originalu. — Prim. red.

Međutim, ustupanjem ovih pograničnih okruga definitivno se ne rješava pitanje o tome kako će Nijemci i Česi ubuduće mirno živjeti u zajednici. Čak i da se svi rajoni u kojima Nijemci čine većinu ustupe Njemačkoj, u Čehoslovačkoj bi ipak ostao veliki broj Nijemaca, a u rajonima ustupljenim Njemačkoj, izvjestan broj Čeha. Privredne veze su tako tijesne, da apsolutno odvajanje ne samo da nije poželjno, već je i nemoguće, i ja opet tvrdim da je historija dokazala da je u mirno doba moguća prijateljska zajednica dva naroda. Smatram da je u interesu kako svih Čeha tako i svih Nijemaca potrebno da se potiče uspostavljanje tih prijateljskih odnosa, i uvjeren sam da to stvarno želi svaki prosječan Čeh i Nijemac. Oni su podjednako pošteni, miroljubivi, trudoljubivi i umjereni. Kada se s obje strane uklone politički nesporazumi, smatram da će oni moći da žive u miru.

Zato preporučujem da se za one dijelove teritorija u kojima njemačka većina nije tako znatna potraži baza za lokalnu autonomiju u okviru Čehoslovačke Republike na osnovi »četvrtog plana«, prilagođenog novim prilikama, stvorenim ustupanjem pretežno njemačkih rajona. Kao što sam rekao, uvijek postoji opasnost da sporazum, postignut u principu, u praksi može dovesti do daljih razmimoilaženja. Ali mislim da se u mirnijoj budućnosti ova opasnost može svesti na minimum.

Ovim dolazim do političke strane problema, koji se tiče nepovredivosti i sigurnosti Čehoslovačke Re-

publike, naročito u pogledu njenih neposrednih susjeda. Smatram da se tu problem sastoji u uklanjanju centra oštrih političkih nesuglasica iz središta Evrope. U tom cilju potrebno je da se čehoslovačkoj državi čvrsto osigura da živi u miru sa svima svojim susjedima i da se njena politika, unutrašnja i vanjska, usmjeri tome cilju. Kao što je za međunarodni položaj Švajcarske potrebno da njena politika bude potpuno neutralna, ista politika potrebna je i za Čehoslovačku, i to ne samo za njen dalji život, već i za evropski mir.

Da bi se to postiglo, predlažem slijedeće:

1. da čehoslovačka vlada onim partijama i licima u Čehoslovačkoj, koja su naročito podržavala politiku neprijateljsku prema susjedima Čehoslovačke, zabrani dalju agitaciju i da se, ako to bude potrebno, poduzmu zakonske mjere kako bi se učinio kraj takvoj agitaciji;

2. da čehoslovačka vlada tako promijeni svoje vanjske odnose, da svojim susjedima dâ garanciju da ih ni pod kakvim prilikama ne će napasti i ne će protiv njih poduzeti ma kakve agresivne akcije, koje proistječu iz obaveza prema drugim državama;

3. da glavne države koje rade u interesu evropskog mira pruže Čehoslovačkoj garancije za pomoć u slučaju neizazvane agresije protiv nje;

4. da se između Njemačke i Čehoslovačke zaključi trgovinski ugovor na osnovi davanja prednosti, ako se to pokaže povoljnim za privredne interese obiju zemalja.

Ovo me dovodi do trećeg pitanja, koje ulazi u okvir mog ispitivanja, a to je — ekonomski problem. Ovaj se problem postavlja u vezi s bijedom i nezaposlenošću u Sudetsko-njemačkoj oblasti, koje stalno postoje od 1930. god. i izazvane su raznim uzrocima. On predstavlja pogodan teren za političko nezadovoljstvo. To je problem koji postoji, ali bi bilo netočno

reći da je sudetsko-njemačko pitanje u cjelini ili bar u osnovi ekonomsko pitanje. Ako dođe do ustupanja teritorija, rješenje ovog problema će uglavnom prijeći u nadležnost njemačke vlade.

Ako politiku koju sam izložio mogu primiti oni koji su neposredno zainteresirani u današnjoj situaciji, onda bih dalje preporučio: a) da predstavnik sudetsko-njemačkog stanovništva ima stalno mjesto u čehoslovačkom kabinetu; b) da se odredi komisija s neutralnim predsjednikom za rješavanje pitanja o razgraničenju oblasti koja se ustupa Njemačkoj, kao i spornih pitanja koja neposredno nastaju u vezi s ispunjavanjem svakog sporazuma koji može biti postignut; c) da se organiziraju međunarodne snage za održavanje reda u onim okruzima koji treba da se ustupe Njemačkoj, sve do trenutka dok ne budu stvarno predani Njemačkoj, tako da čehoslovačka državna policija, kao što sam gore rekao, kao i čehoslovačke trupe mogu biti povučene iz te oblasti.

Na kraju ovog pisma hoću da potvrdim ličnu ljubaznost, gostoprimstvo i pomoć, koja je meni i mojim suradnicima ukazana od strane vlade, naročito od dra Beneša i dra Hodže, od strane predstavnika sudetsko-njemačke partije s kojima smo bili u kontaktu, a naročito od strane velikog broja drugih ličnosti koje zauzimaju različite položaje u društvu i s kojima smo dolazili u dodir za vrijeme svog boravka u Čehoslovačkoj.

Vaš odani

RUNCIMAN OF DOKSFORD[1]

---

[1] Pismo istog sadržaja Runciman je istoga dana uputio i Benešu preko čehoslovačkog poslanika u Londonu Masaryka. — Prim. red.

Br. 27

MEMORANDUM ČEHOSLOVAČKE MISIJE U MOSKVI NARODNOM KOMESARIJATU VANJSKIH POSLOVA SSSR[1]

Juče, 21. septembra, u 17 sati saopćen je poslanicima Francuske i Engleske u Pragu slijedeći odgovor čehoslovačke vlade:

1. Prinuđena situacijom i pod jakim pritiskom francuske i engleske vlade, vlada Čehoslovačke Republike s gorčinom prima francusko-engleske prijedloge, pretpostavljajući da će obje vlade učiniti sve da prilikom ostvarenja spomenutih prijedloga budu osigurani životni interesi Čehoslovačke Republike[2].

[1] Kopija memoranduma koji je čehoslovački poslanik u Moskvi Firlinger podnio pomoćniku narodnog komesara vanjskih poslova V. P. Potjomkinu 22. septembra 1938. god. (dokument iz arhiva MVP SSSR). — Prim. red.

[2] Stav SSSR po ovom pitanju vidi se iz telegrama narodnog komesara vanjskih poslova od 20. septembra 1938. god., upućenog političkom predstavniku SSSR u Čehoslovačkoj, u kome je, u cilju da se saopći predsjedniku Čehoslovačke Republike, javljeno slijedeće:

»1) Na Benešovo pitanje da li će SSSR prema ugovoru odmah pružiti stvarnu pomoć Čehoslovačkoj ako joj Francuska ostane vjerna i također pruži pomoć, možete u ime vlade Sovjetskog Saveza dati potvrdan odgovor.

2) Isto tako potvrdan odgovor možete dati i na drugo Beneševo pitanje — da li će SSSR pomoći Čehoslovačkoj kao član Društva naroda na osnovi čl. 16. i 17., ako se u slučaju napada od strane Njemačke Beneš obrati Savjetu Društva naroda s molbom da se primijene spomenuti članovi.

3) Saopćite Benešu da smo o sadržaju našeg odgovora na oba njegova pitanja obavijestili i francusku vladu«. — Prim. red.

2. Vlada Čehoslovačke Republike s bolom konstatira da prilikom izrade ovih prijedloga ona čak prethodno nije bila ni upitana.

Vlada žali što nije primljen njen prijedlog o arbitraži.

Vlada prima francusko-engleske prijedloge kao nerazdvojnu cjelinu i ističe da je za nju od naročitog značaja obećani joj princip garancija.

Br. 28

TELEGRAM DRŽAVNOG PODSEKRETARA MVP NJEMAČKE WOERMANNA NJEMAČKIM DIPLOMATSKIM PREDSTAVNIŠTVIMA U RIMU, VARŠAVI, BUDIMPEŠTI, PRAGU I LONDONU[1]

Berlin, 23. septembra 1938. god.

Njemačkim diplomatskim predstavništvima
u Rimu, br. 318
u Varšavi, br. 167
u Budimpešti, br. 162
u Pragu, br. 256
Njemačkoj ambasadi u Londonu, br. 299

ŠIFRIRANI TELEGRAM[2]

Hitno[3]

Šefu misije radi lične informacije:

Stanje pregovora u Godesbergu danas je slijedeće:

Englezi su priznali pravo sudetskih Nijemaca na samoodređenje; po pitanju uslova za odvajanje Sudetsko-njemačke oblasti postoje razmimoilaženja. Englezi su povodom toga predali jutros notu, na koju će biti pismeno odgovoreno.

Pretreseno je također mađarsko i poljsko pitanje, ali, kako izgleda, još ne detaljno. Mi stojimo na gledištu da ne dajemo nikakve garancije ostalom dijelu države ako u tome ne uzmu učešća sve zainteresirane države, uključujući i Italiju, i da ne ćemo preuzeti garancije koje bi mogle unaprijed odrediti sudbinu drugih manjina na čehoslovačkom teritoriju.

Dopuna za Rim, Budimpeštu i Varšavu:

Talijanski i poljski ambasador i mađarski poslanik dobili su odgovarajuće informacije od rajhsministra telefonom iz Godesberga.

WOERMANN[1]

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Pečat: »saopćeno g. državnom sekretaru«. Prim. red.

[3] Napisano olovkom. — Prim. red.

[1] U njemačkom originalu stoji primjedba: »Poslato 23. IX. 38/16.15« i vlastoručna Woermannova potvrda. — Prim. red.

Berlin, den 23. September 1938.

Diplogerma Rom, Nr. ....
Warschau, Nr. ....
Budapest, Nr. ....
Prag, Nr. ....
German Embassy London, Nr. ....

Telegramm in Ziffern

(Geh. Ch. Verf.)

Für Missionschef zur persönlichen Information:

Verhandlungen in Godesberg stehen heute mittag folgendermaßen:

Engländer haben Selbstbestimmung für Sudetendeutsche zugestanden, über Modalitäten der Abtrennung sudetendeutschen Gebiets bestehen Meinungsverschiedenheiten. Engländer haben hierüber heute morgen eine Note überreicht, die schriftlich beantwortet wird.

Ungarische und polnische Fragen sind gleichfalls erörtert worden, jedoch anscheinend noch nicht mit Einzelheiten. Wir vertreten Standpunkt, daß wir für Reststaat keine Garantie übernehmen, wenn nicht alle interessierten Staaten einschließlich Italiens daran beteiligt sind, und daß wir keine Garantie übernehmen, die das Schicksal der anderen Minderheiten auf tschecho-slowakischem Boden präjudizieren könnte.

Zusatz

Fotokopija prve strane dokumenta br. 28

Zusatz für Rom, Budapest, Warschau:

Italienischer und Polnischer Botschafter und Ungarischer Gesandter sind von Reichsminister aus Godesberg telefonisch entsprechend unterrichtet worden.

Woermann

Fotokopija druge strane dokumenta br. 28 (kraj)

Br. 29

HITLEROVI ZAHTJEVI PREMA ČEHOSLOVAČKOJ KOJE JE PREDAO ENGLESKI POSLANIK U PRAGU NEWTON

(RAZGOVOR NEWTONA SA SMUTNYJEM)[1]

Britanski poslanik g. Newton molio me je da se danas, 23. septembra, u 8.30 uveče nađem s njim, jer ima važno saopćenje iz Godesberga.

U prvom pismu, čiju mi je kopiju g. Newton dao, g. Hitler izražava mišljenje da Čehoslovačka izaziva nemire i da je jedino moguće sredstvo za očuvanje mira okupacija sudetsko-njemačkog teritorija od strane njemačke vojske. Ovaj svoj prijedlog g. Hitler naziva miroljubivim rješenjem. Ako njegov prijedlog ne bude usvojen, onda će, kako on nagovještava, doći do rješenja pitanja putem vojnih akcija; međutim, u tom slučaju se ne će moći raditi o etnografskoj granici, već o vojnoj i strategijskoj.

Prilikom prvog susreta g. Hitler je pokazao kartu Čehoslovačke, na kojoj su bile obilježene nove granice. G. Chamberlain je primijetio da ove nove granice daju Njemačkoj suviše velik teritorij, na što je g. Hitler odgovorio da je spreman da pristane na plebiscit u onim dijelovima teritorija za koje se ne bi priznalo da su nesumnjivo njemački. Taj bi plebiscit bio proveden poslije dva ili tri mjeseca pod međunarodnom kontrolom, po ugledu na plebiscit u Saaru. Svaki teritorij čije bi se stanovništvo izjasnilo za Njemačku smjesta bi zaposjele njemačke trupe.

---

[1] Objavlj. Dr. Hubert Ripka, Munich: Before and After, London 1939, p. 130—132. — Prim. red.

G. Chamberlain je htio da prilikom drugog susreta stavi g. Hitleru neke primjedbe povodom njegovog drugog plana, ali izgleda da do drugog susreta nije došlo, jer je g. Chamberlain izložio g. Hitleru svoje primjedbe u pismenoj formi. On u pismu kaže da je spreman da saopći čehoslovačkoj vladi prijedlog g. Hitlera u pogledu onih oblasti u kojima je plebiscit neophodno potreban, i onih u kojima nije potreban; međutim teškoće oko provođenja onoga što g. Hitler predlaže sastoje se u tome što svi teritoriji treba da budu smjesta okupirani.

Pod takvim uslovima bilo je teško voditi dalje pregovore i g. Chamberlain sumnja da će plan koji je g. Hitler predložio olakšati zategnutost, čak i ako bude prihvaćen. G. Hitler ne shvaća potpuno da g. Chamberlain ne može predložiti plan koji ne bi odobrilo javno mnijenje Engleske i Francuske. On je uvjeren da bi predložena okupacija tih teritorija od strane njemačke vojske — zbog čega bi one faktički postale jedan dio Rajha — bila primljena kao činjenica koja simbolizira baš to[1]. G. Chamberlain smatra da će čehoslovačka vlada odbiti takav plan. Prijedlozi g. Hitlera treba da sadrže takve alternative koje ne bi izazvale prigovore.

Po želji (g. Hitlera) g. Chamberlain bi mogao da upita čehoslovačku vladu da li bi za nju bilo prihvatljivo rješenje da na sudetske Nijemce prenese odgovornost za održanje reda na onim teritorijima u pogledu kojih ne postoji sumnja[2]. Umjesto njemačkih trupa sudetski Nijemci bi na tim teritorijima stvorili svoje organizacije ili bi koristili već postojeće, koje bi radile pod nadzorom njemačkih promatrača. G. Chamberlain bi mogao da pita čehoslovačku vladu za njeno

---

[1] U originalu stoji »would be considered as symbolic«. — Prim. red.

[2] Očigledno je da se smatra da je ustupanje ovog teritorija izvan sumnje. — Prim. red.

mišljenje i ako bi takav prijedlog bio prihvatljiv za Prag, onda bi se Chamberlain obratio praškoj vladi s molbom da ona povuče svoje trupe i policiju iz onih okruga u kojima bi sudetski Nijemci mogli da održavaju red. U svom odgovoru na g. Chamberlainovo pismo g. Hitler insistira na svojim jučerašnjim uslovima. On čini samo jedan izuzetak, a taj je da njemačke trupe ne zaposjednu one oblasti u kojima treba da bude proveden plebiscit.

Hitlerovi zahtjevi mogu se rezimirati na slijedeći način:

1) On traži da se odmah povuku vojne i druge vlasti kao i policija iz onih dijelova sudetskog teritorija koje smatra da su njemački.

2) Traži vojnu okupaciju tih teritorija.

Sa svoje strane g. Chamberlain traži da mu g. Hitler preda pismeni memorandum u kome će biti izloženi ovi zahtjevi. Ako g. Chamberlain dobije taj memorandum, on će ga sutra avionom poslati britanskom poslaniku u Pragu g. Newtonu. G. Chamberlain je također izjavio Hitleru da sada ne vidi nikakav drugi način daljeg rada, već da ovaj memorandum pošalje, a on sam da se vrati u London.

U isto vrijeme g. Chamberlain moli g. Hitlera da se obaveže da ne će poduzeti nikakve vojne akcije na čehoslovačkom teritoriju dok ne dobije odgovor iz Praga, jer bi takve akcije štetno utjecale na dalje pregovore, ako bi do njih došlo.

G. Newton je prvo dobio informaciju u pogledu mobilizacije (da protiv čehoslovačke mobilizacije nema prigovora), a kasnije goreizloženi izvještaj iz Godesberga. Pretpostavljalo se da će on skrenuti pažnju čehoslovačkoj vladi na to da objavljivanje mobilizacije može imati za posljedicu naređenje njemačkoj vojsci da odmah upadne u Čehoslovačku.

(potpisano) **SMUTNY**

Br. 30

HITLEROVI ZAHTJEVI PREMA ČEHOSLOVAČKOJ KOJE JE PREDAO ENGLESKI POSLANIK U PRAGU NEWTON[1]

SAOPĆENJE ENGLESKOG POSLANIKA
OD 24. SEPTEMBRA 1938. god.
O HITLEROVOM MEMORANDUMU

Poslanik Newton javlja 24. IX. 1938. god. u 10.30 sati telefonom:

1. On je u toku noći izviješten da će mu memorandum koji je Hitler podnio Chamberlainu biti poslan telegrafski. Do ovog trenutka memorandum još nije stigao.

2. Skreće pažnju da ima izvjesnih dopuna uz tekst pisma koje mi je juče predao, ali ne može da mi ih saopći, jer za to nema ovlaštenja.

3. Kao dopunu ličnog karaktera javlja mi da smatra da bi bilo veoma potrebno da kod nas u ovom trenutku ne dođe ni do kakvih incidenata, neprijateljskih prema Nijemcima, t. j. da se naše stanovništvo ne sveti njemačkim sugrađanima. Uvjerio sam Newtona

---

[1] Narodni komesarijat vanjskih poslova SSSR dobio je 1938. god. preko opunomoćenog predstavnika SSSR u Čehoslovačkoj komplet dokumenata, preveden na ruski, koje je MVP Čehoslovačke namjeravalo da izda kao »Bijelu knjigu«. Namjeravano izdavanje nije se ostvarilo. Niže se navodi jedan od tih dokumenata. — Prim. red.

da su u tom smislu izdana vrlo stroga naređenja i da je baš okolnost što je armija mobilizirana najbolja garancija da će red biti očuvan u svakoj situaciji. Iz svih izvještaja koje je Ministarstvo dobilo od Generalštaba i Ministarstva unutrašnjih poslova vidi se da ni do kakvih incidenata nije došlo i u tom smislu on može izvijestiti London.

J. SMUTNY

Br. 31

PISMO ČEHOSLOVAČKOG POSLANIKA U LONDONU MASARYKA MINISTRU VANJSKIH POSLOVA VELIKE BRITANIJE HALIFAXU[1]

PISMO ČEHOSLOVAČKOG POSLANIKA U LONDONU MINISTRU VANJSKIH POSLOVA VELIKE BRITANIJE

London, 26. septembra 1938. god.

Sir,

Obavijestio sam svoju vladu o pitanju koje mi je sinoć postavio predsjednik vlade i na koje je želio da dobije odgovor. Pitanje predsjednika vlade, kako sam ga ja razumio, prenio sam Pragu na slijedeći način: »Iako je g. Hitler rekao da je memorandum koji je vlada njegovog veličanstva predala čehoslovačkoj vladi bio njegova posljednja riječ, i ma da g. Chamberlain jako sumnja da bi u ovom kasnom času mogao da navede g. Hitlera da promijeni mišljenje, predsjednik vlade bi ipak mogao, s obzirom na okolnosti, uložiti posljednje napore da uvjeri g. Hitlera da prihvati drugi metod mirnog rješenja sudetsko-njemačkog pitanja, naime putem međunarodne konferencije uz učešće Njemačke, Čehoslovačke i drugih država, koja

[1] Objavlj. »Correspondence respecting Czechoslovakia, September 1938«, London 1938, № 7, p. 18—19 (»Dopisivanje koje se odnosi na Čehoslovačku, septembar 1938. god.«, London 1938., br. 7, str. 18.—19.) — Prim. red.

bi uzela u obzir englesko-francuski plan i najbolji metod njegova ostvarenja. On je pitao da li bi čehoslovačka vlada bila spremna da uzme učešća u ovom novom naporu za očuvanje mira.«

Na ovo pitanje dobio sam od svoje vlade slijedeći odgovor:

»Čehoslovačka vlada je spremna da uzme učešća na međunarodnoj konferenciji, na kojoj bi Njemačka i Čehoslovačka bile zastupljene zajedno s drugim državama, za pronalaženje drukčijeg metoda za rješenje sudetsko-njemačkog pitanja od onoga koji je izložen u Hitlerovim prijedlozima, pri čemu bi trebalo imati kao cilj mogućnost vraćanja na takozvani englesko-francuski plan. U noti koju je g. Masaryk sinoć predao Chamberlainu bila je spomenuta činjenica da čehoslovačka vlada, koja je pod najjačim pritiskom bila direktno prinuđena da pristane na englesko-francusku notu, nije imala vremena da stavi ma kakve primjedbe u pogledu njenih mnogobrojnih neostvarljivih strana. Čehoslovačka vlada smatra da u slučaju ako do konferencije dođe ova činjenica ne će ostati nezapažena od strane njenih učesnika.«

Moja vlada, poslije iskustva iz ovih posljednjih nedjelja, smatrala bi potpuno opravdanom molbu o određenoj i obaveznoj garanciji da za vrijeme pregovora ne dođe ni do kakve neočekivane akcije agresivnog karaktera i da čehoslovački obrambeni sistem ostane nepovrediv za vrijeme tog perioda.

Primite i t. d.

JAN MASARYK

Br. 32

IZVJEŠTAJ POLJSKOG AMBASADORA U BERLINU LIPSKOG MINISTRU VANJSKIH POSLOVA BECKU[1]

Kopija

Br. 1/172/38 *26. septembra 1938. god.*

Strogo povjerljivo

G. ministru vanjskih poslova,
Varšava

Dva telegrama upućena danas povodom jutrošnjih razgovora s državnim sekretarom Weizsäckerom i ministrom vanjskih poslova von Ribbentropom čast mi je dopuniti slijedećim podacima:

Kako se stvarno odvijala konferencija u Godesbergu teško je reći, jer do danas ni ministar von Ribbentrop ni državni sekretar Weizsäcker nisu bili u Berlinu.

Osim toga, svjetska štampa bila je prepuna netočnih vijesti, koje su promatrače dovodile u zabludu.

U takvim prilikama jedini pouzdani dokument bio je njemački memorandum — rezultat godesberške konferencije — s kojim su bili upoznati predstavnici Poljske, Mađarske i Italije. Ja sam imao čast da ga dostavim g. ministru uz pismo od 24. ovog mjeseca pod br. 1/171/38.

[1] Prijevod s poljskog.

26 września 1938 r.

N/1/172/38.

Załącznik do No. Dz.

Najściślej tajne.

Dwa telegramy, wysłane w dniu dzisiejszym na skutek rozmów ranych z Sekretarzem Stanu Weizsäckerem oraz Ministrem Spraw Zagranicznych von Ribbentropem, mam zaszczyt uzupełnić następującymi wiadomościami.

Zorientowanie się ściśle co do istotnego przebiegu konferencji w Godesbergu było nad wyraz utrudnione wskutek nieobecności w Berlinie aż do dnia dzisiejszego zarówno Ministra von Ribbentropa jak i Sekretarza Stanu Weizsäckera.

Poza tym prasa międzynarodowa przepełniona była fałszywymi pogłoskami, wprowadzającymi w błą[d] tamtejszych obserwatorów.

W tym stanie rzeczy jedynym miarodajnym dokumentem, który powstał w rezultacie konferencji, było zakomunikowane tutejszym przedstawicielom Polski, Węgier i Włoch memorandum niemieckie, które miałem zaszczyt przesłać Panu Ministrowi przy piśmie z dnia 24 b.m. Nr. N/1/171/38.

Przypomnę tylko, że w drugim dniu obrad

Do
Pana Ministra Spraw Zagranicznych
w Warszawie.

Fotokopija prve strane dokumenta br. 32

Napominjem jedino da mi je drugog dana konferencije u Godesbergu oko 1 sata po podne g. von Ribbentrop saopćio da je kancelar odbio projekt pakta o nenapadanju i garancijama Čehoslovačkoj, što sam odmah javio telegramom.

Među predstavnicima poljske štampe koji su se nalazili u Godesbergu (direktor PAT-a Dembinski) širili su se glasovi, inspirirani od strane Engleza, da je do krize u Godesbergu došlo zbog kancelarovog zahtjeva da se istovremeno riješi cjelokupni čehoslovački problem, uključujući poljske i mađarske zahtjeve.

Do popuštanja napregnutosti došlo je navodno u noći, u odlučujućem razgovoru između Chamberlaina i kancelara, kada je posljednji odustao od svog zahtjeva.

Mađarski poslanik, koji me je jutros posjetio, također je tvrdio da je u posljednjem razgovoru s Chamberlainom kancelar popustio pod engleskim pritiskom, koji se, između ostalog, ispoljio u izjavi engleskog predsjednika vlade da će biti prinuđen da sutra napusti Godesberg.

Mađarski poslanik misli da je na kancelarovu odluku utjecao i pritisak od strane njemačkih vojnih krugova, koji se boje da ne dođe do međunarodnog sukoba, kao i mišljenje viših činovnika Ministarstva vanjskih poslova koji, kao što sam mogao provjeriti, stalno upozoravaju na mogućnost intervencije od strane Engleske i Francuske. S obzirom na dobivenu informaciju, mađarski poslanik je također izrazio bojazan da će se češka vlada, prihvaćajući sada njemački memorandum, kasnije vratiti paktu o nenapadanju, ali ne za cijeli teritorij Čehoslovačke, već samo za dio novog češko-njemačkog razgraničenja, i da kancelar može pod engleskim pritiskom na to pristati. Rekao sam mađarskom poslaniku da smatram da je to isključeno, jer je Hitler u razgovoru sa mnom u

Berchtesgadenu jasno odredio svoj stav po ovom pitanju.

Poslije sastanka s mađarskim poslanikom imao sam u Ministarstvu vanjskih poslova najprije razgovor s g. Weizsäckerom, a zatim s g. von Ribbentropom.

Iz objašnjenja koja sam dobio proizlazi da se za vrijeme pregovora u Godesbergu kancelar ograničio samo na pretresanje sudetskog pitanja. On je polazio od pretpostavke da bi se danas doticanjem cjelokupnog problema stvar mogla samo komplicirati. Naše i mađarsko pitanje bilo je indirektno pokrenuto tek onda kada je kancelar odbio projekt pakta o nenapadanju i garanciji. Ribbentrop mi je rekao da je kancelar odbio sklapanje pakta o nenapadanju s motivacijom da bi takav pakt predstavljao u rukama Čeha instrument uperen protiv zahtjeva poljske i mađarske manjine. Garanciju, pak, kancelar je odbio s motivacijom da bi je morao dovesti u zavisnost od garancija Poljske, Mađarske i Italije. Ribbentrop je dodao da engleska vlada ne insistira naročito na garanciji očigledno zato što sa gledišta tradicionalne engleske politike garancija nije poželjna.

Weizsäcker je učinio zanimljivu primjedbu u pogledu garancija, napominjući da ga nimalo ne bi iznenadilo kada bi Beneš, odustajući od garancija drugih zemalja, zatražio ovu samo od Francuske i Engleske, dovodeći u zavisnost od toga prihvaćanje njemačkog memoranduma.

Na moje pitanje šta je upravo dovelo do zategnutosti situacije u Godesbergu, Ribbentrop je odgovorio da je poslije razgovora u Berchtesgadenu Chamberlain težio da problemu ustupanja Sudeta dâ formu koja bi bila prihvatljivija za javno mnijenje Zapada. To potvrđuje i informaciju koja Vam je bila dostavljena poslije razgovora s Woermannom i u kojoj se javljalo da je najviše prigovora od strane Chamber-

laina izazvao njemački zahtjev da teritoriji koji treba da budu ustupljeni budu zaposjednuti od strane vojske 1. oktobra. Ipak me je Ribbentrop ovlastio, s molbom da se to ne iznosi na javnost, da Vas obavijestim da se Chamberlain lično obavezao pred kancelarom da će uložiti sve napore da memorandum bude prihvaćen. Za spoljni svijet to se, naravno, nije moglo objaviti i zato se u kominikeu i pojavilo saopćenje da će britanski predsjednik vlade predati memorandum češkoj vladi.

U Ribbentropovoj čekaonici sreo sam se s ambasadorima Engleske i Italije. Engleski ambasador imao je samo vremena da mi kaže da situaciju smatra kritičnom. Talijanski ambasador, prema obavještenju dobivenom iz Rima, izrazio je bojazan da položaj Chamberlaina postaje težak. Iz toga sam mogao razumjeti da se Mussolini boji kolebanja engleskog predsjednika vlade. Talijanski ambasador mi je rekao da po Mussolinijevu nalogu ide Ribbentropu u cilju da na njega utječe u tom smislu da Hitler svojim današnjim govorom ne zaoštri situaciju. On će predložiti da Hitler kaže da je spreman da dâ garancije, stavljajući ih u zavisnost od susjeda Čehoslovačke (Poljske i Mađarske) i od Italije.

Na moje pitanje da li će kancelar u svom današnjem govoru dodirnuti cijeli čehoslovački problem, ministar von Ribbentrop je odgovorio da mu još nije poznat sadržaj govora i da danas namjerava razgovarati s kancelarom.

Iz jasnijih izlaganja Weizsäckera i manje jasnih — Ribbentropovih izlazi da je Hitler prinuđen da, sve dotle dok se ne riješi sudetsko pitanje, svu svoju pažnju koncentrira na taj problem. Ipak je Ribbentrop uvjeravao da Hitler određeno zastupa zadovoljenje poljskih i mađarskih zahtjeva.

Zatim je Ribbentrop u prilično općoj formi izjavio da u cijeloj ovoj stvari vidi dvije mogućnosti:

1. Češka vlada će prihvatiti memorandum, poslije čega će odmah doći do mirnog zauzimanja teritorija. Za taj slučaj je predložio da bi možda trebalo da se održi sastanak s nama i da se dogovori o daljem stavu po poljskom i mađarskom pitanju. Odgovorio sam neodređeno da je, kao što smo već govorili u Berchtesgadenu, mogućan sastanak između Vas i kancelara.

2. Drugi izlaz g. von Ribbentrop vidi u eventualnoj potrebi upada od strane Njemačke. Ovdje je pitao da li ćemo pod takvim okolnostima upasti i mi. Odgovorio sam da se, prirodno, ja ne mogu izjasniti po ovom pitanju, jer ono spada u nadležnost vlade.

Isključivo u svoje ime rekao sam da u slučaju neispunjavanja naših zahtjeva nije isključena primjena sile, kako u slučaju upada tako i u slučaju mirnog zauzimanja teritorija od strane Njemačke.

Već pri kraju razgovora g. von Ribbentrop je kazao da bi radi operativnosti bilo dobro da u slučaju potrebe održavamo kontakt, na što nisam ništa odgovorio.

G. Ribbentrop je napomenuo da mi on u svakom trenutku stoji na raspolaganju i smatra da je neposredan kontakt veoma poželjan i da će me, u slučaju ako se iz razgovora s Wilsonom pojavi nešto naročito važno, odmah obavijestiti.

Ambasador Poljske Republike

JÓZEF LIPSKI

Br. 33

IZVJEŠTAJ POLJSKOG AMBASADORA U BERLINU LIPSKOG MINISTRU VANJSKIH POSLOVA BECKU[1]

Kopija

AMBASADA POLJSKE
REPUBLIKE U BERLINU
Br. 1/182/38

Strogo povjerljivo
27. septembra 1938. god.

G. Ministru vanjskih poslova,
Varšava

I. Danas u 7 sati pozvao me je državni sekretar g. Weizsäcker na razgovor u Ministarstvo vanjskih poslova. Zatim sam, na poziv g. von Ribbentropa, imao razgovor i s njim.

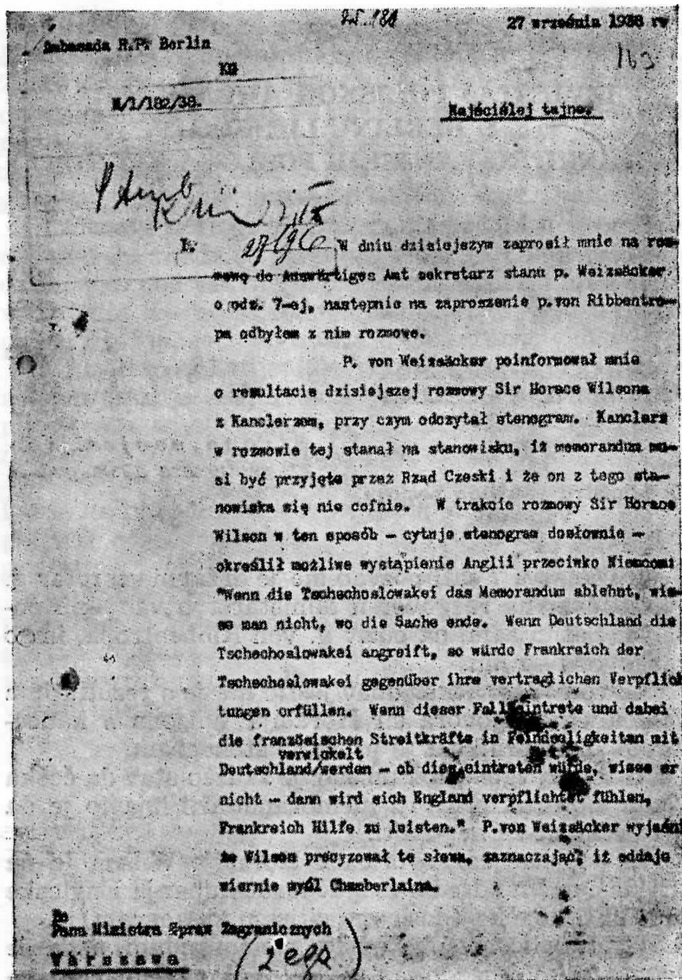
G. von Weizsäcker obavijestio me je o rezultatima današnjeg razgovora sir Horacija Wilsona s kancelarom. Tom prilikom je pročitao stenogram.

U tom razgovoru kancelar je zauzeo stav da češka vlada mora da prihvati memorandum i izjavio je da ovaj stav ne će napustiti.

Za vrijeme razgovora sir Horacije Wilson je na slijedeći način odredio mogućnost istupanja Engleske protiv Njemačke (doslovno citiram stenogram):

»Ako Čehoslovačka odbije memorandum, onda se ne zna kako će se stvar završiti. Ako Njemačka napadne Čehoslovačku, Francuska će ispuniti svoje obaveze prema Čehoslovačkoj koje proistječu iz ugovora,

[1] Prijevod s poljskog.



Ambasada R.P. Berlin 27 września 1938 r.

KS

N/1/182/38. Najściślej tajne.

I. W dniu dzisiejszym zaprosił mnie na rozmowę do Auswärtiges Amt sekretarz stanu p. Weizsäcker o godz. 7-ej, następnie na zaproszenie p. von Ribbentropa odbyłem z nim rozmowę.

P. von Weizsäcker poinformował mnie o rezultacie dzisiejszej rozmowy Sir Horace Wilsona z Kanclerzem, przy czym odczytał stenogram. Kanclerz w rozmowie tej stanał na stanowisku, iż memorandum musi być przyjęte przez Rząd Czeski i że on z tego stanowiska się nie cofnie. W trakcie rozmowy Sir Horace Wilson w ten sposób - cytuje stenogram dosłownie - określił możliwe wystąpienie Anglii przeciwko Niemcom: "Wenn die Tschechoslowakei das Memorandum ablehnt, wisse man nicht, wo die Sache ende. Wenn Deutschland die Tschechoslowakei angreift, so würde Frankreich der Tschechoslowakei gegenüber ihre vertraglichen Verpflichtungen erfüllen. Wenn dieser Fall eintrete und dabei die französischen Streitkräfte in Feindseligkeiten mit Deutschland verwickelt werden - ob dies eintreten würde, wisse er nicht - dann wird sich England verpflichtet fühlen, Frankreich Hilfe zu leisten." P. von Weizsäcker wyjaśnił, że Wilson precyzował te słowa, zaznaczając, iż oddaje wiernie myśl Chamberlaina.

Do
Pana Ministra Spraw Zagranicznych
Warszawa

Fotokopija prve strane dokumenta br. 33

i ako do toga dođe i pri tome se francuske oružane snage umiješaju u rat protiv Njemačke — da li će se to desiti, on to ne zna — tada će se Engleska smatrati obaveznom da pruži pomoć Francuskoj.«[1]

G. von Weizsäcker je objasnio da je Wilson podvlačeći te riječi, izjavio da one točno izražavaju Chamberlainovu misao.

Rekao sam Weizsäckeru da je ova formula tipična za englesku politiku. G. Weizsäcker je dalje napomenuo da je Wilson u toku razgovora ukazao na mogućnost englesko-njemačkog sporazuma u nizu pitanja. U isto vrijeme je naročito podvukao da je neophodno potrebno izbjeći katastrofu. Na kraju razgovora je tobože rekao da će raditi u tom pravcu.

G. von Ribbentrop, s kojim sam poslije toga razgovarao, smatra da će engleska vlada još izvršiti jak pritisak na Prag da ovaj primi memorandum. Na moje pitanje da li ostaje na snazi sutrašnji datum i rok — 2 sata po podne, državni sekretar mi je odgovorio da me je upravo zato i molio da sve ovo držim u najvećoj tajnosti kako se za ovaj rok ne bi saznalo. Na taj način on je uslovan.

II. Zatim sam, u suglasnosti s Vašim današnjim telegramom, obavijestio kako ministra vanjskih poslova tako i državnog sekretara o toku naših pregovora s Pragom, naglasivši da mi ne ćemo upasti u klopku, već da ćemo tražiti konkretna rješenja.

III. G. von Weizsäcker, koji je imao pred sobom kartu generalštaba, napomenuo je da bi htio da naš vojni ataše zajedno s odgovarajućom kompetentnom ličnošću iz štaba obilježi sutra na karti demarkacionu liniju, tako da u slučaju eventualnih operacija ne bi došlo do sukoba između naših oružanih snaga.

Odgovorio sam g. Weizsäckeru da prije svega smatram za potrebno da zajedno s njim odredim teri-

[1] Citat iz stenograma, stavljen pod navodnike, naveden je u originalu na njemačkom. — Prim. red.

torij naših političkih interesa u Čehoslovačkoj. Pošto g. Weizsäcker nije imao kod sebe takvu kartu, dogovorio sam se s njim da ćemo sutra ujutru pretresti ovo pitanje. Pitanje razgraničavanja sfera, u slučaju potrebe, od strane vojnih eksperata privremeno je bilo odloženo.

IV. Kada je razgovor s državnim sekretarom prešao na opće teme, dodirnuli smo stav Francuske i Engleske.

G. Weizsäcker je rekao da je njegov službeni aparat, na žalost, slabo obaviješten o stavu Francuske, jer se francuski ambasador François-Poncet već skoro dvije nedjelje ne pojavljuje u Ministarstvu vanjskih poslova i on dobiva informacije iz drugog izvora, a ambasador Weltschek nije u Parizu. Državni sekretar konstatira ujedno da je francusko javno mnijenje znatno ohladnjelo.

V. Prilikom zajedničke razmjene mišljenja s g. von Ribbentropom, ovaj je istakao svoju pretpostavku, koju sam gore spomenuo, da će s engleske strane još biti izvršen snažan pritisak na Prag. Misli da će engleska vlada učiniti sve što je moguće da se pitanje riješi mirnim putem i da se ne dozvoli da dođe do oružanog sukoba. On računa s mogućnošću lokaliziranog sukoba, ali, kao što je rekao, ne isključuje, ipak, ni opći sukob, na koji je on spreman. Pozivajući se na ranije razgovore s njim, ja sam konstatirao koliko je važno da se sukob lokalizira.

Što se tiče Rusije, g. Ribbentrop je raspoložen više optimistički.

Na pitanje g. von Ribbentropa da li će Poljska istupiti u slučaju da memorandum bude prihvaćen mirnim putem, odgovorio sam da ne mogu predvidjeti stav svoje vlade.

Zatim je g. von Ribbentrop iznio pretpostavku da Česi ne prime memorandum i tada će, kao što se on izrazio, Češka biti uništena. Između ostalog, postavio je pitanje da li ćemo mi u tom slučaju istupiti aktivno i u kom trenutku. Iz njegovih riječi mogao sam zaključiti da g. Ribbentrop shvaća da bi poljska vlada, ukoliko je za nju glavni problem istočna granica, uzela učešća u sukobu samo onda kada bude jasno da li sukob ima lokalni karakter ili je to svjetski rat. U slučaju da Njemačka zauzme cijelu Čehoslovačku, g. von Ribbentrop smatra za korisno da se još točnije definiraju uzajamni politički i vojni interesi. Molio je da Vam na to skrenem naročitu pažnju i dobijem instrukcije.

VI. 1) U zaključku čast mi je konstatirati da su dalji pregovori o njemačkom memorandumu već bespredmetni, jer je kancelar u razgovoru s Wilsonom definitivno odredio svoj stav.

2) U vezi s konkretnim prijedlogom državnog sekretara za stvaranje demarkacione linije na teritoriju naših interesa u Tješinskom rajonu, molim da mi se, u sporazumu s generalštabom, pošalju instrukcije.

3) Isto tako molim da mi se pošalju instrukcije za slučaj vojnih akcija i za slučaj da Njemačka prijeđe liniju svojih neposrednih interesa u Čehoslovačkoj, na što je aludirao g. Ribbentrop.

Ambasador Poljske Republike

JÓZEF LIPSKI

Br. 34

IZVJEŠTAJ NJEMAČKE DELEGACIJE U MÜNCHENU MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NJEMAČKE O TOKU MINHENSKE KONFERENCIJE

Povjerljivo
München, 29. septembra 1938. god.
19,00 sati

Državnom podsekretaru Ministarstva vanjskih poslova

Berlin

Poslati po kuriru!

Hitno! Hitno!

Uz potvrdu prijema od strane državnog podsekretara

Strogo povjerljivo!

U 12 sati i 45 minuta firer je otvorio savjetovanje i izrazio prisutnim šefovima vlada svoju zahvalnost što su se odazvali njegovu pozivu da dođu u München. Dodao je da hoće prije svega da dâ jedan kratak pregled češkog pitanja onako kako se ono pojavljuje u ovom trenutku. Postojanje Čehoslovačke u njenom današnjem obliku prijeti miru u Evropi. Njemačka, mađarska, slovačka, poljska i karpato-ruska manjina, koje su protiv svoje volje bile ugurane u ovu državu, ustaju protiv njenog daljeg postojanja. On, firer, može da govori ovdje samo u ime njemačke manjine.

U interesu evropskog mira ovaj problem mora biti riješen u najkraćem roku, i to na taj način što će češka vlada ispuniti svoje obećanje o ustupanju [teritorija]. Njemačka ne može više da gleda nesreću i bijedu sudetskih Nijemaca. Raste broj saopćenja o uništavanju imovine. Stanovništvo je izloženo barbarskim progonima. Od trenutka kada je on, firer, posljednji put razgovarao s g. Chamberlainom broj izbjeglica se popeo na 240.000 i ne vidi se kraj te bujice. Osim toga, potrebno je da se učini kraj političkoj, vojnoj i ekonomskoj napregnutosti, koja je postala neizdržljiva. Ova zategnuta situacija iziskuje rješenje problema u toku nekoliko dana, jer se više ne može čekati nedjeljama. Izlazeći u susret želji šefa talijanske vlade Mussolinija, on, firer, izjavio je da je spreman da za 24 sata odloži mobilizaciju u Njemačkoj. Dalje odugovlačenje bilo bi zločin. Za rješavanje ovog problema ovdje su se okupili odgovorni državnici Evrope i on konstatira da su razmimoilaženja među njima minimalna, jer se, prvo, svi slažu da teritorij mora biti ustupljen Njemačkoj, i drugo, da Njemačka osim ovog teritorija nema drugih pretenzija. Točno određivanje o kojem se upravo teritoriju radi ne može se prepustiti komisiji. Za ovo se što brže traži plebiscit, tim prije što u Čehoslovačkoj već dvadeset godina nije bilo slobodnih izbora. U svom govoru u Sportpalastu on je izjavio da će 1. oktobra u svakom slučaju umarširati[1] (einmarschieren würde). Na to su mu odgovorili da će ova akcija imati karakter nasilja. Na taj način zadatak se sastoji u tome da ova akcija izgubi sličan karakter. Treba, međutim, raditi bez odlaganja, i to prije svega iz tog razloga što se više ne može gledati na progone, kao i zato što se zbog kolebanja u Pragu ne smije više odugovlačiti. S vojnog gledišta okupacija ne predstavlja nikakav problem, jer se ni u jednom pravcu ne bi zalazilo duboko. Na taj način teritorij se može očistiti za deset dana, pa čak, on je uvjeren, i za 6—7 dana. Izlazeći u susret javnom mnijenju Engleske i Francuske, on

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[1] U oblasti Čehoslovačke. — Prim. red.

Geheime Reichssache

Ausfertigung

München, den 29. September 1938
19 [00] Uhr.

Für Unterstaatssekretär Auswärtiges Amt, Berlin

Durch besonderen Boten abtragen!

S o f o r t ! S o f o r t !

Empfangsbestätigung des Unterstaatssekretärs hierher.

S t r e n g g e h e i m !

Der Führer eröffnete um 12.45 Uhr die Besprechungen und sprach den erschienenen Regierungschefs seinen Dank dafür aus, daß sie seiner Einladung nach München gefolgt seien. Er fügte hinzu, er wolle zunächst einen kurzen Abriß der tschechischen Frage, wie sie sich augenblicklich darstelle, geben. Die Existenz der Tschechoslowakei bedrohe in ihrer gegenwärtigen Gestalt den europäischen Frieden. Die deutschen, ungarischen, slowakischen, polnischen und karpathorussischen Minderheiten, die gegen ihren Willen in diesen Staat hineingepreßt worden seien, revoltierten gegen das Fortbestehen dieses Staates. Er, der Führer, könne nur als Sprecher für die deutschen Minderheiten auftreten.

Im Interesse des europäischen Friedens müsse das Problem in der kürzesten Frist gelöst werden, und zwar durch die Einlösung des von der Tschechischen Regierung abgegebenen Versprechens der Übergabe. Deutschland könne dem Jammer und Elend der sudetendeutschen Bevölkerung nicht länger zusehen. In zunehmendem Maße liefen Nachrichten über Zerstörung von Eigentum ein

Die

Fotokopija prve strane dokumenta br. 34

ostavlja otvoreno pitanje ulaska njemačke vojske u one rajone, u kojima će biti proveden plebiscit. Ali u tom slučaju i Česi sa svoje strane treba da urade isto kako bi za obje strane bili stvoreni isti uslovi. O načinu ustupanja može se još porazgovarati, ali raditi se mora brzo. Ne može se dugo podnositi takvo stanje, kada u Evropi, kao što je to slučaj u ovom trenutku, naoružane države stoje jedna naspram druge.

Predsjednik vlade Chamberlain prvo se zahvalio fireru za poziv na savjetovanje. Isto tako zahvalio se i dučeu, na čiju je inicijativu, ako je on dobro razumio, održano današnje savjetovanje. Ovo savjetovanje pruža Evropi novi predah, dok se još koliko juče činilo da će do katastrofe doći u najskorije vrijeme. Potpuno se slaže s tim da treba raditi brzo i naročito pozdravlja firerovu izjavu da ne želi da primjenjuje silu, već hoće da uvede red. Ako se problemu priđe s te strane, onda on vjeruje da će se doći do željenih rezultata.

Šef talijanske vlade izjavio je da su se u principu svi već sporazumjeli i da se sada radi samo o tome da se teorija provede u djelo. Naročitu važnost dobiva pri tome pitanje roka. Svako bi odugovlačenje bilo izvor opasnosti. On naročito insistira da se radi ubrzano, jer je brza akcija u ovom slučaju potpuno opravdana. Najbolje je da se još danas postigne sporazum, jer bi odugovlačenje čak i za 24 sata izazvalo novu uznemirenost i nove sumnje. Radi praktičnog rješenja problema on predlaže slijedeće (vidi prilog 1)[1].

I francuski predsjednik vlade Daladier zahvalio se fireru na njegovoj inicijativi. Drago mu je što mu se pružila prilika da se lično vidi s firerom. Plan za takav susret postojao je i ranije, ali su dosada, na žalost, okolnosti uvijek ometale njegovo ostvarenje, a francuska, pak, poslovica glasi: »Bolje ikad nego nikad«.

[1] U aktima priloga nema. — P r i m. r e d.

Predsjednik vlade Daladier izjavio je zatim isto tako i dučeu svoje divljenje povodom njegovog koraka, koji će, kao što se nada, omogućiti rješenje ovog pitanja. Misli, kao i g. Chamberlain, da treba raditi najvećom brzinom. Naročito pozdravlja dučeov prijedlog prožet duhom objektivnosti i realizma, koji prima kao osnov za diskusiju. Ovo, razumije se, ne znači da se slaže sa svim točkama, jer treba uzeti u obzir i pitanje ekonomike, da se ne bi stvorio pogodan teren za buduće ratove. I najzad, ostaje neriješeno pitanje organiziranja plebiscita i razgraničenja ove zone. Ove točke spominje samo zato što još nije proučio prijedlog koji je maloprije iznijet. Ali ga već sada može prihvatiti kao osnovu za diskusiju.

Predsjednik vlade Chamberlain je također pozdravio dučeov prijedlog i izjavio da je i on zamišljao rješenje pitanja u duhu ovog prijedloga. Što se tiče garancija koje se traže od Engleske, on bi bio zadovoljan kad bi ovdje bio prisutan i predstavnik češke vlade, jer Engleska, sasvim prirodno, ne može dati garancije da će teritorij biti evakuiran do 10. oktobra i da ništa ne će biti porušeno ako češka vlada po ovoj stvari ne dâ odgovarajuću garanciju.

Firer je na to odgovorio da nije nimalo zainteresiran za garanciju češke vlade, jer upravo ta vlada i vrši rušenje. Pitanje se i sastoji u tome na koji se način može češka vlada natjerati da primi ovaj prijedlog. Postoji jedinstveno mišljenje da će taj teritorij biti ustupljen Njemačkoj. Međutim, Česi tvrde da ne mogu očistiti teritorij dotle dok ne budu podignuta nova utvrđenja i donijeta rješenja privrednog karaktera.

Predsjednik vlade Daladier je odgovorio da francuska vlada ni u kom slučaju u ovoj stvari ne će trpjeti odugovlačenja od strane češke vlade. Češka vlada je dala riječ i treba da je održi. Ne može biti ni govora da se evakuacija oblasti odlaže dotle dok ne budu podignuta utvrđenja. Moli da se ova točka potpuno isključi iz diskusije, jer će češka vlada dobiti garanciju za svoje ustupke. Uopće uzevši, on smatra, kao i g. Chamberlain, da bi bilo korisno prisustvo češkog predstavnika, s kojim bi se u slučaju potrebe moglo konsultirati. Njemu se čini da bi to bilo od koristi u prvom redu zato da se izbjegnu neredi, do kojih lako može doći u jednoj tako delikatnoj stvari kao što je ustupanje teritorija. Treba poduzeti sve da se kaos spriječi.

Na to je firer odgovorio da se rješenje pitanja, ako se za svaku pojedinost traži suglasnost češke vlade, ne može očekivati najmanje za 14 dana. Dučeov prijedlog predviđa osnivanje komisije u koju će ući i predstavnici češke vlade. On je zainteresiran prije svega za garancije velikih sila, koje treba da iskoriste svoj autoritet da češka vlada prestane s proganjanjima i rušenjima.

Predsjednik vlade Chamberlain je na to odgovorio da i on smatra da nije potrebno čekati. Ali prije no što preuzme garanciju, on mora da zna da li će je moći i ispuniti; zato bi bio zadovoljan kad bi se u susjednoj sobi nalazio predstavnik Praga, od koga bi se mogla dobiti tražena garancija.

Firer je odgovorio da se u ovom trenutku jedan takav češki predstavnik, koji bi mogao autoritativno da govori u ime svoje vlade, ovdje ne nalazi. Interesira ga pitanje šta će se desiti ako češka vlada ne primi prijedloge velikih sila. Do danas je porušeno 247 mostova i još veći broj kuća.

Talijanski predsjednik vlade je izjavio da se i njemu čini da se ne može čekati na češkog predstavnika. Velike sile moraju preuzeti moralnu garanciju za evakuaciju i onemogućavanje rušenja. One treba da ukažu Pragu na činjenicu da češka vlada mora primiti ove zahtjeve, jer će ona u protivnom snositi posljedice vojnog karaktera. Radi se o jednoj vrsti

molbe velikih sila, koje će snositi moralne obaveze da ovaj teritorij ne bude ustupljen potpuno opustošen.

Predsjednik vlade Chamberlain je odgovorio da bi vrlo rado vidio ovdje češkog predstavnika, ali, uostalom, rokove koje je predložio duče smatra kao sasvim razumne. Spreman je da na to stavi svoj potpis i da saopći češkoj vladi da treba da ih primi. Međutim ne može da preuzme nikakvu garanciju dok ne zna kako će je moći ispuniti. Osim ovoga treba riješiti nekoliko posebnih pitanja: kakva će ovlaštenja imati međunarodna komisija i kakav će biti režim na teritoriju kada bude evakuiran? On ne sumnja da će firer održati red i pobrinuti se da oni stanovnici koji su protiv anšlusa ne budu izloženi progonima. Međutim, pojedine točke njemačkog memoranduma izazvale su u Engleskoj nedoumicu. Tako su se, na primjer, tamo pitali šta treba da znači ona točka, prema kojoj se sa ovog teritorija ne može odvoditi stoka. Da li to znači da će seljaci biti iseljeni, a da će njihova stoka ostati?

Firer je odgovorio da će na teritoriju koji treba da se ustupi Njemačkoj važiti, razumije se, njemački zakoni. Uostalom, sada je upravo suprotno. Danas Česi odvode stoku koja pripada njemačkim seljacima, a ne obratno. Odlučujuće je da li će se ovo pitanje tretirati kao njemačko-češki konflikt, koji će biti riješen za 14 dana, ili kao problem od evropskog značaja. Ako se radi o evropskom problemu, onda velike sile treba da stave na vagu svoj autoritet i preuzmu odgovornost da će se ustupanje izvršiti prema ugovoru. U slučaju pak da češka vlada ne bude voljna da ove prijedloge primi, bit će jasno da je najveći autoritet moralnog karaktera koji bi uopće trebao da postoji, naime autoritet otjelovljen u potpisima četiri državnika okupljena ovdje, nedovoljan. U tom slučaju pitanje će se moći riješiti jedino primjenom sile.

9 243

Die tschechische Frage sei eine europäische Frage, und die Großmächte hätten sie zu lösen nicht nur das Recht, sondern auch die Pflicht. Sie hätten auch dafür zu sorgen, daß die Tschechische Regierung nicht aus Unvernunft und Hartnäckigkeit die Räumung ablehne. Er habe den Wunsch, die Autorität der Großmächte in der richtigen Weise anzuwenden, und darum habe er vor, den Plan des Duce zunächst zu verteilen und die Sitzung auf kurze Zeit zu unterbrechen, damit dieser Plan studiert werden könne. Ein solches Verfahren bedeute keine Verzögerung.

Ministerpräsident Daladier führte aus, daß er bereits seine Verantwortung in London übernommen habe, als er, ohne die Tschechische Regierung zu fragen, aus Prinzip die Abtretung des deutschen Gebiets angenommen habe. Er habe diesen Standpunkt eingenommen, obwohl Frankreich einen Bündnisvertrag mit der Tschechoslowakei habe. Falls die Zuziehung eines Prager Vertreters Schwierigkeiten mache, sei er bereit, darauf zu verzichten, denn es komme darauf an, daß die Frage schnell gelöst werde.

Der F ü h r e r erwiderte hierauf, daß, wenn ein Dokument mit den Unterschriften der vier Staatsmänner trotzdem von der Prager Regierung abgelehnt werde, letzten Endes Prag nur die Gewalt respektiere.

Angenommen: Heinisch.

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 34

Predsjednik vlade Chamberlain je odgovorio da nema nikakvih prigovora protiv predloženih rokova. Češko pitanje predstavlja evropsko pitanje i njegovo je rješenje za velike sile ne samo njihovo pravo već i njihova dužnost. One se isto tako moraju pobrinuti i za to da češka vlada iz nedovoljnog razumijevanja i tvrdoglavosti ne odbije da očisti teritorij. On bi htio da pravilno upotrebi autoritet velikih sila i zato predlaže da se prvo prisutnima razdijeli dučeov plan i sjednica prekine za kratko vrijeme, da bi se ovaj plan mogao proučiti. Takva procedura ne znači odugovlačenje.

Predsjednik vlade Daladier je kazao da je uzeo na sebe odgovornost još u Londonu, kada je, ne pitajući češku vladu, u principu dao svoj pristanak na ustupanje njemačkih oblasti. On je zauzeo ovo stanovište bez obzira na to što između Francuske i Čehoslovačke postoji saveznički ugovor. U slučaju da uključivanje predstavnika Praga u rad savjetovanja nailazi na teškoće, spreman je da se toga odrekne, jer se cijela stvar sastoji u tome da se pitanje brzo riješi.

Firer je na to odgovorio da će, ako praška vlada ipak odbije dokument potpisan od strane četiri državnika, to značiti da Prag na kraju krajeva poštuje samo silu.

Primio: HEINISCH

Br. 35

TEKST SPORAZUMA ZAKLJUČENOG U MÜNCHENU[1]

SPORAZUM
IZMEĐU NJEMAČKE, UJEDINJENE KRALJEVINE, FRANCUSKE I ITALIJE,
ZAKLJUČEN U MÜNCHENU 29. septembra 1938. god.

Njemačka, Ujedinjena Kraljevina, Francuska i Italija, suglasno sporazumu koji je već principijelno postignut u pogledu ustupanja Sudetsko-njemačke oblasti, sporazumjele su se o slijedećim uslovima i načinu ovog ustupanja, kao i o mjerama za to potrebnim — i na osnovi ovog sporazuma izjavljuju da smatraju sebe odgovornim, svaka posebno, za osiguranje mjera potrebnih za njegovo izvršenje.

1) Evakuacija će početi 1. oktobra.

2) Ujedinjena Kraljevina, Francuska i Italija suglasile su se da evakuacija teritorija bude izvršena do 10. oktobra, a da se uređaji[2] koji tamo postoje ne unište, i da čehoslovačka vlada snosi odgovornost za to da evakuacija oblasti bude provedena bez oštećenja spomenutih uređaja.

[1] Objavljuje se prema fotokopiji koja se nalazi u aktima bivšeg MVP Njemačke kojim raspolaže Uprava arhiva MVP SSSR. Objavlj. »Further documents respecting Czechoslovakia«, Miscellaneous № 8, 1938 Cmd. 5848 (»Novi dokumenti koji se odnose na Čehoslovačku«, br. 8, 1938. god.). — Prim. red.

[2] U njemačkom originalu: »Einrichtungen«. — Prim. red.

3) Način evakuacije detaljno će utvrditi međunarodna komisija koju će sačinjavati predstavnici Njemačke, Ujedinjene Kraljevine, Francuske, Italije i Čehoslovačke.

4) Postepeno posjedanje krajeva s pretežno njemačkim stanovništvom od strane njemačkih trupa počet će 1. oktobra. Četiri zone obilježene na priloženoj mapi[1] okupirat će njemačke trupe slijedećim redom:

Zonu broj I — 1. i 2. oktobra, zonu broj II — 2. i 3. oktobra, zonu broj III — 3., 4. i 5. oktobra, zonu broj IV — 6. i 7. oktobra.

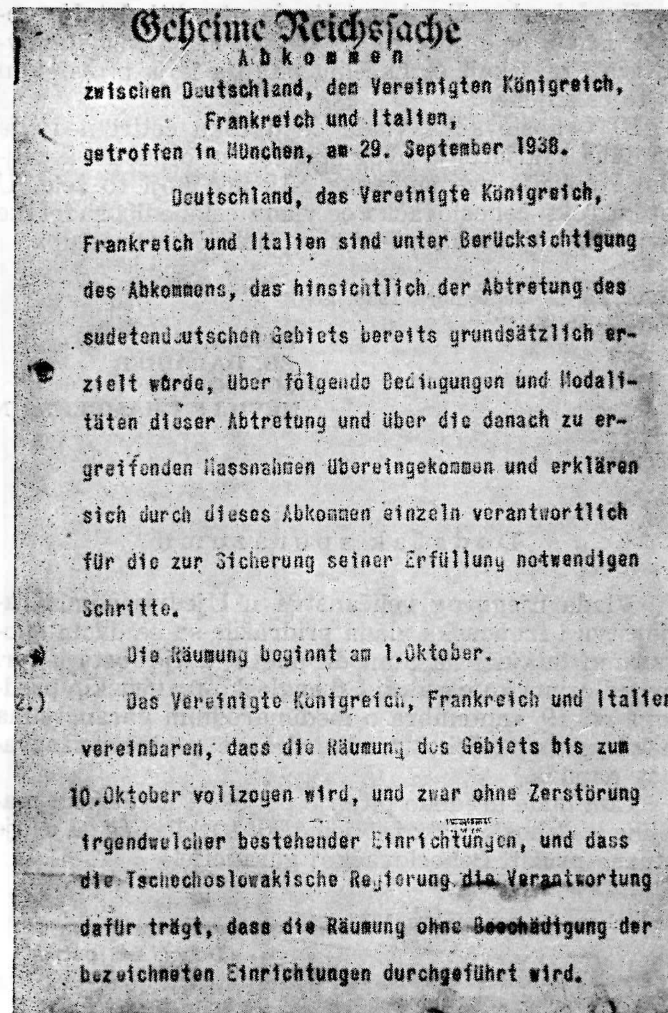
Ostala oblast koja ima pretežno njemački karakter bit će odmah utvrđena od strane spomenute međunarodne komisije i bit će posjednuta od strane njemačkih trupa do 10. oktobra.

5) Međunarodna komisija, spomenuta u § 3, utvrdit će oblasti u kojima se ima izvršiti plebiscit. Te oblasti okupirat će međunarodne vojne jedinice dok plebiscit ne bude izvršen. Ista komisija utvrdit će način provođenja plebiscita uzevši kao bazu način provođenja plebiscita u Saarskoj oblasti. Međunarodna komisija će isto tako odrediti dan kada će se izvršiti plebiscit; međutim taj dan mora biti najkasnije do kraja novembra.

6) Definitivno određivanje granica povjerava se međunarodnoj komisiji. Ova međunarodna komisija može, u izvjesnim izuzetnim slučajevima, predložiti da četiri sile — Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Italija odobre neznatna odstupanja od strogo etnografskog principa prilikom utvrđivanja zona koje treba da budu predane bez plebiscita.

7) Predviđa se pravo opcije za one koji žele da se presele u ustupljene oblasti, kao i za one koji žele da ih napuste. Opcija se mora izvršiti u roku od šest mjeseci od dana potpisivanja ovog sporazuma. Nje-

[1] Nije reproducirana. — Prim. red.



Geheime Reichssache

Abkommen

zwischen Deutschland, dem Vereinigten Königreich, Frankreich und Italien, getroffen in München, am 29. September 1938.

Deutschland, das Vereinigte Königreich, Frankreich und Italien sind unter Berücksichtigung des Abkommens, das hinsichtlich der Abtretung des sudetendeutschen Gebiets bereits grundsätzlich erzielt wurde, über folgende Bedingungen und Modalitäten dieser Abtretung und über die danach zu ergreifenden Massnahmen übereingekommen und erklären sich durch dieses Abkommen einzeln verantwortlich für die zur Sicherung seiner Erfüllung notwendigen Schritte.

1.) Die Räumung beginnt am 1.Oktober.

2.) Das Vereinigte Königreich, Frankreich und Italien vereinbaren, dass die Räumung des Gebiets bis zum 10.Oktober vollzogen wird, und zwar ohne Zerstörung irgendwelcher bestehender Einrichtungen, und dass die Tschechoslowakische Regierung die Verantwortung dafür trägt, dass die Räumung ohne Beschädigung der bezeichneten Einrichtungen durchgeführt wird.

Fotokopija prve strane njemačkog teksta Minhenskog sporazuma od 29. septembra 1938. god.

mačko-čehoslovačka komisija će utvrditi detalje opcije, iznaći će mjere da se olakša razmjena stanovništva i razjasnit će načelna pitanja koja proisteknu iz te razmjene.

8) Čehoslovačka vlada će u toku četiri nedjelje od dana zaključenja ovog sporazuma otpustiti iz vojske i policije sve sudetske Nijemce koji to žele. U istom roku čehoslovačka će vlada osloboditi sudetske Nijemce koji su uhapšeni zbog političkih prestupa.

München, 29. septembra 1938. god.

HITLER
ED. DALADIER
MUSSOLINI
NEVILLE CHAMBERLAIN

Dodatak sporazumu

Vlada njegovog veličanstva u Ujedinjenom Kraljevstvu i francuska vlada pridružile su se ovom sporazumu imajući na umu da one i dalje ostaju pri prijedlozima koje sadrži § 6 englesko-francuskih prijedloga od 19. septembra o međunarodnim garancijama novih granica čehoslovačke države protiv neizazvanog napada.[1]

Čim bude uređeno pitanje poljske i mađarske manjine u Čehoslovačkoj, Njemačka i Italija će sa svoje strane pružiti Čehoslovačkoj garancije.

München, 29. septembra 1938. god.

(Dolaze isti potpisi)

[1] V. naprijed, dokument br. 22.

- 4 -

7.) Es wird ein Optionsrecht für den Übertritt in die abgetretenen Gebiete und für den Austritt aus ihnen vorgesehen. Die Option muss innerhalb von sechs Monaten vom Zeitpunkt des Abschlusses dieses Abkommens an ausgeübt werden. Ein deutsch-tschechoslowakischer Ausschuss wird die Einzelheiten der Option bestimmen, Verfahren zur Erleichterung des Austausches der Bevölkerung erwägen und grundsätzliche Fragen klären, die sich aus diesem Austausch ergeben.

8.) Die Tschechoslowakische Regierung wird innerhalb einer Frist von vier Wochen vom Tage des Abschlusses dieses Abkommens an alle Sudetendeutschen aus ihren militärischen und polizeilichen Verbänden entlassen, die diese Entlassung wünschen. Innerhalb derselben Frist wird die Tschechoslowakische Regierung sudetendeutsche Gefangene entlassen, die wegen politischer Delikte Freiheitsstrafen verbüssen.

München, den 29. September 1938.

Mussolini Neville Chamberlain

Fotokopija posljednje strane njemačkog teksta Minhenskog sporazuma od 29. septembra 1938. god.

Dopunska deklaracija

Šefovi vlada četiri sile složili su se da će međunarodnu komisiju, predviđenu ovim sporazumom, sačinjavati državni sekretar Ministarstva vanjskih poslova Njemačke, engleski, francuski i talijanski ambasadori, akreditirani u Berlinu, i jedan predstavnik koga će odrediti čehoslovačka vlada.

München, 29. septembra 1938. god.

(Dolaze isti potpisi)

Dopunska deklaracija

Sva pitanja koja nastanu u vezi s predajom teritorija spadaju u nadležnost međunarodne komisije.

München, 29. septembra 1938. god.

(Dolaze isti potpisi)

Dopunska deklaracija

Šefovi vlada četiri sile izjavljuju da će problem poljske i mađarske manjine u Čehoslovačkoj, ako za tri mjeseca ne bude riješen sporazumom između zainteresiranih vlada, biti predmet daljeg pretresanja na idućem savjetovanju šefova vlada četiri sile koji ovdje prisustvuju.

München, 29. septembra 1938. god.

(Dolaze isti potpisi)

Geheime Reichssache

Zusatz zu dem Abkommen.

Seiner Majestät Regierung im Vereinigten Königreich und die französische Regierung haben sich dem vorstehenden Abkommen angeschlossen auf der Grundlage, daß sie zu dem Angebot stehen, welches im Paragraph 6 der englisch-französischen Vorschläge vom 19.September enthalten ist, betreffend eine internationale Garantie der neuen Grenzen des tschechoslovakischen Staates gegen einen unprovozierten Angriff.

Sobald die Frage der polnischen und ungarischen Minderheiten in der Tschechoslowakei geregelt ist, werden Deutschland und Italien ihrerseits der Tschechoslowakei eine Garantie geben.

München, den 29.September 1938.

Fotokopija njemačkog teksta dodatka Minhenskom sporazumu od 29. septembra 1938 god.

Br. 36

KORDTOVA ZABILJEŠKA O MINHENSKOM SAVJETOVANJU[1]

Kopija
Povjerljivo

ZABILJEŠKA
O MINHENSKOM SAVJETOVANJU
29. septembra 1938. god., 4.30 sati

Na dučeov prijedlog donijeta je prije svega odluka da se pretrese svaka pojedina točka talijanskog prijedloga, koji je bio ujutru dostavljen delegacijama. Najprije je bila jednoglasno primljena točka 1 (početak evakuacije 1. X.).

Po točki 2 firer je izjavio da pitanje modaliteta, ako se i po ovoj točki postigne sporazum, ne će izazvati velike teškoće. Njegov se prijedlog svodi na to da se prije svega utvrde na mapi određene etape njemačke okupacije, čije bi forme mogle kasnije biti određene u komisiji, u kojoj će učestvovati i češki predstavnik.

Predsjednik vlade Chamberlain je izjavio da se slaže s datumom završetka evakuacije njemačke oblasti koji je određen u točki 2, naime 10. oktobra. Izrazio je, međutim, sumnju u mogućnost davanja garancija Njemačkoj sve dotle dok ne sazna kakav će stav Čehoslovačka zauzeti po pitanju evakuacije.

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

Geheime Reichssache

Zusätzliche Erklärung.

Die Regierungschefs der vier Mächte erklären, daß das Problem der polnischen und ungarischen Minderheiten in der Tschechoslowakei, sofern es nicht innerhalb von drei Monaten durch eine Vereinbarung unter den betreffenden Regierungen geregelt wird, den Gegenstand einer weiteren Zusammenkunft der hier anwesenden Regierungschefs der vier Mächte bilden wird.

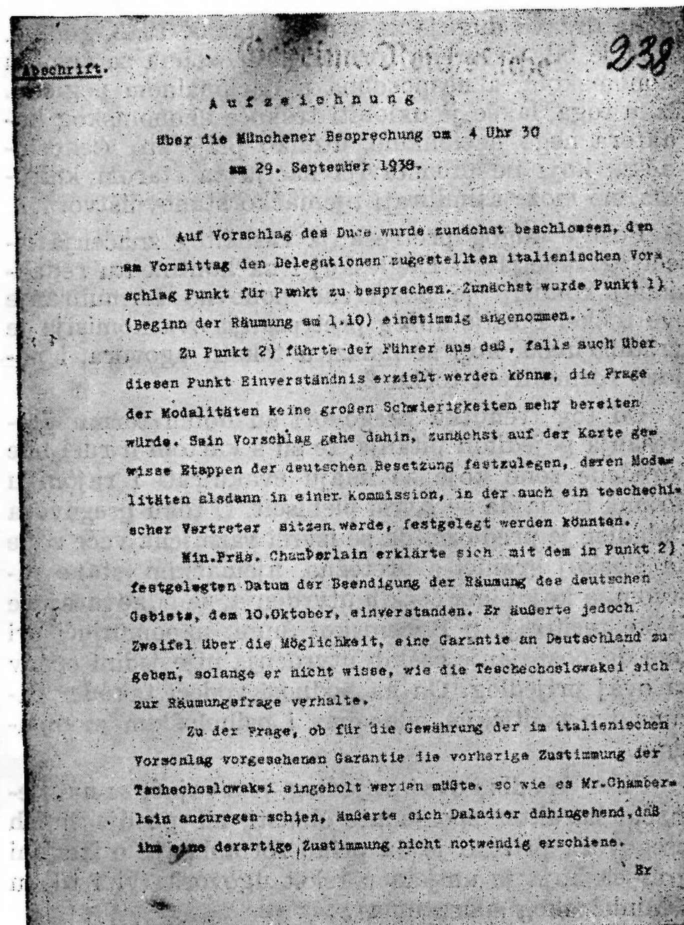
München, 29.September 1938.

Fotokopija njemačkog teksta dopunske deklaracije uz Minhenski sporazum od 29. septembra 1938. god.

Po pitanju da li je za davanje garancije predviđene u talijanskom prijedlogu potrebno prethodno zatražiti suglasnost Čehoslovačke, kao što bi to, izgleda, želio mister Chamberlain, Daladier je rekao da mu se ne čini da je takva suglasnost neophodna. U svoje vrijeme on se u Engleskoj[1] također u principu složio sa ustupanjem čehoslovačkog teritorija bez prethodnog pitanja čehoslovačke vlade, i pored postojanja francusko-češkog pakta; on i danas zastupa gledište da ono što je jednom obećano mora biti i ispunjeno. Prigovor Čehoslovačke, koji je spomenut za vrijeme diskusije, da se evakuacija može izvršiti tek kada budu završena nova utvrđenja na češkom teritoriju, Daladier je također odbio, pozivajući se na englesko-francusku garanciju. Zato evakuacija čisto njemačke oblasti može biti završena brzo; do teškoće će doći samo ondje gdje ima izdvojenih jezičkih otočića. U takvim rajonima smatra svrsishodnim međunarodnu okupaciju od strane engleskih, talijanskih i francuskih trupa. Osim toga, po njegovu mišljenju, potrebno je kao dopunu Wilsonovom principu samoodređenja voditi računa o geografskim, ekonomskim i političkim realnim faktorima. Uz to se u pogledu jezičkih otočića može primijeniti princip razmjene stanovništva, koji se primjenjuje u Grčkoj, Turskoj, Bugarskoj i Poljskoj.

Firer je rekao da se slaže da rajone sa spornom nacionalnom većinom ne okupiraju njemačke trupe, već da ih prvo okupiraju međunarodne vojne jedinice. On je spreman da se pokaže velikodušnim po pitanju određivanja granica teritorija ako bude primljena točka 2. Njemu izgleda da je teza koju je istakao g. Daladier da pri određivanju granica treba voditi računa i o geografskim, ekonomskim i političkim momentima opasna, jer je to ona ista teza kojoj čehoslo-

[1] U tekstu se, izgleda, potkrala griješka: umjesto »in England« stoji »an England«. — Prim. red.



Abschrift. 238

Aufzeichnung

über die Münchener Besprechung um 4 Uhr 30 am 29. September 1938.

Auf Vorschlag des Duce wurde zunächst beschlossen, den am Vormittag den Delegationen zugestellten italienischen Vorschlag Punkt für Punkt zu besprechen. Zunächst wurde Punkt 1) (Beginn der Räumung am 1.10) einstimmig angenommen.

Zu Punkt 2) führte der Führer aus daß, falls auch über diesen Punkt Einverständnis erzielt werden könne, die Frage der Modalitäten keine großen Schwierigkeiten mehr bereiten würde. Sein Vorschlag gehe dahin, zunächst auf der Karte gewisse Etappen der deutschen Besetzung festzulegen, deren Modalitäten alsdann in einer Kommission, in der auch ein tschechischer Vertreter sitzen werde, festgelegt werden könnten.

Min.Präs. Chamberlain erklärte sich mit dem in Punkt 2) festgelegten Datum der Beendigung der Räumung des deutschen Gebiets, dem 10.Oktober, einverstanden. Er äußerte jedoch Zweifel über die Möglichkeit, eine Garantie an Deutschland zu geben, solange er nicht wisse, wie die Tschechoslowakei sich zur Räumungsfrage verhalte.

Zu der Frage, ob für die Gewährung der im italienischen Vorschlag vorgesehenen Garantie die vorherige Zustimmung der Tschechoslowakei eingeholt werden müßte, so wie es Mr.Chamberlain anzuregen schien, äußerte sich Daladier dahingehend, daß ihm eine derartige Zustimmung nicht notwendig erschiene.

Er

Fotokopija prve strane dokumenta br. 36

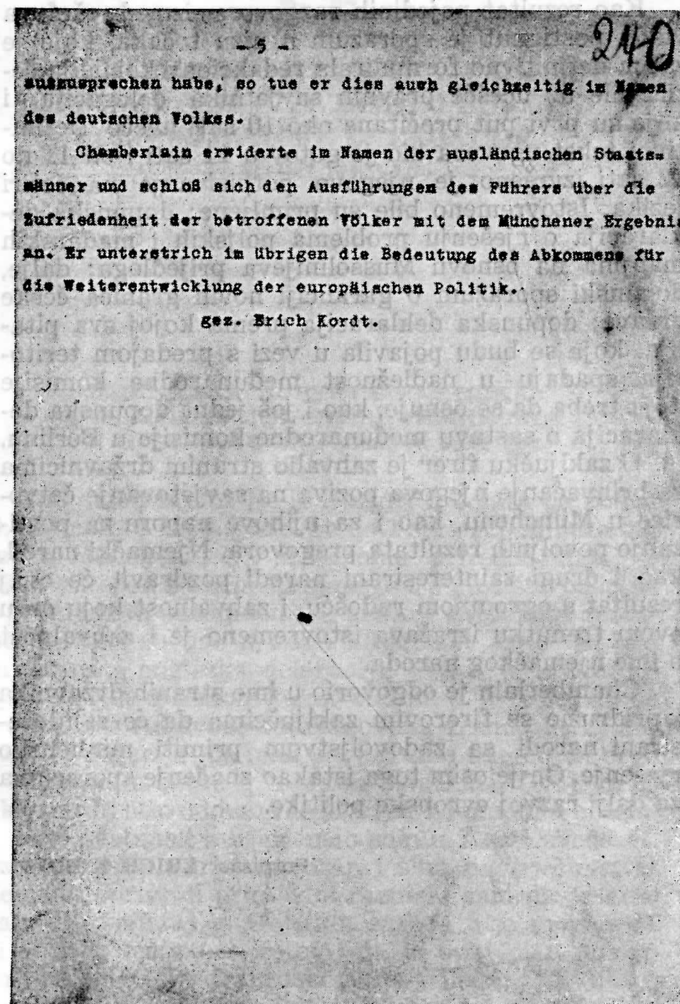
vačka država duguje za svoj postanak 1918. godine. Tada je bila stvorena formacija sposobna za život u ekonomskom, a nesposobna u nacionalnom pogledu. Osim toga, lakše je ukloniti teškoće ekonomskog karaktera nego nacionalne, utoliko prije što Čehoslovačka, koja ne predstavlja naciju sa starom kulturom, ne može asimilirati njemačko stanovništvo.

Poslije dugog pretresanja različitog značenja riječi »garancija« u Engleskoj i na kontinentu redakcionoj komisiji je povjereno ponovno formuliranje ove točke. Poslije dužeg pretresanja ova komisija je izradila uvod, koji se nalazi u tekstu ugovora, i ponovo formulirala točku 2.

Od tog trenutka pregovori su dobili formu pretresanja pojedinih pitanja, te su s kartom u ruci bile određene zone koje se imaju evakuirati i rajoni u kojima treba da se izvrši plebiscit. U toku pregovora Daladier je predložio da se izvrši razmjena veće zone na šleskoj granici s pretežno njemačkim stanovništvom, u kojoj ima čeških utvrđenja, za odgovarajuće češke teritorije u Bohemskoj Šumi, napominjući pri tom da postojanje čeških utvrđenja nije jedini osnov za ovaj prijedlog. On ga podnosi vodeći također računa i o političkim odnosima i psihološkim momentima.

Firer je odbio ovaj prijedlog, pozivajući se na njemački karakter spomenute oblasti, ali poslije dužih pregovora pristao je da primi formulaciju o izmjeni granica koja je unijeta u tekst ugovora (vidi točku 6 Minhenskog sporazuma).

Daladier se na ovom srdačno zahvalio fireru i izjavio da će mu primanje ove formulacije znatno olakšati pozicije u Francuskoj. Po povratku u Francusku on će reći da je firer učinio ovaj gest iz lične pažnje prema njemu (Daladieru).



- 5 -

240

auszusprechen habe, so tue er dies auwh gleichzeitig im Namen des deutschen Volkes.

Chamberlain erwiderte im Namen der ausländischen Staatsmänner und schloß sich den Ausführungen des Führers über die Zufriedenheit der betroffenen Völker mit dem Münchener Ergebnis an. Er unterstrich im übrigen die Bedeutung des Abkommens für die Weiterentwicklung der europäischen Politik.

gez. Erich Kordt.

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 36

Kao rezultat pojedinih razgovora između šefova vlada postignut je sporazum u nizu točaka, koje je zatim definitivno formulirala redakciona komisija četiri sile uz učešće pravnih savjetnika delegacija, i koje su prvi put pročitane oko 10 sati uveče. Definitivni tekst ugovora bio je gotov u 11 sati i od 11 do 12 sati izvršeno je njegovo potpisivanje na četiri jezika. Istovremeno bile su primljene: dopunska deklaracija o rješenju problema poljskih i mađarskih manjina na osnovu Mussolinijeva prijedloga; dalje, dopunski sporazum o garanciji novih granica češke države; dopunska deklaracija prema kojoj sva pitanja, koja se budu pojavila u vezi s predajom teritorija, spadaju u nadležnost međunarodne komisije koja treba da se osnuje, kao i još jedna dopunska deklaracija o sastavu međunarodne komisije u Berlinu.

U zaključku firer je zahvalio stranim državnicima za prihvaćanje njegova poziva na savjetovanje četvorice u Münchenu, kao i za njihove napore za postizanje povoljnih rezultata pregovora. Njemački narod, kao i drugi zainteresirani narodi pozdravit će ovaj rezultat s ogromnom radošću, i zahvalnost koju on u ovom trenutku izražava istovremeno je i zahvalnost u ime njemačkog naroda.

Chamberlain je odgovorio u ime stranih državnika i pridružio se firerovim zaključcima da će zainteresirani narodi sa zadovoljstvom primiti minhensko rješenje. On je osim toga istakao značenje sporazuma za dalji razvoj evropske politike.

Potpisao: **ERICH KORDT**

Br. 37

ZABILJEŠKA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA ČEHOSLOVAČKE O BORAVKU ČEHOSLOVAČKE DELEGACIJE U MÜNCHENU[1]

ZABILJEŠKA HUBERTA MASAŘIKA O KONFERENCIJI ČETIRI VELIKE SILE U MÜNCHENU 29. septembra 1938. god.

Naš avion krenuo je iz Ruzyna u 3 sata po podne 29. septembra 1938. god. Poslije 1 sata i 20 minuta bili smo u Münchenu. Na aerodromu priređen nam je doček određen za ličnosti sumnjive s gledišta policije. U policijskom automobilu, u pratnji suradnika gestapoa, odvezli su nas u hotel »Regina«, gdje je bila smještena i engleska delegacija. Pošto je konferencija već bila u punom toku, bilo nam je teško da se povežemo s rukovodećim članovima francuske ili engleske delegacije; pa ipak pozvali smo telefonom prvo g. Rochata, a zatim g. Ashton-Gwatkina. Ovaj mi je rekao da bi htio odmah razgovarati sa mnom u hotelu.

Prvi sastanak s njim imao sam u 7 sati uveče. G. Gwatkin je bio vrlo nervozan i škrt na riječima. Iz njegovih opreznih primjedbi razumio sam da je neki plan, čiji sadržaj g. Gwatkin zasada nije mogao da mi saopći, već skoro gotov i da je ovaj plan mnogo gori od englesko-francuskog prijedloga. Na našoj

[1] Objavlj. Dr. Hubert Ripka, Munich: Before and After, London 1939, p. 224—227. — Prim. red.

crvenoj mapi objasnio sam mu sve naše zaista životne interese i on je pokazao izvjesno razumijevanje po pitanju Moravskog koridora, ma da je potpuno ignorirao druge strane problema.

Po njegovim riječima, konferencija treba da se završi najkasnije sutra, u subotu. Dosada je bilo riječi jedino o Čehoslovačkoj i ni o čem drugom. Skrenuo sam mu pažnju na posljedice takvog plana s gledišta unutrašnje politike, privrede i financija. On je odgovorio da ja nemam pojma kako je teška situacija za zapadne sile i kako je teško voditi pregovore s Hitlerom. Zatim je g. Gwatkin otišao na konferenciju, obećavši da ćemo biti pozvani već za vrijeme prvog odmora.

U 10 sati uveče g. Gwatkin je pozvao dra Mastnyja i mene kod sir Horacija Wilsona, koji nam je u prisustvu g. Gwatkina i prema jasno izraženoj želji g. Chamberlaina u glavnim crtama objasnio novi plan i predao nam kartu na kojoj su obilježene oblasti koje će biti odmah okupirane. Na moje prigovore on je dva puta potpuno jasno odgovorio da svojim izjavama ne može ništa dodati. Nije poklonio nikakvu pažnju našim primjedbama o ogromnom značaju koji za nas imaju određeni krajevi i teritoriji. Kada je otišao na konferenciju, ostali smo nasamo s g. Gwatkinom. Obojica smo mu ponovo detaljno objasnili potrebu da se plan revidira. Najznačajniji je bio njegov odgovor g. Mastnyju da britanska delegacija odobrava novi njemački plan.

Kada je ponovo spomenuo teškoće u pregovorima s Hitlerom, rekao sam mu da sve to ustvari zavisi od čvrstine dviju zapadnih velikih sila, na što mi je Gwatkin vrlo ozbiljno izjavio: »Ako vi ovo ne primite, onda ćete uređivati svoje stvari s Njemačkom potpuno sami. Možda će se Francuzi ljubaznije izraziti, ali vas uvjeravam da oni dijele naše gledište. I oni će se također povući...«

U 1.30 sati po podne odveli su nas u dvoranu konferencije, u kojoj su se okupili g. Neville Chamberlain, g. Daladier, sir Horacije Wilson, g. Léger, g. Gwatkin, g. Mastny i ja. Vladala je mučna atmosfera: čekalo se objavljivanje presude. Francuzi su bili očigledno zbunjeni i, kako je izgledalo, svijesni od kolikog je značenja ovaj događaj za ugled Francuske. G. Chamberlain je u kratkom uvodnom govoru spomenuo sporazum koji je maloprije zaključen i dao g. Mastnyju tekst sporazuma da ga pročita. Prilikom čitanja teksta mi smo u nekoliko slučajeva molili za objašnjenje. Tako sam ja molio g.g. Légera i Wilsona da mi izvole objasniti riječi »preponderantly German character«[1] u čl. 4. G. Léger nije ništa rekao o procentualnom razmjeru, već je samo kazao da je to — pitanje o većinama koje se proračunavaju prema prijedlozima koje smo primili. G. Chamberlain je isto tako potvrdio da se radi samo o izvršenju plana koji smo već primili. Kada smo došli na čl. 6, pitao sam g. Légera da li treba da gledamo u njemu klauzulu o zaštiti naših životnih interesa, kao što nam je to bilo obećano u njihovim prvim prijedlozima. G. Léger je odgovorio: »Da«, ali da to može biti samo u malom opsegu i da će ovo pitanje ući u nadležnost međunarodne komisije. Dr. Mastny je pitao g. Chamberlaina da li će čehoslovački član komisije imati isto pravo glasa kao i ostali članovi, na što je Chamberlain odgovorio potvrdno. Na pitanje da li će se u plebiscitnoj zoni nalaziti međunarodne ili britanske oružane snage, dobili smo odgovor da se ovo pitanje još pretresa, ali da će možda učestvovati i talijanske i belgijske trupe.

Dok je g. Mastny razgovarao s Chamberlainom o manje značajnim pitanjima (Chamberlain je pri tom neprestano zijevao i nije odavao ni najmanje znakove zbunjenosti), upitao sam g. g. Daladiera i Légera da

[1] »pretežno njemački karakter«. — Prim. red.

li od naše vlade očekuju neku deklaraciju ili odgovor na predloženi nam sporazum. G. Daladier, koji je očigledno bio zbunjen, nije odgovorio ništa, dok je g. Léger odgovorio da četiri državnika ne raspolažu s dovoljno vremena i jasno izjavio da nikakav odgovor od nas ne očekuju, da smatraju da je plan primljen i da naša vlada mora još danas, najdalje do 5 sati ujutru, da uputi svoga predstavnika u Berlin na sjednicu međunarodne komisije. A zatim je rekao da čehoslovački činovnik, koga ćemo mi poslati, mora biti u Berlinu u subotu da bi se odredile pojedinosti o evakuaciji prve zone. Atmosfera je postajala sve mučnija za sve prisutne.

Objašnjeno nam je na prilično grub način, i to od strane — Francuza, da je to presuda bez prava na apelaciju i bez mogućnosti da se unesu ispravke.

G. Chamberlain nije krio da je umoran. Pošto je tekst bio pročitan, predana nam je druga, nešto ispravljena karta. Pozdravili smo se i otišli. Čehoslovačka Republika u granicama od 1918. godine prestala je da postoji. U predsoblju razgovarao sam još s g. Rochatom koji me je pitao kakva će biti reakcija u našoj domovini. Odgovorio sam kratko da ne isključujem ni najgore i da treba biti spreman na najozbiljnije događaje.[1]

[1] Ovu zabilješku napisao je referent MVP Čehoslovačke Masařik u Münchenu 30. septembra u 4 sata ujutru. — Prim. red.

Br. 38

PREDAJA MINHENSKIH ZAHTJEVA OD STRANE NJEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U PRAGU HENCKEA ČEHOSLOVAČKOM MINISTRU VANJSKIH POSLOVA KROFTI[1]

PROTOKOL O PREDAJI NJEMAČKE NOTIFIKACIJE MINHENSKIH ODLUKA

30. IX. 1938. god. u 5 sati ujutru njemačka misija telefonski je saopćila molbu otpravnika poslova da ga g. ministar Krofta primi do 6 sati ujutru da bi g. ministru saopćio odluku minhenske konferencije četiri velike sile. On je došao u 6.15 sati i g. ministar je zabilježio o njegovoj posjeti slijedeće:

»Hencke mi je predao minhensku odluku zajedno s pismom u kome se naš predstavnik poziva u Berlin danas u 17 sati. On je rekao da će kartu dostaviti engleska misija. Nije mu bilo povjereno da učini makakve dopune uz pismo. Napomenuo je samo da, po njegovu mišljenju, nema nikakve razlike između Berchtesgadena i Godesberga.«

Za to vrijeme u ministarstvo su došli poslanik Krno sa drom Čermakom i poslanik Smutny. Ministar Krofta razgovarao je telefonom s predsjednikom

[1] Prijevod s češkog. Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Čehoslovačke (vidi raniju primjedbu uz dokument br. 30). Protokol je napisao generalni sekretar MVP Čehoslovačke poslanik Ina. — Prim. red.

vlade generalom Sirovym, dok je predsjednika republike obavijestio poslanik Smutny. Predsjednik republike pozvao je za 9.30 sati lidere političkih partija. Ministarski savjet sastao se u Kolovratskom dvorcu, a kasnije — zajedno sa sedam političara, s predstavnicima političkih partija i generalima — kod g. predsjednika republike.

Francuski, engleski i talijanski poslanik obratili su se do podne poslaniku Krnu s molbom da budu primljeni od strane ministra Krofte da od njega čuju vladino rješenje. Htjeli su da saznaju rješenje do 12 sati. Međutim, pošto se ministar vratio od predsjednika republike tek u 12 sati, poslanici su mogli biti primljeni tek u 12.30 sati. Ušli su kod ministra svi zajedno i on im je rekao:

»Izjavljujem u ime predsjednika republike i u ime vlade da se pokoravamo odlukama donijetim u Münchenu bez nas i protiv nas. Naše gledište bit će vam pismeno izloženo. U ovom trenutku nemam što dodati. Hoću samo da vam skrenem pažnju da je potrebno uvjeriti njemačku vladu da kampanja, koja se protiv nas vodi u štampi i preko radija već nekoliko nedjelja, mora biti sada obustavljena, jer će u protivnom biti onemogućeno mirno izvršenje programa primljenog u Münchenu.«[1]

Poslanik de Lacroix nije krio da se slaže s izjavom ministra da je odluka donijeta »protiv nas« i saopćio je da Daladier izražava povodom toga »ses vifs regrets«[2]. Newton je izjavio da je Chamberlain tobože učinio za nas sve što je mogao. Franzoni nije ništa rekao. Ministar je ovako završio razgovor:

»Ja ne ću kritizirati, ali za nas je to katastrofa koju nismo zaslužili. Mi se pokoravamo i trudit ćemo se da svome narodu osiguramo miran život. Ne znam da li će vaše zemlje izvući koristi iz ove odluke, donijete u Münchenu, ali mi u svakom slučaju nismo posljednji. Poslije nas istu sudbinu doživjet će i drugi.«

30. septembra 1938. god.

---

[1] U originalu tekst izjave navodi se na francuskom. — Prim. red.

[2] »svoje duboko žaljenje«. — Prim. red.

Br. 39

ENGLESKO-NJEMAČKA DEKLARACIJA[1]

ZAJEDNIČKA DEKLARACIJA
ADOLFA HITLERA I NEVILLEA CHAMBERLAINA

München, 30. IX. 38. god.

Firer i rajhskancelar i predsjednik vlade Velike Britanije poslije današnjeg razgovora objavili su slijedeću zajedničku deklaraciju:

»Nastavili smo danas razgovore i jednodušno došli do uvjerenja da je pitanje njemačko-engleskih odnosa od prvorazrednog značaja za obje zemlje i za Evropu. Mi smatramo da je sporazum koji je potpisan sinoć i njemačko-engleski pomorski sporazum simbol želje naših dvaju naroda da nikada više ne ratuju jedan protiv drugog. Mi smo čvrsto riješeni da i druga pitanja, koja se tiču naših dviju zemalja, pretresamo uz pomoć konzultiranja i da ubuduće nastojimo da uklanjamo sve eventualne uzroke nesuglasica i tako doprinesemo osiguranju mira u Evropi.

ADOLF HITLER, NEVILLE CHAMBERLAIN«

---

[1] Objavlj. »Archiv für Aussenpolitik und Länderkunde«, September 1938, S. 483 (»Arhiv za vanjsku politiku i historiju zemalja«, septembar 1938., str. 483.). — Prim. red.

Br. 40

KEITELOVO PISMO WEIZSÄCKERU[1]

VRHOVNA KOMANDA
ORUŽANIH SNAGA
Br. 2576/38 Pov. L. Ia

Kopija
Berlin, W 35
10. oktobra 1938. god.
Povjerljivo

Ministarstvu vanjskih poslova
Berlin

G. državnom sekretaru dru Weizsäckeru
lično

Sadržaj: Situacija u Iglau.

Vrhovna komanda oružanih snaga moli da se od češke vlade i međunarodne komisije zatraži da se odmah osigura dovoljna zaštita za Nijemce koji žive u Brnu i Iglau, o čemu treba obavijestiti spomenuta mjesta.

Firer je sporazuman da se engleska legija, u slučaju da bude prebačena u Čehoslovačku, iskoristi za zaštitu Nijemaca, naročito u Brnu i Iglau.

Ako situacija u Brnu i Iglau dobije **prijeteći**[2] karakter za Nijemce koji tamo žive, treba računati s tim da će firer izdati naređenje da njemačke trupe odmah umarširaju u te krajeve.

Načelnik štaba vrhovne komande
oružanih snaga

Potp.: **KEITEL**

---

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. Ima napomenu olovkom: »Original je dobiven 10. X. od g. državnog sekretara s napomenom da se uputi rajhsministru«. — Prim. red.

[2] Podcrtano u originalu. — Prim. red.

Uz ovo dodajem da smo jutros u Pragu već poduzeli odgovarajuće korake. Da bih pretresao ovu stvar, namjeravam uskoro razgovarati neposredno s generalom Keitelom.

Da se dostavi gospodinu rajhsministru

Berlin, 10. oktobra 1938. god.[1]

[1] Ispod datuma stoji potvrda olovkom: »Altenburg«. — Prim. red.

Br. 41

TELEFONOGRAM DRŽAVNOM SEKRETARU WEIZSÄCKERU IZ GODESBERGA[1]

TELEFONOGRAM IZ GODESBERGA
Primljen u 16.45 sati.

Polit., I br. 1198
Povjerljivo[2]

REFERAT ZA G. DRŽAVNOG SEKRETARA

Za vrijeme razgovora s g. rajhsministrom vanjskih poslova u Godesbergu 11. oktobra firer je donio slijedeća rješenja:

I

Od strane Njemačke ne će biti postavljeni zahtjevi za vršenje plebiscita u bilo kojim drugim krajevima Čehoslovačke.

II

U pogledu međunarodne komisije osnovna tendencija u daljem radu treba da bude borba za to da ova međunarodna komisija što prije siđe s pozornice i ustupi mjesto neposrednim dvostranim pregovorima s Čehoslovačkom.

[1] Dokument iz arhiva Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.
[2] Pečat.

III

Definitivno određivanje granica od strane međunarodne komisije mora uslijediti što prije. Određivanje faktičkih granica na licu mjesta treba zatim da bude prepušteno isključivo njemačko-češkoj pograničnoj komisiji.

IV

Međunarodna komisija treba da donese rješenje da sva pitanja u vezi s opcijom budu neposredno regulirana između Njemačke i Čehoslovačke.

(Odgovarajuća tijela treba da prouče pitanje da li se iz Beča mogu iseliti 27.000 Židova — čeških državljana.)

V

Treba nastojati da se od Čeha dobije pristanak za izgradnju autostrade[1] koja bi išla paralelno s prugom Breslava—Zwittau—Brno—Beč, s istovremenom internacionalizacijom ove pruge. Česima za ovo treba da bude ponuđena istovetna povlastica u pogledu internacionalizacije željezničke pruge koja presijeca poluotok[2] Zwittau, i u isto vrijeme da im se dâ pravo na izgradnju autostrade. Ambasador Ritter treba na odgovarajući način da ispita teren u ekonomskoj komisiji.

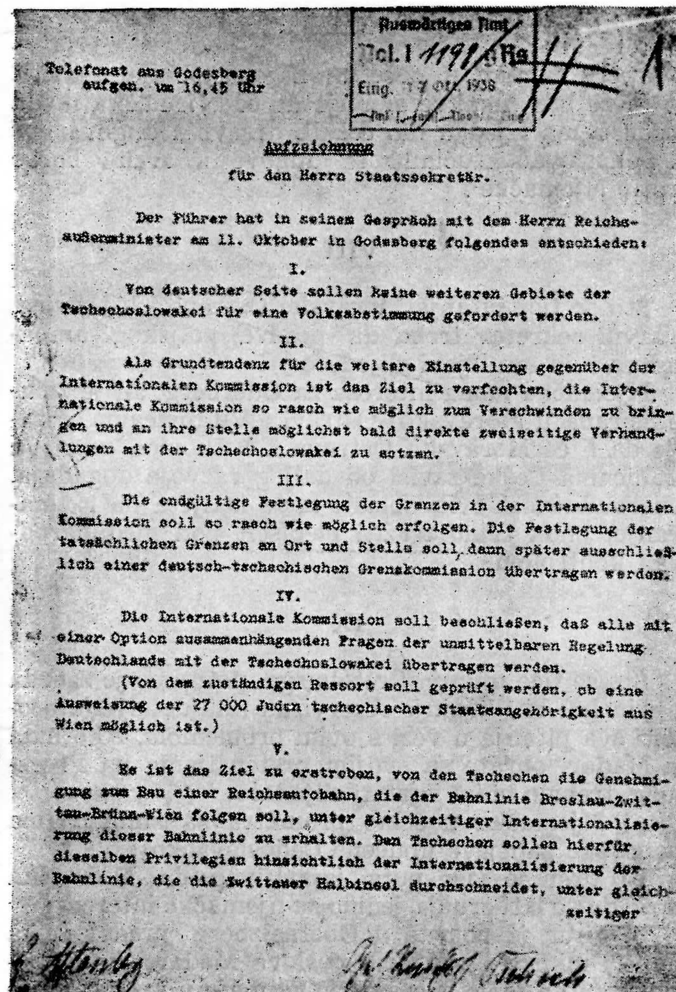
VI

Treba na svaki način braniti gledište Njemačke u pogledu predaje materijalnog dijela državnih i javnih poduzeća u oblastima pripojenim Njemačkoj, kao i vraćanja odnijetog materijala.

---

[1] U originalu stoji »Reichsautobahn«. — Prim. red.

[2] Tako stoji u originalu; misli se na istureni krak granice. — Prim. red.



Telefonat aus Godesberg
aufgen. um 16,45 Uhr

Auswärtiges Amt
Pol. I 1191 g Rs
Eing. 17 Okt. 1938

Aufzeichnung

für den Herrn Staatssekretär.

Der Führer hat in seinem Gespräch mit dem Herrn Reichsaußenminister am 11. Oktober in Godesberg folgendes entschieden:

I.

Von deutscher Seite sollen keine weiteren Gebiete der Tschechoslowakei für eine Volksabstimmung gefordert werden.

II.

Als Grundtendenz für die weitere Einstellung gegenüber der Internationalen Kommission ist das Ziel zu verfechten, die Internationale Kommission so rasch wie möglich zum Verschwinden zu bringen und an ihre Stelle möglichst bald direkte zweiseitige Verhandlungen mit der Tschechoslowakei zu setzen.

III.

Die endgültige Festlegung der Grenzen in der Internationalen Kommission soll so rasch wie möglich erfolgen. Die Festlegung der tatsächlichen Grenzen an Ort und Stelle soll dann später ausschließlich einer deutsch-tschechischen Grenzkommission übertragen werden.

IV.

Die Internationale Kommission soll beschließen, daß alle mit einer Option zusammenhängenden Fragen der unmittelbaren Regelung Deutschlands mit der Tschechoslowakei übertragen werden.

(Von dem zuständigen Ressort soll geprüft werden, ob eine Ausweisung der 27 000 Juden tschechischer Staatsangehörigkeit aus Wien möglich ist.)

V.

Es ist das Ziel zu erstreben, von den Tschechen die Genehmigung zum Bau einer Reichsautobahn, die der Bahnlinie Breslau-Zwittau-Brünn-Wien folgen soll, unter gleichzeitiger Internationalisierung dieser Bahnlinie zu erhalten. Den Tschechen sollen hierfür dieselben Privilegien hinsichtlich der Internationalisierung der Bahnlinie, die die Zwittauer Halbinsel durchschneidet, unter gleich-

zeitiger

Fotokopija prve strane dokumenta br. 41

VII

Treba odmah u početku najenergičnije izjaviti: ne može biti nikakve sumnje da će Njemačka ikada preuzeti ma i jedan dio čeških državnih dugova, jer je Čehoslovačka učinila te dugove u svrhu borbe protiv Njemačke[1].

VIII

Što se tiče pitanja Moravske Ostrave i Vitkovica, državni sekretar treba da pozove poljskog ambasadora i da mu izjavi slijedeće:

Njemačka nema interesa za Oderberg, ali je zainteresirana u Moravskoj Ostravi i Vitkovicama. Pitanje da li će Moravska Ostrava i Vitkovice ostati u granicama Češke zavisi od daljeg razvoja događaja. Ako budućnost ovih oblasti bude iznijeta na razmatranje, onda ćemo tražiti plebiscit pod međunarodnom kontrolom.

IX

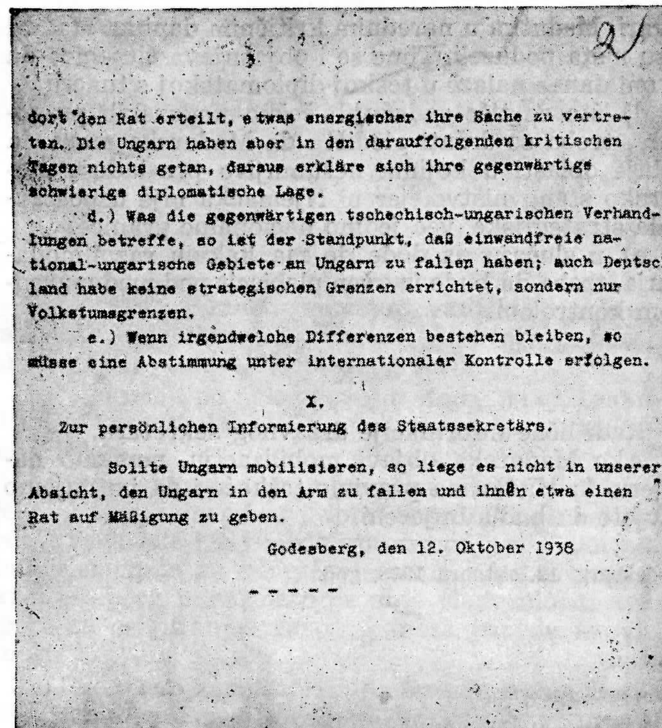
Što se tiče pitanja Pressburga, potrebno je zasada u principu biti krajnje rezerviran i najdetaljnije proučiti sva pitanja u vezi s ovim problemom. Ako nam se Mađari obrate sa svojim pretenzijama na Pressburg, trebalo bi im izjaviti slijedeće:

a) Njemačka načelno promatra sa simpatijama mađarske zahtjeve upućene Čehoslovačkoj;

b) firer je više puta izjavljivao da Njemačka može da se lati oružja jedino za njemačke interese;

c) firer je pozvao u Obersalzberg predsjednika vlade i ministra vanjskih poslova Mađarske i savjetovao im da malo energičnije istupaju u zaštitu svoje

1 U originalu se potkrala griješka: »zwischen Deutschland«. — Prim. red.



2)

dort den Rat erteilt, etwas energischer ihre Sache zu vertreten. Die Ungarn haben aber in den darauffolgenden kritischen Tagen nichts getan, daraus erkläre sich ihre gegenwärtige schwierige diplomatische Lage.

d.) Was die gegenwärtigen tschechisch-ungarischen Verhandlungen betreffe, so ist der Standpunkt, daß einwandfreie national-ungarische Gebiete an Ungarn zu fallen haben; auch Deutschland habe keine strategischen Grenzen errichtet, sondern nur Volkstumsgrenzen.

e.) Wenn irgendwelche Differenzen bestehen bleiben, so müsse eine Abstimmung unter internationaler Kontrolle erfolgen.

X.

Zur persönlichen Informierung des Staatssekretärs.

Sollte Ungarn mobilisieren, so liege es nicht in unserer Absicht, den Ungarn in den Arm zu fallen und ihnen etwa einen Rat auf Mäßigung zu geben.

Godesberg, den 12. Oktober 1938

- - - - -

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 41

stvari. Međutim u narednim kritičnim danima Mađari nisu ništa poduzeli. Time se i objašnjava činjenica da se oni danas nalaze u teškoj diplomatskoj situaciji;

d) što se tiče sadašnjih češko-mađarskih pregovora, treba se držati gledišta da Mađarska mora da dobije oblasti u kojima nesumnjivo prevlađuje mađarsko stanovništvo, jer ni Njemačka nije uspostavljala strategijske, već jedino nacionalne granice;

e) u slučaju da dođe do ma kakvih razmimoilaženja, treba da bude izvršen plebiscit pod međunarodnom kontrolom.

X

Radi lične informacije državnog sekretara.

Ako Mađarska objavi mobilizaciju, nemamo namjeru da Mađarima pravimo teškoće i da im dajemo savjete da budu umjereni.

Godesberg, 12. oktobra 1938. god.

Br. 42

FRANCUSKO-NJEMAČKA DEKLARACIJA[1]

G. Georges Bonnet, ministar vanjskih poslova Francuske Republike, i g. Joachim Ribbentrop, ministar vanjskih poslova Njemačkog Rajha,

radeći u ime i po nalogu svojih vlada, na sastanku u Parizu 6. decembra 1938. god. sporazumjeli su se u slijedećem:

1. Francuska vlada i njemačka vlada potpuno dijele mišljenje da mirni i dobri susjedski odnosi između Francuske i Njemačke predstavljaju jedan od bitnih elemenata za učvršćenje situacije u Evropi i održanje općeg mira. Zato će obje vlade uložiti sve napore za osiguranje razvoja odnosa između svojih zemalja u ovom pravcu.

2. Obje vlade konstatiraju da između njihovih zemalja nema više neriješenih teritorijalnih pitanja i svečano priznaju kao definitivnu granicu između njihovih zemalja onu koja danas postoji.

3. Obje vlade su odlučile, ukoliko to ne zadire u njihove specijalne odnose s drugim državama, da održavaju uzajamni kontakt po svim pitanjima koja interesiraju obje zemlje, i da se uzajamno konsultiraju u slučaju da dalji razvoj ovih pitanja dovede do međunarodnog zapleta.

---

[1] Objavlj. Ministère des Affaires Etrangères, Documents Diplomatiques 1938—1939, Paris MDCCCCXXXIX. Doc. N 28, p. 33 (Ministarstvo vanjskih poslova, Diplomatski dokumenti, 1938.—1939. god. Pariz 1939. god. Dok. br. 28, str. 33). — Prim red.

Potvrđujući gornje, predstavnici obiju vlada potpisali su ovu Deklaraciju, koja odmah stupa na snagu.

Rađeno u dva primjerka, na njemačkom i francuskom jeziku, u Parizu 6. decembra 1938. god.

Potpisali: **GEORGES BONNET**
JOACHIM VON RIBBENTROP

Br. 43

PROTOKOL RAZGOVORA ČEHOSLOVAČKOG MINISTRA VANJSKIH POSLOVA CHVALKOVSKOG S ENGLESKIM POSLANIKOM U PRAGU NEWTONOM[1]

MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA *Povjerljivo*
KABINET [MINISTRA]
Br. 4265/38 od 10. XII. 1938. god.
Prijevod
10. XII. 1938. god.

RAZGOVOR G. MINISTRA CHVALKOVSKOG S ENGLESKIM POSLANIKOM NEWTONOM

(Na češkom.)[2] Poslanik je došao g. ministru s notom (depešom)[2] u kojoj je bilo izloženo englesko gledište na našu cirkularnu depešu kojom je praška vlada skretala pažnju na činjenicu da smo izvršili minhenski dopunski protokol, što predstavlja preduslov za garanciju granica. Prema uputstvima svoje vlade poslanik je saopćio da bi engleska vlada u svakom slučaju bila zahvalna kada bismo mi sami izložili svoje gledište po pitanju garancije, a naročito kada bismo objasnili kako zamišljamo tu garanciju. Engleski državnici razgovarali su u Parizu o pitanju opće garancije, ali se nisu sporazumjeli.

---

[1] Ovaj dokument Nijemci su zaplijenili u arhivu Ministarstva vanjskih poslova Čehoslovačke i preveli na njemački. Uprava arhiva MVP SSSR raspolaže njemačkim prijevodom koji se nalazi u aktima bivšeg MVP Njemačke. Na dokumentu se nalazi pečat političkog arhiva MVP Njemačke (»Pol. Arch.«). — Prim. red.

[2] Tako je u originalu. Prim. red.

(Na engleskom.)[1] Engleska je zamišljala neku vrstu opće garancije država koje su bile zastupljene u Münchenu. Englezi ne pristaju da daju takvu garanciju koju ne bi mogli da ostvare i bili bi veoma zahvalni ako bi saznali na kakvu garanciju misli Prag. Iz Berlina su saznali da Njemačka i Italija predviđaju samostalno davanje garancije. To bi, naravno, palo jako teško Englezima, koji bi rado poduprli želju praške vlade da doprinese suradnji četiri velike sile, jer se Engleska boji da će sile osovine onemogućiti suradnju zemalja Zapadne i Centralne Evrope. Englezi ne bi mogli da pruže ma kakvu efikasnu garanciju protiv centralnih sila, ali oni bi bili spremni da dadu garanciju ako bi se od četiri države bar tri izjasnile u korist Čehoslovačke. Engleska ni u kom slučaju ne želi da daje individualnu garanciju; ona želi da je dâ samo zajedno s dvjema drugim velikim silama (trima od njih četiri), jer Englezi ne žele da dovedu sebe u situaciju sličnu onoj u kojoj se našla Francuska u oktobru ove godine.

Čehoslovački ministar je odgovorio:

1) **Ma kakva** forma garancije dobro bi došla; ukoliko ona bude šira, utoliko bolje.

2) Mi bismo željeli da imamo tu garanciju što prije.

3) Odgovarajući na Newtonovo pitanje o eventualnoj garanciji od strane drugih država, osim onih koje su učestvovale u Münchenu, ministar je izjavio da čehoslovačka vlada još nije proučavala ovu mogućnost, ali da će ovo pitanje biti proučeno odmah čim minhenske države prema uzajamnom sporazumu reguliraju pitanje garancije.

(Na češkom.)[2] U toku daljeg razgovora engleski poslanik je nekoliko puta uporno naglašavao mogućnost da se Čehoslovačka zadovolji garancijom samo

[1] Tako je u originalu. — Prim. red.
[2] Tako je u originalu. — Prim. red.

Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten.
Kabinett Nr 4265/38 vom 10.XII.1938.

Geheim

Ü b e r s e t z u n g .

10.XII.1938.

Unterredung des Herrn Ministers Chvalkovský mit dem englischen Gesandten Newton.

(tschechisch) Der Gesandte kam mit einer Note (Depesche) über
den englischen Standpunkt zu unserer Zirkulardepesche, in der die
Prager Regierung darauf aufmerksam machte, daß wir das Münchener Er-
gänzungsprotokoll als Voraussetzung einer Grenzgarantie erfüllt hät-
ten, zu dem Herrn Minister. Auf Weisung seiner Regierung teilte der
Gesandte mit, daß die englische Regierung es sehr begrüßen würde, wenn
wir selbst zur Frage der Garantie Stellung nehmen würden und beson-
ders wenn wir erklären würden, wie wir uns die Garantie vorstellen.
Die englischen Staatsmänner sprachen in Paris von einer generellen
Garantie, aber sie haben nichts vereinbart.
(englisch) England beabsichtigte eine Art von gemeinsamer Garan-
tie der Münchner Mächte. Die Engländer sind nicht darauf vorbereitet,
eine Garantie zu geben, die sie nicht in Anwendung bringen könnten
und sie würden sehr dankbar sein, wenn sie die Art der Garantie, die
Prag im Auge hat, kennen würden. Sie haben von Berlin erfahren, daß
Deutschland und Italien daran denken, eine unabhängige Garantie zu
geben. Das würde natürlich für die Engländer sehr schwer sein, die
gern den Wunsch der Prager Regierung, die Zusammenarbeit unter den
vier Großmächten zu fördern, unterstützen würden, denn England befürch
tet, daß die Achsenmächte diese Zusammenarbeit zwischen den westliche
und den Zentralmächten aufspalten würden. Die Engländer könnten kei-
ne wirksame Garantie gegen die Zentralmächte geben, aber sie würden
bereit sein eine Garantie zu geben, wenn wenigstens drei von den vie-
ren zugunsten der Tschecho-Slowakei handeln würden. England wünscht
keineswegs eine individuelle Garantie zu geben, d.h. nur eine gemein-
same mit zwei anderen Großmächten (dreien von vier), weil die Eng-
länder sich nicht in die Lage Frankreichs vom vergangenen Oktober
bringen würden.
Der Tschecho-slowakische Minister antwortete:
1.) J e d e Art von Garantie würde willkommen sein und je weiter
sie gehen würde, um so besser.

Fotokopija prve strane dokumenta br. 43

Njemačke, koja je po njegovu mišljenju najvažnija, jer je u Pragu, po svoj prilici, dobro poznato da Engleska nerado daje garancije u onim slučajevima kada to neposredno ne zadire u britanske interese, a pogotovu u onim slučajevima kada ona, kao što je to sada, ima osnova da sumnja da će nam njena garancija biti od koristi.

- 2 -

2.) daß wir wünschen würden, diese Garantie so bald als möglich zu haben.

3.) In Beantwortung von Newton 's Frage über die eventuelle Garantie von anderen Mächten als denen von München, sagte der Minister, daß die tschecho-slowakische Regierung diese Eventualität noch nicht in Betracht gezogen hätte, daß aber die Frage sofort in Betracht gezogen werden würde, nachdem die Münchner Mächte in gegenseitiger Übereinstimmung die Garantie regeln würden.

(tschechisch) Im Verlauf der weiteren Unterhaltung legte der englische Gesandte einigemale Nachdruck auf die Möglichkeit, daß sich die Tschecho-Slowakei einzig und allein mit der Garantie Deutschlands zufrieden geben würde, die nach ihm die wichtigste ist, weil es angeblich Prag sicher bekannt sei, wie ungern England dort Garantien gebe, wo nicht direkt britische Interessen tangiert würden und noch weniger dort, wo – wie es gerade bei uns der Fall ist – sie berechtigte Zweifel hege, daß ihre Garantie uns etwas nützen würde.

F.d.R. [signature]

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 43

Br. 44

PISMO POLJSKOG AMBASADORA U LONDONU RACZINSKOG POLJSKOM AMBASADORU U BERLINU LIPSKOM[1]

AMBASADOR POLJSKE
REPUBLIKE[2]

London, 19. decembra 1938. god.

Ambasadoru Józefu Lipskom
Berlin

Dragi Józefe,

Slobodan sam da ti u prilogu pošaljem kopiju svog pisma upućenog g. ministru vanjskih poslova 16. ovog mjeseca.

Koristim priliku da ti isporučim svoje najljepše želje i mnogo srdačnih pozdrava za Novu godinu.[3]

Tvoj

EDVARD RACZINSKI

1 prilog.

---

[1] Prijevod s poljskog.
[2] Blanket.
[3] Drugi pasus dopisan je rukom. Pismo je Raczinski potpisao vlastoručno. — Prim. red.

PRILOG

AMBASADA
POLJSKE REPUBLIKE
U LONDONU

London, 16. decembra 1938. god.

Br. 1/WB/257/tj/

Povjerljivo

G. ministru vanjskih poslova
Varšava

Mnogopoštovani g. ministre,

U vezi s naglim promjenama do kojih je došlo u međunarodnoj situaciji i reagiranjem pojedinih država na ove promjene, pokušaj da se izvuku opći zaključci predstavlja danas rizičan i nezahvalan zadatak. Bez obzira na to, smatram svojom dužnošću da učinim takav pokušaj, imajući za cilj da vam, g. ministre, predočim sliku situacije onako kako ona izgleda s ovdašnje osmatračnice. Samo time se izlažem opasnosti da slika, promatrana pod drugim uglom, može izgledati tendenciozna, ili jednostrana, ili čak i direktno prejudicirana ili banalna.

Na situaciju koja je nastala poslije Münchena gleda se ovdje kao na situaciju koja nije ni rat ni mir. Izjavu predsjednika Chamberlaina o dolasku nove epohe, koja »našoj generaciji« garantira mir, svi smatraju za iluziju koja pri dodiru sa stvarnošću brzo nestaje. Treba priznati da se g. Chamberlain vrlo uporno i dosljedno drži izbrane linije, koja treba da ga dovede do četvornog pakta i do realizacije projekata »novog poretka u Evropi«, koji se na ovaj ili onaj

način oslanja na ovaj pakt. On i dalje vjeruje (kako me uvjeravaju, pošteno vjeruje) u uspjeh metoda ličnog kontakta između odgovornih rukovodilaca država-partnera u kombinaciji koju je on izabrao, i s ovom vjerom se sprema za narednu posjetu Rimu.

Međutim više je no očigledno da se ono što Engleze najviše privlači — »organizacija Evrope«, nimalo ne sviđa Berlinu i da se ostvarenje daljeg predsjednikovog programa vrši »kao na silu«. Dosada su kao odgovor na njegovu »aktivnu mirnu politiku« došla tri oštra Hitlerova govora, zaoštren antižidovski kurs, kao i novi program talijanskih pretenzija, koji Berlin podržava.

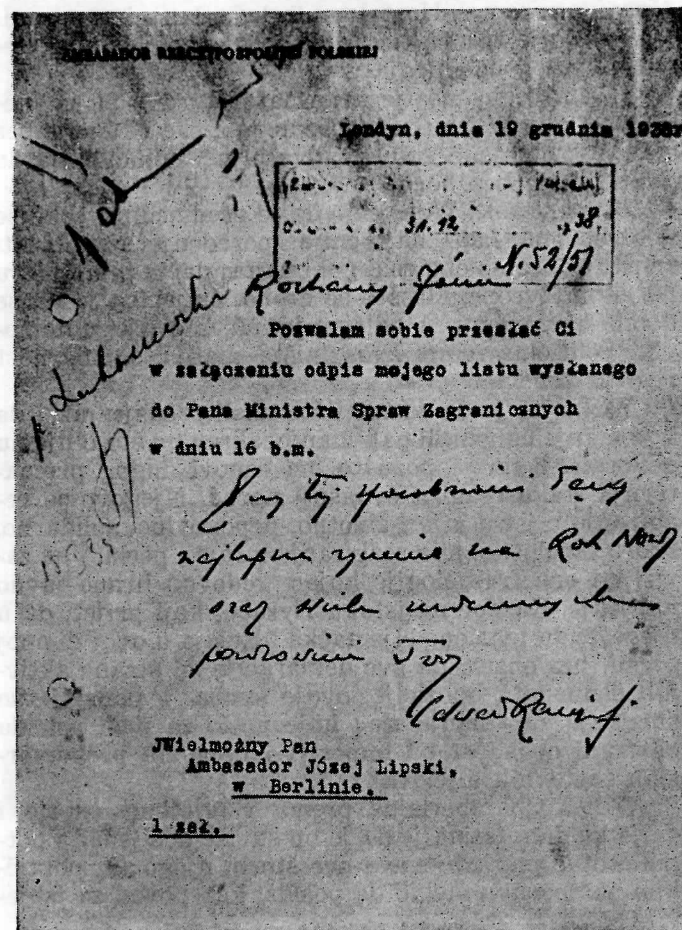
Izgleda da bi g. Chamberlain zbog tako mnogobrojnih razočaranja trebao nailaziti na sve veće nezadovoljstvo i opoziciju ne samo u parlamentu (gdje opozicija, zahvaljujući partijskoj disciplini, ne bi bila tako efikasna), već prije svega — kod engleskog javnog mnijenja. Takva opozicija postoji, ali izgleda da ona, mirabile dictu[1], ne raste poslije Münchena. O eventualnom revanšu laburističke partije čujem sada manje nego prije godinu dana. S vremena na vrijeme se, doduše, govori o obrazovanju prave »nacionalne vlade« uz učešće obje opozicije, ali zasada to nije ništa sigurno.

Sve to ima svoje različite uzroke, od kojih mi naročito dva izgledaju najvažnija:

Prvi: **Opće je mišljenje da je »München« bio najpravilniji, ako ne i jedini izlaz iz očajne situacije**[2].

Čuo sam nedavno karakteristična izlaganja višeg činovnika Foreign Officea, poznatog po svom kritičkom odnosu prema politici predsjednika. Ovaj se gospodin složio s gorenavedenim mišljenjem, ogradivši se samo utoliko, da je predsjednik učinio veliku grješku kada je mir, kupljen po takvu cijenu, nazvao

[1] Ma kako da je to čudno. — Prim. red.
[2] Podcrtano u originalu. — Prim. red.



Londyn, dnia 19 grudnia 1938 r.

Pozwalam sobie przesłać Ci
w załączeniu odpis mojego listu wysłanego
do Pana Ministra Spraw Zagranicznych
w dniu 16 b.m.

JWielmożny Pan
Ambasador Józej Lipski,
w Berlinie.

1 zał.

Fotokopija popratnog pisma uz dokument br. 44

»časnim mirom«[1]. Uostalom, izgleda da se i sam predsjednik kaje za ovaj izraz, koji je upotrebio u trenutku jakog uzbuđenja.

(Osim toga, moj je informator tvrdio da su mogućnost »da se izvuku iz više nego teške situacije bez rata, zapadne sile dobile zahvaljujući odluci Čeha da kapituliraju bez borbe...[2]).

Drugi uzrok: Uvjerenje da je predsjednik (ako se upotrebi ne baš najtočnije poređenje iz oblasti sporta) obranio engleski gol i na taj način prenio igru na istok Evrope. Ma što se desilo, činjenica je da se dobilo u vremenu. A odlaganje[3] uživa ovdje, u domovini političkog empirizma, ništa manju popularnost nego u Ženevi.

Teško mi je da saznam što misli predsjednik i da li je manje naivan ili pak manje iskren no što o njemu govore. Ali mi je poznato, na osnovi dugog promatranja, kako reagira ovdašnji narod. Njegovo je reagiranje u istoj mjeri životno, neposredno, solidarno, skoro fiziološko, kao reagiranje mravi i pčela, i ne zavisi od one frazeologije kojom redovno hrane javno mnijenje. Razdor na istoku Evrope, koji prijeti da u njega budu uvučene Njemačka i Rusija u ovoj ili onoj formi, bez obzira na sve deklaracije od strane aktivnih elemenata opozicije, ovdje **svuda i podsvijesno smatraju za »manje zlo« koje može za duži rok da odstrani opasnost od imperija i njegovih prekomorskih sastavnih dijelova**[4].

Odnos Chamberlaina prema Sovjetima ostaje i dalje hladan. Istina je da je on suviše dosljedan i potpuno otvoreno izbjegava sve što bi njegovim političkim partnerima moglo da posluži kao povod za izbje-

---

[1] Riječi »časni mir« napisane su u originalu na engleskom. — Prim. red.

[2] U originalu navodnik nije završen. — Prim. red.

[3] Riječ »odlaganje« napisana je na engleskom i stavljena pod navodnike. — Prim. red.

[4] Podvučeno u originalu. Prim. red.

J.52/1938

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej
w Londynie.

Londyn, dnia 16 grudnia 1938 r.

Tajne.

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

[illegible]

Do Pana Ministra
Spraw Zagranicznych,
w Warszawie.

Fotokopija prve strane dokumenta br. 44

gavanje suradnje. Ali istina je i to da predsjednik službeno izbjegava da istupi protiv nadiranja Njemačke na istok.

Engleska javnost, najzad, sa zadovoljstvom konstatira da predsjednikova politika niukoliko ne znači odricanje od povećanja naoružavanja — naprotiv, zahvaljujući dobivenom vremenu ona ga omogućava.[1]

Kao što iz gorenavedenih primjedbi izlazi, g. Neville Chamberlain, bez obzira na razočaranje, pa čak i ponižavajuće neprijatnosti na koje nailazi, i dalje ostaje »sila« u britanskoj politici.

Ali on je izložen vrlo jakoj kritici ne samo od strane opozicije (koja ga optužuje da se on rukovodi ne samo nacionalnim, već i klasnim interesima, na primjer u španskom pitanju), već i od strane političkih »eksperata«, a prije svega od strane svojih činovnika.[2]

Tamo danas tvrde da je, čak i da su opći osnovi njegove politike pravilni (ili bar daju dobar izgovor za dobivanje u vremenu), njegova taktika pogrešna. Mogu ponovo navesti mišljenje dvojice viših činovnika koji su mi rekli da oni dobro vide kako je u Njemačkoj nisko pao ugled predsjednika, koji je tamo još nedavno uživao veliko poštovanje... Činovnici njegovog aparata ne traže danas radikalnu promjenu sistema, nego veću upornost u pojedinim etapama — ne prepuštati dobrovoljno ni političke ni ekonomske pozicije u Evropi, u lažnoj nadi da se na taj način zadobije veća dobronamjernost ili pak popuštanje na drugim mjestima.

Najzad, postoji još jedna važna oblast u kojoj se mišljenja razmimoilaze. To je — pitanje narodne obrane. Predsjednik Chamberlain još uvijek stoji na

[1] Međutim još uvijek jednostrano o čemu kasnije. — Prim. Raczinskog.

[2] To je u isto vrijeme dokaz u kolikoj je mjeri predsjednik odstranio činovnike od utjecaja na vanjsku politiku. — Prim. Raczinskog.

stanovištu da se zadrži dobrovoljna služba, forsirajući u isto vrijeme povećanje flote i avijacije, a ne starajući se, međutim, o stvaranju suhozemne vojske, sposobne za ofenzivne akcije. Predsjednikova rezerviranost se može protumačiti izvjesnom njegovom tendencijom sporazuma u odnosu na militarističke sile »osovine«. S druge strane, u vezi sa sve bližim izborima on mora da vodi računa o nepopularnosti na koju bi u Engleskoj, a naročito u radničkim krugovima, naišla vojna obaveza. Činovnici, međutim, žele uvođenje vojne obaveze. To u velikoj mjeri želi i »rodoljubiva« opozicija.

Uvođenje vojne obaveze, do čega eventualno može doći tek poslije izbora, bilo bi najrječitiji dokaz prijelaza Engleske od blage popustljivosti ka pojačanoj »čvrstini«.

Možda se varam, ali sam uvjeren ne samo da do takvog zaokreta mora doći, već i da je taj zaokret počeo, što se već osjeća. To su — zasada neznatne promjene sadržaja službenih govora. Osim toga, imam u vidu proširenje sistema koji dozvoljava državi da garantira kredite koje industrija daje stranim klijentima, kao i prvi pokušaj da se takva garancija proširi na vojni materijal (zasada su ti krediti ograničeni na 10 miliona funti sterlinga, koliko je Donji dom na vladin prijedlog odobrio prošle nedjelje).

Takva je pozadina na kojoj treba promatrati odnos Engleza prema Poljskoj. Što se tiče predsjednika, njegovih prijatelja i njegove štampe, nema sumnje da tu nailazimo na veliku rezerviranost.

Poslijeminhenski led je probijen, lična preduvjerenja padaju u zaborav, ali i dalje vlada želja da se ne veže obavezama, a u prvom redu obavezama koje bi bile uperene protiv Njemačke. U Foreign Office-u dosada su se odlučili samo da učine slijedeće priznanje u prijateljskom razgovoru sa mnom: »Britanska vlada

nikako ne želi da se Poljska udalji od politike ravnoteže koju je dosad vodila« (Strang, 9. decembra).

U isto vrijeme moram konstatirati da se od prije izvjesnog vremena u javnom mnijenju i ovdašnjoj štampi vodi kampanja, izgleda organizirana, koja se koristi informacijom prikazanom u suviše jakoj svjetlosti, pa čak i spletkama i izmišljotinama, a koja ide za tim da poljsko-njemačke odnose prikaže u nepovoljnom svijetlu.[1]

Takvo stanje stvari izaziva uznemirenost i pesimističku ocjenu političke situacije Poljske. Spomenuta »akcija« — ako se u ovom slučaju može govoriti o akciji, o čemu nema jasnih dokaza, — odvija se prije svega u vezi s problemom Zakarpatske Rusije i ukrajinskih zahtjeva, ali je istovremeno vezana i za druge eventualne uzroke nesuglasica, kao na primjer po pitanju Danziga, a u posljednje vrijeme (»Daily Express«, pa čak i »Times«) i Tješinske Šleske, odakle je preko Praga ili Moravske Ostrave štampa javljala o tobožnjim ozbiljnim nemirima.[2] Suprotstavljati se štampi ovdje [u Engleskoj] teško je, ukoliko se ne nailazi na očigledno izvrtanje činjenica, koje se može demantirati (što mi, naravno, stalno činimo). Efikasniji metod moglo bi biti operiranje iz same Poljske pozitivnim činjenicama, koje bi demantirale spletke koje se šire. Nije potrebno dodavati da rezultati ovih makinacija štete našem političkom ugledu i povjerenju Engleske prema nama, a naročito sada, kada se ona tek počela polako oslobađati defetizma.

Primite i t. d.

EDVARD RACZINSKI

---

[1] Da bih bio točniji, moram naglasiti da je Rumunjska predmet komentara koji, možda, još više uznemiruju. Uzgred rečeno, ovdašnji Rumunji pokazuju povodom toga veliku zabrinutost. — Prim. Raczinskog.

[2] Ove posljednje spletke su, možda, protivmjere od strane Praga kao odmazda za Zakarpatsku Rusiju. — Prim. Raczinskog.

REGISTAR IMENA

ALTENBURG — njemački diplomat; od 1939. god. poslanik; stajao je na na čelu odsjeka »IVb« (Čehoslovačka) u političkom odjeljenju ministarstva vanjskih poslova 1938.—1939. god.; od 21. augusta 1939. god. rukovodilac odjeljenja za informacije MVP. — 85., 91., 149., 234.

ASHTON-GWATKIN F. (EŠTON-GUETKIN) — engleski diplomat; od 1934. god. savjetnik ministarstva vanjskih poslova; bio je pridodat Runcimanovoj misiji (u Čehoslovačkoj) 1938. god. — 139., 141., 143., 225.—227.

BALBO I. — talijanski ministar avijacije 1929.—1930. god. — 133., 137.

BAXTER K. (BAKSTER) — engleski diplomat; v. d. savjetnika ministarstva vanjskih poslova. — 84.

BECK J. (BEK) — poljski diplomat; ministar vanjskih poslova 1932.—1939. — 103., 130., 155., 191., 197.

BENEŠ E. — ministar vanjskih poslova 1918.—1935. god.; predsjednik Čehoslovačke Republike 1935.—1938. god.; šef Nacionalnog čehoslovačkog komiteta u Parizu 1939.—1940. god.; od jula 1940. god. ponovo predsjednik Čehoslovačke Republike. — 43., 87., 98., 131., 137., 139., 141., 143., 177., 178., 194.

BÉRANGER H. (BERANŽE A.) — predsjednik vanjsko-političkog komiteta senata 1931.—1938. god.; francuski delegat u Društvu naroda 1932.—1938. god. — 67., 68., 69., 70.

BEST W. — načelnik »pravnog« odjeljenja gestapoa 1935. god.; jedan od najbližih Himmlerovih suradnika. — 145., 147., 148.

BLUM L. — lider francuske socijalističke partije, desni socijalist; predsjednik ministarskog savjeta 1936.—1937. god.; potpredsjednik ministarskog savjeta 1937.—1938. god.; predsjednik ministarskog savjeta i ministar financija u martu—aprilu 1938. god. — 113.

BONNET G. (Bone Ž.) — ministar vanjskih poslova Francuske u vladi Daladiera 1938.—1939. god. — 97., 99., 100., 102.—109., 126., 241., 242.

BRIAND A. (BRIJAN) — predsjednik ministarskog savjeta i ministar vanjskih poslova Francuske od novembra 1925. do jula 1926. god. i ponovo 1929. god.; ministar vanjskih poslova 1928.—1932. god. — 82., 83.

BULLITT W. (BJULIT) — američki ambasador u Francuskoj 1936.—1940. god.; poznat po svojim vezama s hitlerovcima. — 109.

CADOGAN A. (KADOGAN) — engleski diplomat, zamjenik pomoćnika ministra vanjskih poslova 1936.—1937. god.; stalni pomoćnik ministra vanjskih poslova 1938.—1946. godine. — 92., 94., 96.

CAILLAUX J. (KAJO Ž.) — predsjednik ministarskog savjeta Francuske 1911.—1912. god.; senator; više puta je zauzimao položaj ministra financija; rukovodilac financiskog komiteta senata 1932.—1938. god. — 67.

CHAMBERLAIN N. (ČEMBERLEN) — lider engleske konzervativne partije; krupni kapitalist; predsjednik vlade 1937.—1940. god. — 38., 41., 48., 50., 57., 74.—76., 97., 98., 112., 114.—118., 130., 133., 146., 157., 159.—161., 169., 184.—187., 189., 190., 193.—195., 199., 203., 205.—210., 214., 218., 220., 224., 226.—228., 230., 232., 249., 250., 252., 254.

CHAUTEMPS K. (ŠOTAN) — od 1919. god. član parlamenta; predsjednik ministarskog savjeta Francuske 1937.—1938. god.; od marta do jula 1940. god. potpredsjednik ministarskog savjeta. — 67.

COMNEN (KOMNEN) — vidi Petrescu.

CHURCHILL W. (ČERČIL) — lider engleske konzervativne partije; 1937.—1939. god. izvan vlade; prvi lord admiraliteta 1939.—1940. god.; predsjednik vlade 1940.—1945. godine — 115., 122.

CHVALKOVSKY F. — ministar vanjskih poslova Čehoslovačke od 1. decembra 1938. god.; zajedno s Hachom potpisao je 15. marta 1939. god. akt o likvidaciji nezavisnosti Čehoslovačke. — 243.

DALADIER E. (DALADJE) — jedan od lidera partije radikal-socijalista; ministar narodne obrane i potpredsjednik ministarskog savjeta Francuske 1936.—1937. god.; predsjednik ministarskog savjeta, ministar narodne obrane i ministar vanjskih poslova 1938.—1940. god. — 97., 98., 151., 205., 206., 210., 214., 220., 222., 227., 228., 230.

DELBOS Y. — jedan od rukovodilaca partije radikal-socijalista; ministar vanjskih poslova Francuske 1936.—1937. god. i u martu—aprilu 1938. god. — 64., 66., 67., 70.

DEMBINSKI — direktor Poljske telegrafske agencije (PAT). — 193.

DIRKSEN H. — njemački diplomat; veleposjednik; ambasador u Moskvi od novembra 1928. do augusta 1933. god.; ambasador u Japanu od septembra 1933. do februara 1938. god; ambasador u Engleskoj od 31. marta 1938. do 3. septembra 1939. god. — 110., 121.

EDEN A. (IDN) — jedan od lidera engleskih konzervativaca; ministar vanjskih poslova 1935.—1938. god.; ministar dominiona 1939. god.; kasnije u Churchillovom kabinetu ministar vojske 1940. god. i ministar vanjskih poslova 1940.—1945. god. — 38., 63., 114., 115.

EISENLOHR E. (AJZENLOR) — njemački diplomat; poslanik u Ateni 1931.—1936. god.; poslanik u Pragu 1936.—1939. god. — 43., 78., 80., 85., 91

FIERLINGER Z. (FIRLINGER) — direktor političkog odjeljenja MVP Čehoslovačke 1935.—1937. god.; poslanik u Moskvi 1937.—1939. god.; ambasador u Moskvi 1941.—1945. god.; predsjednik vlade 1945.—1946. god. — 150.

FLANDIN E. (FLANDEN) — predsjednik ministarskog savjeta Francuske od novembra 1934. do juna 1935.; ministar vanjskih poslova od januara do juna 1936. god. — 63., 64., 66., 67.

DOKUMENTI I MATERIJALI
UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA
Prijevod s ruskog

*

Redaktor izdanja latinicom Marko Demetrović
Odgovorni korektor Nevenka Kulko

*

Štampano ćirilicom i latinicom. Štampanje latinicom
u 10.000 primjeraka završeno septembra 1949. u
Štamparskom zavodu »Ognjen Prica« u Zagrebu

DOKUMENTI I MATERIJALI

UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA

II

DOKUMENTI I MATERIJALI
UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA

DOKUMENTI
I MATERIJALI

UOČI DRUGOG SVJETSKOG RATA

TOM II

Dirksenov arhiv
(1938.—1939. god)

BIBLIOTEKA »TRIDESET DANA«

PREDGOVOR

Među njemačkim arhivskim materijalima koje je zaplijenila Sovjetska armija nalazi se arhiv bivšeg njemačkog ambasadora u Moskvi, Tokiu i Londonu, Herberta von Dirksena, koji se nalazio u Gröditzbergu, na zemljišnom posjedu Dirksena.

Većim dijelom arhiv Dirksena predstavlja porodični i službeni arhiv zemljoposjednika, a manjim — arhiv diplomata. Ovaj dio sastoji se:

prvo, iz kopija službenih telegrama, otkucanih pisaćim strojem, pisama i izvještaja Dirksena, koji je za sebe ostavljao primjerak na kome je obično bila bilješka »za gospodina ambasadora« (»für Herrn Botschafter«);

drugo, iz službenih i privatnih pisama, koja su dolazila Dirksenu iz Ministarstva vanjskih poslova i od pojedinih njemačkih diplomata. Ova pisma su originali vlastoručno potpisani od strane autora, i u većini slučajeva napisana su na službenim ili ličnim blanketima. Išarana su podvlačenjima crvenom olovkom i ponekad na kraju sadrže bilješke učinjene Dirksenovom rukom.

Kopije telegrama, izvještaja i pisama Dirksenovih ili je Dirksen lično ovjerio, ili je na njima pri kraju otkucano pisaćim strojem: »potpisao von Dirksen« (»gez. von Dirksen«)[1].

---

[1] U rijetkim slučajevima, kada dokumenti ove vrste nemaju potpisa i kada se autorstvo Dirksena utvrđuje uporedivanjem dokumenta s dokumentima upućenim Dirksenu, na koja je taj dokument bio odgovor, ili prema njegovu sadržaju, potpis Dirksena ispod objavljenog teksta stavljen je u četvrtaste zagrade.

Više ili manje u cijelosti u arhivu Dirksena nalazi se njegova prepiska iz vremena boravka na dužnosti ambasadora u Londonu, iako se i u tom dijelu Dirksenova arhiva nalaze praznine. Prepiska koja je pronađena u Dirksenovom arhivu, a koja se odnosi na njegovu djelatnost u prethodnim godinama, ima nepotpun karakter.

Originali objavljenih dokumenata Dirksenova arhiva pripadaju slijedećim kategorijama:

1. Pisaćim strojem otkucane kopije telegrama, izvještaja i pisama Dirksena Ministarstvu vanjskih poslova.

2. Pisaćim strojem otkucane kopije dešifriranih telegrama Ministarstva vanjskih poslova upućenih Dirksenu.

3. Originali službenih direktivnih i informativnih pisama rukovodećih službenika Ministarstva vanjskih poslova i saradnika Njemačke ambasade u Londonu upućenih Dirksenu.

4. Originali neslužbenih pisama rukovodećih službenika Ministarstva vanjskih poslova Dirksenu.

5. Originali privatnih pisama, upućenih Dirksenu od njegovih kolega i političkih prijatelja.

6. Kopije privatnih Dirksenovih pisama njegovim kolegama i političkim prijateljima.

7. Zabilješke o razgovorima Dirksena s inozemnim diplomatima i političkim funkcionerima.

8. Izvještaji sastavljeni od strane Dirksena za Ministarstvo vanjskih poslova.

Svi dokumenti, s malim izuzecima, objavljuju se u prijevodu s njemačkog na ruski jezik; prijevodi s drugih jezika objašnjeni su svaki posebno. Dokumenti su izneseni kronološkim redom.

Podvlačenja u tekstu objavljenih dokumenata vrše se samo u slučajevima ako su učinjena od strane autora objavljenog dokumenta, a ne od strane primaoca. Mnogobrojna podvlačenja koja je izvršio primalac, t. j. Dirksen, po pravilu, ispuštaju se, a isto tako i zabilješke učinjene olovkom koje nemaju značenja.

Primjedbe ispod teksta, koje se odnose na tekst dokumenata, sve su date od strane redakcije zbornika.

U prilogu na kraju zbornika objavljuju se: dokumenti iz neslužbene prepiske Dirksena (Prilog I.) i dva pisma njemačkog ambasadora u Parizu Weltscheka (Prilog II.).

Ovaj zbornik pripremila je za štampu Arhivska uprava Ministarstva vanjskih poslova SSSR.

SPISAK DOKUMENATA

Str.

PRILOG I.

Iz privatne (neslužbene) prepiske Dirksena

Br. 1

PISMO UREDNIKA »DAILY MAILA« CRANFILDA NJEMAČKOM AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

Prijevod s engleskog

»DAILY MAIL«, London[1] — *Northcliffe -House E. C. 4*
5. maja 1938. god.[2]

Vaša ekselencijo,

Dostavljam u prilogu slog članka koji će biti objavljen u »Daily Mailu« sutra, u petak.

Iskreno Vaš

A. L. CRANFILD[3]
urednik

Njegovoj ekselenciji dru Dirksenu[4]

---

[1] Blanket.

[2] S lijeve strane blanketa odštampana je telegrafska adresa i telefon redakcije »Daily Maila«.

[3] Vlastoručni potpis Cranfilda.

[4] Uz pismo je priložen slog članka Rothermerea »Još nekoliko postskriptuma vikonta Rothermerea«; u ovom članku pod naslovom »Šta nas se tiču Česi« odštampano je, između ostalog, slijedeće: »Čehoslovačka nas se ništa ne tiče. Ako Francuska želi da tamo opeče prste, to je njena stvar; ta politika nailazi, međutim, u Francuskoj na sve veći otpor od strane štampe i političara. I doista, »Eclaireur de Nice«, jedan od tri najpoznatija francuska provincijska lista, samo nekoliko dana ranije objavio je da »kosti jednog francuskog vojnika vrijede više nego svi Čehoslovaci, uzeti zajedno«. Čehoslovačka država, stvorena kratkovidim ugovorima prije 18

godina, od samog početka ne samo da je ugnjetavala nacionalne manjine unutar zemlje već se i ponašala čudnovato.«

Dalje se nalaze razne optužbe na adresu Čehoslovačke i citati iz starog članka Rothermerea u istom listu od 24. septembra 1930. god., u kome je on pisao da se tako »močan, visoko patriotski narod, kao što su Nijemci«, nikada ne će zadovoljiti time da Društvu naroda prepusti razmatranje svojih nacionalnih zahtjeva. »Vjerojatnije je da će s dolaskom na vlast nacional-socijalističke vlade pod energičnim rukovodstvom te partije Njemačka sama naći načina za brzo ispravljanje teških nepravdi ... Zbog takvih događaja Čehoslovačka, koja je sistematski narušavala mirovni ugovor kako ugnjetavanjem rasnih manjina, tako i izbjegavanjem smanjenja svog naoružanja, može preko noći prestati da postoji« i t. d.

38

THE DAILY MAIL, LONDON

Telegrams: Daily Mail London.
Telephone: Central [illegible]

Northcliffe House, E.C.4.

May 5th, 1938

Your Excellency,

I enclose herewith a proof of an article which will be appearing in "The Daily Mail" tomorrow, Friday.

Yours faithfully,

[signature]

EDITOR.

His Excellency Dr. Dirksen.

Fotokopija dokumenta br. 1

Br. 2

PISMO NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA UREDNIKU »DAILY MAILA« CRANFILDU

Kopija

Prijevod s engleskog

6. maja 1938. god.

Gospodinu A. L. Cranfildu,
uredniku »Daily Maila«,
Northcliffe-House,
London E. S. 4

Dragi mister Cranfild,

Duboko sam Vam zahvalan, što ste mi ljubazno poslali prije štampanja »Postskriptume« vikonta Rothermerea.

Ta je ljubaznost bila visoko ocijenjena.

Iskreno Vaš

Potp. von **DIRKSEN**

Br. 3

PISMO DRŽAVNOG PODSEKRETARA MVP NJEMAČKE WOERMANNA NJEMAČKOM AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

MINISTARSTVO
VANJSKIH POSLOVA[1]

Berlin, 28. maja 1938. god.

Dragi g. von Dirksen,

Mi ovdje potpuno se slažemo s idejom, iznijetom u Vašem pismu od 20. maja, da bi bilo dobro ako bi se u Londonu opet nalazio posrednik, koji bi mogao imati utjecaja na englesku štampu u sudetsko-njemačkom duhu i koji bi u određenim trenucima mogao poslužiti kao posrednik. U tom smislu razgovarali smo ovdje s berlinskim predstavnikom Henleina, koji će taj prijedlog predati Henleinu. Po njegovim riječima, sam Henlein se za vrijeme svog posljednjeg boravka u Londonu uvjerio u nezgodne strane nemanja posrednika pri ambasadi, tako da je teren za to pripremljen.

Mi se isto tako slažemo s vama da bi bilo najbolje ako bi taj posrednik opet figurirao pod vidom dopisnika lista »Zeit«.

Bio bih Vam zahvalan ako biste me, u slučaju dolaska takvog predstavnika, neodložno izvijestili o tome, a, po mogućnosti, ako biste me isto tako obavijestili i u slučaju da u najskorijem vremenu Vaš prijedlog ne pokaže rezultate; u posljednjem slučaju mi ćemo ponovo pokrenuti to pitanje.

Sa srdačnim pozdravom i Heil Hitler!

Uvijek Vaš

WOERMANN[2]

---

[1] Blanket Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.

[2] Vlastoručni potpis Woermanna.

AUSWÄRTIGES AMT Berlin, den 28. Mai 1938.

Lieber Herr von Dirksen,

Wir stimmen hier mit dem Gedanken Ihres Briefes vom 20. Mai ganz überein, dass es gut wäre, wenn in London wieder ein Mittelsmann wäre, der auf die englische Presse im sudetendeutschen Sinn einwirken und in bestimmten Augenblicken als Mittelsmann dienen könnte. Wir haben hier in diesem Sinn mit dem Berliner Vertreter Henlein's gesprochen, der die Anregung an Henlein weitergeben wird. Nach seinen Angaben hat Henlein bei seinem letzten Besuch in London die Abwesenheit eines Mittelsmannes zur Botschaft selbst entbehrt, sodass der Boden dafür vorbereitet ist.

Wir stimmen auch mit Ihnen überein, dass es das Beste wäre, wenn dieser Mittelsmann

wieder

Fotokopija prve strane dokumenta br. 3

-2-

wieder als Korrespondent der "Zeit" figurieren würde.

Ich würde Ihnen dankbar sein, wenn Sie mir eine Mitteilung machen würden, sobald ein solcher Vertreter dort eingetroffen ist; vielleicht aber auch dann, wenn Ihrer Anregung in absehbarer Zeit nicht entsprochen worden ist; in diesem Fall würden wir nochmals vorstossen.

Mit herzlichen Grüssen und

Heil Hitler!

stets Ihr

Woermann

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 3

Br. 4

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

London, 10. jula 1939. god. [Kopija]

MVP, Berlin *Povjerljivo!*

Dopuna uz izvještaj
A br. 2589 od 10. juna o. g.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ[1]

Sadržaj: Sadašnje stanje njemačko-engleskih međusobnih odnosa.

1. U historiji njemačko-engleskih odnosa nije, možda, još bilo primjera da su oni u toku tako kratkog vremenskog perioda bili predmet tako detaljnog pretresanja, moglo bi se čak reći — tako uzdrmani, kao u toku protekla tri mjeseca. Teško iskušenje za političke odnose bili su anšlus Austrije i čehoslovačka kriza: problem austrijskih dugova doveo je do pretresanja pitanja o ekonomskim i financijskim odnosima obiju zemalja; otkazivanje sporazuma o pasošima od strane Engleske dovelo je u pitanje putnički saobraćaj, a samim tim i normalnu mogućnost zbliženja; vojne i ekonomske pripreme engleske vlade za rat, a naročito organiziranje zračne obrane, izazvali su u mašti stanovništva priviđenje rata koji predstoji u najbližoj budućnosti; povodom slučaja prisajedinjenja Austrije i »slučaja Niemöllera« ponovo su izbili na površinu poluzaboravljeni agitacioni kompleksi, kao što su židovsko i crkveno pitanje. Temelji na kojima su sazidani njemačko-engleski odnosi poljuljali su se; udarci koji su im izvana nanošeni počeli su ih ugrožavati: prvi put od završetka svjetskog rata desilo se da je njemačko-engleski sukob (uz samo po sebi razumljivo učešće Francuske, Čehoslovačke i t. d.), a ne njemačko-francuski, bio zasljepljujuće osvijetljen reflektorima svjetske štampe. Ovaj razvoj događaja koji ugrožava mir produžavao se, iako Njemačka, čak i po mišljenju njenih protivnika, nije izvršila nijedan akt koji bi mogao dovesti u opasnost mir, iako se u Engleskoj nalazi na vladi kabinet Chamberlain—Halifax, čija je prva i najvažnija točka programa bila i ostala politika sporazuma s totalitarnim državama.

Analiza uzroka koji su izazvali ovakav razvoj događaja i pronalaženje sredstava koja bi mogla da otklone ovo prijeteće stanje postaju, prema tome, najhitnija nužnost.

II. Kao najbitniji uzroci ovakvog razvoja događaja, koji vode krizi u njemačko-engleskim odnosima, mogu se, po mome mišljenju, navesti slijedeći:

1) Posljednjih mjeseci opažala se dosad neviđena, grozničava i izrazito dosljedna aktivnost **triju osnovnih pokretačkih snaga**[1] — židovstva, komunističke internacionale i nacionalističkih grupa u pojedinim zemljama — usmjerena na uništenje Njemačke **putem otpočinjanja rata protiv nje od strane svjetske koalicije**[1] prije nego što bi ona uspjela da uspostavi svoj položaj svjetske države; ove snage odavno nisu djelovale s takvom dosljednošću i grozničavošću kao posljednjih mjeseci. Poslije čitavog niza bezuspješnih pokušaja da izazovu novi svjetski rat, kao što su: bombardiranje krstarice »Leipzig«, širenje senzacionalnih vijesti o njemačkim namjerama u pogledu Ma-

[1] Na originalu se nalazi zabilješka crvenom olovkom: »od ambasadora von Dirksena. 18/8«.

[1] Podvučeno u originalu.

roka, pokušaji drugog kabineta Bluma u martu ove godine da upotrebi kadrovske francuske divizije u Španiji — od strane tih istih snaga ponovo je učinjen pokušaj da se putem insceniranja češke krize svjetska koalicija nahuška protiv Njemačke. Ove su akcije pripremane, provođene i, poslije propasti zavjere, produžene kampanjom u štampi, za koju je trebalo da pruži materijal obnavljanje židovskog problema u Austriji i crkveni sukob u Njemačkoj.

2) Sve ove mračne makinacije našle su utoliko plodnije tlo u engleskom javnom mnijenju, što se **anšlus Austrije**[1] najdublje kosnuo političkog »vjeruju« Engleza. Ponovo su oživjele stare fraze o pravu malih naroda na opstanak, o demokraciji, o Društvu naroda, o gvozdenoj pesnici militarizma, koje su uznemirile i potresle običnog Engleza, koji se lako odaziva svakom apelu na njegovu sentimentalnost. Međutim, kudikamo veće značenje imala je činjenica što su Englezi, koji ostvaruju političko rukovodstvo, uobrazili da su ih nadmudrili u taktičkom pogledu i da su na kontinentu njihove pozicije velike države u opasnosti. Zajedno s čisto ljudskom težnjom »ne dati se prevariti još jednom« učvrstila se politička odluka: suprotstaviti se, čak i po cijenu rata, daljim pokušajima promjene odnosa snaga na kontinentu bez prethodnog sporazuma s Engleskom. Ova odluka je prvi put došla do izražaja u periodu češke krize.

3) Ovom općem stavu engleskog javnog mnijenja pridružilo se još i stanje duhova, koje je u demokratskoj zemlji nerazdvojno povezano s povećanjem naoružanja. Radi uklanjanja opozicije, radi provođenja kredita za naoružanje, radi osiguranja dovoljnog broja dobrovoljaca za armiju i zračnu obranu potrebno je bilo ustalasati stanovništvo. Ovaj cilj mogao je biti postignut samo u slučaju kad bi se javnosti ne samo

[1] Podvučeno u originalu.

teorijski dokazalo postojanje opasnosti rata nego i ukazalo na potpuno određenog neprijatelja. Sva ova shvaćanja i tendencije doveli su do stvaranja atmosfere koja izaziva patološki strah pred eventualnim napadom eventualnog neprijatelja. A taj eventualni neprijatelj mogla bi biti samo Njemačka.

4) Ovaj tok događaja bio je ubrzan time što **se čitav kompleks njemačko-engleskih odnosa sve više i više uvlačio u zbrku engleske unutrašnje politike**[1]. Zato što je Chamberlain za osnovni cilj svoje djelatnosti postavio postizanje sporazuma s autoritativnim državama mimo Društva naroda i pod tom parolom izbacio Edena, samim tim on je, pošto je bio zaključen ugovor Engleske s Italijom, omogućio svojim protivnicima da sve svoje napade uprave na njemačko-engleski sporazum, točnije rečeno — na njegovo onemogućavanje, načinivši od toga najvažniji i najbliži cilj napada. Jer nepostojanje takvog sporazuma moralo je istovremeno dovesti do apsurda najvažniju tezu Chamberlainovu. Zato su napadi engleske štampe na tobožnje nasilje nad Austrijom i na namjere Njemačke da anektira Čehoslovačku istovremeno navraćali vodu na vodenicu Chamberlainovih neprijatelja.

Da Chamberlainovi neprijatelji kao predmet direktnog i indirektnog napada izaberu baš englesko-njemačke odnose bili su odlučujući slijedeći motivi unutrašnjepolitičke taktike: parlamentarna opozicija — laburistička partija i liberali — zbog prilično složenog razvoja došla je do toga da kao polaznu bazu za svoje napade izabere ne unutrašnju, već vanjsku politiku. Ovdje su oni za svoj napad imali već gotov objekt, na koji su mogli izliti svoju mržnju prema autoritativnom državnom rukovodstvu Njemačke. Isto se može reći i u pogledu Chamberlainovih neprijatelja unutar njegove partije: Edena i Churchillove

[1] Podvučeno u originalu.

grupe, iako su ovdje igrali ulogu sasvim drugi razlozi. Eden i njegove pristalice, koji polaze od tvrđenja da se autoritativne države mogu ukrotiti jedino putem neposredne prijetnje ratom, plove vodama parlamentarne opozicije. Churchill sa svojim pristalicama vidi najlakšu mogućnost da obori Chamberlaina i da sam dođe na vlast u tome što napada kabinet zbog neaktivnosti u pogledu stvaranja sigurne obrane zemlje od eventualnih napada — naravno, od strane Njemačke. Smatra se da se samo po sebi razumije da taj napad mora doći iz zraka, t. j. s one strane prema kojoj je običan Englez postao naročito osjetljiv — isto onako kao što je prije rata bio osjetljiv prema svemu što je bilo u vezi s »njemačkom Luxus-Flotte«. Zato je Chamberlain, da bi se spasio od napada opozicije, bio prinuđen da izbaci svoje ministre avijacije Wintertona i Swintona; otuda je također razumljiv i ispad poslanika Sandisa protiv nedovoljne pripreme u oblasti protivavionske artiljerije. Svi ti manevri, većim dijelom određeni unutrašnjom politikom, u znatnoj mjeri su prikazali Njemačku u svijesti običnog Engleza kao vjerojatnog protivnika, s kojim će se, možda, uskoro morati boriti.

Rezultat tog unutrašnjeg i vanjskog razvoja njemačko-engleskih odnosa je činjenica da se uzajamni odnosi ovih zemalja nalaze u potpunoj neodređenosti. Pokušaji kompromisa, koji su činjeni u pregovorima od jeseni 1937. do 1938. god., bili su prekinuti poslije izjave Chamberlaina od 23. marta ove godine u vezi s prisajedinjenjem Austrije. Od dva postojeća stupa na koja se čak i u kritična vremena naslanjala kolebljiva zgrada vanjskopolitičkih odnosa: ekonomskog sporazuma i sporazuma o ograničenju flote — ekonomski sporazum bio je potkopan zbog pitanja o austrijskim dugovima; novi sporazum bio je, ipak, utvrđen i pokazao je povoljan opći utjecaj sporednog značenja. Sporazum o floti podvrgnut je promjena-

ma zahvaljujući razvoju politike pomorskog naoružanja koju provode velike države; politički značaj ovog sporazuma bio je potkopan saznanjem, koje se proširilo u Engleskoj posljednjih godina, a naročito posljednjih mjeseci, da je umjesto pomorske flote eventualnog protivnika sada za sigurnost Engleske najopasnijim faktorom postala zračna flota. Nisu potrebni opširni razlozi da bi se shvatila nužnost da se postigne opće uređenje njemačko-engleskih odnosa, kako bi se spriječio takav razvoj, koji krije u sebi ozbiljnu opasnost rata.

III. Preduslovi koji su neophodni za mogućnost općeg uređenja postojećih problema, nastalih između obiju zemalja, mogu se označiti slijedećim pitanjima:

1) Da li je razvoj događaja posljednjih mjeseci uništio ili umanjio spremnost Chamberlainova kabineta da traži kompromis s Njemačkom?

2) Ima li Chamberlainov kabinet dovoljno snage da u pogledu Njemačke provodi politiku kompromisa?

Po prvom pitanju: potres koji je nastupio kao posljedica prisajedinjenja Austrije izazvao je, kao što je poznato, reakciju, no ipak je bio relativno brzo savladan. Pogreške engleske vanjske politike, učinjene za vrijeme češke krize, bile su vrlo brzo primljene kao takve, i bili su poduzeti koraci da se one savladaju priznanjem osvjedočene lojalnosti Njemačke, šutnjom u odgovor na bijesne napade njemačke štampe, Halifaxovim istupanjem u Gornjem domu koje je bilo prijateljsko u odnosu na Njemačku, Halifaxovim istupanjem u duhu njemačkog stanovišta u Kraljevskom institutu za međunarodne odnose, Chamberlainovim govorom u Köteringu i Halifaxovim istupanjem pred predstavnicima štampe 11. jula[1].

[1] Tako je u originalu.

Iz svih ovih izjava odgovornih državnika Engleske, koje su bile potkrijepljene i objašnjene u razgovorima sa mnom, jasno se vidi stalna želja za sporazumom s Njemačkom, istina, sa sve jačom tendencijom da se inicijativa za obnavljanje tih pregovora prepusti Njemačkoj. Vremenski se ova spremnost za sporazum poklapa s izvjesnim razvedravanjem u čehoslovačkom pitanju.

U Londonu žele da ovo pitanje, kao žarište novog svjetskog rata, isključe iz oblasti neposredne opasnosti, makar i putem privremenog i probnog sporazuma između sudetskih Nijemaca i čehoslovačke vlade, prije nego što bi se pristupilo tako dalekosežnom novom političkom pothvatu, kao što je pokušaj sporazuma s Njemačkom.

Po drugom pitanju: Chamberlainov kabinet bio je u toku posljednjih mjeseci izložen sve jačem napadu svojih protivnika, pri čemu mu nije pošlo za rukom da postigne odgovarajuće uvjerljive uspjehe. Jedini veći uspjeh — sporazum s Irskom — prešutkuje se. Anglo-talijanski ugovor nije dosad stupio na snagu, pošto uslov koji se odnosi na događaje u Španiji nije bio ispunjen. Primanje plana »pročešljavanja«[2] tako isto nije moglo biti prikazano kao uspjeh, pošto je njegovo izvršenje uopće sumnjivo i u najboljem slučaju zahtijeva rok od nekoliko mjeseci. Odnosi s Njemačkom, koju sve više i više sumnjiči i kleveta opozicija i štampa, bili su za sve ovo vrijeme zategnuti i nije moglo biti ni govora o tome da je postignut bilo kakav sporazum. Chamberlainov vanjskopolitički program, čiji je cilj bio postizanje sporazuma s totalitarnim državama, ni u kom slučaju nije imao potpuni uspjeh; u najboljem slučaju pojavile su se mjenice sa sumnjivim plaćanjem povjeriocu; s druge strane, kabinet je dobio

[2] Plan uklanjanja stranih dobrovoljaca iz republikanske armija i takozvanih »dobrovoljaca« iz Francove armije.

nekoliko osjetnih rana zbog napada opozicije: ministri avijacije Winterton i Swinton morali su biti odstranjeni iz sastava kabineta da bi se vlada oslobodila prebacivanja zbog nedovoljne aktivnosti po pitanju zračnog naoružanja. Sukob između Sandisa i Hore-Belishe, koji je nastao zbog kršenja vojnih tajni ili parlamentarnih privilegija, u najboljem slučaju je — remi. Chamberlainove izjave u pogledu agrarnih mogućnosti i ograničavanja Engleske naljutile su engleske poljoprivrednike, t. j. jezgru konzervativnih birača. Međutim, i pored svih napada, ne izgleda vjerojatno da će vladi prijetiti ozbiljna opasnost do ljetnjeg odmora. Mjeseci odmora, ako proteku bez opasnih momenata u vanjskoj politici, donijet će smirenje. Povjerenju u nepodmitljivu ličnost i čvrstu ruku Chamberlaina, koje postoji u najširim krugovima birača, pridružit će se i svijest da među opozicijom nema nijednog čovjeka koji je ravan njemu. Kod širokih masa engleskog naroda postoji želja da se postigne sporazum s Njemačkom i ta je želja popularna.

Poslije nekoliko mjeseci mirnijeg razvoja Chamberlain će, zajedno s Halifaxom, imati kako odlučnosti tako i sigurnosti s gledišta unutrašnje politike da se prihvati posljednjeg i najvažnijeg zadatka engleske politike: postizanja sporazuma s Njemačkom.

IV. Rezimirajući, može se konstatirati slijedeće:

1) Njemačko-engleski odnosi u svojoj cjelini nalaze se u neodređenom stanju i krajnje su zategnuti. Oni zahtijevaju uređenje — ili bar pokušaj uređenja — ako se želi izbjeći da se kod engleske vlade (sadašnje ili buduće) ne učvrsti uvjerenje, kao što je to bilo pred 1914. godinu, da je preduslov za sigurnost Britanskog Imperija uništenje Njemačke uz pomoć svjetske koalicije.

2) Sadašnja engleska vlada prvi je poslijeratni kabinet koji je postavio traženje kompromisa s Nje-

mačkom kao jednu od najbitnijih točaka svoga programa; stoga ova vlada u pogledu Njemačke pokazuje takav maksimum shvaćanja kakav samo može da pokaže bilo kakva od mogućih kombinacija engleskih političara. Ova vlada raspolaže unutrašnjepolitičkom snagom za rješenje tog zadatka. Ona se približila shvaćanju najbitnijih točaka osnovnih zahtjeva koje ističe Njemačka u pogledu odstranjenja Sovjetskog Saveza u rješavanju sudbine Evrope, odstranjenja Društva naroda u istom smislu, svrsishodnosti dvostranih pregovora i ugovora. Njemačka nailazi kod te vlade na sve veće razumijevanje u pogledu svojih zahtjeva po pitanju sudetskih Nijemaca. Ona bi bila spremna da podnese velike žrtve u ime zadovoljenja i drugih pravičnih njemačkih zahtjeva samo pod **jednim**[1] uslovom, da se tim ciljevima teži mirnim putem. U slučaju da Njemačka upotrebi ratna sredstva za postizanje tih ciljeva, Engleska će se, bez sumnje, odlučiti za rat na strani Francuske. Ratne pripreme u tom cilju dosta su odmakle, a tako isto i pripreme ratno-ekonomskog karaktera; ideološka priprema engleskog naroda za ovakav slučaj, kao što su pokazali posljednji mjeseci, također je završena; probna politička mobilizacija u periodu češke krize dokazala je da je i vanjskopolitičko pribiranje snaga[2] završeno u najmanju ruku u razmjeri svjetske koalicije 1914. god.

3) Zato će najhitniji zadatak naše vanjske politike biti pokušaj da se postigne sporazum s Engleskom čim se za to u toku narednih mjeseci stvore odgovarajući preduslovi.

[1] Podvučeno u originalu.
[2] U originalu: »aussenpolitischer Aufmarsch«.

Br. 5

PISMO NJEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U LONDONU KORDTA DRŽAVNOM SEKRETARU WEIZSÄCKERU

Kopija

London, 23. augusta 1938. god.

Mnogopoštovani g. von Weizsäcker!

U prilogu naći ćete detaljan referat o razgovoru koji sam danas imao s najpovjerljivijim saradnikom Chamberlainovim, sir Horacijem Wilsonom[1]. O položaju koji ovdje zauzima sir Horacije Vama je, naravno, već saopćio g. von Dirksen. Horacije Wilson se smatra jednim od najutjecajnijih ljudi u engleskoj vladi. On ne voli istupati javno. Utvrđeno je da se Neville Chamberlain savjetuje s njim po svim stvarima. Wilson — to je čovjek kome je odvratno sve što se iznosi na javnost, i on uliva poštovanje svakome tko s njim dođe u dodir. On je utjelovljenje ideala Moltke-a: »Biti više, izgledati manje«.

Iz toga razgovora stekao sam utisak da Englezi jasno uviđaju nesigurnost položaja[2] u Čehoslovačkoj. Oni su, nesumnjivo, spremni da također učine sve što od njih zavisi da bi udovoljili našim željama, ali, razumije se, uz nagradu: oni hoće da se izbjegne rješenje pitanja ratom, i ovdje ne igra posljednju ulogu to što oni i sami osjećaju da će se morati boriti za stvar koja je u suštini beznadežna. Sir Horacije

[1] Spomenuta bilješka nije nađena u arhivu Dirksena.
[2] U originalu: »die Unhaltbarkeit der Lage ...«

je govorio o mogućnosti da se fireru preko posebnog opunomoćenika britanske vlade preda prijedlog o širem mirnom rješenju pitanja. Ali istovremeno on je kazao da su svi napori u tom pravcu uzaludni ako odgovaraju stvarnosti glasovi, koji kruže u Londonu i na kontinentu, da smo mi tobože već odredili rok upada u Čehoslovačku. Skrenuo sam pažnju sir Horaciju naročito na to koliko je sada potrebno da se engleska vlada otvoreno izjasni i da djeluje. Beneš i njegovi ljudi ne smiju imati utisak da se dosadašnja politika obmane može i dalje provoditi, oslanjajući se na britansku neodlučnost.

Shodno direktivama koje su mi date, ja **nisam**[1] ništa spominjao o plebiscitu u Sudetsko-njemačkoj oblasti kao o mogućem izlazu. Ali po toku cijelog razgovora kod Wilsona nije moglo ostati ni najmanje sumnje da mi nikada ne ćemo pristati na takvo rješenje pitanja pri kome bi ta država ostala nedirnuta u svom sadašnjem obliku.

Potp. **T. KORDT**

[1] Podvučeno u originalu.

Br. 6

PISMO NJEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U LONDONU KORDTA AMBASADORU DIRKSENU

NJEMAČKA AMBASADA[1]

London, 29. augusta 1938. god.

Mnogopoštovani g. ambasadore!

Za vrijeme od blizu 48 mjeseci svoga boravka na frontu ja sam dosta često i dugo bio na prednjim položajima u Flandriji, u Španiji, na Eni i na Somi, komandirajući četom u jednom od najborbenijih pješačkih pukova stare armije, i zato mi je dobro poznato da vidik komandira jednog dijela fronta ne dozvoljava da se sudi o toku cijele bitke. Ali ukoliko mogu da vidim s položaja na kome se sada nalazim, kroz puškarnicu i rovovski dogled, a isto tako da sudim na osnovi izvještaja osmatrača i ličnog izviđanja — kretanje i stanje priprema na položaju koji se nalazi prema meni toliko je važno da bih htio da Vam to saopćim.

Posljednjih nedjelja, a naročito posljednjih dana, situacija se ovdje još više zaoštrila. Nedemantirana vijest o broju rezervista koji su u Njemačkoj pozvani pod zastavu, veoma grubi ispadi štampe protiv Čehoslovačke, glasovi o roku koji je tobože odredila njemačka vlada za ulazak u Čehoslovačku — sve to, popraćeno dijelom uznemirujućim, dijelom podbadajućim komentarima štampe — uključujući i

[1] Blanket ambasade.

ljevičarsku i desničarsku — učinilo je kraj vještačkom spokojstvu, o kome sam Vam javio u pismu od 11. ovog mjeseca. Na primjeru »Times-a«, koji Vi, naravno, čitate, možete suditi koliko oštrije sada reagira javno mnijenje u poređenju s onim iz skore prošlosti. Prilažem uz ovo jučerašnji nedjeljni članak Garvina u »Observeru«, u čijem se veoma uzdržljivom jeziku osjeća velika uzrujanost. Iako, kao što znate, Garvin ni u kom slučaju ne odražava poglede većine britanskog javnog mnijenja, ipak sam sklon smatrati, na osnovi razgovora koje sam imao, da on dosta pravilno iznosi gledište Chamberlainovih pristalica.

Iz govora Simona vidi se da britanska vlada još uvijek gaji iluzije u pogledu mogućnosti rješenja čehoslovačkog problema putem sporazuma. Sir John Simon je baš jedan od glavnih predstavnika onog za Britance tipičnog raspoloženja, koje pretpostavlja truli kompromis direktnom rješenju pitanja, ako je to rješenje skopčano s preuzimanjem bilo kakve odgovornosti.

Ipak imam osnove da pretpostavim da je britanska vlada spremna izaći u susret našim željama, ukoliko je to samo moguće. Ali radi toga ona mora znati naše želje. Ovdje sve više postaju uvjereni u to da se mi ne ćemo zadovoljiti time da se sudetskim Nijemcima dâ autonomija, već da ćemo težiti rješenju problema u širem smislu. Ja nemam direktiva po tom pitanju; raspolažem samo telegrafskim uputstvom državnog podsekretara od 17. augusta, prema kome, s obzirom na razna shvaćanja, mi ne možemo prihvatiti ideju plebiscita.

U toku sutrašnjeg dana održat će se sjednica kabineta, na kojoj će, kako izgleda, prisustvovati svi članovi kabineta, izuzev lorda Stanleya, koji se nalazi u Kanadi. Štampa se gubi u raznim nagađanjima o rješenjima koja mogu biti donijeta na toj sjednici. Obavještenje koje je Ministarstvo vanjskih poslova dalo štampi radi rukovodstva ne ostavlja naročito utješan utisak; uostalom, moram ostaviti otvorenim pitanje nije li sve to blef. Neosporno je samo jedno, da pri sadašnjem raspoloženju vladi ne će biti naročito teško uvjeriti svu britansku javnost u potrebu rata s Njemačkom. Već dugo vremena ovdje se posvećivala značajna pažnja pitanju o odgovornosti za rat u slučaju da iskrsne takva katastrofa. Bilo bi nepromišljeno gubiti iz vida ovu okolnost.

Uopće ja sam se u svojim razgovorima rukovodio gledištem koje je iznijeto u instrukciji g. rajhsministra od 3. augusta o. g.; u ozbiljnost situacije Englezi ne mogu sumnjati.

Svijestan sam da ovo što sam kazao predstavlja samo ono što se može vidjeti s prednjeg položaja. Ali, možda će i ovo saopćenje biti u bilo kojoj mjeri uzeto u obzir prilikom izrade osnove onih odluka koje se sada moraju prihvatiti[1].

Moram dodati još o jednoj važnoj opasci. Cijele nedjelje nema nikakvih napada na Chamberlaina. U britanskoj javnosti počinje se rađati osjećanje solidarnosti, koje se uvijek javljalo u ozbiljnim momentima engleske historije. Sjećam se 1914. god. kada su se konzervativci odrekli već donijete odluke o oružanom otporu protiv politike »home rule« vlade Asquitha, »da bi Engleska mogla govoriti i raditi s autoritetom jedinstvene nacije«. (Curson u skupštini, augusta 1914. god.).

S ovim moram završiti.

Ostajem s najboljim pozdravima i Heil Hitler.

Uvijek Vam odani

TH. KORDT[2]

---

[1] Tekst prethodnog dijela pisma otkucan je pisaćim strojem; slijedeći dio napisan je rukom — tintom.

[2] Vlastoručni potpis Kordta.

Br. 7

PISMO NJEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U LONDONU KORDTA AMBASADORU DIRKSENU

NJEMAČKA AMBASADA[1]

London, 1. septembra 1938. god.

Mnogopoštovani g. ambasadore!

Duboko sam Vam zahvalan na Vašem ljubaznom pismu od 24. prošlog mjeseca, koje sam primio jučerašnjom poštom. U međuvremenu i Vi ste, vjerojatno, primili moje pismo od 29. prošlog mjeseca[2].

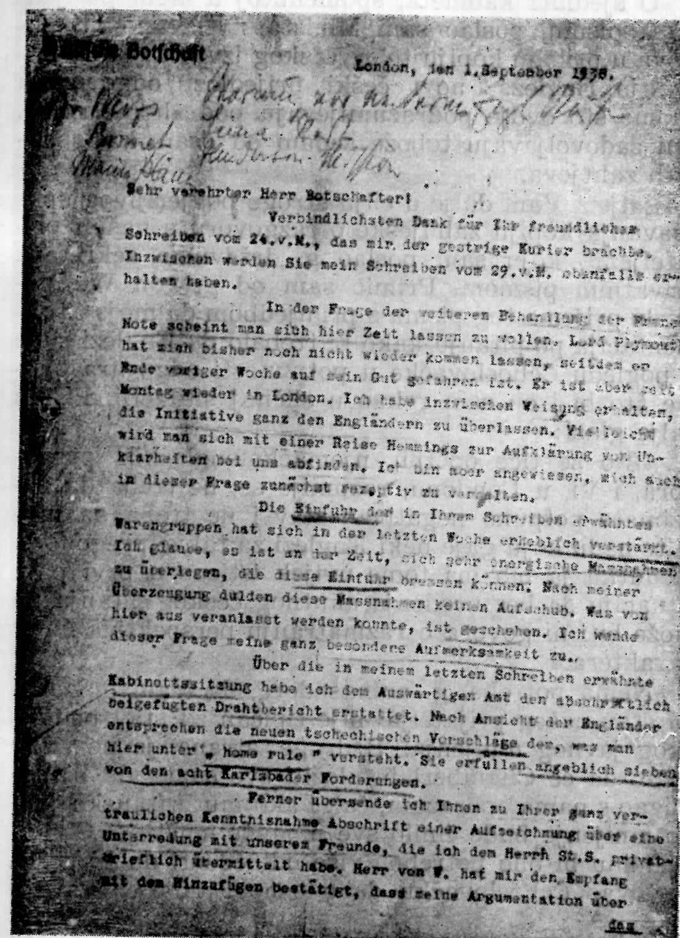
S daljim razmatranjem Francove note ovdje, izgleda, ne žele žuriti. Lord Plymouth me još nije zvao otkako je krajem prošle nedjelje otputovao na svoje imanje. Međutim od ponedjeljka on je opet u Londonu. U međuvremenu dobio sam uputstvo da u potpunosti prepustim inicijativu Englezima. Moguće je da će se kod nas zadovoljiti putovanjem Haminga u cilju razjašnjenja nejasnosti, ali meni je naređeno da i po tom pitanju zasada ostanem kao slušalac.

Uvoz robe onih kategorija koje su spomenute u Vašem pismu u toku posljednje nedjelje znatno je porastao. Smatram da je vrijeme da se promisli o veoma energičnim mjerama koje bi mogle ukočiti taj uvoz. Po mom uvjerenju, te mjere ne trpe odlaganja. Ono što se moglo poduzeti odavde — učinjeno je. Ja pridajem tom pitanju izuzetno značenje.

---

[1] Blanket ambasade.

[2] V. naprijed, dok. br. 6.



Botschaft

London, den 1.September 1938.

Sehr verehrter Herr Botschafter!

Verbindlichsten Dank für Ihr freundliches Schreiben vom 24.v.M., das mir der gestrige Kurier brachte. Inzwischen werden Sie mein Schreiben vom 29.v.M. ebenfalls erhalten haben.

In der Frage der weiteren Behandlung der Franco-Note scheint man sich hier Zeit lassen zu wollen. Lord Plymouth hat mich bisher noch nicht wieder kommen lassen, seitdem er Ende voriger Woche auf sein Gut gefahren ist. Er ist aber seit Montag wieder in London. Ich habe inzwischen Weisung erhalten, die Initiative ganz den Engländern zu überlassen. Vielleicht wird man sich mit einer Reise Hemmings zur Aufklärung von Unklarheiten bei uns abfinden. Ich bin aber angewiesen, mich auch in dieser Frage zunächst rezeptiv zu verhalten.

Die Einfuhr der in Ihrem Schreiben erwähnten Warengruppen hat sich in der letzten Woche erheblich verstärkt. Ich glaube, es ist an der Zeit, sich sehr energische Massnahmen zu überlegen, die diese Einfuhr bremsen können. Nach meiner Überzeugung dulden diese Massnahmen keinen Aufschub. Was von hier aus veranlasst werden konnte, ist geschehen. Ich wende dieser Frage meine ganz besondere Aufmerksamkeit zu.

Über die in meinem letzten Schreiben erwähnte Kabinettssitzung habe ich dem Auswärtigen Amt den abschriftlich beigefügten Drahtbericht erstattet. Nach Ansicht der Engländer entsprechen die neuen tschechischen Vorschläge dem, was man hier unter „home rule" versteht. Sie erfüllen angeblich sieben von den acht Karlsbader Forderungen.

Ferner übersende ich Ihnen zu Ihrer ganz vertraulichen Kenntnisnahme Abschrift einer Aufzeichnung über eine Unterredung mit unserem Freunde, die ich dem Herrn St.S. privatbrieflich übermittelt habe. Herr von W. hat mir den Empfang mit dem Hinzufügen bestätigt, dass meine Argumentation über

den

Fotokopija prve strane dokumenta br. 7

O sjednici kabineta, spomenutoj u mom posljednjem pismu, poslao sam Ministarstvu vanjskih poslova u prilogu kopiju telegrafskog izvještaja. Po mišljenju Engleza, novi češki prijedlozi odgovaraju onome što ovdje podrazumijevaju pod »home rule«. Oni zadovoljavaju tobože sedam od osam karlsbadskih zahtjeva.

Šaljem Vam dalje u cilju strogo povjerljivog upoznavanja kopiju zabilješke o razgovoru s našim prijateljem[1], koju sam poslao g. državnom sekretaru privatnim pismom. Primio sam od g. von W.[2] potvrdu prijema tog pisma s primjedbom da moja argumentacija po pitanju kako bi trebalo da Englezi rade u pogledu Čehoslovačke u potpunosti odgovara onome što bi i on sam rekao u sličnoj situaciji. Pismo dalje glasi:

»Što se tiče općijih njemačko-engleskih pregovora, i Vi, u Londonu, razumije se, ne treba da zauzimate potpuno negativan stav i ne treba da uništite nadu koju gaje neki Englezi za takve pregovore. Međutim ja bih pri tome uvijek isticao u prvi plan situaciju da bez uređenja akutnog českog pitanja ne može biti ni govora o razmatranju perspektiva šireg karaktera.«

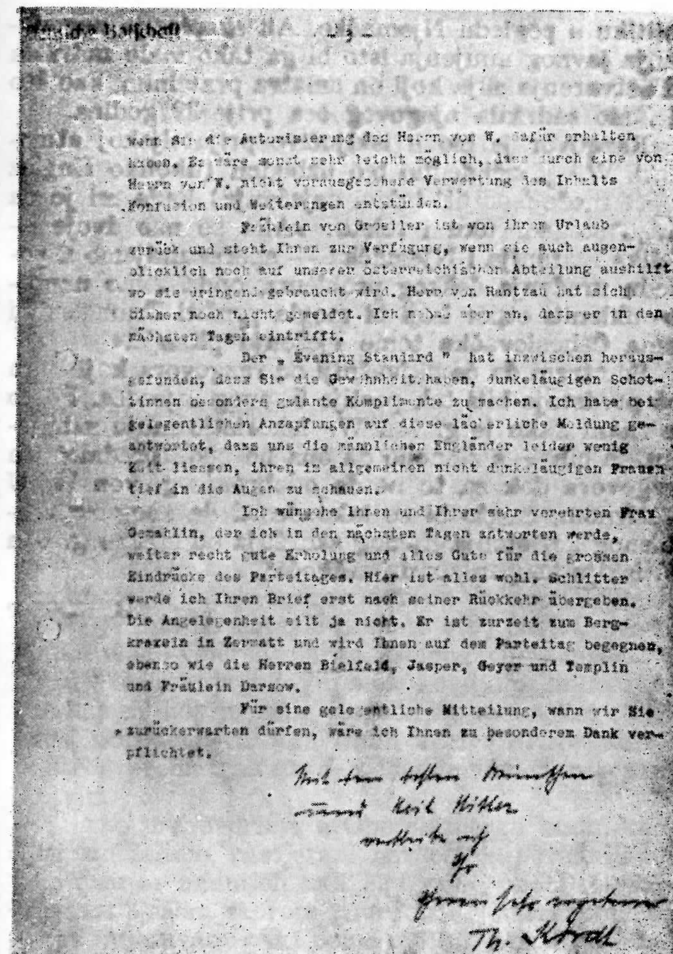
Nema potrebe, g. ambasadore, da Vam govorim da stav našeg prijatelja[3] nije tipičan za stav britanskog javnog mnijenja. S druge strane, ja ne sumnjam da će Chamberlain uložiti sve snage da bi postigao s nama sporazum, čak i ako mu britansko javno mnijenje bude činilo sve moguće smetnje. Chamberlainu bi bilo potrebno više odlučnosti da bi posavjetovao Čehoslovačku da u osnovi izmijeni svoju

---

[1] Podrazumijeva se sir Horacije Wilson (v. primjedbu pod 3). Ova bilješka nije nađena u arhivu Dirksena.

[2] Očigledno od Weizsäckera.

[3] Olovkom je poslije riječi »našeg prijatelja« između redova dopisana riječ »Horaz«. Očigledno, »naš prijatelj« — Horacije Wilson.



wenn Sie die Autorisierung des Herrn von W. dafür erhalten haben. Es wäre sonst sehr leicht möglich, dass durch eine von Herrn von W. nicht vorausgesehene Verwertung des Inhalts Konfusion und Weiterungen entstünden.

Fräulein von Groeller ist von ihrem Urlaub zurück und steht Ihnen zur Verfügung, wenn sie auch augenblicklich noch auf unserer österreichischen Abteilung aushilft, wo sie dringend gebraucht wird. Herr von Rantzau hat sich bisher noch nicht gemeldet. Ich nehme aber an, dass er in den nächsten Tagen eintrifft.

Der „Evening Standard" hat inzwischen herausgefunden, dass Sie die Gewohnheit haben, dunkeläugigen Schottinnen besonders galante Komplimente zu machen. Ich habe bei gelegentlichen Anzapfungen auf diese lächerliche Meldung geantwortet, dass uns die männlichen Engländer leider wenig Zeit liessen, ihren im allgemeinen nicht dunkeläugigen Frauen tief in die Augen zu schauen.

Ich wünsche Ihnen und Ihrer sehr verehrten Frau Gemahlin, der ich in den nächsten Tagen antworten werde, weiter recht gute Erholung und alles Gute für die grossen Eindrücke des Parteitages. Hier ist alles wohl. Schlitter werde ich Ihren Brief erst nach seiner Rückkehr übergeben. Die Angelegenheit eilt ja nicht. Er ist zurzeit zum Bergkraxeln in Zermatt und wird Ihnen auf dem Parteitag begegnen, ebenso wie die Herren Bielfeld, Jasper, Geyer und Templin und Fräulein Darsow.

Für eine gelegentliche Mitteilung, wann wir Sie zurückerwarten dürfen, wäre ich Ihnen zu besonderem Dank verpflichtet.

Th. Kordt

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 7

politiku u pogledu Njemačke. Ali eksplozija negodovanja javnog mnijenja isto bi ga tako malo zadržala od ostvarenja cilja koji on smatra pravilnim, kao što bi malo zadržala njegovog oca prije 39 godina.

Razgovor je bio u isključivo prijateljskoj atmosferi. W.[1] je očigledno bio uzbuđen (ukoliko Englez uopće može ispoljiti takva osjećanja) kada mi je na kraju stegao ruku i rekao: »Ako se nas dvoje — Velika Britanija i Njemačka — sporazumijemo u pogledu uređenja češkog problema, onda ćemo naprosto ukloniti otpor koji bi mogla pružiti Francuska i sama Čehoslovačka tome rješenju pitanja.«

Smatram da će najvažniji od razgovora koji Vam još predstoje biti tek poslije 5. ovog mjeseca. Pošto ne znam kako je g. von W.[2] iskoristio moju zabilješku, ja bih Vas zamolio da ona ne bude predmet tih razgovora dok za to ne da odobrenje g. von W. U protivnom, moglo bi se lako desiti da zbog nepredviđenog korištenja njenog sadržaja od strane g. von W. izbiju nesporazumi i teškoće[3].

TH. KORDT

[1] Očigledno Wilson.
[2] Očigledno Weizsäcker.
[3] Završni dio pisma ima privatan karakter.
[4] Vlastoručni potpis Kordta.

Br. 8

PISMO NJEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U LONDONU KORDTA NJEMAČKOM AMBASADORU DIRKSENU

NJEMAČKA AMBASADA[1]

London, 15. septembra 1938. god.

Mnogopoštovani g. ambasadore!

Primite moju srdačnu zahvalnost za Vaša pisma od 7. i 13. o. m. Pismo od 7. o. m. iz Nürnberga putovalo je cijelu nedjelju prije nego što mi je došlo u ruke.

Schlitter tek što je završio karakteristiku situacije, koju mi je morao dati po Vašem nalogu, kada sam primio izvještaj o predstojećoj posjeti predsjednika vlade Obersalzbergu. Nemoguće je opisati osjećanje olakšanja s kojim su svi ovdje primili tu vijest. Prilažem kopiju svog današnjeg avionskog telegrama, određenu za Vaš radni arhiv. Prizor koji sam jutros promatrao na aerodromu nikada ne ću zaboraviti.

Ako pregovorima u Obersalzbergu budu, kao što mi svi želimo, rastjerani bar oni najstrašniji oblaci koji su se nadnijeli nad Evropom, onda se možemo nadati Vašem skorom povratku. Nemam potrebe da Vas uvjeravam kako ćemo svi mi, a ja naročito, biti veoma zadovoljni kada Vi ponovo preuzmete rukovodstvo poslovima ambasade. Neka Vam bog tada pomogne da se približite rješenju prekrasnog zadatka

[1] Blanket ambasade.

koji Vam je bio povjeren za London[1]. Danas preko dana u klubu su me opsjedali sa svih strana radosnim čestitkama povodom toga što ste Vi dočekali Chamberlaina zajedno s rajhsministrom.

Vaša uputstva u pogledu povjerljivih dokumenata i Vaših privatnih papira izvršit ću. Nadajmo se da ne će nastupiti ta situacija zbog koje su ona data.

Kopiju Vašeg pisma, koju mi je donio Bielfeld, vraćam uz ovo.

Ostajem s najboljim željama Vama i Vašoj mnogopoštovanoj supruzi, kojoj, na žalost, u zabuni i uznemirenosti posljednjih dana, još nisam odgovorio,

— Heil Hitler —

uvijek duboko Vam odani

TH. KORDT[2]

[1] U originalu: »an die schöne Aufgabe herangehen können, die Ihnen für London gesetzt wurde«.

[2] Vlastoručni potpis Kordta.

Br. 9

TELEGRAM NJEMAČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA U LONDONU KORDTA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Kopija

Za g. ambasadora

London, 15. septembra 1938. god.

AVIONSKA POŠTA — TELEGRAM

Ministarstvu vanjskih poslova,
Berlin

Br. . . [1] od 15. 9.

Ja još nikad nisam vidio tako iznenadnu promjenu raspoloženja, kakva se odigrala u cijeloj Engleskoj sinoć, poslije objavljivanja vijesti o [predstojećem] sastanku Chamberlaina s Firerom. Do same večeri sva britanska javnost nalazila se pod teškim pritiskom, koji je dolazio zbog isto tako teškog rješenja da se pri izvjesnim okolnostima treba latiti oružja. I odjednom, potpuno neočekivano, nastupila je promjena, koja je dala nadu za mirno rješenje pitanja. Što se tiče detalja, dozvolit ću sebi da se pozovem na podroban izvještaj njemačkog informacionog biroa. Nema preuveličavanja u izvještajima listova da su na ulicama muškarci i žene plakali od radosti.

Danas ujutru u pratnji savjetnika poslanstva von Seltsama prisustvovao sam na Istonskom aerodromu odlasku Chamberlaina, koga prate sir Horacije Wilson i savjetnik ambasade Strang. Ispred aerodroma sakupila se radosno-oduševljena gomila naroda, koja je pozdravljala predsjednika vlade srdačnim uzvicima. Čestitao sam predsjedniku vlade zbog odluke

[1] Točkice umjesto naznačenja br. — u originalu su.

koju je donio i zamolio ga da primi moje najbolje želje za put. Očigledno tronut, on je jednostavno i srdačno odgovorio da se nada da će svojim pregovorima s Firerom (bukvalno je kazao: »the Führer«) doprinijeti učvršćenju mira.

S engleske strane prisustvovali su lord Halifax sa suprugom i rukovodeći službenici Ministarstva vanjskih poslova. Svi oni, a naročito lord Halifax, trudili su se da svojim ponašanjem pokažu nama, Nijemcima, da su s iskrenom radošću dočekali brz i srdačan odgovor firerov na prijedlog predsjednika vlade. Lord Halifax me je odveo ustranu da bi upitao kakav je utisak proizvela u Berlinu inicijativa predsjednika vlade, i bio je veoma zadovoljan kada sam mu ispričao kako vatreno njemačka javnost pozdravlja dolazak g. Chamberlaina.

Lord Brocket, koji se također dovezao u pratnji svoje supruge, ispričao mi je o dubokom utisku koji je ponio iz svog razgovora s firerom u Nürnbergu i izrazio je svoje čvrsto uvjerenje da će stvar izmirenja uspjeti.

Pred sam odlazak aviona g. Chamberlain je morao izdržati napad fotoreportera raznih listova. Za nedjeljni radio-pregled dao je slijedeću kratku izjavu[1]:

»Putujem na sastanak s njemačkim kancelarom zato što smatram situaciju takvom, da izmjena mišljenja između njega i mene može imati korisnih posljedica.

U svojoj politici ja sam uvijek pokušavao da osiguram mir, i činjenica da je g. Hitler sa spremnošću prihvatio moj prijedlog uliva mi nadu da moj posjet ne će biti bez rezultata.«

Dnevna štampa donijela je najdetalnije izvještaje o Chamberlainovu odlasku. Prijateljska namjera ne podleže sumnji.

TH. KORDT

[1] U originalu je reproduciran engleski tekst izjave.

Br. 10

PISMO PREDSJEDNIKA ANGLO-NJEMAČKE TRGOVINSKE KOMORE U LONDONU MARCOWA NAČELNIKU TRGOVINSKO-POLITIČKOG ODJELJENJA MVP NJEMAČKE WIELU

Kopija

282, Šel-Meks-hauz
Strend, London WC 2
17. novembra 1938. god.

G. načelniku Wielu,
Ministarstvo vanjskih poslova,
Berlin W 8

Mnogopoštovani g. načelniče Wiel,

Vašem definitivnom pristanku, izraženom u Vašem pismu od 7. ovog mjeseca, iskreno sam se obradovao[1]. Spisak govornika bio je sastavljen tako kako je to bilo preporučeno u prilogu.

Kao što vidite iz tema govora navedenih u njemu, pretpostavljao sam da ćete Vi i Mr. Hudson govoriti o trgovini između Njemačke i Velike Britanije u okviru opće svjetske trgovine. Mr. Hudson mi je izložio svoje stanovište po tom pitanju rekavši da, po njegovu mišljenju, za plasiranje industrijske robe obiju zemalja ima dovoljno mjesta u cijelom svijetu; na taj način ova teza treba da bude suština njegova

[1] Riječ je o namjeravanom banketu Njemačke trgovinske komore u Engleskoj, kome se s obje strane pridavalo političko značenje demonstracije anglo-njemačkog zbliženja u vezi s pregovorima između rukovodilaca industrijskih udruženja Engleske i Njemačke.

govora. Ako biste se Vi u svom govoru na bilo koji način dotakli posla izvršenog prošlog ljeta a koji je okrunjen produženjem anglo-njemačkog sporazuma o plaćanju, ja bih se tome veoma radovao, uzimajući u obzir pozitivnu svrsishodnost našeg početka.

Druga grupa govornika mislio sam da se pozabavi anglo-njemačkim trgovinskim odnosima u vezi s djelatnošću naše komore. Lord Riverdale, koji je već dao pristanak, odmah je bio prinuđen da ga povuče, pošto je u to vrijeme morao otputovati radi važnih pregovora na kontinent. Potražit ću umjesto njega odgovarajućeg predstavnika industrije i trgovine. G. državni savjetnik Helfferich spreman je da govori; s njim ću još detaljnije porazgovarati.

Bio bih Vam veoma zahvalan, mnogopoštovani g. doktore Wiel, ako biste me izvoljeli obavijestiti da li ste saglasni s označenim programom govora. Dalje, bio bih Vam duboko zahvalan ako biste mi poslali svoj govor još prije dolaska, pošto želimo da za štampu damo odlomak iz njega. Osim toga službeni govornik s engleske strane, u ovom slučaju Mr. Hudson, više puta nam se obraćao s molbom da ga upoznamo s govorom njegovog partnera, kako bi svoj ovome prilagodio.

Dozvoljavam sebi da se nadam da ste Vi saglasni s naprijed navedenim.

S prijateljskim pozdravom
Heil Hitler!
Duboko Vam odani
Potp. dr MARCOW

Kopija priloga[1]

Naši gosti:
Govor predsjednika [skupa].
Odgovara: njemački ambasador.

[1] Slijedeći tekst programa govora dat je u originalu na engleskom jeziku.

Njemačka i Velika Britanija
na svjetskim tržištima:
Govor načelnika Wiela.
Odgovara: sekretar parlamenta Hudson
(departman vanjske trgovine).
Anglo-njemački trgovinski odnosi:
Govor (lorda Riverdalea).
Odgovara: državni savjetnik Helfferich.
Predsjednik komore

Govor . . . . .[1]
Odgovara: predsjednik [skupa].

[1] Točkice su u originalu.

Br. 11

PISMO NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA NAČELNIKU TRGOVINSKO-POLITIČKOG ODJELJENJA MVP NJEMAČKE WIELU

Croydon, 17. decembra 1938. god.

Dragi g. Wiel,

Velika hvala za Vaše prijateljske redove od 9. decembra i za prilog Vašeg pisma g. Marcow. Nadam se da će se banket trgovinske komore održati 23. januara bez smetnji, utoliko prije što se i mr Hudson za ovo vrijeme već unekoliko ohladio.

Što se tiče putovanja Asthon-Gwatkina, g. Weber Vas je, svakako, već obavijestio da je ovaj voljan da dođe i da je rok odlaska određen za početak januara. On je već dobio pismo od načelnika Grützbacha, u kome je naznačeno da ga feldmaršal Göring može primiti u drugoj polovini januara.

Ja sam s velikim interesiranjem čuo da se u Engleskoj putovanje Asthon-Gwatkina u Berlin ocjenjuje kao neka vrsta prethodnog upoznavanja, poslije čega bi trebao da uslijedi posjet lorda Runcimana kao glavne osobe. Prema tome, Asthon-Gwatkin treba samo ispitati teren i sakupiti i pregledati materijal za pregovore. Činjenicu da Englezi namjeravaju, kako izgleda, da pošalju lorda Runcimana u Berlin ja ocjenjujem kao vrlo dobar znak; mislim da će se ispoljiti mogućnost saradnje u različnim oblastima. Molim Vas da zasada držite u tajnosti vijest o putovanju Runcimana; o tome sam obavijestio privatnim pismom samo g. von Weizsäckera.

Posjet predsjednika [rajhsbanke] Schachta prošao je ovdje vrlo dobro; što se tiče financiranja iseljavanja Židova, o tome ću izvijestiti depešom avionskom poštom; u pogledu pak općih krupnih političko-ekonomskih pitanja predsjednik Schacht je zasada mogao samo oprezno ispitati teren. On lično došao je do zaključka da je potrebno još mnogo vremena prije nego što bi se moglo prići vidljivim rezultatima.

Najljepše želje i Heil Hitler!

[DIRKSEN]

Br. 12

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Kopija za g. ambasadora
London, 10. jula 1939. god.

A. 2718
Pozivam se na izvještaj
od 3. ovog mjeseca — br. 227
2 primjerka

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

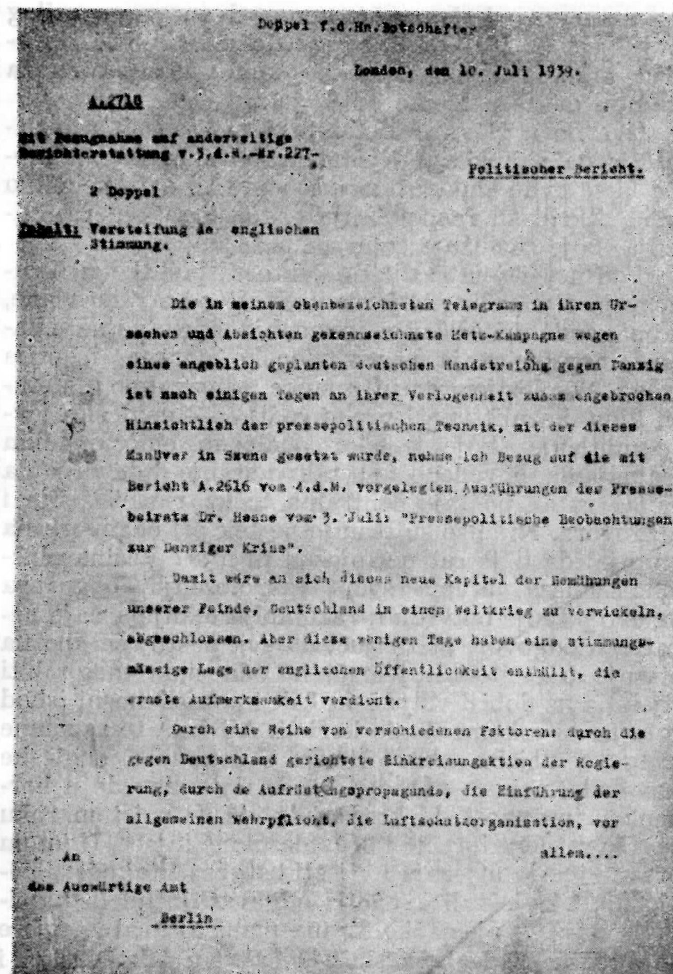
Ministarstvu vanjskih poslova,
Berlin

Sadržaj: Pogoršanje političke situacije u Engleskoj[1].

Kampanja huškanja povodom iznenadnog napada na Danzig koji tobože namjerava Njemačka, **čije sam uzroke i namjere iznio u naprijed navedenom telegramu,** poslije nekoliko dana propala je zbog svoje lažljivosti. **Što se tiče političke tehnike provođenja**

---

[1] Kurzivom su označeni oni dijelovi teksta iz izvještaja Dirksena Ministarstvu vanjskih poslova od 10. jula 1939. god. koji su bili ispušteni prilikom objavljivanja ovog dokumenta u »Bijeloj knjizi« hitlerovskog Ministarstva vanjskih poslova (Auswärtiges Amt, N 2 »Dokumente zur Vorgeschichte des Krieges«, Berlin 1939., Gedruckt in der Reichsdruckerei. N 252, S. 241—242). U njemačkom izdanju izostavljen je također broj djelovodnog protokola Dirksenova pisma i pozivanje Dirksena iznad teksta pisma na njegov prethodni izvještaj. U ostalom dijelu njemački tekst originala koji je objavljen u ruskom prijevodu dokumenata podudara se s tekstom koji je objavljen od strane Ministarstva vanjskih poslova Njemačke.



Doppel f.d.Hn.Botschafter

London, den 10. Juli 1939.

A.2718

Mit Bezugnahme auf anderweitige Berichterstattung v.3.d.M.-Nr.227-

Politischer Bericht.

2 Doppel

Inhalt: Versteifung de englischen Stimmung.

Die in meinem obenbezeichneten Telegramm in ihren Ursachen und Absichten gekennzeichnete Hetz-Kampagne wegen eines angeblich geplanten deutschen Handstreichs gegen Danzig ist nach einigen Tagen an ihrer Verlogenheit zusammengebrochen. Hinsichtlich der pressepolitischen Technik, mit der dieses Manöver in Szene gesetzt wurde, nehme ich Bezug auf die mit Bericht A.2616 vom 4.d.M. vorgelegten Ausführungen des Pressebeirats Dr. Hesse vom 3. Juli: "Pressepolitische Beobachtungen zur Danziger Krise".

Damit wäre an sich dieses neue Kapitel der Bemühungen unserer Feinde, Deutschland in einen Weltkrieg zu verwickeln, abgeschlossen. Aber diese wenigen Tage haben eine stimmungsmässige Lage der englischen Öffentlichkeit enthüllt, die ernste Aufmerksamkeit verdient.

Durch eine Reihe von verschiedenen Faktoren: durch die gegen Deutschland gerichtete Einkreisungsaktion der Regierung, durch de Aufrüstungspropaganda, die Einführung der allgemeinen Wehrpflicht, die Luftschutzorganisation, vor allem...

An
das Auswärtige Amt
Berlin

Fotokopija prve strane dokumenta br. 12

tog manevra od strane štampe pozivam se na prilog izvještaju A. 2616 od 4. ovog mjeseca »Politički pregled štampe u vezi danciške krize« savjetnika za štampu doktora Hesse od 3. jula.

Ova nova glava u historiji pokušaja naših neprijatelja da nahuškaju Njemačku na svjetski rat mogla bi se ovim smatrati završenom. Ali ovih nekoliko dana otkrili su raspoloženje engleskog javnog mnijenja, koje zaslužuje ozbiljnu pažnju.

Pod utjecajem različitih faktora: politike zaokruživanja Njemačke, koja se provodi od strane vlade, propagande naoružanja, uvođenja opće vojne obaveze, organiziranja protivavionske obrane, i, prije svega, eksplozijom antinjemačke propagande u štampi, kinu, kazalištima i preko radija, — englesko javno mnijenje, koje je lako podložno emocionalnim reakcijama, dovedeno je u takvo stanje duhova kada ideja »rata« postaje centralna točka razmišljanja i razgovora. Nijanse su primjetne tek pri odgovoru na pitanje: da li je rat neizbježan ili nije? Većina običnih Engleza, prema svom raspoloženju, odgovara na ovo pitanje potvrdno; razumnija manjina daje negativan odgovor, priznajući da sva postojeća sporna pitanja u englesko-njemačkim odnosima mogu biti riješena uz dobru volju i da čak i pobjedonosni ishod rata ne bi nikome donio koristi. Ali i na te razumne krugove utječu obavještenja o mjerama engleske komande, naime: naredbe da se flota dovede u borbenu pripravnost do kraja jula, da se u istom roku završe ratne pripreme i organizacione mjere. U istom pravcu imaju utjecaja i vijesti listova, **a također, očigledno, i izvještaji agencija odgovarajućim instancijama** da se s njemačke strane planiraju ratne mjere za august. U svakom slučaju čak i u odgovornim i ozbiljnim krugovima očekuju u augustu krizu od najveće važnosti.

Odnos prema kompleksu misli koje se **definiraju** riječju »rat« različit je. Neznatan dio engleske jav-

-4-

ernste Realität gewertet werden, umsomehr in einem Lande, in dem die öffentliche Meinung eine so ausschlaggebende Rolle spielt, wie in England.

Es wäre falsch, aus dieser Erkenntnis der "public opinion" die Schlußfolgerung zu ziehen, dass Grossbritannien nun unwiderruflich in einen Krieg hineintriebe. Die Welle der Erregung wird ebenso abebben, wie sie angestiegen ist, sobald die Voraussetzungen dafür gegeben sind. Die wesentlichste Voraussetzung wäre eine ruhigere Atmosphäre in England, die eine vorurteilslosere Prüfung des deutschen Standpunktes ermöglichen würde. Ansätze dazu sind vorhanden. Innerhalb des Kabinetts und eines engen, aber einflußreichen Kreises von Politikern machen sich Bestrebungen geltend, über die Negativität der Einkreisungsfront zu einer konstruktiven Politik gegenüber Deutschland zu gelangen (vergl. Bericht A.2492 v. 24.6.); So starke Gegenkräfte auch am Werke sind, um diese noch recht zarte Pflanze zu ersticken - die Pressekampagne des letzten Wochenendes bildete einen Teil davon -, so bietet doch die Persönlichkeit Chamberlains eine gewisse Gewähr dafür, dass die englische Politik nicht den Händen gewissenloser Abenteurer ausgeliefert wird.

gez. von Dirksen

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 12

nosti reagira s histeričnim oduševljenjem; ovi ljudi vjeruju svakom čudovišnom saopćenju, oni zahtijevaju poljsku i rusku pomoć i time slabe taktičku poziciju vlade u pregovorima s Rusijom. Većina pak zauzima odvažniji stav, rasuđujući: ako je već rat neizbježan, onda ćemo ga voditi sa svom odlučnošću, i ukoliko prije utoliko bolje, da završimo s tom stvari i da se vratimo mirnijim prilikama. Vijesti štampe iz Njemačke da se firer vratio u Berchtesgaden, da su rajhsministar vanjskih poslova i general-pukovnik von Brauchitsch otputovali na odmor i da je nastupilo vrijeme općeg odmora, malo su umirile uzbudljivo raspoloženje koje ovdje vlada.

Uopćavajući izloženo, može se konstatirati da se neprijateljski odnos prema Njemačkoj pojačava, da je učvršćena spremnost za borbu, da se osnažilo osjećanje: mi ne smijemo više ni u čemu činiti ustupke, naša je čast stavljena na kocku; mi se moramo boriti; vlada ne smije više činiti ustupke. **Priče njemačke štampe o Engleskoj koja se degenerira, o njenoj nespremnosti za borbu, znatno su učvrstile to raspoloženje.**

Principijelna razlika između raspoloženja Engleza u jesen 1938. god. i sadašnjeg raspoloženja sastoji se u slijedećem: tada široke mase nisu bile sklone borbi i bile su pasivne — sada su pak one preuzele inicijativu od vlade i guraju kabinet naprijed. Ma kako da je neosnovan i opasan taj stav engleske javnosti, s njim se mora računati kao s ozbiljnom realnošću, naročito u takvoj zemlji kao što je Engleska, gdje javno mnijenje igra tako odlučujuću ulogu.

Bilo bi, ipak, pogrešno, polazeći od takve karakteristike javnog mnijenja, zaključiti da je Velika Britanija već nepovratno stupila na put rata. Talas uzbuđenja isto će tako opasti kao što se i podigao čim za to budu stvoreni preduslovi. Najbitniji preduslov bio bi mirnija atmosfera u Engleskoj, koja bi dala mogućnosti za objektivniju ocjenu njemačkog stanovništva. Tendencija za to postoji. Unutar kabineta i uskog, ali utjecajnog kruga političara ispoljava se težnja da se prijeđe od negiranja fronta zaokruženja[1] na konstruktivnu politiku u pogledu Njemačke (v. izvještaj A. 2492 od 24. juna). I ma kako bili snažni suprotni utjecaji, koji teže da u začetku unište tu nježnu biljku — kampanja u štampi krajem prošle nedjelje rezultat je te težnje — ličnost Chamberlaina služi kao određena garancija da politika Engleske ne će biti predana u ruke nesavjesnih avanturista.

Potp, von **DIRKSEN**

[1] U originalu: » ... über die Negativität der Einkreisungsfront zu einer konstruktiven Politik ...«

Br. 13

ZABILJEŠKA NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA O RAZGOVORU WOHLTHATA SA H. WILSONOM I HUDSONOM

Kopija za g. ambasadora
Strogo povjerljivo

ZABILJEŠKA

G. Wohlthat mi je saopćio slijedeće o svojim razgovorima sa sir Horacijem Wilsonom i g. Hudsonom iz Ministarstva vanjske trgovine:

1. Hudson je saopćio Wohlthatu preko norveškog člana komisije za lov na kitove da bi on rado želio porazgovarati s njim. Poslije toga, s mojim pristankom, zakazan je razgovor koji je obavljen juče popodne. Za vrijeme tog razgovora Hudson je razvijao dalekosežne planove anglo-njemačke saradnje u pogledu otvaranja novih i eksploatacije postojećih svjetskih tržišta. On je, između ostalog, iznio mišljenje da u svijetu postoje još tri velike oblasti u kojima bi Njemačka i Engleska mogle naći široke mogućnosti za plasiranje svojih snaga, naime: Engleski Imperij[1], Kina i Rusija. Engleska ne može vlastitim snagama u dovoljnoj mjeri zadovoljiti svoj imperij, i bilo bi moguće i u toj sferi šire privlačenje Njemačke. Isto tako Japan ne može zadovoljiti cijelu Kinu u ekonomskom pogledu; u Rusiji — situacija je slična.

Hudson se zatim detaljnije izjasnio o razgraničenju sfera engleskih i njemačkih interesa i o mo-

[1] U originalu: »Das englische Empire«.

gućnosti uklanjanja nemilosrdne konkurencije na zajedničkim tržištima.

G. Wohlthat je stekao utisak da Hudson ima širok vidik i da dobro razumije suštinu stvari.

2. Sir Horacije Wilson za vrijeme svog prvog razgovora izlagao je pred g. Wohlthatom misli koje je potvrdio i podrobnije izložio u drugom razgovoru. Sir Horacije je pripremio dokument u kome je bio iznijet detaljno razrađen širok program; on je počinjao riječima: »Pod uslovom da . . .[1] (vjerojatno, to znači: »Pod uslovom da politički sporazum s Engleskom bude postignut — treba da stupe na snagu slijedeće točke«). Sir Horacije Wilson je potpuno jasno stavio do znanja da Chamberlain odobrava taj program; Wilson je predložio Wohlthatu da odmah pregovara s Chamberlainom, da bi Wohlthat od njega dobio potvrdu ovoga što je kazao Wilson. Ipak Wohlthat je zbog neslužbenog karaktera svojih pregovora smatrao neumjesnim takav razgovor s Chamberlainom.

Kada se poslije prvog razgovora s Wilsonom pojavila mogućnost razgovora s Hudsonom, g. Wohlthat je, sporazumjevši se sa mnom, po drugi put razgovarao s Wilsonom. Pri tome njemu je bilo važno da dobije jasniju predodžbu u pogledu nekih točaka, nego što je to bilo moguće pri prvom razgovoru. Svoju želju da razgovara s Wilsonom po drugi put on mu je objasnio time što želi da ga obavijesti o razgovoru koji je imao s Hudsonom i istovremeno da se uvjeri da li je Hudson govorio po nalogu kabineta.

Program koji je razmatran od strane g. Wohlthata i sir Horacija Wilsona sadrži:

a) političke točke,

[1] U originalu na engleskom: »Under the assumption that . . . «

b) vojne točke,
c) ekonomske točke.

Uz točku »a«.

1) **Pakt o nenapadanju.** G. Wohlthat je pod tim podrazumijevao obične paktove o nenapadanju, koje Njemačka zaključuje s drugim državama, ali je Wilson želio da se pod paktom o nenapadanju razumije odricanje od principa agresije kao takve.

2) **Pakt o nemiješanju,** koji mora da uključuje razgraničenje proširenih prostora[1] između velikih država, naročito pak između Engleske i Njemačke.

Uz točku »b« — ograničenje naoružanja.

1) na moru,
2) na kopnu,
3) u zraku.

Uz točku »c«.

1) **Kolonijalna pitanja.** U vezi s ovim razmatralo se uglavnom pitanje o budućem razvitku Afrike. Wilson je pri tome imao u vidu poznati projekt obrazovanja prostrane kolonijalno-afričke zone, za koju bi se morale donijeti neke jednoobrazne odluke. Pitanje, u kojoj bismo mjeri, poslije obrazovanja internacionalne zone, zadržali prihvatno vlasništvo na njemačke kolonije koje treba da nam se vrate — ostalo je otvoreno. To što su u ovoj oblasti, bar teorijski, Englezi spremni ili bi bili spremni da nam daleko iziđu u susret proizlazi iz fakta, koji je g. Wohlthatu sigurno poznat, da je u februaru engleski kabinet donio odluku o vraćanju kolonija Njemačkoj. Sir Horacije Wilson govorio je isto tako o njemačkoj kolonijalnoj djelatnosti u Tihom Oceanu; ipak g. Wohlthat se po tom pitanju držao vrlo uzdržljivo.

2) **Sirovine i dobivanje sirovina za Njemačku.**
3) **Industrijska tržišta.**

[1] U originalu: »Grossräume«.

4) **Uređenje problema međunarodnih zaduženja.**
5) **Uzajamna financijska saradnja**[1].

Pod ovim je sir Horacije Wilson podrazumijevao uređenje Istočne i Jugoistočne Evrope od strane Njemačke. Prilikom razmatranja ove točke g. Wohlthat je govorio o kvalificiranoj klauzuli najvećeg povlašćenja, na čijem uključivanju Njemačka treba naročito da insistira. Na moje pitanje o značaju te klauzule g. Wohlthat je odgovorio da su uslovi najvećeg povlašćenja, u vezi sa zlatnom valutom koja vlada u svijetu, kako je to bilo prije rata, sada u pređašnjem smislu bez vrijednosti. Zbog različitog valutnog sistema i životnog standarda, a i zbog troškova proizvodnje, nemoguće je davati podjednake šanse pri izvozu u Njemačku tako različitim po svom karakteru zemljama kao što su, na primjer, Kanada, Argentina i Rumunjska. Takva zemlja kao Rumunjska ili Jugoslavija, sa svojim niskim životnim standardom trebala bi da dobije povoljnije uslove, putem primjene nižih carina na svoj dio produkcije prilikom izvoza u Njemačku. G. Wohlthat je rekao da je on potpuno svijestan toga da to faktički dovodi do ukidanja sistema najvećeg povlašćenja; ali je ipak veoma važno kakvo ime treba dati djetetu, da se nitko ne bi uvrijedio.

Naravno, cilj kome teži g. Wilson[2] jest najširi anglo-njemački sporazum po svim važnim pitanjima, kako je to prvobitno predvidio firer. Samim tim, po njegovu mišljenju, bila bi postavljena i riješena pitanja tako velikog značenja, da bi problemi Bliskog Istoka, koji su došli u ćorsokak, kao što su Danzig i Poljska, otišli u zadnji plan i izgubili bi svoje značenje. Sir Horacije Wilson određeno je kazao g. Wohl-

[1] Točka peta u originalu je napisana na engleskom: »Exchange of financial facilities«.

[2] U tekstu otkucanom pisaćim strojem ovdje je navedeno prezime »Wohlthrat«; ono je precrtano plavom olovkom i odozgo napisano »Wilson«.

thatu da bi zaključenje pakta o nenapadanju dalo Engleskoj mogućnosti da se oslobodi obaveza u pogledu Poljske. Na taj bi način poljski problem izgubio znatan dio svoje oštrine.

Na pitanje g. Wohlthata da li su odobreni prijedlozi Hudsona, Wilson je odgovorio da su oni razmatrani od strane utjecajnih članova kabineta, ali da u ovom stadiju definitivno rješenje još nije uslijedilo.

G. Wohlthat je tim povodom primijetio da bi principijelnom uređenju pitanja koja su razmatrana sa g. Hudsonom trebalo prethoditi uređenje kolonijalnih pitanja.

Na slijedeće pitanje g. Wohlthata da li će se Engleska vlada u potrebnom slučaju saglasiti s tim ako bi osim gorenavedenih problema s njemačke strane bila postavljena na dnevni red i druga pitanja, Wilson je potvrdno odgovorio; kazao je da firer treba samo da uzme list čistog papira i da na njemu nabroji pitanja koja ga interesiraju; engleska vlada bila bi spremna da ih razmotri.

Zatim je g. Wohlthat postavio pitanje na koji bi se način mogla od strane bilo kog engleskog faktora ili instance dobiti potvrda ovog programa pregovora, kako bi se pregovori prenijeli u fazu realizacije.

Na ovo je Sir Horacije Wilson odgovorio da bi kao odlučujući moment u ovom pogledu bilo to da firer odredi neku opunomoćenu osobu radi razmatranja gorenavedenog programa. Ako firer izrazi takvu želju, onda će se s engleske strane saglasiti za dalje razmatranje pitanja bilo na koji način.

U pogledu svojih junskih pregovora[1] g. Wohlthat je kazao sir Horaciju Wilsonu da je on o njima obavijestio feldmaršala Göringa, dodavši da će se sada potruditi da utvrdi da li firer smatra dani moment podesnim da bi se pristupilo takvom razmatranju.

Sir Horacije Wilson je s velikom živahnošću odgovorio da će se, ako ovo uspije, učiniti najvažniji korak na putu savlađivanja teškoća.

Sir Horacije Wilson je dalje kazao da u Engleskoj namjeravaju ove jeseni provesti nove izbore. Taktički, sa čisto unutarpolitičkog gledišta, vladi je svejedno da li će se izbori provesti pod parolom: »Spremnost za rat koji dolazi«[1] ili pak pod parolom: »U izgledu je i može se postići trajan sporazum s Njemačkom«. Ona može mobilizirati svoje birače pod bilo kojom od ove dvije parole i sačuvati sebi vlast za slijedećih pet godina. Razumljivo je da je njoj milija parola o miru.

London, 21. jula 1939. god. Potp. von **DIRKSEN**

Kopije:

1. G. savjetniku Kordtu radi znanja
2. U zatvorenoj koverti u arhivu

[1] Iz objavljenog dokumenta je jasno da su se pregovori o anglo-njemačkom sporazumu vodili već u junu. Drugi materijal o junskim pregovorima nije pronađen u arhivu Dirksena.

[1] U originalu: »Bereitschaft für einen kommenden Krieg«.

Br. 14

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Kopija za g. ambasadora
London, 24. jula 1939. god.
Povjerljivo

A. 2974
Dopuna uz izvještaje
od 24. juna o. g. — A. 2492 i
od 10. jula o. g. — A. 2718[1]
Ministarstvu vanjskih poslova,
Berlin

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Sadržaj: Odluka britanske vlade o konstruktivnoj politici.

Pošto se uzbuđenje, izazvano dancìškom krizom krajem nedjelje, stišalo, nastupilo je sveopće umirenje, koje je rukovodećim ličnostima dalo mogućnosti da usredotoče svoju pažnju na centralno pitanje: da li će zategnutost njemačko-engleskih odnosa povući za sobom rat, ili se pak može postići sporazum mirnim putem? Među odgovornima i neodgovornima, onima koji žude za ratom i trezvenim političarima, vlada jednodušnost u pogledu toga da se krajnja napregnutost koja traje već mjesecima dalje ne može produžavati. Dok štampa i veliki dio političara ne idu dalje od fatalizma ili preklapanja o ratu, manji broj stvarno odlučujućih državnika Engleske dublje je promislio i još više konkretizirao shvaćanja o konstruktivnoj politici u pogledu Njemačke, o kojima sam napomenuo u svom izvještaju od 24. juna 1939. god. Vanjskopolitičke i unutrašnjepolitičke tendencije — zategnutost odnosa s Japanom, prekidanje pregovora o paktu s Rusijom, sumnje u sposobnost za akciju poljskog saveznika, taktička predizborna shvaćanja — na koje je ukazano u tom izvještaju, produžile su za to vrijeme da vrše svoj utjecaj i ojačale konstruktivne tendencije.

[1] V. naprijed, dokument br. 12

Opća rasuđivanja na koji se način može stupiti na mirni put uređenja odnosa s Njemačkom ostvarila su se, kako izgleda, u nizu konkretnih točaka, koje bi sve zajedno i jednovremeno mogle biti podvrgnute razmatranju. Sada se razrađuje opširan ekonomski program na osnovi političkog stišavanja, koji preko široko obuhvatne formule treba da osigura princip nenapadanja i razgraničenja sfera političkih interesa; u taj će program biti uključena slijedeća pitanja: kolonije, sirovine, sfere ekonomskih interesa, sporazum o saradnji na tržištima drugih zemalja. Samo se po sebi razumije, da je u program uključena i točka o ograničenju naoružanja, koja za Engleze predstavlja najveći interes. Točnije podatke o ovim planovima rukovodećih krugova može dati državni savjetnik Wohlthat, koji je za vrijeme svog boravka u Londonu vodio u prošloj nedjelji, na inicijativu Engleza, podrobne razgovore o ovim planovima.

Za pristalice ovih planova najbolnije je pitanje kako pristupiti ostvarenju ovih pregovora. Javno mnijenje je toliko uzbuđeno, a potpaljivači rata i intriganti su sada toliko uzeli maha, da bi objavljivanje saopćenja o sličnim planovima vođenja pregovora s Njemačkom odmah bilo stavljeno pod ubistvenu vatru od strane Churchilla ili drugih podstrekača, koji bi odmah istupili s parolom: »Dolje drugi München!« ili »Dolje povratak na politiku izmirenja«. Koliko je aktivna i opasna ta grupa, pokazalo je

objavljivanje povjerljivih pregovora između Wohlthata (sir Horacije Wilson i Wohlthat) i ministra vanjske trgovine Hudsona; naknadno je to huškanje bilo prošireno objavljivanjem potpuno fantastičnog i izmišljenog programa pregovora. To što se »Daily Telegraph« i »News Chroniche« nalaze na čelu te huškačke kampanje jasno pokazuje tko zapravo njome zakulisno upravlja.

Osobe koje su zaposlene na izradi programa pregovora shvaćaju zato da pripremni koraci, upravljeni na zbliženje s Njemačkom, moraju biti izvršeni u najvećoj tajnosti. Teš pošto bude utvrđena spremnost Njemačke da vodi takve pregovore i bude postignuta jednomišljenost, bar u pogledu programa, a možda i u pogledu pojedinih općih principa — tek tada bi se engleska vlada osjetila dovoljno snažnom da obavijesti javnost o svojim namjerama i o već učinjenim koracima. I ako ona uspije da tim putem dâ nadu na uređenje njemačko-engleskih odnosa, takvo obavještenje će, po njenom uvjerenju, biti primljeno od strane javnosti s velikom radošću i prinudit će sve intrigante da zašute.

Od ostvarenja sličnog plana očekuju tako mnogo, da ga čak smatraju veoma efektnom izbornom parolom, koja će vladajućim partijama osigurati pobjedu na jesenjim izborima i sačuvati im vlast za slijedećih pet godina. Međutim, među izbornim agitatorima učvrstilo se uvjerenje da se pobjeda na izborima može pouzdano dobiti i pomoću suprotne parole: »Priprema za budući rat« — ako ne bude nikakve nađe da se postigne sporazum s Njemačkom.

Ova konstatacija istovremeno označava da ograničenost vremena čini izvjestan pritisak na donošenje principijelne odluke o početku pregovora s Njemačkom i na postizanje principijelne saglasnosti. Pošto će se izbori, kako izgleda, obaviti u novembru, a njihova organizaciona priprema zahtijeva blizu 6

nedjelja, to će engleska strana morati da se potrudi da završi s njemačkim pitanjem najkasnije do kraja septembra. U pogledu roka postoji izvjestan optimizam, pošto smatraju da i njemačka strana, kod principijelne saglasnosti da stupi u pregovore, mora težiti ka ubrzavanju stvari zbog predstojećeg partijskog kongresa u Nürnbergu.

U zaključku htio bih podvući da je njemačko-poljski problem našao mjesto u planovima uređenja odnosa s Njemačkom u tom smislu što će se, kako smatraju, u slučaju postizanja sporazuma između Njemačke i Engleske rješenje poljskog problema znatno olakšati, pošto bi mirnija atmosfera olakšala vođenje pregovora i zainteresiranost Engleske za Poljsku bi se umanjila.

Naprijed izloženi planovi autoritativnih engleskih državnika mogu izgledati utopijski u svjetlosti neobuzdanog tona pisanja engleske štampe i izjava političara i u vezi s politikom zaokruženja koja se i dalje provodi, ma da ne s ranijim oduševljenjem. Međutim ovi planovi dobivaju izvjesnu realnost ako se uzme u obzir neznatnost utjecaja engleske germanofobske štampe i ako se, osim toga, ima na umu da postizanje sporazuma s Njemačkom predstavlja za Englesku još uvijek najvažniji i željeni cilj, nasuprot drugoj alternativi — ratu, koji bi se vodio s najvećim neraspoloženjem, ali čije izbijanje smatraju neizbežnim ako se ne postigne sporazum s Njemačkom.

Potp. von **DIRKSEN**

Br. 15

ZABILJEŠKA O TELEFONSKOM RAZGOVORU NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA S HORACIJEM WILSONOM I ORMEOM SARGENTOM

Kopija za g. ambasadora

ZABILJEŠKA

Danas sam telefonirao sir Horaciju Wilsonu a zatim i sir Ormeu Sargentu (sir Alexandar Cadogan je na odsustvu) i saopćio im da bih htio da učinim neke primjedbe povodom saopćenja objavljenih u štampi, koja su inspirirana od strane g. Hudsona u vezi njegova razgovora sa g. Wohlthatom. Pri tome sam se gotovo doslovno pridržavao niže navedenog teksta mojih zabilježaka[1]:

1) Razgovor između g. Hudsona i g. Wohlthata održan je ne na inicijativu g. Wohlthata, već norveškog delegata (koga je g. Hudson zamolio da bude posrednik).

2) Pošto se g. Hudsonu pripisuje izjava koju je on tobože dao nekolicini novinara, da je njemačka ambasada bila neskromna, htio bih da posvjedočim da nijedan član ambasade, ni sam g. Wohlthat nisu davali nikome bilo kakvo obavještenje povodom tog sastanka.

3) Sudeći po onome što mi je g. Wohlthat saopćio o svom razgovoru sa g. Hudsonom — saopćenje objavljeno u novinama — blago rečeno — u velikoj je mjeri nepravilno.

[1] Sadržaj slijedeće tri točke napisan je na engleskom jeziku.

Sir Horacije Wilson bio je veoma oprezan prilikom telefonskog razgovora i ništa nije odgovorio, tako da sam ga, radi veće sigurnosti, upitao još jedamput da li sam dovoljno jasno izrazio svoje misli, na što je on odgovorio potvrdno. Sa sir Ormeom Sargentom razgovor je bio duži, zato što me je još jednom upitao da li je zaista norveški delegat igrao ulogu posrednika g. Hudsona; kao odgovor za to ja sam mu nešto detaljnije ispričao o razgovoru Norvežanina sa g. Wohlthatom. Pri tom sam podvukao da sam mu telefonirao zato što zbog pitanja koja su danas postavljena u parlamentu stvar može postati veoma hitna.

Sir Orme Sargent uzgred se obavijestio o sadržaju razgovora g. Wohlthata sa g. Hudsonom, na što sam mu odgovorio da zamišljeni zajam nije igrao nikakvu ulogu za vrijeme razgovora, koji je uglavnom više bio posvećen pronalaženju svjetskih tržišta, saradnji, reguliranju cijena i valutnim pitanjima.

Sir Orme Sargent mi se zahvalio na datom saopćenju i rekao da će najhitnije napraviti zabilješku.

London, 24. jula 1939. god.

Potp. von **DIRKSEN**

1. G. Kordtu
2. „ von Seltsamu
3. „ dru Hesse
4. Uz predmet

Br. 16

PREGLED ENGLESKE ŠTAMPE OD 10. DO 24. JULA 1939. GOD., SASTAVLJEN OD STRANE SAVJETNIKA NJEMAČKE AMBASADE U LONDONU HESSEA

SAVJETNIK AMBASADE
ZA ŠTAMPU

London, 24. jula 1939. god.

POLITIČKI PREGLED ŠTAMPE
od 10. do 24. jula 1939. god.

1) Posljednje dvije nedjelje donijele su znatno zaoštravanje vanjskopolitičke zategnutosti. Ovo se može objasniti s dva razloga:

a) sve većom mobilizacijom unutar zemlje (neposredno za zračnim snagama faktički se provodi široka mobilizacija armije i flote),

b) borbom između grupe koja želi smirenje i grupe koja ili smatra potrebnim da postigne javan diplomatski poraz Njemačke, ili odbija sporazum s njom u svakom slučaju i zato gura na rat. Lako se moglo opaziti da je svaka pojava tendencije koja je upravljena na postizanje smirenja izazivala otpor partije koja je za rat. Djelomično se to može nepobitno dokazati koristeći se političkom štampom.

2) Kao prvi primjer ove tendencije treba da posluže glasovi koji su se proširili sredinom nedjelje od 10. do 17. jula o poboljšanju položaja u Danzigu i zajedno s tim o otpočetim pomirljivim njemačko-poljskim pregovorima. Ovim glasovima ne samo da

Der Pressebeirat der Botschaft

London, den 24. Juli 1939

Pressepolitische Beobachtungen in der Zeit
vom 10. - 24. Juli 1939.

1.) Die letzten zwei Wochen haben eine beträchtliche Verschärfung der aussenpolitischen Spannung mit sich gebracht. Dies war auf zweierlei Gründe zurückzuführen: a) die wachsende Mobilmachung im Innern (nach der Luftwaffe sind nunmehr auch Armee und Flotte praktisch im Zustande weitgehender Mobilisation) b) auf die Auseinandersetzung zwischen der Gruppe, die eine Beruhigung wünscht, und der anderen Gruppe, die entweder eine klare diplomatische Niederlage Deutschlands für unerlässlich hält, oder überhaupt gegen jede Verständigung mit Deutschland ist und daher zum Kriege treibt. Es war deutlich zu beobachten, dass jeder Anschein einer nach Beruhigung klingenden Tendenz [illegible] Gegenaktionen der Kriegspartei auslöste. Dies lässt sich z. T. pressepolitisch einwandfrei nachweisen.

2.) Als erstes Beispiel für diese Tendenz müssen die Gerüchte gelten, die in der Mitte der Woche vom 10. - 17. Juli von einer Beruhigung der Lage in Danzig, und gleichzeitig damit von deutsch-polnischen Verständigungsverhandlungen [illegible] wissen wollten. Diese Gerüchte wurden nicht nur bereitwillig geglaubt, sondern wurden von der breiten Masse der Öffentlichkeit auch mit Zustimmung und Erleichterung aufgenommen. Dies passte jedoch der Kriegsgruppe nicht, die daher versuchte durch ein Gegenmanöver die nachlassende Spannung erneut zu erhöhen. Der "News Chronicle" nahm daher erfundene Erklärungen eines angeblichen deutschen Gewährsmannes, dass der Führer sich zum Senatspräsidenten von Danzig wählen lassen wolle, um die Danziger Frage auf diese Weise friedlich zu lösen zum Anlass, um ein Interview mit dem polnischen Staatspräsidenten Rydz-Smigly zu machen, in dem auf die Unerschütterlichkeit des polnischen Standpunktes hinzuweisen, und damit jede Verständigung über eine Rückkehr Danzig ins Reich unmöglich zu machen. Das Interview des polnischen Staatspräsidenten, das erst auf dem Umweg über die Warschauer Presse dann wieder in die englische Presse zurückgelangte, gab dann den [illegible]

Fotokopija prve strane dokumenta br. 16

se rado vjerovalo, već su oni bili primljeni s odobravanjem i osjećanjem olakšanja kod širokih krugova javnosti. Ovo, međutim, nije odgovaralo pogledima partije koja je za rat, i ova se zbog toga opet potrudila da putem kontramanevra pojača zategnutost koja je počela slabiti. »News Chronicle« je, kao povod za intervju s poljskim predsjednikom Rydz-Smiglijem iskoristio izmišljenu izjavu tobožnje njemačke obaviještene osobe da tobože firer, da bi se danciško pitanje riješilo mirnim putem, namjerava postaviti svoju kandidaturu na izborima za predsjednika danciškog senata. Intervju je imao za cilj da ukaže na nepomirljivost poljskog gledišta i samim tim da učini nemogućim svaki sporazum o vraćanju Danziga Rajhu. Intervju poljskog predsjednika, koji je tek okolnim putem, preko varšavske štampe, ponovo došao u engleske novine, poslužio je kao izgovor tim istim krugovima da prinude britansku vladu da ponovo izjavi kako bi ona pod bilo kakvim okolnostima ukazala pomoć Poljskoj ako bi ova bila spremna stupiti u borbu. Jedan dio štampe izjašnjavao se još oštrije nego prije da bi svaka jednostrana izmjena danciškog statuta dala Poljskoj pravo na miješanje. U isto vrijeme poljska propaganda dobila je mogućnost da još energičnije dokazuje kako bi za Poljsku gubitak Danziga i njegovo prisajedinjenje imperiju imali za posljedicu, sa strategijskog stanovišta, gubitak nezavisnosti Poljske. Bilo kakva njemačka argumentacija u korist toga da posjedovanje Danciga ili njegov gubitak nisu povezani sa strategijskim položajem Poljske ovdje nije bila objavljena[1].

3) Kao posljedica ove orijentacije javnog mnijenja u pravcu još oštrijeg i jednostranijeg propoljskog stanovišta bilo je to da se i stav štampe u pogledu Danziga još više zaoštrio. Zato su ovdje s najvećim

[1] S lijeve strane na ivici običnom olovkom je dopisano: »Kako je to moglo biti učinjeno? To je bilo u razgovorima«.

čuđenjem bila primljena saopćenja, zasnovana na izjavama koje su tobože date na konferenciji za štampu u Ministarstvu propagande; ova saopćenja sadržavala su dva tvrđenja: a) da je firer 100% odlučan da ne dopusti izbijanje svjetskog rata zbog Danziga i b) da firer istovremeno očekuje stoprocentno rješenje danciškog pitanja u korist Njemačke. Pri zategnutom raspoloženju koje ovdje vlada ova saopćenja mogu se smatrati jedino kao dokaz promjene njemačkog kursa. Od strane štampe ovo je bilo primljeno i objavljeno tako, da je postalo jasno s kakvim olakšanjem bi ovdje pozdravili mirno uređenje danciškog pitanja putem pregovora, ako bi ono bilo moguće. Međutim, pri tome se također pokazalo koliko su snažni neprijateljski utjecaji. Poslije prvog povoljnog utiska povodom ovih saopćenja uslijedile su dvije mjere, koje su odmah oslabile taj utisak i čak djelomično izazvale suprotno osjećanje. Prva mjera bila je izjava njemačkog informacionog biroa, koja je ovdje stvorila predodžbu kao da njemačka strana hoće da se odrekne svoje prve izjave; druga mjera — bila su objašnjenja odjeljenja za štampu Ministarstva vanjskih poslova Engleske, koje je smatralo za potrebno da ukaže na protivrječnost prvog njemačkog saopćenja i da podvuče da će se britanska vlada dosljedno pridržavati posljednjih izjava Chamberlaina. Rezultat obiju ovih izjava bilo je stvaranje nepovjerenja prema namjerama Njemačke, što se jasno vidjelo iz svih komentara. Pri tom je Ministarstvo vanjskih poslova molilo štampu da veoma oštro tretira pitanja da se »u Njemačkoj ne stvori utisak kao da je Engleska sklona da dozvoli da bude prevarena bilo kakvim trikom«. Ova parola bila je naročito prihvaćena od »Timesa«, koji je njemačkom komentatoru pripisao izjavu da tobože firer smatra da će britanski kabinet na kraju krajeva izvršiti pritisak na Varšavu i

prinuditi je na ustupke. Ustvari takva izjava može samo poslužiti da Chamberlainu pričini lične poteškoće, pošto se njegov oštar stav djelomično objašnjava time što njegovi neprijatelji sumnjaju da je on sposoban da jednog lijepog dana učini novi preokret i da se vrati na politiku »izmirenja«. Predbacivanja slične vrste i sumnje da Chamberlain hoće iskoristiti jesenji odmor parlamenta za ostvarenje takvog manevra već sada se iznose u »News Chronicleu«, »Daily Heraldu« i »Yorkshire Postu« i pogađaju u jednu od najosjetljivijih točaka unutrašnjepolitičke situacije. To što »Times« u ovom slučaju pribjegava djelomičnom izopačavanju izjava koje se nama pripisuju pokazuje samo koliko su pristalice Chamberlaina uznemirene i koliko osjetljive po tom pitanju. Rezultat toga bila je ponovljena odlučnija potvrda engleskog stanovišta u uvodniku »Timesa« od 24. jula. Članak sadrži stvarno potpuni odraz sadašnjeg vladinog stanovišta po danciškom pitanju. Međutim ovaj članak istovremeno potpuno nedvosmisleno pokazuje u čemu se, po mišljenju Engleza, sastoji slaba strana danciškog pitanja. Naime: članak ponavlja da bi uključivanje Danziga u sastav imperija predstavljalo za Poljsku sa strategijskog stanovišta gubitak nezavisnosti. Slično mišljenje, uostalom, iznio je u »Sunday Timesu« i bivši ministar vanjskih poslova Eden. Ako bi se uspjelo dokazati da je ovakva ocjena spajanja Danziga s imperijem lažna, onda bi znatan dio propagande koja se ovdje vodi propao. Radi toga potrebno bi bilo podvući dva momenta: a) da Poljska ni danas nema nikakvog slobodnog izlaza na more, već samo izlaz na unutrašnje more, na kome gospodari Njemačka i koje bi u slučaju rata odmah bilo zatvoreno; b) da bi u slučaju rata Poljska izgubila koridor za nekoliko sati i da zato već sada Poljska ne misli da ga brani. Oba ova razloga u privatnim razgovorima čine

utisak već i sada, ali dosada nema potvrde ovoj strategijskoj argumentaciji iz Njemačke.

4) Ne smije se izgubiti iz vida da sadašnja zategnuta situacija neobično otežava svaku argumentaciju po suštini stvari. Prodiranje njemačke propagandističke argumentacije po danciškom pitanju znatno je otežano još i time što se pojavljuju sve nove i nove izjave, koje se ovdje u Engleskoj komentiraju od strane naših neprijatelja kao teške uvrede engleske časti. To se donekle desilo s člankom rajhsministra propagande koji je došao kao odgovor na ružno istupanje St. King-Halla. Za vrijeme jednog žučnog razgovora načelnik odjeljenja za štampu Ministarstva vanjskih poslova lično mi je izjavio da bi se na slične članke moglo odgovoriti, strogo uzevši, samo objavljivanjem rata, dok se rukovodilac štampe pri predsjedniku vlade trudio da mi dokaže kako ovakvi članci moraju kod predsjednika vlade stvoriti utisak da se Njemačka potpuno odrekla namjere da postigne uzajamno razumijevanje s Engleskom i u krajnjoj liniji hoće rat. Kod izjava slične vrste treba, razumije se, uzeti u obzir neobičnu uzbuđenost ove gospode, sa željom da utječu na mene u cilju propagande, a također i unekoliko izvještačenu i pretjeranu osjetljivost. Ali ove izjave ipak pokazuju koliko bi s ovdašnjeg gledišta bilo svrsishodno držati se izvjesne umjerenosti, ako se samo u Njemačkoj još smatra poželjnom poslovna argumentacija. Pri tome treba uzeti u obzir da St. King-Hall nikako nije autoritativno lice. Njega smatraju sumnjivom političkom stvarčicom, s kojom nitko ne će da vodi ozbiljan posao. U svakom slučaju s pouzdanošću se moglo utvrditi da se lord Halifax nimalo ne solidarizira s njim i da King-Hall dobiva inspiracije i novac za svoje pisanje ne od engleske vlade, već, vrlo vjerojatno, od emigranata, Čeha i Židova. Kao što je poznato, Beneš je sakupio u Americi znatne sume novaca, koje

se koriste isključivo za »oslobođenje Čehoslovačke«. Poznato je da se St. King-Hall pojavljuje kao član komiteta akcije za »oslobođenje Čehoslovačke« u koji uglavnom ulaze lijevi liberali, marksisti i Židovi, kao i to da se on nalazi u tijesnoj vezi s takozvanom »Njemačkom partijom slobode«. Pri takvom stanju stvari postaje jasno da oštre izjave protiv britanske vlade koriste svi naši neprijatelji u cilju najžešćeg unutarpolitičkog huškanja. Neosporno je da neobično uzbuđena atmosfera u Londonu i borba oko pitanja da li postoji bilo kakva mogućnost da se postigne uzajamno razumijevanje s Njemačkom vrlo bitno doprinosi zlonamjernom iskorišćivanju oštrih njemačkih izjava, koje pri drugim okolnostima ne bi imale takav efekat.

5) Kao ilustracija ove situacije koja zaslužuje pažnju poslužilo je iskorišćivanje i osvjetljavanje od strane štampe pregovora Wohlthata s ministrom trgovine Hudsonom. U toku nekoliko dana kružili su glasovi o razgovoru doktora Wohlthata, koji su, ipak, s uspjehom pobijani sve donde dok sam ministar nije smatrao svrsishodnim da saopći štampi suvišne podatke u odgovor na pitanje koje mu je postavljeno. Sudeći po pouzdanim uvjeravanjima koja sam dobio, za objavljivanje je kriva francuska ambasada, koja je u petak doznala za razgovor i odmah udarila na uzbunu. A pošto je ova uzbuna francuskih prijatelja u Engleskoj otpočela kasno uveče u petak i nije mogla da se odrazi u listovima od subote, to se utjecaj ovog saopćenja osjetio u štampi tek u ponedjeljak. Hudsonove izjave su karakteristične za tu psihološku situaciju, koja u sadašnje vrijeme, kako izgleda, ne dozvoljava utjecajnim vladinim funkcionerima da ispolje čak i vidljivu želju za postizanjem sporazuma. Dio preuveličanih i neumjesnih izjava Hudsona, koje su se pojavile u štampi, može se u svakom slučaju objasniti samo time što se Hudson bojao da ga mogu oglasiti pristalicom politike izmirenja. Kao karakterističan primjer za to koji se krugovi u Engleskoj trude da spriječe svako zbliženje s Njemačkom može da posluži činjenica da su Vernon Bartlett iz »News Chroniclea« i Gordon Lanox iz »Daily Telegrapha« bili prvi koji su otvorili unakrsnu vatru, i da su naročito zlonamjerna izvrtanja i falsifikacije razgovora dati od strane g. Lanoxa.

6) Polazeći od sadašnje unutarpolitičke situacije, treba računati s tim da će se u toku slijedeće dvije nedjelje, koje su posljedje dvije nedjelje rada sadašnjeg parlamenta, znatno pojačati težnja da se poveća zategnutost. Duff Cooper je objavio u štampi prijedlog o stvaranju, uglavnom iz redova neprijatelja politike izmirenja, neke vrste parlamentarnog kontrolnog savjeta, koji treba da spriječi Chamberlaina da se vrati politici izmirenja. Zato treba računati s tim da će listovi ovih krugova (»News Chronicle«, »Daily Herald«, »Daily Telegraph«) učiniti sve što od njih zavisi da bi putem odgovarajuće političke kampanje u štampi vezali vladi ruke i na taj način je lišili svake slobodne akcije koja bi imala za cilj sporazum s Njemačkom.

Potp. dr. **FRITZ HESSE**

Br. 17

TELEGRAM NJEMAČKOG MINISTRA VANJSKIH POSLOVA RIBBENTROPA AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

Kopija za g. ambasadora

ŠIFRIRANI TELEGRAM

Berlin, 31. jula [193]9. 13 s. 18 m.
London, 31. jula [193]9. 14 s. 10 m.

Njemačkoj ambasadi
London
Vrlo hitno!
286 od 31. 7.
Lično ambasadoru

Molim odmah telegrafirati sadržaj političkih pregovora koje je načelnik Wohlthat vodio prilikom svoje posljednje posjete Londonu, a naročito izvještaj o savjetovanju Wohlthata s Vama, pošto on izvještava da je političke pregovore vodio poslije sporazuma s ambasadorom.

RIBBENTROP

Br. 18

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Kopija za g. ambasadora

ŠIFRIRANI TELEGRAM

M P Berlin
Vrlo hitno! Br. . . .[1] od 31. VII.
Na telegrafsko uputstvo br. 286 od 31. VII.
Lično rajhsministru

1. Za vrijeme svog boravka ovdje načelnik Wohlthat bio je pozvat na razgovor kako sa sir Horacijem Wilsonom, tako i s ministrom vanjske trgovine Hudsonom. Po sporazumu sa mnom W[ohlthat] je izišao u susret toj molbi i usmeno mi saopćio sadržaj tih razgovora. Ja sam izvijestio o njegovu ovdašnjem boravku telegramom (v. telegram br. 263 od 23. VII.) i dostavio pismeni izvještaj o njegovim razgovorima s Wilsonom (A. 2974 od 24. VII.)[2].

2. U mojim razgovorima s Wohlthatom naročito se pretresalo pitanje u kojoj se mjeri saopćenja koja mu je dao Wilson podudaraju s tendencijama koje sam ja zapazio u pogledu konstruktivne politike u ovdašnjim vladinim krugovima (v. izvještaj A. 2492 od 24. VI. i A. 2718 od 10. VII.)[3]. Tom prilikom mogli smo ustanoviti da su se dosada zapažene tendencije općeg karaktera iskristalizirale u plan, koji se

[1] Broj nije naznačen u originalu.
[2] V. naprijed, dokument br. 14.
[3] V. naprijed, dokumenat br. 12.

zasniva prvenstveno na privredno-političkim pretpostavkama, a koji je razradio ili bar odobrio Chamberlain.

3. Uopćavajući svoja saopćenja, htio bih još jednom ponoviti da se inicijativa koju su pokazali Wilson i Hudson može objasniti slijedećim stanovištem koje ovdje vlada, a naime:

a) da će zategnutost koja postoji u odnosima između Njemačke i Engleske dovesti do rata ako ne budu učinjeni pokušaji za uređenje odnosa između njih;

b) da je engleska politika zaokruženja opasna po stvar mira i da je skopčana sa znatnim rizikom za Englesku;

c) da stanje naoružanja Engleske dozvoljava vladi da pokuša da dođe do kompromisa s Njemačkom, ne izazivajući sumnju u slabost.

4. Wilsonovu želju da pred Wohlthatom dokaže da njegove misli imaju prvenstveno privredno-politički karakter treba, izgleda, objasniti time što je Wilson — glavni ekonomski savjetnik britanske vlade — vidio u Wohlthatu — opunomoćeniku[1] za četverogodišnji plan — specijalistu u toj oblasti. Kako primjećuje jedan ovdašnji list, Wohlthat se ponašao kao učtivi slušalac, što se također vidi i iz toga što je kategorički odbio Wilsonov prijedlog da od strane političke instancije (predsjednika vlade Chamberlaina) dobije potvrdu misli koje je izložio Wilson, pošto se nije smatrao ovlaštenim za to.

DIRKSEN

---

[1] U originalu je riječ »opunomoćenik« napisana olovkom na mjesto »ekonomski savjetnik«, što je u tekstu precrtano.

Br. 19

TELEGRAM DRŽAVNOG SEKRETARA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NJEMAČKE WEIZSÄCKERA AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

A[1] 3104[2]

Berlin, 31. jula [193]9. 22 s. 30 m.
London, 31. jula [193]9. 23 s. 30 m.

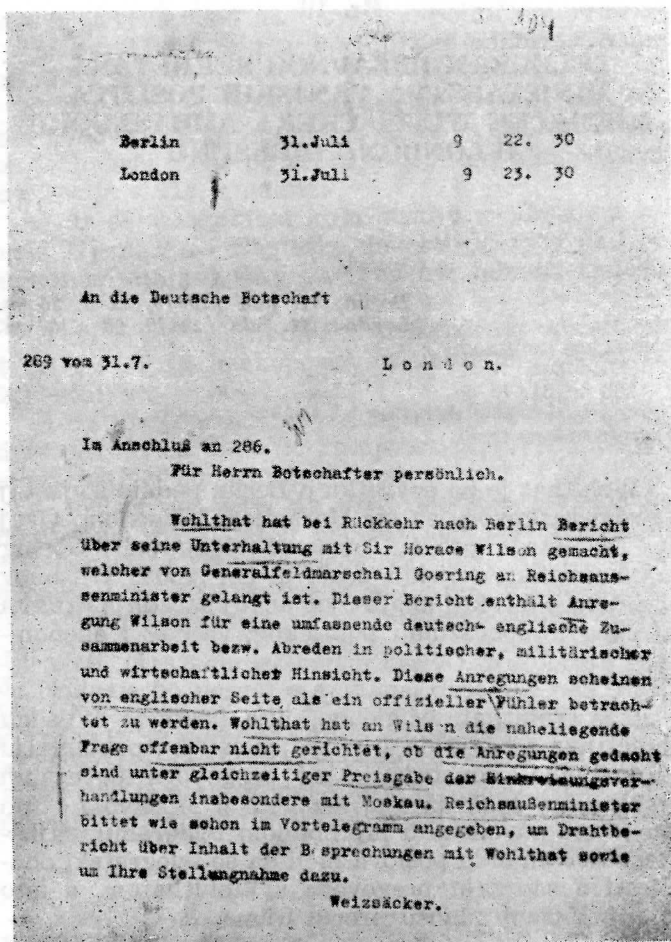
Njemačkoj ambasadi
London
289 od 31. 7.
Dopuna uz br. 286[3] A[1] 3101[2]
G. ambasadoru lično

Wohlthat je po povratku u Berlin podnio izvještaj o svom razgovoru sa sir Horacijem Wilsonom. Ovaj je izvještaj predao general-feldmaršal Göring rajhsministru vanjskih poslova. On sadrži Wilsonov prijedlog o širokoj anglo-njemačkoj saradnji, drugim riječima, o sporazumu političkog, vojnog i ekonomskog karaktera. Ovi se prijedlozi smatraju, kako izgleda, kao službeno ispitivanje terena od strane Engleske. Wohlthat, očigledno, nije postavio Wilsonu nametljivo pitanje da li ti prijedlozi pretpostavljaju istovremeno odustajanje od pregovora povezanih s politikom zaokruženja, naročito s Moskvom. Kao što je već navedeno u prethodnom telegramu, rajhsministar vanjskih poslova moli da se telegrafski obavijesti o sadržaju pregovora s Wohlthatom, a isto tako o Vašem odnosu prema njima.

WEIZSÄCKER

---

[1] Pečat.
[2] Brojevi su zabilježeni plavom olovkom.
[3] V. naprijed, dokument br. 17.



Berlin 31.Juli 9 22. 30

London 31.Juli 9 23. 30

An die Deutsche Botschaft

269 von 31.7. London.

Im Anschluß an 286.

Für Herrn Botschafter persönlich.

Wohlthat hat bei Rückkehr nach Berlin Bericht über seine Unterhaltung mit Sir Horace Wilson gemacht, welcher von Generalfeldmarschall Goering an Reichsaussenminister gelangt ist. Dieser Bericht enthält Anregung Wilson für eine umfassende deutsch- englische Zusammenarbeit bezw. Abreden in politischer, militärischer und wirtschaftlicher Hinsicht. Diese Anregungen scheinen von englischer Seite als ein offizieller Fühler betrachtet zu werden. Wohlthat hat an Wilson die naheliegende Frage offenbar nicht gerichtet, ob die Anregungen gedacht sind unter gleichzeitiger Preisgabe der Einkreisungsverhandlungen insbesondere mit Moskau. Reichsaußenminister bittet wie schon im Vortelegramm angegeben, um Drahtbericht über Inhalt der Besprechungen mit Wohlthat sowie um Ihre Stellungnahme dazu.

Weizsäcker.

Fotokopija dokumenta br. 19

Br. 20

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Kopija za g. ambasadora
London, 31. jula 1939. god.

A. 2964.

1 prilog u dva primjerka
Na telegrafsko uputstvo br. 267 od 22. o. m.
Ministarstvu vanjskih poslova
Berlin

Sadržaj: Obavještavanje britanske javnosti o vanjskopolitičkim problemima Njemačke, a naročito u vezi danciškog pitanja.

I. Preduslovi svake propagandističke djelatnosti.

II. Prijedlozi za metod propagande:
- a) materijal iz članaka;
- b) pisma redakciji;
- c) slanje brošura i t. sl.;
- d) poljske izjave;
- e) ostalo.

III. Ranija djelatnost ambasade:
- a) pisma redakciji;
- b) predavanja agenata koji nisu njemačkog porijekla;
- c) posrednička djelatnost za organiziranje razgovora i izvještaja za osobu koja dolazi iz Danziga;

d) iskorišćivanje izvještaja njemačkih ustanova u Poljskoj[1];
e) iskorišćivanje firerova govora od 28. aprila o. g.;
f) rukovodeći članci za njemačku i englesku štampu.

I.

Određivanje publicističkih uzajamnih odnosa obiju zemalja postavljeno je pred slijedeću alternativu: ili na svaki ispad i svaku klevetu davati odgovarajući oštar odgovor po principu »na jak čvor — oštra sjekira« — u kom se slučaju treba odreći od misli da se u štampi druge zemlje naiđe na razumijevanje i širenje naših političkih ideja i namjera — ili se odreći vraćanja istom mjerom za svaki ispad u štampi suprotne strane i koncentrirati svoje snage na tome da se proguraju vlastita politička shvaćanja u štampu i javno mnijenje druge zemlje. Što se tiče spajanja obiju alternativa, praktički je nemoguće voditi neprijateljsku kampanju u štampi i [istovremeno] nalaziti razumijevanja i širiti svoje ideje u štampi [druge zemlje].

Gorenavedena opća primjedba naročito je važna pri sadašnjim uzajamnim odnosima između engleske i njemačke žurnalistike i pri postojanju želje na našoj strani da se u Engleskoj javnosti naiđe na shvaćanje naših namjera i ciljeva, pošto se kao neophodan preduslov za svaki pokušaj da se ovdašnjoj javnosti objasne naši problemi, naročito problem Danziga, Istočno pitanje i pitanje kolonija, pojavljuje preuređenje njemačke antibritanske propagande u štampi, na radiju i drugim putem i samim tim postizanje općeg umirenja. Nemoguće je s bilo kakvim izgledima na uspjeh postići razumijevanje njemačkog

[1] U originalu: »Die deutschen Behörden in **Polen**«.

stanovišta po danciškom pitanju kada se kraljevski par, britanska armija, britanske ustanove izlažu oštrim napadima ili podsmijesima od strane naše propagande, ili kada se javno mnijenje u Engleskoj zbog masovnog širenja rđavih prijevoda njemačkih članaka, koji vrijeđaju engleski način mišljenja, neprekidno i sve jače razdražuje i uzbuđuje.

Kada ovaj uslov bude ispunjen, tada se može promisliti o tome kakvi bi metodi aktivne propagande bili najsvrsishodniji.

II.

a) U izvještaju br. A. 2925 od 21. o. m. već je javljeno o glavnim uzrocima koji su smetali da se u ovdašnjim, čak desnoopozicionim listovima objavi dosad poslati materijal, koji je nesumnjivo dragocjen za obavještenje ambasade. Osim toga, potrebno je ukazati na slijedeće: britanska štampa — onaj njen dio koji je od značenja — principijelno ne objavljuje nikakve članke koji dolaze izvana, već štampa samo one koje su napisali njeni vlastiti saradnici. Stoga materijal koji je predala ambasada može u najboljem slučaju ugledati svijeta poslije redakcijske prerade kao vlastiti proizvod odgovarajućeg lista. Moguće je da će se negdje ipak uspjeti da se podesan materijal objavi u prvobitnom stanju (kako je to naznačeno u gorenavedenom izvještaju). Ali, po pravilu, i on može poslužiti samo kao informacija i za formiranje gledišta određenih redakcija.

Za širenje u Ujedinjenoj Kraljevini bili bi, uostalom, podesni dobri prijevodi pojedinih članaka iz »Deutsche diplomatische Korrespondenz«, čiji jezik uopće odgovara engleskoj psihi. Ako bi bilo moguće, s obzirom na okolnosti, da se ovdje ima pri ruci nekoliko primjeraka prijevoda svakog od tih članaka — već jedan dan prije njihova objavljivanja u Nje-

mačkoj — izgledi za njihovo objavljivanje i u ovdašnjoj štampi znatno bi porasli.

b) Osim toga, »Pisma redakciji« bila su i ostaju jedna od najboljih mogućnosti provođenja propagandističkog rada. Na to je bilo ukazano još u točci 3 b priloga uz referat od 8. o. mj. — A. 2725. Takva pisma, kao što je rečeno u spomenutom izvještaju, mogu biti napisana kako u Engleskoj tako i u Njemačkoj. Iz organizacionih razloga izgleda ipak svrsishodno da se u Njemačkoj 2—3 autora koji dobro pišu prihvate isključivo čitanja 15—20 vodećih listova i časopisa koji izlaze u Ujedinjenoj Kraljevini i sastavljanjem pisama koja pobijaju argumentaciju koja se nalazi u uvodnim člancima ili u objavljenim »Pismima redakciji«. Ako bi ta »Pisma redakciji« bila napisana solidno i koliko-toliko dobrim engleskim jezikom i bez svake zlobne polemike, može se s izvjesnom sigurnošću računati da će biti objavljena. Čak i da ne budu u ovom ili onom slučaju odštampana, ona će ipak utjecati na formiranje shvaćanja redakcije.

Nezavisno od ovih organiziranih odgovora iz Njemačke ambasada će se i dalje smatrati obaveznom da sa svoje strane ovdje pomaže sastavljanje pisama.

c) Veoma korisno djelovanje pokazuje širenje brošura na engleskom jeziku sastavljenih kao što valja. Pozivam se ovdje na točku 2 priloga izvještaju od 8. o. mj. — A. 2725. Reakcija koja se dosada opažala na brošuru g. Fuchsa poslanu iz Danziga potpuno je zadovoljavajuća. Povodom ovoga bit će naknadno data obavještenja.

Zborniku koji je zamislila gđa Margarita Gärtner, a koji ona hoće da sastavi od izjava Engleza, može se proreći uspjeh. Isto se to može reći i o planu novog izdanja knjige Dowsona, a također i o članku koji je Dowson objavio 1931. god. u »Nineteenth Century« (decembarsko izdanje).

d) Najzad, opet ponavljam molbu da se ambasada redovno obavještava o agresivnim izjavama poljskih političara s točnim naznačenjem izvora. Izjave te vrste ovdašnja štampa prikriva. Ambasada bi imala mogućnosti da iskoristi taj materijal.

e) Ostali prijedlozi navedeni su u točci f) odjeljka III.

III.

a) Uprkos okolnostima na koje sam se pozvao u točci I., a koje jako otežavaju svaku propagandističku djelatnost, ambasada je mogla zabilježiti izvjesne uspjehe u svom propagandističkom radu. Pozivam se na pismo sir Arnolda Wilsona, koje smo mi inspirirali i koje je objavljeno u »Timesu« od 7. VII. 1939. god., o njegovim utiscima sa skorašnje posjete Danzigu i na pismo profesora Haferkorna, objavljeno u »Timesu« od 28. o. mj., koje je također sastavljeno u zajednici s ambasadom. Nova pisma te vrste razašilju se. Tako, između ostalih, historičar sir Raymond Beasley, koji dobiva savjete u ambasadi, redovno šalje pisma vodećim provincijskim listovima.

b) Ukrajincu V. von Korostovecu, koji, kako je već javljeno, raspolaže odličnim vezama, najviše u konzervativnim krugovima, bilo je povjereno da podrobno osvijetli danciško pitanje u predavanjima na sjednicama konzervativne partije u Londonu i u provinciji. Kako izvještava g. von Korostovec, njegova predavanja po ovom pitanju izazivaju sveopći interes.

c) Osim toga, ambasada, razumije se, prilikom svih razgovora i diskusija u užem krugu trudi se da utiče na autoritativne osobe i da ih također potakne na izvjesnu propagandističku djelatnost. Takvi razgovori povodom danciškog pitanja vođe se svakodnevno. S tim u vezi treba ukazati na djelatnost profesora Haferkorna, koji se već gotovo tri nedjelje

nalazi ovdje i koji je preko ambasade uspostavio vezu s autoritativnim osobama, između ostalih s lordovima Arnoldom, Brocketom, Queenboroughom, Noelom Buxtonom, vojvodom Buccleuchom, Jeffrey Dowsonom, glavnim urednikom »Timesa«, i s njegovim saradnicima Deakinom i Kennedyem, generalom Ismayem, sekretarom komiteta za obranu imperija, generalom sir Windhamom Childsom i članovima parlamenta sir Thomasom Mohrom, sir Arnoldom Wilsonom, V. Casaletom i mnogim drugima. Haferkorn je vješto branio danciško stanovište i, kako je bilo ustanovljeno, izvršio je dobar propagandistički posao.

Poželjno bi bilo da se ovamo pošalju u tu svrhu i druge pogodne osobe, po mogućnosti građani slobodnog grada Danziga.

d) Izvještaji o položaju njemačke manjine u Poljskoj, koji se redovno šalju ambasadi, a naročito materijal koji je poslan uz predstavku od 11. maja 1939. god. — br. Polit. V 3303, — upućeni su visokoj vladinoj instanciji, a uz to i posljednji materijal — u engleskom prijevodu, koji je ovdje bio pripremljen.

e) U pogledu korištenja firerova govora od 28. aprila o. g. pozivam se na izvještaj od 29. IV. 1939. god. — br. A 1687.

f) U prilogu se dostavlja članak savjetnika ambasade za štampu dra Hessea, u kome se on zadržava na običnim ovdašnjim argumentima po danciškom pitanju. Uopće moglo se konstatirati da je poljska propaganda u Engleskoj primjenjivala tri glavne teze:

Zbog spajanja Danziga s imperijem

1) stvorila bi se opasnost političke nezavisnosti Poljske;

2) strategijski položaj bitno bi se izmijenio na štetu Poljske;

3) ekonomska nezavisnost Poljske bila bi dovedena u pitanje.

Priloženi članak odgovara na te argumente u formi koja odgovara engleskom načinu mišljenja. Za rad ambasade bila velika podrška ako bi se taj članak što je moguće više proširio u Njemačkoj s potpisom bilo koje utjecajne osobe. U takvom slučaju ambasada bi molila da joj se pošalje na raspolaganje 500 primjeraka na engleskom jeziku na jedan dan prije njegova objavljivanja u Njemačkoj. Ako bi se članak pojavio s potpisom g. rajhsministra vanjskih poslova, može se predvidjeti da će mu u Ujedinjenoj Kraljevini biti osigurana najšira rasprostranjenost.

Potp. von **DIRKSEN**

Br. 21

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA DRŽAVNOM SEKRETARU MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA WEIZSÄCKERU

Kopija za g. ambasadora

M P Berlin
Br. 278 od 1. VIII. 1939. god.
Na telegram br. 289 od 31. VII[1].
Lično državnom sekretaru

AVIONSKA POŠTA — TELEGRAM

1. O razgovoru Wohlthata sa sir Horacijem Wilsonom i mom odnosu prema njemu pozivam se na telegrafski izvještaj br. 277 od 31. VII[2]. Što Wohlthat za vrijeme razgovora nije postavio direktno pitanje o odricanju od politike zaokruženja, objašnjava se time što smo se dogovorili da on uopće više sluša, nego govori.

2. Bez obzira na to što razgovor u političkom pogledu nije bio produbljen, moj je utisak da su nam u vidu privredno-političkih pitanja htjeli predložiti širok konstruktivni program. Teškoće britanske vlade za provođenje ovog programa pri raspoloženju javnosti koje sada vlada navedene su u mom izvještaju od 24. VII. — A. 2974[3].

3. Da se sporazum s Njemačkom ne bi složio s istovremenim provođenjem politike zaokruženja,

[1] V. naprijed, dokument br. 19.
[2] V. naprijed, dokument br. 18.
[3] V. naprijed, dokument br. 14.

ovdašnjim rukovodećim ličnostima je to jasno. Određena shvaćanja po tom pitanju osnivaju se približno na slijedećim situacijama:

a) Sporazum s Njemačkom kemijski bi, da se tako kaže, rastvorio danciški problem i otvorio bi put za njemačko-poljsko uređenje, za koje Engleska više ne bi imala potrebe da se interesira.

b) Na produženje pregovora o paktu s Rusijom, bez obzira na odašiljanje vojne misije — ili točnije, zahvaljujući tome — ovdje gledaju skeptički. O tome svjedoči sastav engleske vojne misije: admiral, koji je dosada bio komandant Portsmoutha, ustvari se nalazi u ostavci i nikada nije bio u štabu admiraliteta; general — tako isto običan trupni oficir; general avijacije — poznati pilot i nastavnik pilotske vještine, ali nije strateg. Ovo svjedoči o tome da vojna misija prije ima za zadatak da ustanovi borbenu sposobnost Sovjetske armije, nego da zaključi operativne sporazume.

Jedan oficir na višem položaju iz Ministarstva avijacije nedavno je izjavio zrakoplovnom atašeu svoje uvjerenje da ni britanska ni ruska strana nemaju ozbiljnu želju da zaključe sporazum.

c) U pogledu ocjene vojnog značaja Poljske još uvijek postoje sumnje, koje se odražavaju u uzdržljivosti u financijskom pogledu. Referat generala Ironsidea također nije bio, kako se čuje, baš mnogo pozitivan.

d) Političar Roden Buxton (brat lord Noela Buxtona), koji raspolaže najboljim vezama i pripada laburističkoj partiji, u razgovoru sa savjetnikom ambasade iznosio je iste postavke kao i Wilson, i ukazivao na likvidaciju politike zaokruženja kao na potpuno razumljivu posljedicu sporazuma s Njemačkom. Zabilješka o razgovoru s Buxtonom šalje se ovom istom zračnom poštom.

4[1]. Sve više se pojačava utisak da mogućnost principijelnog sporazuma s Njemačkom treba da bude utvrđena u toku slijedećih nedjelja zbog toga da bi se odredio sadržaj izbornih parola (v. izvještaj od 24. VI. — A. 2974). Ovdje se nadaju da će političko smirenje, koje se može očekivati s nastupanjem ferija, stvoriti preduslove za sastavljanje programa pregovora, koji imaju izgleda na ostvarenje.

DIRKSEN

[1] U originalu je na ovom mjestu pogrešno ponovljen broj »3«.

Br. 22

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA DRŽAVNOM SEKRETARU MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA WEIZSÄCKERU

Lični primjerak g. ambasadora

NJEMAČKA AMBASADA
A. 3107
1 prilog

London, 1. augusta 1939. god.

Kopija

Sadržaj: Anglo-njemački odnosi.

Hitno referirati g. državnom sekretaru.

Uz ovo dostavljam kopiju zabilješke savjetnika poslanstva Kordta o njegovu razgovoru s laburističkim političarom Charles Rodenom Buxtonom, koji je održan u prošlu subotu. Ma da g. Roden Buxton ne pripada partiji koja je na vladi i ma da su njegove ideje o vanjskoj politici suprotne idejama većine Radničke partije, ipak smatram da su njegove izjave od izvjesnog interesa. U razgovoru sa g. državnim savjetnikom Wohlthatom sir Horacije Wilson je također upotrebio izraz »sfera interesa« u smislu razgraničenja proširenih prostora[1] najvažnijih država. Od značenja je, dalje, činjenica da je Chamberlainu, slično Buxtonu, istupajući juče u skupštini, s naročitim naglašavanjem spomenuo anglo-francuski sporazum od 1904. god. i anglo-ruski ugovor od 1907. god., ali, naravno, u drugom smislu:

[1] U originalu: »Grossräume«.

predsjednik vlade je ukazao na to da je bilo potrebno devet mjeseci pregovora 1904. i petnaest mjeseci 1907. god., da bi se došlo do uspješnog rezultata. Chamberlain je time htio oslabiti prijekor zbog suvišnog odugovlačenja pregovora sa sovjetskom vladom.

Potp. von **DIRKSEN**

PRILOG

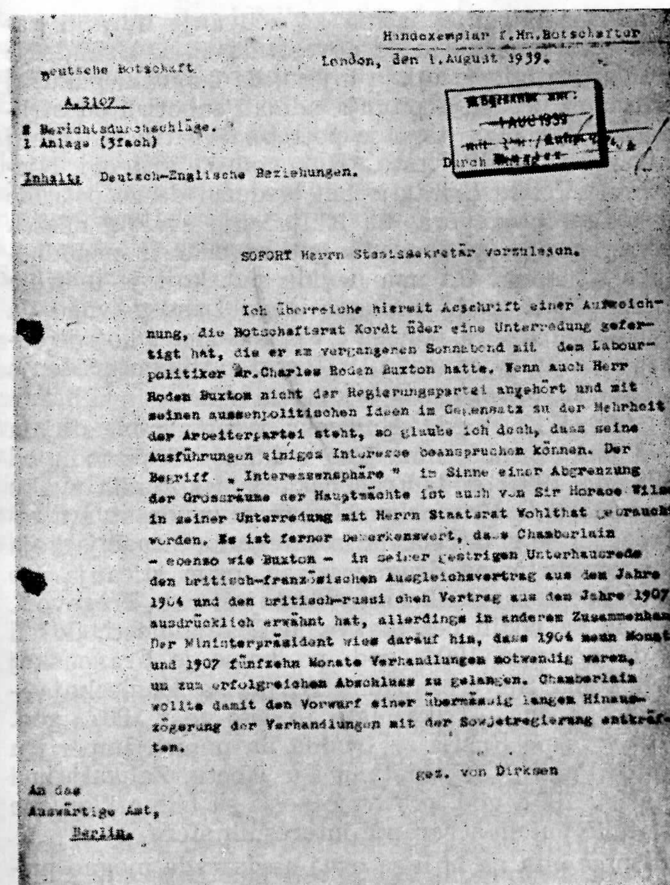
ZABILJEŠKA

A[1] 3107[2]

Danas, 29. jula 1939. god., posjetio me je u cilju privatnog razgovora, a pošto se prethodno o tome sa mnom dogovorio, bivši poslanik laburističke partije g. Charles Roden Buxton, brat poznatog pera-laburista lorda Noela Buxtona. G. Roden Buxton, koji sada nema mandata, radi u rukovodstvu laburističke partije na dužnosti koja se može uporediti s dužnošću rukovodećeg oficira u operativnom odjeljenju generalštaba. On ima posebnu kancelariju u skupštini i daje zaključke po političkim pitanjima za laburističku partiju. U Njemačkoj su on i njegova žena postali dobro poznati poslije svog odvažnog istupanja u obranu njemačkog građanskog stanovništva za vrijeme francuske okupacije Gornjošleske i Rurske oblasti. G. Roden Buxton je — kveker i uživa veoma dobar ugled čak i kod svojih političkih protivnika, zahvaljujući svome poznavanju evropskih problema i odličnim crtama svoga karaktera.

G. Roden Buxton je počeo upozorenjem da ne govori ni u ime laburističke partije ni u ime vlade. On bi htio samo da mi izloži svoje misli o onim mogućnostima da se izbjegne rat[3] koje, po njegovu mišljenju još postoje. Izjavio je da se morao uvjeriti da

[1] Pečat.
[2] Brojevi su zabilježeni plavom olovkom.
[3] U originalu: »einer Konflagration«.



Handexemplar f.Hn.Botschafter

Deutsche Botschaft. London, den 1.August 1939.

A.3107

2 Berichtsdurchschläge.
1 Anlage (3fach)

Durch

Inhalt: Deutsch-Englische Beziehungen.

SOFORT Herrn Staatssekretär vorzulesen.

Ich überreiche hierwit Abschrift einer Aufzeichnung, die Botschaftsrat Kordt über eine Unterredung gefertigt hat, die er am vergangenen Sonnabend mit dem Labourpolitiker Mr.Charles Roden Buxton hatte. Wenn auch Herr Roden Buxton nicht der Regierungspartei angehört und mit seinen aussenpolitischen Ideen im Gegensatz zu der Mehrheit der Arbeiterpartei steht, so glaube ich doch, dass seine Ausführungen einiges Interesse beanspruchen können. Der Begriff „ Interessensphäre " im Sinne einer Abgrenzung der Grossräume der Hauptmächte ist auch von Sir Horace Wilson in seiner Unterredung mit Herrn Staatsrat Wohlthat gebraucht worden. Es ist ferner bemerkenswert, dass Chamberlain - ebenso wie Buxton - in seiner gestrigen Unterhausrede den britisch-französischen Ausgleichsvertrag aus dem Jahre 1904 und den britisch-russischen Vertrag aus dem Jahre 1907 ausdrücklich erwähnt hat, allerdings in anderem Zusammenhang. Der Ministerpräsident wies darauf hin, dass 1904 neun Monate und 1907 fünfzehn Monate Verhandlungen notwendig waren, um zum erfolgreichen Abschluss zu gelangen. Chamberlain wollte damit den Vorwurf einer übermässig langen Hinauszögerung der Verhandlungen mit der Sowjetregierung entkräften.

gez. von Dirksen

An das
Auswärtige Amt,
Berlin.

Fotokopija dokumenta br. 22

javno razmatranje načina za očuvanje mira u sadašnje vrijeme ne može dovesti do cilja. Uzbuđenje naroda dostiglo je takvu mjeru, da se svaki pokušaj razumnog uređenja pitanja odmah sabotira od strane javnosti. Zbog toga je potrebno vratiti se tajnoj diplomaciji svoje vrste. Rukovodeći krugovi Njemačke i Velike Britanije bili bi dužni da se potrude da putem pregovora, uz isključenje svakog učešća javnog mnijenja, pronađu put za izlaz iz nepodnošljive situacije. On ima u vidu put koji je u svoje vrijeme 1904. god. pomogao lordu Landsdowneu da savlada zaoštrenje odnosa s Francuskom i koji je dokazao svoju vrijednost i 1907. god. prilikom uređenja zategnutih odnosa s Rusijom.

1904. i 1907. god. Engleska je uglavnom stajala pred istim problemima kao i danas. U periodu od 1898. do 1904. god. Francuska je iskoristila svaku mogućnost da Britanskom Imperiju svuda stvara teškoće, jer je smatrala da iz zategnute situacije koja je stvorena nema drugog izlaza, osim sticanja što većeg broja saveznika za predstojeći rat. Pregovori, koji su se vodili bez ikakva učešća javnosti, doveli su do ugovora 1904. god. po kome je Francuskoj prepuštena Sjeverozapadna Afrika, a Engleskoj — Sjeveroistočna Afrika. Isto to bilo je i 1907. god. U to vrijeme Rusija se trudila da minira Imperij u Južnoj Perziji, Afganistanu i u Tibetu. Zahvaljujući ugovoru 1907. god. protivrječnosti su bile otklonjene isto tako putem stvaranja interesnih sfera.

On se pita ne bi li se ovaj način rada mogao primijeniti i sada u pogledu Njemačke. Pojam životnog prostora, koji je formulirao firer, upućuje misli na tu stranu. Ovdje sam prekinuo g. Rodena Buxtona, ukazavši mu na to da je britanska politika postupala na potpuno suprotan način. Ona se miješala u stvari koje ni u koliko nisu ulazile u sferu njenih interesa. Ona je čak dala garancije državama kojima te garancije nisu bile potrebne i poticala je poljsku vladu na apsolutno nepomirljivi odnos prema razumnim njemačkim prijedlozima. Iz odgovora g. Rodena Buxtona proizlazilo je da on uopće ne odobrava tu politiku, ma da je član laburističke partije. U tome je baš, po njegovim riječima, uzrok njegova dolaska k meni. Protivrječnosti su se toliko zaoštrile, da je ustvari ostala jedna alternativa — rat ili razumni sporazum. G. Roden Buxton je nabacio dalje slijedeći plan:

Velika Britanija izjavljuje spremnost da zaključi s Njemačkom sporazum o razgraničenju interesnih sfera. Pod razgraničenjem interesnih sfera on podrazumijeva, s jedne strane, nemiješanje drugih država u te sfere interesa i, s druge strane, stvarno priznanje zakonskog prava prijateljske naklonosti velike države da zabrani državama koje se nalaze u sferi njenih interesa da vode prema njoj neprijateljsku politiku. Konkretno to bi značilo:

1) Njemačka obećava da se ne će miješati u stvari Britanskog Imperija.

2) Velika Britanija obećava da će u potpunosti poštovati njemačke interesne sfere u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi. Posljedica toga bila bi ta što bi Velika Britanija odrekla garancije koje je dala nekim državama u njemačkoj interesnoj sferi. Dalje, Velika Britanija obećava da će raditi u tom pravcu da Francuska raskine savez sa Sovjetskim Savezom i da se odrekne svih svojih veza u Jugoistočnoj Evropi.

3) Velika Britanija obećava da prekine pregovore koji se sada vode o zaključenju pakta sa Sovjetskim Savezom. Čudnovato da je g. Roden Buxton u vezi s tim spomenuo i to da je češko-sovjetski ugovor ostao bez primjene.

Sa svoje strane, osim ranije spomenutog nemiješanja, trebalo bi da Njemačka obeća:

1) da izjavi svoju spremnost za evropsku saradnju (u vezi s tim g. Roden Buxton je izrazio misli koje su slične s idejom Mussolinija o paktu četiri države);

2) da garantira prepuštanje kroz izvjesno vrijeme neke vrste autonomije Češkoj i Moravskoj (ja sam ukazao da ipak ta kulturna autonomija već postoji, poslije čega g. Roden Buxton nije dalje razvijao tu misao);

3) da pristane na opće smanjenje naoružanja. Ovo smanjenje naoružanja ni u kom slučaju ne zahtijeva se samo od Njemačke; ima se u vidu da se postigne to da rashodi na naoružanje ne upropaste na kraju sve narode. U odgovoru na moje pitanje Roden Buxton je primijetio da bi potencijal naoružanja[1] država mogao ostati isti, ali samo na smanjenom nivou, slično tome kao kad bi porodica koja ima stan na petom spratu moderne kuće, u cilju ekonomičnosti sredstava, iznajmila stan istih razmjera na drugom spratu. Po njegovim riječima, sličan ustupak je potreban radi toga da bi se dala mogućnost Chamberlainu i lordu Halifaxu da pristupe razumnim i realnopolitičkim pregovorima s nama.

Jasno je da bi tako opsežan program, koji bi, uzgred rečeno, također uredio i kolonijalno pitanje u pozitivnom smislu sa stanovišta Njemačke, mogao biti razmotren samo potpuno povjerljivo i ostvaren u atmosferi pojačanog povjerenja.

Ja sam uglavnom zauzeo stav slušaoca, ali sam na kraju razgovora veoma odlučno ukazao na firerove govore, koji je, kao što je poznato, već odavno

[1] U originalu: »Rüstungspotentiale«.

upozoravao Englesku da ne treba da se miješa u stvari koje se nje ne tiču.

Na kraju upitao sam g. Rodena Buxtona da li je on iznio svoje misli članovima britanske vlade. G. Roden Buxton je izbjegao direktan odgovor. Ali meni se čini da se iz njegovih kitnjastih objašnjenja može zaključiti da slične misli ima sir Horacije Wilson, pa prema tome, i predsjednik vlade Chamberlain. Nije isključeno da je g. Roden Buxton htio pustiti probni balon. Ja sam, ipak, stekao utisak da se tok misli g. Rodena Buxtona zasniva na točnom proučavanju pitanja.

London, 31. jula 1939. god.

Pot. F. **KORDT**

Br. 23

ZABILJEŠKA O RAZGOVORU NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA S LORDOM KEMSLEYEM

Kopija za g. ambasadora

ZABILJEŠKA

Lord Kemsley, koji me je danas pozvao na čaj, ispričao mi je slijedeće o svojim utiscima s putovanja u Njemačku:

U Berlinu je proveo jedan dan, bio je na doručku kod rajhslajtera Rosenberga, zatim se automobilom odvezao preko Leipziga u Bayreuth i usput posjetio logor radne obaveze, prisustvovao je predstavi »Parsifala« i za vrijeme odmora predstavljen je sa svojom ženom fireru, s kojim je zatim razgovarao duže od jednog sata. Razgovarao je također dosta dugo i s rajhsministrom Goebbelsom i vratio se zatim preko Ostendea u Englesku.

Na lorda Kemsleya učinio je veliki utisak entuzijazam (keenness) svih njemačkih funkcionera s kojima je imao prilike da se sretne, sve do najmlađih činovnika; posebno je imenovao gaulajtera Wächtlera, koji mu je pokazao građevinsku djelatnost u Nürnbergu. Nekoliko puta je ponovio da je sve to učinilo na njega veoma jak utisak. Dalje je s velikom uvjerenošću izjavio da je, strogo uzevši, naprosto nemoguće da njemački i engleski narod budu uvučeni u rat jedan protiv drugog.

O svom razgovoru s firerom govorio je s izvjesnom uzdržljivošću. Rekao je da mu je firer pružio dovoljno vremena radi izjašnjavanja i da je on imao mogućnosti da detaljno izloži englesko stanovište.

Ispričao je fireru o raspoloženjima koja ovdje vladaju i složio se s njim u tome da postoji opasna zategnutost, za koju treba izvršiti pokušaj da se odstrani. Izjavio je također fireru da kao što bi Chamberlainovo saopćenje u skupštini o objavi rata bilo jednoglasno odobreno od strane parlamenta, tako bi i Chamberlainova izjava da on smatra da je blizu ostvarenje sporazuma s Njemačkom bila primljena s istim takvim odobravanjem. Po njegovu mišljenju firer je imao naročito svjež i zdrav izgled.

S velikim oduševljenjem je lord Kemsley govorio o svom razgovoru s rajhslajterom Rosenbergom (očaravajuća osoba)[1], kome je objasnio da je Chamberlain, isto tako kao i Hitler i Musolini, neka vrsta firera u Engleskoj. To je, kako izgleda, učinilo utisak na Rosenberga.

Veoma jak utisak učinila je na njega ličnost rajhsministra Goebbelsa, koga on smatra veoma pametnim i svestrano obrazovanim čovjekom.

On je, najzad, imao duge razgovore i s rukovodiocem štampe Rajha drom Dietrichom, koji mu je objasnio da sada, s političkog stanovišta, nije vrijeme za ostvarenje razmjene novinskih članaka koja je ranije bila u planu i da bi bilo bolje da se pričeka na povoljniji moment s političkog stanovišta, koji će, vjerojatno, uskoro nastupiti. Lord Kemsley nije, kako izgleda, odbacio taj razlog i nije ispoljio naročito nezadovoljstvo povodom tog odlaganja.

On je dalje napomenuo da je dobio poziv na kongres partije, ali još ne zna da li će imati vremena da se koristi tim pozivom.

[DIRKSEN]

London, 2. augusta 1939. god.

1. G. Kordtu
2. G. von Welku
3. G. dru Hesse radi upoznavanja
4. Uz predmet

[1] U originalu na engleskom: »charming personality«.

Br. 24

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA S PRILOŽENOM ZABILJEŠKOM O RAZGOVORU DIRKSENA S HORACIJEM WILSONOM

Kopija za g. ambasadora
London, 3. augusta 1939. god.
Strogo povjerljivo

A. 3186
1 kopija
1 prilog (u 3 prim.)

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Ministarstvu vanjskih poslova,
Berlin

Sadržaj: Zabilješka o razgovoru sa sir Horacijem Wilsonom.

Pozivajući se na svoje ranije telegrafske izvještaje od 31. VII. br. 277[1] i od 1. VIII. br. 278[2], dostavljam u prilogu zabilješku o razgovoru koji sam imao sa sir Horacijem Wilsonom 3. augusta o. g.

Potp. von **DIRKSEN**

[1] V. naprijed, dokument br. 18.
[2] V. naprijed, dokument br. 21.

PRILOG IZVJEŠTAJU od 3. 8. 1939. god.
A. 3186

Strogo povjerljivo

ZABILJEŠKA
O RAZGOVORU SA SIR HORACIJEM WILSONOM
3. AUGUSTA 1939. god.

I.

Pošto se iz razgovora g. Kordta sa g. Butlerom pokazalo da bi sir Horacije Wilson htio razgovarati sa mnom da bi dopunio svoj razgovor sa g. Wohlthatom, dogovorili smo se da danas u 4 sata budem u njegovoj kući. Ovaj razgovor je održan; trajao je gotovo dva sata.

II.

Pridavao sam veliko značenje tome da sir Horacije Wilson potvrdi moje bilješke, koje sam učinio na osnovi svog razgovora sa g. Wohlthatom o njegovu razgovoru sa sir Horacijem Wilsonom. Činilo mi se važnim da dobijem tu potvrdu, kako bih imao potpuno jasnu predodžbu po tako važnim pitanjima, utoliko prije, što je poslije incidenta zbog neskromnosti Hudsona bila povedena nova kampanja protiv Chamberlainove politike izmirenja. Pokazalo se da suština razgovora Wohlthata—Wilsona ostaje u punoj snazi. Sir Horacije Wilson mi je potvrdio da je predložio g. Wohlthatu slijedeći program pregovora:

1) Zaključenje ugovora o »nenapadanju«, po kome se obje strane obavezuju da ne primjenjuju jednostrane agresivne akcije kao metod svoje politike. Skriveni plan engleske vlade po ovoj točci otkrio mi je sir Horacije Wilson kada sam mu u toku razgovora postavio pitanje, na koji se način sporazum

s Njemačkom može uskladiti s politikom zaokruženja koju provodi engleska vlada. U odgovoru na ovo sir Horacije Wilson je rekao da bi anglo-njemački sporazum, uključujući tu i odricanje od napada na druge države, potpuno oslobodio britansku vladu od garantiranih obaveza koje je ona primila na sebe u sadašnje vrijeme u pogledu Poljske, Turske i t. d.; ove su obaveze bile primljene samo za slučaj napada i u svojoj formulaciji imaju u vidu baš tu mogućnost. S prestankom ove opasnosti otpale bi također i ove obaveze.

2) Anglo-njemačka izjava da obje države žele da pripreme[1] političku atmosferu u cilju stvaranja mogućnosti zajedničke akcije za poboljšanje svjetske ekonomske situacije.

3) Pregovori o razvitku vanjske trgovine.

4) Pregovori o ekonomskim interesima Njemačke na Jugoistoku.

5) Pregovori po pitanju sirovina. Sir Horacije Wilson je podvukao da ovdje treba da uđe i kolonijalno pitanje. Rekao je da u sadašnjem momentu nije svrsishodno upuštati se dublje u to vrlo tugaljivo pitanje. Dovoljno će biti dogovoriti se da kolonijalno pitanje treba biti predmet pregovora.

6) Sporazum o nemiješanju. Sir Horacije Wilson je objasnio da je izjava koja se traži od njemačke strane već sadržana u govoru firera od 28. aprila. S engleske strane su također spremni da učine izjavu o nemiješanju u pogledu Velike Njemačke[2]. Ona će se proširiti, posebno, i na danciško pitanje. Sir Horacije Wilson je izbjegao da se izjasni u pogledu njemačke interesne sfere onako jasno kao što je to učinio u razgovoru sa g. Wohlthatom, ili kao g. Roden Buxton — u razgovoru sa g. Kordtom, iako se iz

[1] U originalu u zagradi na engleskom: »improve«.

[2] U originalu »Gross-Deutschland«. Poslije ove riječi dodato je u zagradi »Greater Reich«.

toka razgovora moglo zaključiti da bi se taj njemački zahtjev mogao razmatrati u toj točci programa.

7) Naoružanje[1]. U vezi s tim sir Horacije Wilson je izjavio da želi kategorički podvući da pod tim podrazumijeva ne razoružanje, već pregovore o naoružanju uopće. U daljem toku razgovora pokazalo se da on dobro uviđa teškoće koje stoje na putu zaključenju bilo kakvog sporazuma o ograničenju naoružanja, a također i činjenicu da takav sporazum može biti postavljen na dnevni red i ostvaren tek kroz nekoliko godina.

8) Koristeći se tim slučajem, umolio sam sir Horacija Wilsona da objasni kako su se u listovima pojavili glasovi o velikom »zajmu za razoružanje«, koji je tobože obećao g. Hudson, pošto g. Wohlthat u razgovoru sa mnom uopće nije spomenuo o njemu. Sir Horacije Wilson je rekao da je način savlađivanja financijskih i ekonomskih teškoća, kojih se treba plašiti u vezi s ograničenjem naoružanja, više puta pretresan. Hudson je, možda, prihvatio i razvio tu ideju. Ali to je pitanje sada otpalo i više se ne pokreće. On lično misli da će u takvom slučaju[2] nastupiti tromjesečni ili šestomjesečni period financijskih teškoća, pretežno u oblasti tehnike novčanog sistema.

III.

Vraćajući se na svoj razgovor s Wohlthatom, sir Horacije Wilson podrobno se zadržao na tome da je stupanje u povjerljive razgovore s njemačkom vladom povezano s velikim rizikom za Chamberlaina. Ako se o njima bilo što sazna, nastat će ogroman skan-

[1] U originalu je dodato u zagradi na engleskom: »Armaments«.

[2] Očigledno se ima u vidu situacija koja bi nastupila kao posljedica razoružanja.

dal, i Chamberlain će, vjerojatno, biti prinuđen da dâ ostavku. Laburistički poslanik Dalton već je juče u skupštini ukazao na glasove o novim Chamberlainovim »pokušajima izmirenja«, i sam on, Wilson, tek što je primio anonimno pismo u kome njega i Chamberlaina upozoravaju da napuste takvu vrstu manevara.

Na moj prigovor da mi izgleda sumnjivo da bi ma koja engleska vlada bila u stanju postići bilo kakav sporazum o zbliženju s Njemačkom pri raspoloženju duhova koje sada postoji — pošto svakoga tko istupa za sporazum s Njemačkom smatraju izdajnikom i kao takvog žigošu — sir Horacije Wilson je odgovorio da iako je moguće postići takav sporazum, ipak je potrebno da osobe koje s engleske strane učestvuju u pregovorima upotrebe svu vještinu kako cijela stvar ne bi propala. U sadašnjem stadiju potrebno je prije svega sačuvati najstrožu tajnost. Pojavilo se pitanje kako i u kojoj formi će se moći kasnije obavijestiti javnost o planovima vlade? U vezi s tim Wilson je rekao, ne dotičući se toga da li je to pravilno ili nije, da je u Engleskoj pokolebano povjerenje prema Njemačkoj i njenim miroljubivim namjerama; najvažnije je uvjeriti britansku javnost da može vjerovati [Njemačkoj]. Osim toga, treba se bojati da će narednih nedjelja ili mjeseci nastupiti događaji koji će izazvati novu krizu. Britanska vlada raspolaže podacima da će uskoro biti pozvano 2 miliona ljudi u njemačku armiju, da se navodno na poljskoj granici održavaju manevri s velikim brojem aviona, koji ugrožavaju Poljsku; ako se također uzme u obzir izjava koju je nedavno učinio rajhsministar Goebbels o ratu nerava, koji treba da se nastavi, onda se može predvidjeti situacija u kojoj se od budućih pregovora teško može očekivati uspjeh. Ipak ne bi imalo nikakva smisla voditi pregovore za sporazum ako predstoji nova opasna kriza. Treba

priznati da se ulazi u ćorsokak, pošto, s jedne strane, nije moguće umiriti javnost obavještenjem o predstojećim pregovorima (zato što bi to naškodilo pregovorima), a u isto vrijeme njemačka strana odbija da dâ umirujuće izjave dok nema jasnu sliku u pogledu pregovora. Chamberlainu je, zbog demokratskog ustava Engleske, teško da se obrati javnosti s umirujućom izjavom, jer bi tada, najvjerojatnije, bio prinuđen da zajedno s kabinetom da ostavku. Iz ovog ćorsokaka moglo bi se brže izaći ako bi firer, koji nema da se plaši nikakvih unutrašnjepolitičkih napada, uzeo inicijativu za takvu umirujuću izjavu. On utoliko prije može to da uradi, što je on ne samo veliki državnik, već i takav kome sve uspijeva, i koji, svijestan svoje snage i postignutih uspjeha, može da kaže svoju riječ, ne izlažući opasnosti svoj prestiž i ne plašeći se unutrašnjih potresa.

Ja sam na to prigovorio da se veliki manevri koje namjerava poduzeti Njemačka ne mogu nikako uporediti s vojnim mjerama koje su poduzele druge države: Poljaci su u toku 4 mjeseca mobilizirali 1 milion ljudi i stoje na našoj granici (sir Horacije Wilson je prigovorio u pogledu navedenog broja, ali ništa nije prigovorio protiv broja od 900.000); engleske oružane snage — suhozemne, pomorske i zrakoplovne — u ovoj ili onoj mjeri su mobilizirane; Francuska je ostvarila opsežne mobilizacione mjere. Nemoguće je pak zahtijevati od nas da ukinemo svoje mjere ili da se odreknemo manevara.

Sir Horacije Wilson je prigovorio da on to nije ni imao u vidu; međutim postoji bitna razlika u načinima provođenja manevara. Oni se mogu tako organizirati, da ih druga strana shvati kao neposrednu opasnost i izazivanje, a mogu se provoditi i drukčije, kao obični manevri u mirnom vremenu.

Ja sam još jednom ukazao na to da mi po pitanju o tobožnjem proigranom povjerenju imamo sasvim

drugo mišljenje nego engleska strana. U svakom slučaju — fakat je da je engleska politika posljednjih mjeseci imala za cilj da stvori svjetsku koaliciju, uperenu protiv Njemačke, i da ona do danas drži pojedine članove koalicije u stanju financijske i vojne pripravnosti za eventualno istupanje protiv Njemačke. Mi moramo pouzdano znati kako engleska vlada dovodi u sklad tu politiku s mogućnošću sporazuma s Njemačkom. Firer, naravno, ni u kom slučaju ne može dati umirujuće ili prijateljske izjave, ne znajući na kakav stav engleske strane može računati u odnosu na pravične njemačke zahtjeve.

Sir Horacije Wilson u odgovoru na to ponovio je gorenavedeno objašnjenje, da će, što se tiče engleske politike zaokruženja, ona otpasti kao rezultat zaključenja ugovora o nenapadanju s Njemačkom. Što se tiče pitanja u kojoj mjeri firer može biti siguran u pogledu ustupaka koji treba da budu učinjeni s engleske strane prije nego što bi on, takoreći, ponudio palmovu grančicu mira, i tu postoji teškoća, koja se sastoji u tome što treba prethodno doći do konkretnih rezultata; njemačka strana u svakom slučaju treba da bude dovoljno uvjerena u to da je u potpunosti obaviještena o programu pregovora; jer engleska strana je izjavila spremnost da razmotri sve točke koje predloži njemačka strana. U kolikoj mjeri će se pokazati da je moguće sporazumjeti se, zasada se još, naravno, ne može reći.

Dalje se razgovor dotakao pitanja u kakvoj formi treba da budu nastavljeni pregovori koji su otpočeti sa g. Wohlthatom ako s njemačke strane postoji želja da ih nastavi. Sir Horacije Wilson je na to rekao da će engleska strana biti duboko razočarana ako mi ne produžimo ono što je otpočeto: u tom slučaju ne će ostati ništa drugo, nego brzo ići u susret katastrofi[1]. Zbog toga je on izvanredno zainteresiran da sazna kako je bio primljen u Berlinu njegov razgovor s Wohlthatom.

[1] U originalu je dodat u zagradi engleski izraz: »heading on to the catastrophe«.

Odgovorio sam da ne mogu reći ništa određeno o tome. Ja ni sâm ne mogu sebi jasno predstaviti kako je s čisto tehničkog stanovišta moguće produženje tih pregovora; tako, na primjer, o novom putovanju g. Wohlthata u London, zbog neskromnosti Hudsona, ne može biti ni govora.

Sir Horacije Wilson smatra da se može naći izlaz; moći će se sporazumjeti kada za to dođe vrijeme. Može se učiniti tako da se oba delegata sastanu u Švajcarskoj ili bilo gdje na drugom mjestu.

IV.

Iz razgovora, koji je gore izložen u općim crtama, postepeno se počelo ocrtavati nekoliko određenih točaka, koje je sir Horacije Wilson uopćio na slijedeći način:

1) Kakva je uputstva dao firer u pogledu daljeg razmatranja izvještaja koji je podnio Wohlthat, i šta misli njemačka vlada o narednim koracima koje treba sada poduzeti?

2) Da li će fireru biti moguće utjecati na događaje narednih nedjelja, ukoliko to zavisi od njega, da oni ne bi odveli ka zaoštravanju situacije?

3) Polazeći od pretpostavke da su program i pojedine njegove točke, koje treba da budu razmotrene, razrađeni — na koji bi način firer mogao objaviti svoju odluku da je uzeo inicijativu u cilju stvaranja takve atmosfere koja bi davala izglede na uspjeh u razmatranju programa pregovora?

Na moje pitanje, kakav bi bio prethodni doprinos s engleske strane, da bi bio opravdan sličan prethodni doprinos s njemačke strane, sir Horacije Wilson je odgovorio da je britanska vlada već pokazala

svoju dobru volju i svoju inicijativu time što je pretresala gorenavedene točke s g. Wohlthatom i samim tim uvjerila njemačku vladu o svojoj spremnosti za pregovore.

Iz cijelog toka razgovora sa sir Horacijem Wilsonom moglo se zaključiti da program pregovora, koji je saopćen g. Wohlthatu a meni potvrđen, on promatra kao službeno ispitivanje terena od strane Engleske, na koje se očekuje odgovor Njemačke. Velika zabrinutost engleske strane u vezi s teškom situacijom u kojoj se nalazi britanska vlada i u koju je ona dovela sebe svojim manevrima morala se osjetiti. S jedne strane, javno mnijenje, uznemireno vladinom politikom i antinjemačkim utjecajem na njega; s druge — težnja da se putem sporazuma s Njemačkom otkloni rat, koji u protivnom slučaju smatraju neizbježnim. Nespokojstvo zbog mogućnosti da politika zaokruženja propadne stoji, kako mi se učinilo, u drugom planu; ovdje je prevladavao utisak da veze s drugim državama, koje su se pojavile posljednjih mjeseci, predstavljaju samo rezervno sredstvo za pravo izmirenje s Njemačkom i da će te veze otpasti čim bude stvarno postignut neobično važan i dostojan napora cilj — sporazum s Njemačkom. Isto tako privlačenje Francuske i Italije imalo je u razgovoru samo podređeno značenje. Sir Horacije Wilson rekao je, između stalog, da između Njemačke i Engleske treba da bude zaključen sporazum; u slučaju ako bi se smatralo poželjnim, mogle bi se, naravno, tome sporazumu privući Italija i Francuska.

London, 3. augusta 1939. god. Potp. von **DIRKSEN**

Br. 25

ZABILJEŠKA O RAZGOVORU NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA S HALIFAXOM

Kopija za g. ambasadora
Povjerljivo!

ZABILJEŠKA
O RAZGOVORU S LORDOM HALIFAXOM
9. AUGUSTA 1939. god.

Pošto sam saopćio lordu Halifaxu cilj svoje posjete — to je bila oproštajna posjeta pred odlazak na odmor — on je počeo govoriti o situaciji u Danzigu i upitao me da li mogu da ukažem na razloge zaoštrenja polemike u štampi obiju strana. Odgovorio sam potvrdno, pozvao se na provokatorski članak u [listu] »Čas« i dodao da i bez toga na njemačkoj strani nesumnjivo postoji bojazan i ogorčenje povodom izjašnjavanja poljskog generalnog komesara Hodackog, koji je izjavio komesaru Društva naroda Burckhardtu da tobože otvaranje carinskih granica Danziga s Istočnom Pruskom označava rat. Ovo opet dokazuje osnovanost bojazni da mjesne poljske vlasti mogu u svako doba dovesti mir u opasnost.

Lord Halifax je na to odgovorio da mogu biti siguran da će on i britanska vlada učiniti sve što od njih zavisi da utječu na Poljake da budu umjereni. On je uvjeren da ni Beck ni Rydz-Smigly ne žele sukob s Njemačkom.

Napomenuo sam da je raznolikost poljskih izjava i shvaćanja uvijek sačinjavala unutrašnju slabost

Poljske; to je i u ovom slučaju. Miroljubivom raspoloženju raznih osoba suprotstavljaju se vojne struje drugih političkih grupa.

Na primjedbu lorda Halifaxa da bi bilo veoma poželjno da obje strane pokažu umjerenost, kako bi nastupilo smirenje i kako bi se u toku pregovora pronašla mogućnost za sporazum, odgovorio sam da mi, sa svoje strane, u velikoj mjeri ispoljavamo mirnoću i umjerenost, kao, na primjer, u ponašanju senata[1] u toku posljednjih dana i u dokazima koje smo suprotstavili uznemirujućim vijestima svjetske štampe.

U vezi s ovim objasnio sam lordu Halifaxu da se opasnost za međunarodnu situaciju krije ne toliko u neizbježnosti nasilne eksplozije koja neposredno predstoji, koliko u tome što se sa svih strana onemogućavaju rješavanja protivrječnosti putem pregovora. Danciški kompleks prestao je da bude moguć predmet pregovora poslije Chamberlainove izjave od 12. jula, koji ga je postavio u suviše uske okvire, a da se već i ne govori o poljskom stavu i o uznemiravanju svjetske štampe lažnim saopćenjima. Smirenje međunarodne situacije uopće je postalo nemoguće zbog stvaranja fronta nenapadanja, zbog uznemirujućih vijesti koje se stalno smjenjuju o odašiljanju vojnih komisija[2] u Poljsku ili u Moskvu, ili pak zbog saopćenja o financijskom jačanju mogućih protivnika Njemačke. Samo po sebi se razumije da mi neobično pažljivo i s odlučnošću pratimo taj razvoj događaja i izvlačimo iz njega svoje zaključke. Kompleks anglo-njemačkih odnosa blokiran je, najzad, i time što englesko javno mnijenje na svaki pokušaj sporazuma od strane engleske vlade odgovara vikom negodovanja o tobože izvršenom izdajstvu.

[1] Misli se na senat Danziga.

[2] Tako je u originalu.

Na ovo je lord Halifax još jednom iznio svoje već poznato mišljenje da je povjerenje silno pokolebano, naročito kod engleskog naroda, zbog njemačkog ulaska u Prag, premda bi se za ovo posljednje, nesumnjivo, moglo mnogo reći, kao i za druge neočekivane postupke Njemačke, i da će, dok ne nastupi smirenje ili ne bude uspostavljeno povjerenje, ova zategnuta situacija trajati. Firer je jedini čovjek u cijelom svijetu koji bi mogao povratiti to povjerenje ako bi na bilo kakav način dao znak za razbistravanje atmosfere. On, Halifax, pokušao je da izloži smisao engleske politike u svom govoru u Chatham-Houseu, i, kako izgleda, uspješno, pošto je dobio mnogobrojne izjave odobravanja iz svih krajeva zemlje. Engleska politika teži ostvarenju dvaju ciljeva: s jedne strane, osiguranju od daljih agresivnih akata putem zbijanja grupe država, s druge strane — uspostavljanju najboljih odnosa s Njemačkom razmatranjem njenih zahtjeva i pretenzija putem pregovora. On je uvjeren, da će, ako led jednom bude probijen, s engleske strane ići veoma daleko da bi se postigao sporazum s Njemačkom.

U daljem toku razgovora lord Halifax mi je rekao da on želi da mi detaljno izloži svoje misli i poglede koji su se kod njega formirali poslije Münchena, i kako su se oni otada promijenili. Poslije Münchena on je bio uvjeren da je pedesetogodišnji mir u cijelom svijetu osiguran približno na slijedećoj osnovi: Njemačka — dominirajuća država na kontinentu s prvenstvenim pravima na jugoistoku Evrope, naročito trgovinsko-političkog karaktera; Engleska će se tamo baviti trgovinom samo u skromnim razmjerima; Engleska i Francuska, zaštićene u Zapadnoj Evropi od sukoba s Njemačkom dvostrukim linijama utvrđenja, težit će da obrambenim mjerama očuvaju svoje posjede i da razviju njihove [prirodne] izvore; prijateljstvo s Amerikom; prijateljstvo s Por-

tugalom; Španija — zasada još neodređeni faktor, koji će u svakom slučaju po nužnosti morati narednih godina da ispadne iz svih kombinacija država; Rusija — zemlja koja se nalazi po strani, velika i nepregledna; težnja Engleske da osigura svoj put po Sredozemnom moru preko Adena, Colomba, Singapura u dominione i na Daleki Istok. Ali, evo, dogodio se upad u Prag, koji je sve izmijenio i prije svega srušio predodžbu o stabilnosti postignute međunarodne situacije. Zatim su se pojavile sumnje gdje će se zaustaviti i da li će se uopće zaustaviti Njemačka i javila se želja: osigurati se od daljih iznenađenja.

Odgovorio sam da, prirodno, s njemačkog stanovišta taj proces izgleda sasvim drukčije; ja ne ću govoriti o tome kako su često obmanjivali naše povjerenje i kakvo nas je žalosno iskustvo prinudilo da se ne oslanjamo na pregovore, već na vlastita brza rješenja. Meni je dobro poznato tumačenje koje lord Halifax daje svojoj, to jest britanskoj, politici. Ali, s druge strane, on se treba udubiti u način mišljenja njemačkog državnika. Ovaj vidi samo kako se protiv Njemačke stvara sve veća koalicija i kako se veličina ratnog potencijala koji je suprotstavljen Njemačkoj stalno mijenja, ne u njenu korist, i kako se povećava. U najpovoljnijem slučaju politika Engleske može se uporediti s politikom čovjeka koji nabacuje drugome na glavu ribarsku mrežu i govori mu da mu se, ako bude miran, ne će ništa desiti, ali čim se počne kretati, prouzrokovat će sebi veliku štetu. Nije čudo što Njemačka, pažljivo motreći, dosta skeptički prilazi izjavama engleskih državnika o želji da se dobrovoljno i putem pregovora uzmu u obzir njemački zahtjevi. Ja također ne mogu smatrati osnovanim stalna pozivanja na poljuljano povjerenje. Povjerenje i vjera u čast partnera rađaju se tek u procesu dugih poslovnih odnosa koji ne izazovu razočarenje. Ali time se ne isključuje onaj stepen povjerenja koji je potreban radi zaključenja ugovora; takvo povjerenje se rađa iz svijesti o svojoj vlastitoj snazi. Engleska, sigurno, može u sebi naći to povjerenje, oslanjajući se na grupaciju država koje stoje za njom. Ali umjesto toga javno mnijenje pada u krajnje uzbuđenje svaki put čim se između Engleske i Njemačke povede razgovor o uređenju anglo-njemačkih odnosa, makar i u oblasti ekonomike, kao što se to desilo prilikom pregovora Wohlthata s Hudsonom. Ovo, izgleda mi, svjedoči o tome da na engleskoj strani, naročito zbog demokratičnosti sistema i nekorektnog ponašanja štampe, nedostaju preduslovi za mirno uređenje[1].

Lord Halifax mi je objasnio da ako Chamberlain u skupštini ustane i kaže da zbog izvjesnih akcija Njemačke ne ostaje ništa drugo nego da se vodi rat, parlament će jednodušno poći za njim; ali parlament će se složiti s njim i u tom slučaju ako on izjavi da vidi mogućnost za sporazum s Njemačkom. Ovaj sporazum u suštini želi svaki Englez. Nedavno, za vrijeme jednog praznika, on je na svom imanju razgovarao s mnogim rudarima i sekretarima njihovih sindikata. Oni su ga jednodušno uvjeravali da laburistički poslanici opozicije u skupštini ne predstavljaju stvarno mišljenje radnog čovjeka. To se isto pokazalo prilikom putovanja predsjednika vlade u Južni Wales; situacija u ovoj oblasti je uopće složena, ali je, bez obzira na to, predsjednik vlade bio dočekan zaista s oduševljenjem. Tom prilikom on, Halifax, uvjerio se da su rudari s kojima je govorio shvaćali i odobravali politiku vlade: nikakve agresije ne smije više biti; poželjno je mirno rješenje postojećih teškoća[2]. On se morao složiti sa mnom da je sada javno

[1] Tri posljednje rečenice u originalu su precrtane olovkom.
[2] U originalu je ispred riječi »nikakve« olovkom stavljena točka i precrtan kraj rečenice.

London, 9. augusta 1939. god.

mnijenje veoma uzbuđeno i da se odnosi nepovjerljivo prema pregovorima s Njemačkom. Teškoće koje sam napomenuo zasada su, zaista, nerješive. Ali isto je tako točno i to da bi period smirenja, koji je potreban radi umirenja javnog mnijenja, stvorio potpuno drugu sliku od sadašnje. Tada će, nesumnjivo, biti moguće razmotriti probleme smirenja. Britanska vlada najživlje želi da to vrijeme nastupi i tada će ona poći veoma daleko radi postizanja tog cilja.

London, 9. augusta 1939. god.

Potp. von DIRKSEN

1. G. Kordtu radi upoznavanja.
2. U zatvorenoj koverti u arhivu.

Br. 26

ZABILJEŠKA O RAZGOVORU NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA S TALIJANSKIM AMBASADOROM U BERLINU ATTOLICOM

Povjerljivo

ZABILJEŠKA
O RAZGOVORU S POSLANIKOM ATTOLICOM[1]

Za vrijeme svog boravka u Berlinu posjetio sam 15. augusta, bez prethodnog obavještavanja, talijanskog ambasadora Attolica, s kojim se nalazim u bliskim prijateljskim odnosima još od vremena našeg zajedničkog boravka u Moskvi. Pošto je imao jednog posjetioca, zamolio me je da pričekam nekoliko minuta, poslije čega će raspolagati neograničenim vremenom za razgovor sa mnom. Za vrijeme čekanja čuo sam da je pozvan na hitan telefonski razgovor. Odmah poslije prvih pozdrava g. Attolico mi je rekao da je malo prije telefonski dobio naređenje iz Rima da se neodložno javi tamo radi izvještaja. G. Attolico, koji je izgledao veoma uznemiren i uzbuđen, rekao mi je bez ikakva uvoda da mora govoriti sa mnom kao čovjek s čovjekom, kao prijatelj s prijateljem, jer ima momenata kada treba tako postupati. Prilikom pregovora s Cianom, po njegovim riječima, donijete su odluke koje lako mogu imati za posljedicu rat, i to rat s Poljskom. Pri tome se polazilo od nepravilne pretpostavke da se Engleska ne će miješati.

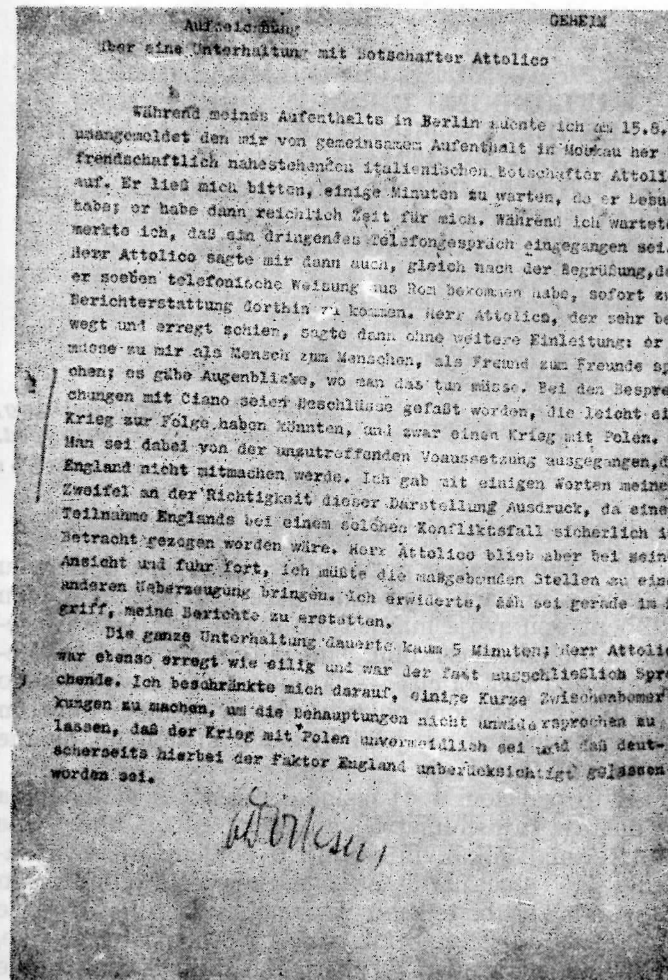
[1] Bez datuma.

S malo riječi ja sam izrazio sumnju u pravilnost tih podataka, pošto bi učešće Engleske, u slučaju pojave takvog sukoba, nesumnjivo, bilo uzeto u obzir. G. Attolico je, međutim, ostao pri svom mišljenju i rekao mi da sam dužan da razuvjerim rukovodeće instancije. Na to sam odgovorio da se baš spremam podnijeti svoje izvještaje.

Cio naš razgovor nije trajao duže od 5 minuta; g. Attolico se isto toliko jako uzbuđivao koliko se i žurio i govorio je gotovo samo on. Ja sam se ograničio samo na to da stavim nekoliko kratkih primjedbi, kako ne bih ostavio bez prigovora tvrđenje da je rat s Poljskom tobože neizbježan i da Njemačka nije pri tome uzela u obzir ulogu Engleske.

von DIRKSEN[1]

[1] **Vlastoručni potpis Dirksena.**



Aufzeichnung GEHEIM
über eine Unterhaltung mit Botschafter Attolico

Während meines Aufenthalts in Berlin suchte ich am 15.8. unangemeldet den mir von gemeinsamem Aufenthalt in Moskau her freundschaftlich nahestehenden italienischen Botschafter Attolic[o] auf. Er ließ mich bitten, einige Minuten zu warten, da er Besuc[h] habe; er habe dann reichlich Zeit für mich. Während ich wartete, merkte ich, daß ein dringendes Telefongespräch eingegangen sei. Herr Attolico sagte mir dann auch, gleich nach der Begrüßung, da[ß] er soeben telefonische Weisung aus Rom bekommen habe, sofort zu Berichterstattung dorthin zu kommen. Herr Attolico, der sehr be[-]wegt und erregt schien, sagte dann ohne weitere Einleitung: er müsse zu mir als Mensch zum Menschen, als Freund zum Freunde sp[re]chen; es gäbe Augenblicke, wo man das tun müsse. Bei den Besprechungen mit Ciano seien Beschlüsse gefaßt worden, die leicht ei[nen] Krieg zur Folge haben könnten, und zwar einen Krieg mit Polen. Man sei dabei von der unzutreffenden Voraussetzung ausgegangen, d[aß] England nicht mitmachen werde. Ich gab mit einigen Worten meinen Zweifel an der Richtigkeit dieser Darstellung Ausdruck, da eine Teilnahme Englands bei einem solchen Konfliktsfall sicherlich in Betracht gezogen worden wäre. Herr Attolico blieb aber bei seine[r] Ansicht und fuhr fort, ich müßte die maßgebenden Stellen zu eine[r] anderen Ueberzeugung bringen. Ich erwiderte, ich sei gerade im B[e]griff, meine Berichte zu erstatten.

Die ganze Unterhaltung dauerte kaum 5 Minuten; Herr Attolic[o] war ebenso erregt wie eilig und war der fast ausschließlich Sprechende. Ich beschränkte mich darauf, einige kurze Zwischenbemerkungen zu machen, um die Behauptungen nicht unwidersprochen zu lassen, daß der Krieg mit Polen unvermeidlich sei und daß deutscherseits hierbei der Faktor England unberücksichtigt gelassen worden sei.

Dirksen

Fotokopija dokumenta br. 26

Br. 27

PISMO NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA DRŽAVNOM SEKRETARU MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NJEMAČKE WEIZSÄCKERU S PRILOŽENIM REFERATOM O MOGUĆEM STAVU ENGLESKE U SLUČAJU NJEMAČKO-POLJSKOG SUKOBA

Gröditzberg, okrug Goldberg, Šlezija, 19. 8. 1939. god.

Lično i povjerljivo[1]

Dragi g. von Weizsäcker,

Na osnovi našeg posljednjeg razgovora u Berlinu odlučio sam da u pismenom referatu izložim g. von Ribbentropu svoje mišljenje o stavu Engleske u njemačko-poljskom sukobu. Tim putem ću s većom vjerojatnošću postići cilj — da budem saslušan — nego ako bih još jednom pokušao da se pismom obratim g. rajhsministru vanjskih poslova s molbom da me primi radi izvještaja.

Zato prilažem svoj pismeni referat s molbom da se dostavi rajhsministru vanjskih poslova, ako Vi ne budete imali nikakvih sumnji u pogledu njegova sadržaja. U slučaju da se one pojave, bio bih Vam zahvalan ako biste me o tome obavijestili. Ali ja se nadam da Vi ne ćete imati prigovora, pošto sam se, svijestan svoje odgovornosti, potrudio iznijeti svoje misli što je moguće jasnije i obazrivije.

---

1 Original je otkucan pisaćim strojem, a vlastoručno ga je ispravio i potpisao Dirksen.

Bio bih zahvalan ako bi Vaša kancelarija pripremila potreban broj primjeraka i jedan od njih poslala ambasadi u Londonu. Zbog nedostatka tehničkih sredstava ovdje i u cilju najvećeg ubrzavanja stvari nisam izradio kopije.

Što se tiče podataka koje ste juče telefonski predali, ja još nisam odredio svoj odnos prema njima, pošto nisam upoznat sa sadržajem izjava koje mi se pripisuju, i pored najbolje želje ne znam što bi se moglo reći na tih nekoliko riječi koje sam rekao u toku razgovora koji nije trajao više od pet minuta[1].

S najboljim željama i
Heil Hitler

Uvijek Vaš

DIRKSEN

---

1 Poslije riječi: »i pored najbolje želje ne znam« — u originalu je precrtan slijedeći nastavak pisma: »što bi se moglo na njih reći. Na izvještaj A[ttolica] da kod nas ne vjeruju u miješanje Engleske u slučaju sukoba, ja sam samo u nekoliko riječi izrazio svoju sumnju u pravilnost njegove pretpostavke, pošto bi ta vrlo vjerojatna mogućnost kod nas bezuslovno bila uzeta u obzir. Kada je A[ttolico] primijetio da ja treba da razjasnim stvarnu situaciju, rekao sam da ću, razumije se, načiniti izvještaj. Cio razgovor nije trajao ni pet minuta.« V. zabilješku o razgovoru Dirksena s Attolicom, dokument br. 26.

PRILOG

Gröditzberg. Šlezija,
18. augusta 1939. god.

Povjerljivo

REFERAT
O MOGUĆEM STAVU ENGLESKE U SLUČAJU
NJEMAČKO-POLJSKOG SUKOBA

I. Zbog sve veće zategnutosti u njemačko-poljskim odnosima pitanje o eventualnom držanju Engleske u slučaju njemačko-poljskog sukoba dobiva sve veće značenje. Odgovor na ovo pitanje mora proizaći iz analize uzroka koji su pobudili Veliku Britaniju na tako tijesnu vezu s Poljskom.

II. Vanjskopolitički uzroci ove veze poznati su i njima je potrebna samo sažeta i izrazita karakteristika: najživlja uzbuna, koju je Engleska već iskusila 1933.—1936. god. zbog ojačanja Njemačke, još je više porasla poslije anšlusa Austrije i vraćanja Sudetske oblasti Rajhu. Rezultati Münchena bili su primljeni kao diplomatski poraz. Poslije prisajedinjenja Češke i Moravske u martu ove godine, pod utjecajem uzbune, koja se pojačala u vezi s ugrožavanjem položaja Britanije u svijetu, sazrela je odluka o suprotstavljanju daljoj izmjeni odnosa snaga u korist Njemačke, koja se ostvaruje putem jednostranih akcija. Ovaj cilj morao bi biti postignut putem novog izdanja stare koncepcije kolektivne sigurnosti pod novom firmom — »stvaranje fronta nenapadanja«, t. j. putem zaokruženja Njemačke. Kamen temeljac ovog fronta nenapadanja postala je Poljska, koja je u martu putem lažne kampanje u štampi bila prikazana kao naredna »žrtva« njemačke »agresije«. Sve dotle dok se Engleska bude čvrsto pridržavala politike zaokruženja, ona će morati gledati na izvršenje garancija koje je dala Poljskoj kao na pitanje od koga u znatnoj mjeri zavisi njen vanjskopolitički ugled.

III. Na stav Engleske u pogledu Poljske, osim vanjskopolitičkih momenata, utječu još i drugi važni faktori psihološke prirode. Dugi niz diplomatskih neuspjeha Engleske prošlih godina (Istočna Azija, Abesinija, Španija, Austrija, München, Češko-Moravska, slom politike Društva naroda) ukoliko se ide dalje utoliko više pritiskuje englesko samoljublje. Prepuštanje sudbini Negusa, Schuschnigga, Beneša postepeno se shvaćalo kao moralna inferiornost, koja mora dovesti do toga da se Engleska pokaže pred cijelim svijetom kao slaba zemlja, nedostojna povjerenja i političkog kredita. Naporedo sa vanjsko-političkim preokretom, koji je bio posljedica nove orijentacije politike Engleske poslije 15. marta, odigrao se i moralni preokret. Sada Engleska hoće da na osnovi novih obaveza koje je uzela na sebe dokaže svoju vjernost ugovorima, svoju snagu i da uspostavi svoje političko dobro ime. Istovremeno ona želi savladati u samoj sebi svoj kompleks inferiornosti. Takav je skriveni uzrok višestrukog, reklo bi se gotovo histeričnog, ponavljanja jedne te iste teze Chamberlaina i drugih britanskih državnika: ako se dogodi prisajedinjenje Danziga Njemačkoj protiv želje Poljske — a da se i ne govori o daljem ujedinjavanju bivših njemačkih zemalja — Velika Britanija ne može biti pasivna prema tome, već mora smatrati da je nastupio casus foederis. Zato je Danzig točka na koju engleska javnost gleda kao hipnotizirana i obuzeta fiksidejom.

Ovaj psihološki faktor važno je uzeti u obzir, pošto to omogućava da se donesu zaključci o držanju Engleske u toku daljeg razvoja njemačko-poljskih odnosa.

IV. Veliku ulogu u odnosu Engleske prema kompleksu njemačko-poljskih pitanja igra dalje slijedeća

okolnost, koja se nalazi izvan oblasti vanjske politike: nepoznavanje od strane Engleske pravog lica Poljske. Svijest o nesigurnosti poljske države, koju su Nijemci, kao susjedi, stekli u toku mnogih vjekova, grandomanija od koje ona pati, njene težnje za osvajanjem i nemilosrdnim ugnjetavanjem nacionalnih manjina, ostali su Englezima, iz raznih uzroka, nepoznati — zbog njihove prirodne nesklonosti da se udubljuju u tuđe prilike i način mišljenja, zbog njihovog sadašnjeg tvrdoglavog odnosa prema svim razlozima za obranu zahtjeva koje ističe Njemačka, i, najzad, zato što u toku petogodišnjeg primirja u njemačko-poljskim sukobima — od 1934. do 1939. god. — nekorektnosti pričinjene njemačkoj manjini nisu mogle biti od nas iskorištene u punoj mjeri i s dovoljno snage. Zato danas u engleskoj javnosti vlada uzdržljivost i nepovjerenje prema njemačkim i danciškim izvještajima o nečuvenim nasilničkim aktima od strane Poljske i postoji tendencija da se u sumnjivom slučaju stane na stranu Poljske.

V. Na osnovi prethodnih izlaganja psiholoških momenata, koji utječu na držanje Engleske prema kompleksu njemačko-poljskih problema, može se postaviti pitanje kakav će, eventualno, stav zauzeti Engleska u njemačko-poljskom sukobu?

1) Neophodno je na prvom mjestu iznijeti opću primjedbu da Velika Britanija nije sebe stoprocentno vezala ranije datom obavezom da će istupiti na strani Poljske u slučaju **svakog**[1] sukoba. To se ne bi slagalo sa psihologijom Engleza, koji uvijek ostavljaju sebi otvorenu mogućnost da izbjegnu primljenu obavezu. Time se objašnjava uslov, po kome za Englesku nastupa casus foederis tek onda kada bude ugrožena nezavisnost Poljske. Ovim je osigurana izvjesna elastičnost. Tvrdi se, ali to još nije dokazano, da se Poljska obvezala da, prije nego što se

[1] Podvučeno u originalu.

lati oružja, prvo dobije od Engleske saglasnost za to. To bi za Englesku predstavljalo slobodu akcije u slučaju da Poljska samovlasno objavi rat.

Automatsko[1] miješanje Engleske u njemačko-poljski sukob zbog Danziga ili Koridora isto je tako malo vjerojatno, kao što bi bilo pogrešno uzeti pitanje postavljeno u članku francuskog političara Déat-a »Zašto umirati zbog Danziga?«[2] i primijeniti ga na Englesku. Takvo postavljanje pitanja promašilo bi suštinu problema. Engleska nije životno zainteresirana za sudbinu Danziga, već je zainteresirana u pružanju dokaza o tome da može isplatiti političke mjenice koje je izdala.

2) Iz onog što je izloženo u prvoj točci proizlazi da na pitanje da li će se Engleska umiješati u njemačko-poljski sukob ne treba uopće odgovoriti ni »da« ni »ne«, već treba ispitati svaki poseban slučaj, da bi se dobila jasna predodžba o stavu Engleske u tom slučaju. Postoje slijedeće mogućnosti:

a) Danzig proklamira svoj povratak u sastav Rajha zbog odluke senata ili plebiscita. Poljska ne odgovara na to ratnim akcijama. Ne dolazi do borbi — izuzev samo mjesnih čarki. U ovom slučaju Engleska bi ostala po strani.

b) Ako bi Poljska odgovorila na odluku senata o »spajanju s Rajhom« ratnim istupanjem i izjavila da je nastupio moment ispunjenja savezničke obaveze, Engleska bi, saglasno brojnim izjavama Chamberlaina i Halifaxa, ukazala Poljskoj ratnu pomoć.

c) Ako bi s poljske strane bila inscenirana provokacija, na primjer, bombardiranje njemačkog sela po naređenju nekog razbjesnjelog poljskog komandira baterije ili bombardiranje njemačkog stanovništva od strane poljskog avijatičara — onda bi odlu-

[1] Podvučeno u originalu.

[2] U originalu na francuskom: »Pourquoi mourir pour Dantzig?«

čujući značaj za određivanje stava Engleske imali, na prvom mjestu, jasnoća i neospornost suštine stvari za svjetsko javno mnijenje i, na drugom, vrijeme koje je potrebno engleskoj javnosti da protumači suštinu stvari i da se uvjeri u isključivu krivicu Poljske. U drugom slučaju mogla bi se pojaviti opasnost da Engleska zbog preduvjerenja protiv Njemačke stane na stranu Poljske i u slučaju ratnih akcija koje bi nastale odazove se poljskom pozivu za pomoć (upor. s izloženim u odjeljku IV.).

d) U slučaju ako bi Njemačka iz bilo kojih razloga ratnog karaktera — na primjer, da bi preduhitrila namjeravani predstojeći napad od strane Poljske — bila prinuđena pribjeći ratnim akcijama protiv Poljske, treba računati na to da bi Engleska ovoj pritekla u pomoć. Malo je vjerojatno da bi Engleska ostala neutralna ako bi u toku takvog rata Njemačka za kratko vrijeme razbila Poljsku. I u tom slučaju bi Engleska, donoseći odluku, polazila ne od sreće ili nesreće Poljske, već jedino od toga da sačuva svoj svjetski položaj.

VI. Gorenavedeni stav Engleske u pogledu Poljske i kompleksa njemačko-poljskih pitanja nije nešto što bi bilo nepromjenljivo u budućnosti. Anglo-poljski savez, bez obzira na vanjsku nepokolebljivost, izložen je stalnim unutrašnjim promjenama. To se već pokazalo za ovo nekoliko mjeseci njegova postojanja. Ukoliko Engleska ide dalje zapletenim stazama istočne politike, utoliko se više kod nje pojavljuju sumnje i strahovanja. Nezajažljiva potreba Poljske za novcem dovela je već financijske pregovore do djelomičnog raskida. Bestidni ton poljskih listova, iako se brižljivo prešutkuje u engleskoj štampi, u rukovodećim krugovima izaziva nezadovoljstvo. Vojna snaga Poljske kod bližeg razmatranja pokazuje se problematičnom. Postepeno dolaze do uvjerenja da posebne teškoće u poljsko-ruskim odnosima umanjuju vrijednost Poljske kao saveznika. Istočna politika Engleske još nije određena, što je uslovljeno bar produžavanjem pregovora sa Sovjetskim Savezom. Tome dalje doprinosi i okolnost što engleska strana stanje sadašnjih odnosa s Njemačkom još ne smatra objašnjenim do kraja. Kao stalni faktor, koji utječe na opći stav Engleske, treba smatrati odlučnost da se pobije rašireno mišljenje da je Engleska — zemlja koja se degenerira i koja je neiskrena i slaba. I baš u svom stavu u pogledu Poljske Velika Britanija će se i dalje rukovoditi ovim shvaćanjima.

von DIRKSEN[1]

Uz izvještaj
g. rajhsministru
vanjskih poslova
preko
g. državnog sekretara

[1] Vlastoručni potpis Dirksena.

Br. 28

PISMO ČINOVNIKA ZA IZVANREDNE POSLOVE WOHLTHATA NJEMAČKOM AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

Berlin W 8, 25. augusta 1939. god.
Leipziger-Strasse, 3

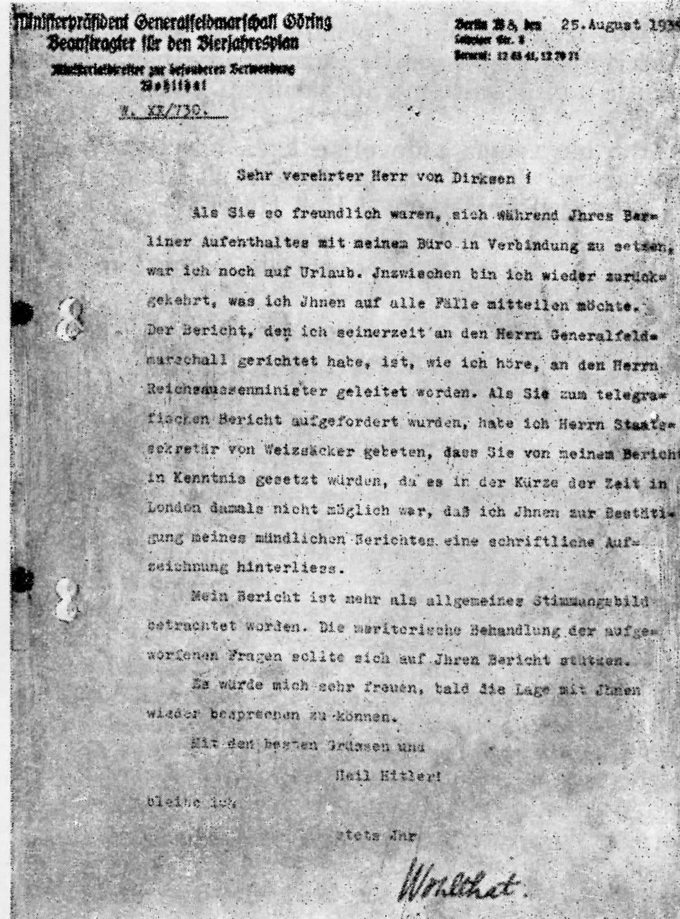
PREDSJEDNIK MINISTARSKOG SAVJETA
GENERAL-FELDMARŠAL GÖRING
OPUNOMOĆENIK
ZA ČETVOROGODIŠNJI PLAN

Načelnik
za izvanredne poslove
WOHLTHAT[1]
W XX/730

Mnogopoštovani g. von Dirksen!

Ja sam još bio na odsustvu kada ste Vi za vrijeme svog boravka u Berlinu bili tako ljubazni da o svom dolasku obavijestite moju kancelariju. Htio bih, u slučaju potrebe, da Vas izvijestim o svom povratku. Izvještaj koji sam u svoje vrijeme uputio g. general-feldmaršalu bio je, kako sam doznao, dostavljen g. rajhsministru vanjskih poslova. Kada su od Vas zatražili telegrafski izvještaj, zamolio sam g. državnog sekretara von Weizsäckera da budete obaviješteni o mom izvještaju, pošto je tada u Londonu, zbog kratkoće vremena, bilo nemoguće da Vam se ostavi zabilješka kao potvrda mog usmenog referata.

[1] Blanket s imenom.



Ministerpräsident Generalfeldmarschall Göring
Beauftragter für den Vierjahresplan
Ministerialdirektor zur besonderen Verwendung
Wohlthat

Berlin W 8, den 25. August 1939
Leipziger Str. 3
Fernruf: [illegible]

W. XX/730.

Sehr verehrter Herr von Dirksen !

Als Sie so freundlich waren, sich während Jhres Berliner Aufenthaltes mit meinem Büro in Verbindung zu setzen, war ich noch auf Urlaub. Jnzwischen bin ich wieder zurückgekehrt, was ich Jhnen auf alle Fälle mitteilen möchte. Der Bericht, den ich seinerzeit an den Herrn Generalfeldmarschall gerichtet habe, ist, wie ich höre, an den Herrn Reichsaussenminister geleitet worden. Als Sie zum telegrafischen Bericht aufgefordert wurden, habe ich Herrn Staatssekretär von Weizsäcker gebeten, dass Sie von meinem Bericht in Kenntnis gesetzt würden, da es in der Kürze der Zeit in London damals nicht möglich war, daß ich Jhnen zur Bestätigung meines mündlichen Berichtes eine schriftliche Aufzeichnung hinterliess.

Mein Bericht ist mehr als allgemeines Stimmungsbild betrachtet worden. Die meritorische Behandlung der aufgeworfenen Fragen sollte sich auf Jhren Bericht stützen.

Es würde mich sehr freuen, bald die Lage mit Jhnen wieder besprechen zu können.

Mit den besten Grüssen und
Heil Hitler!
bleibe ich
stets Jhr
Wohlthat.

Fotokopija dokumenta br. 28

Moj izvještaj bio je primljen više kao opća karakteristika raspoloženja. Razmatranje pak iznijetih pitanja u bitnosti se moralo zasnivati na vašem izvještaju.

Bio bih veoma zadovoljan kada bih ponovo imao mogućnosti da s Vama pretresem situaciju.

S najljepšim željama i Heil Hitler!

ostajem uvijek Vaš

WOHLTHAT[1]

[1] Vlastoručni potpis Wohlthata.

Br. 29

PREGLED DOGAĐAJA NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA

Povjerljivo

PREGLED
RAZVOJA POLITIČKIH ODNOSA
IZMEĐU NJEMAČKE I ENGLESKE
ZA VRIJEME MOG SLUŽBENOG BORAVKA
U LONDONU

maj 1938.—august 1939. god.

I. Maj 1938. god. — München.
II. München — Prag.
III. Prag.
IV. Maj 1939. god. početak rata.
1) Politika zaokruženja u punom jeku.
2) Sve veći otpor politici zaokruženja.
3) Sredstva slabljenja zategnute situacije.
4) Danciška kriza i jačanje ratnog raspoloženja.
5) Držanje njemačke štampe u pogledu Engleske.
6) Engleski prijedlog o pregovorima, učinjen preko sir H. Wilsona.
7) Opći pregled.
8) Odnos prema prijedlogu sir H. Wilsona u Berlinu.

I

MAJ 1938. god. — MÜNCHEN

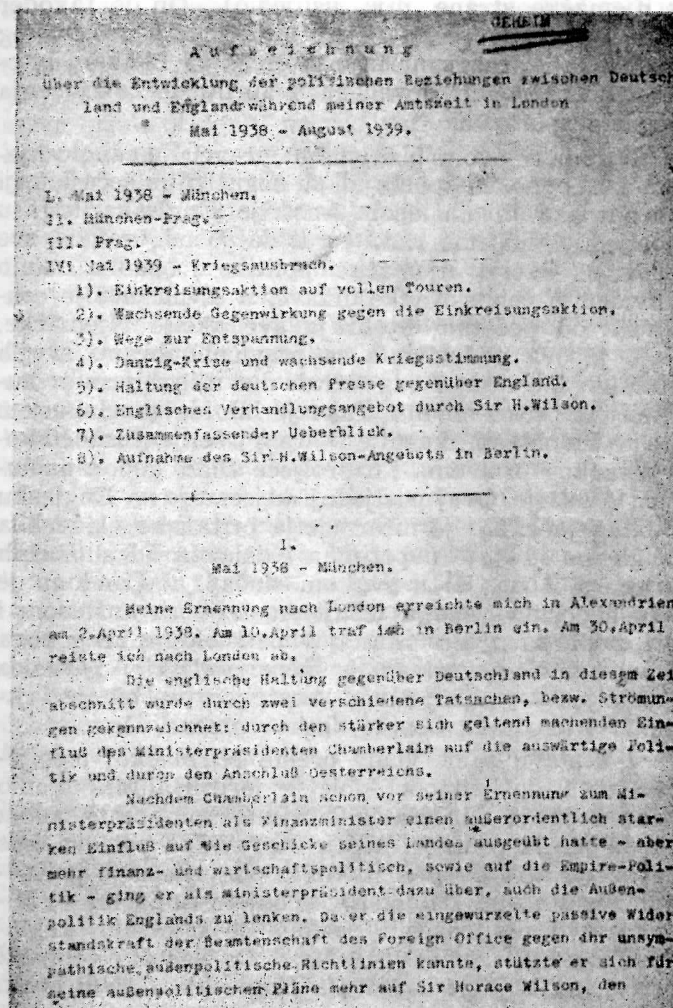
Moje postavljenje za London zateklo me je u Aleksandriji 2. aprila 1938. god. 10. aprila stigao sam u Berlin. 30. aprila otputovao sam u London.

Stav Engleske u pogledu Njemačke određivale su u to vrijeme dvije različite činjenice ili tendencije: sve jači utjecaj predsjednika vlade Chamberlaina na vanjsku politiku i anšlus Austrije.

Pošto je Chamberlain, kao ministar financija, još prije svog imenovanja za predsjednika vlade, imao veoma jak utjecaj na sudbinu svoje zemlje — ali više u oblasti financija i ekonomike, a također i u oblasti imperijalne politike — postavši predsjednik vlade, on je također otpočeo rukovoditi i vanjskom politikom Engleske. Znajući za ukorijenjenu snagu pasivnog otpora činovnikâ Ministarstva vanjskih poslova prema kursu vanjske politike koji im je bio nesimpatičan, on se u provođenju svojih vanjskopolitičkih planova više oslanjao na sir Horacija Wilsona — »državnog sekretara imperijalne kancelarije«[1]. Dalje on se oslobodio ministra vanjskih poslova Edena, koji je bio odgovoran za neuspjeh abesinske politike, i postavio za ministra vanjskih poslova sebi odanog lorda Halifaxa. Za ambasadora u Berlinu postavio je protiv volje Ministarstva vanjskih poslova sir Nevillea Hendersona.

U vanjskoj politici Chamberlainov cilj je bio pokušaj da se postigne sporazum s totalitarnim državama. Početkom marta 1938. god., po njegovu naređenju, vladi Rajha bio je učinjen veoma nepotpun i nedovoljan prijedlog za uređenje kolonijalnog pitanja, koji je Henderson lično predao fireru (odgovor

[1] U originalu »Staatssekretär in der Reichskanzlei« (navodnici su u originalu). H. Wilson je bio na dužnosti »načelnika građanske službe« »Head of H. M. Civil Service«).



GEHEIM

A u f z e i c h n u n g

über die Entwicklung der politischen Beziehungen zwischen Deutschland und England während meiner Amtszeit in London

Mai 1938 - August 1939.

I. Mai 1938 - München.
II. München-Prag.
III. Prag.
IV. Mai 1939 - Kriegsausbruch.
1). Einkreisungsaktion auf vollen Touren.
2). Wachsende Gegenwirkung gegen die Einkreisungsaktion.
3). Wege zur Entspannung.
4). Danzig-Krise und wachsende Kriegsstimmung.
5). Haltung der deutschen Presse gegenüber England.
6). Englisches Verhandlungsangebot durch Sir H.Wilson.
7). Zusammenfassender Ueberblick.
8). Aufnahme des Sir H.Wilson-Angebots in Berlin.

I.

Mai 1938 - München.

Meine Ernennung nach London erreichte mich in Alexandrien am 2.April 1938. Am 10.April traf ich in Berlin ein. Am 30.April reiste ich nach London ab.

Die englische Haltung gegenüber Deutschland in diesem Zeitabschnitt wurde durch zwei verschiedene Tatsachen, bezw. Strömungen gekennzeichnet: durch den stärker sich geltend machenden Einfluß des Ministerpräsidenten Chamberlain auf die auswärtige Politik und durch den Anschluß Oesterreichs.

Nachdem Chamberlain schon vor seiner Ernennung zum Ministerpräsidenten als Finanzminister einen außerordentlich starken Einfluß auf die Geschicke seines Landes ausgeübt hatte - aber mehr finanz- und wirtschaftspolitisch, sowie auf die Empire-Politik - ging er als Ministerpräsident dazu über, auch die Außenpolitik Englands zu lenken. Da er die eingewurzelte passive Widerstandskraft der Beamtenschaft des Foreign Office gegen ihr unsympathische außenpolitische Richtlinien kannte, stützte er sich für seine außenpolitischen Pläne mehr auf Sir Horace Wilson, den

Fotokopija prve strane dokumenta br. 29

s njemačke strane nije uslijedio). On je također otpočeo pregovore s Italijom o likvidaciji abesinskog problema i o razgraničenju interesa na Bliskom Istoku. Ovi pregovori doveli su u aprilu do zaključenja širokog sporazuma.

Nasuprot ovom pizitivnom pravcu u anglo-njemačkim odnosima postojali su negativni utjecaji, koji su bili izazvani anšlusom Austrije. Engleska, koja u posljednje vrijeme rado tvrdi da je odobravala sve pravične akcije njemačke politike i osudila samo likvidaciju čehoslovačke države, u stvarnosti je osuđivala od početka do kraja sve akcije Njemačke, koje je ova poduzimala za pravičnu obranu svojih životnih interesa, i odgovarala na njih bijesnim huškanjem preko novina. Tako je bilo sa zauzimanjem Rajnske oblasti, kasnije — s rješenjem sudetsko-njemačkog problema i u proljeće 1938. god. s anšlusom Austrije. Ovaj posljednji utjecao je na Englesku utoliko jače, što je informacija britanske vlade bila očigledno krajnje nepotpuna i dolazila od službenih krugova Austrije: u svakom slučaju u Londonu je bila nepoznata snaga težnji Austrije za anšlusom i priprema za njega. Stav javnosti bio je zbog toga jednodušno negativan i neprijateljski: »Otmica Austrije«[1] — nasilje[2] nad Austrijom — bio je lajtmotiv i kao takav ostao dugo vremena.

I u stavu same vlade prema Njemačkoj ispoljavala se nedosljednost: dok je lord Halifax cijenio vezu koju je uspostavio s njemačkom ambasadom — on je, na primjer, našeg otpravnika poslova kao prvog od stranih predstavnika obavijestio o političkim rezultatima Daladierove posjete Londonu — Ministarstvo unutrašnjih poslova je otkazalo anglo-njemački sporazum o pasošima. Da pasoško-tehnički uzroci, na koje je ukazivala Engleska, nisu u ovom

[1] U originalu na engleskom: »the rape of Austria«.
[2] U originalu: »Vergewaltigung«.

slučaju bili odlučujući — postalo je jasno kad je Njemačka izašla u susret engleskim prigovorima; bez obzira na to, otkazivanje nije bilo povučeno. Iz ovoga je postalo jasno da je Ministarstvo unutrašnjih poslova htjelo otkloniti posredovanje za dozvole ulaska koje su mu bile nepoželjne iz ovih ili onih uzroka; nepoželjna su pak bila za njega bilo kakva istupanja u pozitivnom nacional-socijalističkom duhu.

Anglo-njemački odnosi bili su okarakterizirani na taj način već i u to vrijeme koegzistencijom na engleskoj strani dviju tendencija suprotnih jedne drugoj.

Tek što je zašutjela neprijateljska kampanja u novinama povodom anšlusa Austrije, u prvi plan je, u izvjesnoj mjeri neminovno i automatski, stupio čehoslovački problem. Već prilikom moje prve posjete lordu Halifaxu ovo je pitanje, na njegovu inicijativu, bilo osnovna tema razgovora. Ja sam mu, saglasno uputstvu, rekao da mi težimo mirnom rješenju sudetsko-njemačkog pitanja, ali da ugnjetavanju sudetskih Nijemaca mora biti učinjen kraj. Češka je kriza posljednjih dana nedjelje[1] 21. maja postavila sudetsko-njemačko pitanje na prvo mjesto u nizu evropskih problema i to je mjesto ono zadržalo sve do svog rješenja na Münchenskoj konferenciji. Za vrijeme te krize engleska vlada je potpuno bila rob čehoslovačkih alarmantnih vijesti ili lažnih obavještenja svoje tajne službe i svojih vojnih atašea; ona je direktno polazila od toga da češka saopćenja o koncentraciji njemačkih trupa moraju biti na nečemu zasnovana i uputila je odgovarajuće opomene na našu adresu. Bilo je očigledno da je bukvalno ponavljanje čeških insinuacija od strane Engleza moralo izazvati najoštriju reakciju na strani Njemačke. Na taj način je kriza posljednjih dana nedjelje[1] postala jedna od prekretnica u anglo-njemačkim odnosima u negativnom pravcu.

[1] U originalu: »Die tschechische Wochenendkrise«.

Čim je postalo poznato stvarno stanje stvari, nastupilo je izvjesno rastrežnjavanje i zauzet je prema Benešu više kritički stav; ali to se dogodilo isuviše kasno da bi izgladilo utisak koji je stvoren u Njemačkoj. Odmah za tim pojavila se tendencija da se sudetsko-njemačko pitanje, koje je priznato kao opasno, riješi na pristojan način, u smislu povoljnom za Njemačku. Osoba bliska francuskoj ambasadi u Londonu sugerirala nam je da predložimo plebiscit u Sudetskoj oblasti. Ovaj prijedlog bio bi, vjerojatno, primljen od Engleske i Francuske. Kao odgovor na moj telegram povodom toga ubrzo sam dobio uputstvo da se po tom prijedlogu ne postupi.

Slijedećih mjeseci čehoslovačko pitanje je izgubilo svoju neposrednu aktuelnost, iako se politička javnost još živo njime bavila. Naročito veliki utjecaj imala je Henleinova posjeta Londonu[2]. Da je vlada tražila način za mirno rješenje pitanja svjedoče nekoliko članaka u »Timesu«, koji predstavljaju probne balone u smislu odcjepljenja Sudetske oblasti ili, bar — plebiscita. Ovim člancima pripisivala se službena inspiracija.

Na opće raspoloženje imala je u to vrijeme veoma jak utjecaj vladina propaganda o naoružanju, naročito u oblasti zrakoplovstva. U tom istom smjeru djelovala je kampanja huškanja protiv Nijemaca, koja se provodila većim dijelom preko štampe. Široke mase počinjale su misliti da je rat neizbježan i bile su obuzete histeričnom panikom. Kućno pomoćno osoblje odbijalo je da se zaposli u kućama koje su se nalazile na južnoj obali, zato što se bojalo njemačkih bombi. Od savjetnika ambasade, koji je htio iznajmiti stan, triput su vlasnici povukli ugovore koji su bili spremljeni za potpis; motivacija: zbog predstojećeg rata s Njemačkom, ugovor s članom njemačke ambasade nema smisla. Uopće svuda su se žalili da kuće u Londonu gotovo nemaju kupaca, također iz straha pred njemačkim bombama. Ovo raspoloženje naroda ispoljilo se također u jakom pritisku parlamenta na vladu u cilju pojačanja zrakoplovnog naoružanja i provođenja efikasnijih mjera protivavionske obrane. Odgovorni ministri, lord Winterton i Swinton, morali su kapitulirati pred tim raspoloženjem. Engleska je postala svijesna da je prestala biti otok.

[1] U originalu: »Wochenendkrise«.
[2] V. naprijed, dokument br. 3.

Anglo-njemački odnosi pretrpjeli su izvjestan prijelom u vezi s razmatranjem pitanja o preuzimanju austrijskih dugova od strane Njemačke. Zbog našeg odbijanja da se popusti engleskim zahtjevima, nastupila je dosta oštra izmjena misli, za vrijeme koje su Englezi prijetili da će zadržati iznos koji im, po njihovu mišljenju, pripada prilikom svođenja trgovinske bilance [s Njemačkom]. Uvođenje prinudnog kliringa značilo bi trgovinski rat. Međutim, na kraju krajeva, postignut je sporazum o pregovorima na širokoj bazi u pogledu austrijskih dugova i po privrednim pitanjima. Ovi pregovori vođeni su u Londonu i doveli su, najzad, do sporazuma od 1. jula. Ovaj sporazum ne samo da je veoma povoljno utjecao na ekonomske odnose i na City, već je također i u vanjskopolitičkom pogledu stvorio povoljnu atmosferu.

Ova vanjska atmosfera još je više bila poboljšana posjetom firerovog ađutanta, kapetana Wiedemanna. U toku ljeta on je ovdje bio više puta, ali ranije nije razgovarao sa službenim osobama. Sada je došao sa znanjem firera da bi po naređenju general-feldmaršala Göringa ispitao teren da li bi posjeta ovoga Londonu bila primljena povoljno. G. Wiedemann je imao dug razgovor s lordom Halifaxom, koji je na ovaj razgovor doveo i Cadogana. Engleska je vlada živo pozdravila misao o dolasku feldmaršala.

Halifax je otišao tako daleko da je rekao da bi najdivniji trenutak u njegovu životu bio kada bi se firer zajedno s kraljem provezao po Mally[1] za vrijeme svoje službene posjete Londonu. Kapetan Wiedemann me je obavijestio o svojim razgovorima i, na moju upornu molbu, prihvatio se da obavijesti rajhsministra vanjskih poslova, koji do tog vremena nije imao nikakva obavještenja po tom pitanju; to mi je izgledalo kao najbolji izlaz iz moga teškog položaja — biti obaviješten o vanjskopolitičkom koraku o kome rajhsministar vanjskih poslova nije bio obaviješten.

Politička i emocionalna vrijednost tih prethodnih pregovora bila je jako umanjena time što su oni, zahvaljujući jednoj od običnih neskromnosti, dospjeli u englesku štampu i bili iskorišteni za najsenzacionalnije komentare. Po ovom projektu u Berlinu nije ništa učinjeno. Dalji pregovori s engleskim faktorima vodili su se slijedeća dva mjeseca posredovanjem kńjeginje Hohenlohe.

Nekoliko dana kasnije — oko 24. jula — uzeo sam odsustvo i učinio, između ostalih, oproštajnu posjetu sir Horaciju Wilsonu. On me je upitao da li bih htio vidjeti predsjednika vlade, i malo kasnije otpratio me je u radni kabinet predsjednika. U razgovoru od 20 minuta Chamberlain je izrazio svoju bojazan povodom njemačko-čehoslovačkog sukoba i zamolilo da s njemačke strane ne budu poduzeti preuranjeni koraci, pošto svaka primjena sile može imati dalekosežnih posljedica. Neka se britanskoj vladi dâ vremena; ona će učiniti sve što je moguće da bi dovela do mirnog rješenja pitanja. O odluci engleske vlade da pošalje lorda Runcimana kao posrednika u Prag — o čemu je bilo objavljeno u štampi jedan ili dva dana kasnije — Chamberlain mi nije ništa rekao.

[1] The Mall — ulica koja vodi ka Buckinghamskoj palati.

I ova posjeta je bila razglašena u štampi i popraćena komentarima koji su izopačavali istinu, naročito u vezi s tim da je inicijativa tobože pripadala meni i da je moja posjeta, tobože, u vezi s posjetom Wiedemanna. Zahvaljujući mom upornom telefonskom objašnjavanju s Wilsonom u štampi je bilo dato dopunsko saopćenje; ono se, međutim, ne može nazvati ispravkom, pošto je i ono bilo nepravilno i izopačavalo stvarnost. Rajhsministar vanjskih poslova dvaput je telefonski govorio sa mnom povodom ovoga; dao sam mu sva potrebna objašnjenja.

Opća tendencija engleske politike u pogledu čehoslovačkog pitanja određivala se sve jasnije u toku ljeta: britanska vlada očigledno je htjela izbjeći rat i pri najmanjoj mogućnosti za to. Ona je težila naći izlaz koji bi zadovoljio njemačke zahtjeve. Ona je, kako izgleda, bila spremna izvršiti jak pritisak na Čehe, pod uslovom da ne budu primjenjivani nikakvi nasilni metodi, već samo metodi pregovora. U protivnom slučaju postojala je opasnost da Engleska istupi na strani naših protivnika. Te linije pridržavali su se moji usmeni i pismeni izvještaji.

Krajem jula došao sam u Berlin na odsustvo. Podnio sam prilično opširan referat rajhsministru vanjskih poslova; bio sam pozvat i od strane zamjenika firera u München, kome sam također referirao; imao sam dug razgovor i sa g. von Neurathom.

Otprilike 8. augusta dobio sam privatno pismo od Chamberlaina, koji me je izvještavao o tome da je lord Runciman već otišao za Prag i o značenju njegove misije; ona, po njegovim riječima, služi stvari mira i predstavlja pokušaj da se nađe rješenje, prihvatljivo za obje strane. Chamberlain me je molio, ili davao sugestiju, da o tome obavijestim firera prilikom svog prvog referiranja.

Pošto sam bio na liječenju u Reichenhallu i već prije toga se, prema postojećim pravilima, prijavio

preko kancelarije ministra vanjskih poslova za referat fireru, pokušao sam dobiti točno naznačenje vremena prijema. Ali, bez obzira na sva staranja državnog ministra Meissnera, u Berghof nisam dospio.

Međutim zategnutost situacije se pojačala pod utjecajem stalnog i pojačanog ugnjetavanja sudetskih Nijemaca od strane Čeha i njihovog sve većeg očajanja, naročito za vrijeme partijskog kongresa. Na moje višestruke pokušaje da mi rajhsministar vanjskih poslova odredi datum prijema radi referiranja fireru, da bih mu predao saopćenje Chamberlaina, dobio sam, najzad, dozvolu malo prije početka čaja koji je firer priređivao za počasne strane goste. Referiranje je trajalo veoma kratko — oko 5—7 minuta. Saopćio sam sadržaj Chamberlainova pisma, na što je firer primijetio da mu je engleski general Hamilton rekao da je Runciman liberal do srži i da ima slabu predodžbu o onim problemima kojima treba da se bavi. Na moju primjedbu da će se on s njima još upoznati, firer je prigovorio da on za to više ne će imati vremena. Time je razgovor, čije je trajanje u međuvremenu bilo skraćeno telefonskim pozivom doktora Leya zbog njegovih radnih odreda, bio završen.

Rajhsministar vanjskih poslova, zaužet u to vrijeme razmatranjem pitanja o nevraćanju ambasadora u Londonu i u Parizu na njihove dužnosti, bio je primljen od firera na kratak razgovor prije i poslije mog referata fireru. On mi je dao nalog da zasada ostanem u Njemačkoj; takav nalog dobio je od njega i grof Weltschek.

Poslije velikog govora firera 12. septembra u Nürnbergu uslijedilo je dalje zaoštravanje situacije, koja je, na kraju krajeva, bila riješena putovanjem Chamberlaina u Berchtesgaden. Ja sam, prema naređenju, zajedno sa službenicima Ministarstva vanjskih poslova otputovao u München i Berchtesgaden, ali nisam učestvovao u savjetovanju u Berghofu i tek sam, vraćajući se automobilom zajedno sa sir Horacijem Wilsonom u München, počeo uzimati aktivnog učešća u stvari. Wilson je, očigledno, bio potpuno zadovoljan rezultatom svog učešća u pregovorima, ali je podvlačio velike teškoće koje će morati savladati Chamberlain da bi privolio parlament i Francuze u korist naših zahtjeva.

U godesberškom savjetovanju učestvovao sam na ovaj način: putovao sam sa sir Horacijem Wilsonom automobilom iz Kölna u Godesberg. Wilson je, očigledno, bio potpuno zadovoljan onim što je već bilo postignuto, t. j. što je Chamberlainu pošlo za rukom nagovoriti Francuze i Čehe da pristanu na ustupanje Sudetsko-njemačke oblasti poslije plebiscita. Spomenuo je ugovor o nenapadanju, koji treba da bude dat preostaloj Češkoj. On je prije svega pridavao veliko značenje tome da rokovi koje će odrediti Nijemci ne budu toliko kratki i ultimativni, zato što cio sporazum zbog toga može pretrpjeti krah. Kada sam to saopćio rajhsministru vanjskih poslova, on je odgovorio: »Tri dana!« Mene nisu pozivali da učestvujem u godesberškim pregovorima i ja nisam imao prilike razgovarati ni s rajhsministrom vanjskih poslova ni s firerom. Pri povratku u Köln sir Horacije Wilson bio je krajnje zabrinut i utučen.

Na Münchenskoj konferenciji nisam učestvovao. Na moje telefonsko pitanje dobio sam od Ministarstva vanjskih poslova naređenje da ponovo otputujem na svoju dužnost preko Berlina. Ograničio sam se na oproštajnu posjetu državnom sekretaru, pošto mi nije bila pružena mogućnost da se javim rajhsministru vanjskih poslova. Berlin je bio pod utiskom da će anglo-njemački protokol, koji je potpisan u Münchenu, malo unijeti promjena u postojećoj situaciji.

II

MÜNCHEN—PRAG

Kada sam se 6. oktobra vratio u London i bio obaviješten o tamošnjem raspoloženju, izgledalo mi je da je najvažniji rezultat preživljene krize taj što anglo-njemački odnosi nisu od nje ništa pretrpjeli. Kriza je ocjenjivana prije kao stihijska katastrofa, koja je sretno prošla i za koju nitko ne snosi odgovornost. Proširilo se shvaćanje o vještačkoj tvorevini češke države i njenoj nestabilnosti. Potajno su bili zadovoljni što je sada Češka poslije Münchenske konferencije definitivno prestala biti jabuka razdora. Protokol koji su u Münchenu potpisali firer i Chamberlain ocjenjivan je kao nova osnova i putokazna nit za razvitak anglo-njemačkih odnosa (»mir do kraja života sadašnjeg pokoljenja«)[1]. Na tu osnovu oslanjala se vjera u mogućnost uređenja računa i slabljenja zategnutosti situacije. Predmet razmatranja bilo je pitanje kakvi problemi postoje između obiju strana i kako se oni mogu riješiti.

Istovremeno, uglavnom pod pritiskom parlamenta i uz pratnju velike buke u štampi, ponovo je otpočela trka za naoružanjem i počele su se popunjavati praznine[2], koje su se ispoljile krajem septembra za vrijeme ratnih priprema.

Prva sjenka koja je pala na tu sliku anglo-njemačkih odnosa, ne neutješna, ako se događaji promatraju iz Engleske, bio je firerov govor u Saarbrückenu (o tutorstvu[3]; napadi na Edena, Churchilla, Coopera). Bez obzira na to, slijedeće nedjelje donijele su različne govore Chamberlaina, sir Samuela Hoarea, sir Johna Simona i dr. s direktnim ili indirektnim prijedlogom na adresu Njemačke da ona formulira svoje zahtjeve, kako bi se mogli otpočeti pregovori; u ovim govorima bile su spomenute kolonije, sirovine, razoružanje; u privatnim razgovorima, kao program, označavalo se razgraničenje sfera ekonomskih interesa; pojam »životni prostor« ušao je u upotrebu tek kasnije. Govorile su se također pravične i prijateljske riječi o njemačkom narodu (»hrabra, jaka i odvažna rasa«). Tendencija da se napravi razlika između njemačkog naroda i njegovih rukovodećih funkcionera i da se on nahuška protiv njih tek se nazirala; ona je odlučno stupila u prvi plan slijedećih mjeseci. Ova je tendencija imala za polaznu točku Münchensku konferenciju i raspoloženje javnosti za mir, čije se ispoljavanje tobože tamo opazilo.

Misli koje su gore spomenute, a koje su bile iskazane u raznim govorima, ponovio mi je sir Samuel Hoare za vrijeme zajedničkog nedjeljnog odmora u Pittworth-Houseu.

Pošto s njemačke strane ne samo da nije uslijedio nikakav prijateljski odgovor na to englesko ispitivanje terena, već su bile učinjene čak negativne službene izjave i izjašnjavanja u štampi, engleski glasovi, koji su predlagali objašnjenje i otpočinjanje pregovora, postepeno su zašutjeli. U nedostatku službenih naređenja ja sam se ograničio na to da naš negativan stav branim nepovjerenjem, koje je izazvano ogromnim naoružanjem Engleske, kampanjom u štampi, neprijateljskim člancima Duff Coopera i t. d., a u ostalom trudio sam se da održim raniju temperaturu do razjašnjenja situacije na široj osnovi.

Razjašnjenje je nastupilo ubrzo, kao posljedica antižidovskih demonstracija u Njemačkoj 10. novembra. U Engleskoj je na njih uslijedila neobično

[1] U originalu na engleskom: »Peace for a lifetime«.

[2] U originalu na engleskom: »gaps«.

[3] U originalu: »Gouvernantenhaftigkeit«. U govoru koji spominje Dirksen, a koji je objavljen u »Völkischer Beobachter« od 10. oktobra 1938. god. Hitler je rekao: »Gouvernantenhafte Bevormundung vertragen wir nicht mehr« (»Mi više ne ćemo dozvoliti tutorstvo guvernanata«).

snažna reakcija, djelomično izazvana čisto emocionalnim uzrocima i nedovoljnim shvaćanjem njemačkog stanovišta, a djelomično namjerno naduvana. Svi antinjemački i prožidovski elementi stupili su na scenu i razvili neodoljivu antinjemačku propagandu — naročito emigranti, utjecajni dio političkih i privrednih javnih radnika, zavisnih od Židova, ultrapacifisti i t. d. Mnogobrojne službene osobe zauzele su prema nama neprijateljski stav u govorima i javnim istupanjima. Fond lorda Baldwina skupljanjem [novca] oglasima i t. d. dao je nov podstrek antinjemačkoj propagandi pod maskom čovjekoljublja. Tih nedjelja umukli su svi glasovi razboritosti i svaka težnja za uzajamnim objašnjenjem. U decembru je nastupilo izvjesno smirenje. Novi incident, koji je malo trajao, izbio je zbog predviđenog teksta Chamberlainova govora na banketu udruženja strane štampe; ovaj tekst me je prinudio da pred sam banket otkažem prisustvovanje svih njemačkih učesnika.

Kada je zatim krajem decembra nastupilo izvjesno zatišje, ponovo se postavilo pitanje: kojim putem se mogu pokrenuti s mrtve točke anglo-njemački odnosi da bi se razvijali u smislu protokola koji su firer i Chamberlain potpisali u Münchenu? Došao sam do zaključka, da **ekonomski**[1] put otvara najveće perspektive. Za Njemačku su ekonomska pitanja stajala u prvom planu; u svom govoru od 30. januara firer je postavio u centar pitanje o njemačkom izvozu, kao pitanje životne neophodnosti, i izjavio da predviđa čitav niz mirnih godina; posjeta Schachta Londonu u decembru prokrčila je put za ekonomsku saradnju; za vrijeme mog boravka u Berlinu sredinom januara rajhsministar vanjskih poslova u potpunosti se složio sa svim tim idejama. Na engleskoj strani zapazio sam za vrijeme pripremnih razgovora živo razumijevanje za te misli.

[1] Podvučeno u originalu.

Zato sam od sredine decembra u svojim razgovorima s utjecajnim Englezima sa sve većom energijom dokazivao da je potrebno pokušati da se ublaži zategnuta situacija na bazi ekonomskih pitanja: postoje mnoga trvenja političkog karaktera, ali u ekonomskim interesima obiju zemalja postoje elementi cjelokupnosti i zajedničkog razvitka; osim toga, kod nas su oni u prvom planu. Zato je potrebno i svrsishodno da se zajedničkim naporima postigne smirenje i povjerenje u oblasti ekonomike, a dalje — vidjet će se. Ove misli izložio sam, na primjer, pred lordom Runcimanom za vrijeme svog nedjeljnog odmora u Brocket-Hallu, pri čemu mi je on izjavio da mu je Chamberlain specijalno naložio da se bavi njemačkim pitanjima. Također sam detaljno o ovome razgovarao i s lordom Halifaxom i s drugim utjecajnim ličnostima. Da su ovi razgovori imali djelovanja, primijetio sam kroz nekoliko mjeseci kada je lord Runciman otpočeo sa mnom razgovor o zamislima koje sam tada iznio.

Ovo je bio povoljan moment za veću aktivizaciju u ekonomskoj oblasti u tom pogledu, što su postojale razne mogućnosti za realizaciju sličnog kursa: krajem januara održavao se godišnji banket anglo-njemačke trgovinske komore; u to vrijeme vodili su se pregovori o uglju, kojima se s engleske strane pridavalo veliko značenje; i, najzad, bili su u planu pregovori između centralnih industrijskih udruženja obiju zemalja. Sve tri mogućnosti bile su živo iskorištene; za godišnji banket trgovinske komore prijavili su se s obje strane mnogobrojni istaknuti predstavnici — načelnik Wiel, ministar vanjske trgovine Hudson i mnogi drugi. Koristeći se tim slučajem, s engleske strane bio je najprije pušten probni balon: ne će li i rajhsministar privrede Funk posjetiti London? Znatno su krenuli naprijed i pregovori o uglju, zahvaljujući ustupcima s obje strane, i završili se

time što je učinjen kraj obaranju cijena i preotimanju raznih tržišta. Zaključenje ugovora bilo je demonstrativno proslavljeno banketom, na kome je prisustvovao i održao govor i ministar trgovine Stanley. Pregovori između rukovodećih udruženja obiju strana određeni su za kraj februara u Düsseldorfu, i obje strane su odredile prvobitni sastav delegacija.

Najznačajniji korak naprijed bio je pokušaj da se pozove rajhsministar privrede Funk u posjetu Londonu. Prvi put ta je misao bila izražena na banketu trgovinske komore; ona je slijedećih dana bila ponovljena tako uporno, da je bilo potrebno dobiti odgovor iz Berlina. Odgovor je glasio da g. Funk u u danom trenutku ne može doći u London zbog preopterećenosti poslom i da isto tako ne može odrediti vrijeme svog kasnijeg dolaska u London. Bez obzira na ovo, s engleske strane nisu odustali od ideje o izmjeni posjeta s učešćem ministra trgovine Stanleya. Sir Frederik Leith-Ross posjetio me je radi razgovora u vezi s tim. Dok s njemačke strane nije mogao biti dat potvrdan odgovor, dotle su engleske instancije i dalje insistirale na posjeti Stanleya i predložile su da kao odgovor s njemačke strane bude moje istupanje na banketu koji priređuju učesnici u pregovorima o uglju s govorom u kome bi se spomenulo o izmjeni posjeta. Ovaj prijedlog morali smo primiti; nacrt govora koji je trebalo da održim na banketu podnio sam rajhsministru vanjskih poslova po njegovu naređenju. On je bio sastavljen u izrazito trezvenom i realnom duhu.

Na svečanosti povodom zaključenja sporazuma o uglju uzeli su učešća svi rukovodeći predstavnici njemačke industrije uglja i njihove engleske kolege. Na banketu su održani izrazito prijateljski govori, uključivši i govor ministra Stanleya. Engleski učesnici su više puta podvlačili da saradnja s njihovim njemačkim kolegama teče glatko, uz puno povjerenje i neuporedivo uspješnije nego s Amerikancima. Tom prilikom definitivno su se sporazumjeli o putovanju Stanleya u Berlin na banket koji će se tamo organizirati od strane ove iste industrijske grane. Isto tako sve je bilo dogovoreno i u pogledu savjetovanja rukovodećih udruženja u Düsseldorfu. Ukoliko se išlo dalje utoliko je postajalo jasnije da se s engleske strane ovom susretu pridavalo veće značenje, nego što je to proizlazilo iz pitanja koja su bila unijeta u dnevni red, a koja nisu bila toliko važna; ove pregovore trebalo je iskoristiti za uspostavljanje ličnog kontakta, da bi se uopće sporazumjelo o zajedničkim akcijama engleske i njemačke industrije. Atmosfera je bila neobično povoljna i djelovala je razblažujuće i u političkoj sferi.

Tada, to jest krajem februara, nisam imao nikakva povoda da pretpostavim da će ovom razvoju događaja biti nanesen udarac sa strane uzajamnih političkih odnosa — koji su predstojali zbog događaja u Čehoslovačkoj. Kada sam, sredinom januara, bio službenim poslom u Berlinu, rajhsministar vanjskih poslova, koji je u svom prvom razgovoru bio hladan u pogledu Engleske, četiri dana kasnije, u posljednjem razgovoru, pokazao je najživlji interes za pitanje o daljoj aktivizaciji anglo-njemačkih odnosa na ekonomskoj osnovi. Pošto je baš tih dana u Berlinu dobiven protokol Mussolinijevih pregovora s Chamberlainom u Rimu, iz kojega se vidjelo da Chamberlain moli dučea za pomoć po stvari poboljšanja anglo-njemačkih odnosa, ja sam smatrao da je ta okolnost uslovila i naš povoljniji stav.

Ovaj moj utisak pojačao se zahvaljujući okolnosti što je ubrzo poslije mog povratka u London bio pozvan u Berlin kod rajhsministra vanjskih poslova savjetnik za štampu dr. Hesse, koji je dobio povjerljiv nalog da uspostavi, u cilju općeg zbliženja, kontakt s engleskom vladom preko načelnika odjeljenja

za štampu pri kancelariji Chamberlaina, Stuarta, koji je bio dobar poznanik Hessea. Predviđalo se također da se predloži zaključenje ugovora o nenapadanju, a za potpisivanje ovoga rajhsministar vanjskih poslova izjavio je spremnost da doputuje u London. Na ove prijedloge, koje je dr. Hesse iznio Stuartu, ovaj je odgovorio da važnost stvari iziskuje da se obratimo politički odgovornim instancijama. Poslije ovoga dr. Hesse je bio pozvan na razgovor kod sir Horacija Wilsona, koji je zauzeo stav slušaoca. Dalje izjave s engleske strane u pogledu ovih prijedloga, međutim, nisu uslijedile, da li zato što su politički događaji (Čehoslovačka) učinili odgovor nepotrebnim, ili pak zato što Englezima nije bilo prijatno ovo zbliženje neslužbenim putem. U korist posljednje verzije govorila je primjedba koju je Halifax uzgred nabacio u razgovoru sa mnom: »Gospodin von Ribbentrop treba da dođe u London«[1]. Ja sam mu u kategoričkoj formi objasnio da je nepravilno na takav način odgovoriti na inicijativu rajhsministra vanjskih poslova; ovaj traži put za umanjenje zategnutosti odnosa s Engleskom, ali je svoja gledišta saopćio Engleskoj neslužbenim putem, da se ne bi izlagao opasnosti da bude službeno odbijen.

Kada sam krajem februara bio na otvaranju izložbe starojapanske umjetnosti u Berlinu, razbolio sam se od gripe i nisam mogao uzeti nikakvog učešća u bilo kakvim mjerama, i tek posljednja dva dana pred svoj odlazak imao sam poslovna savjetovanja. U to vrijeme pojačali su se glasovi da će se u martu zaoštriti odnosi s Čehoslovačkom, zbog čega može postati neophodan munjevit njemački upad. Rajhsministar vanjskih poslova nije imao vremena da me primi, tako da u pogledu ovoga nisam dobio nikakvu točnu potvrdu, a isto tako nisam dobio ni naređenje

[1] U originalu na engleskom: »Herr von Ribbentrop wants to come to London«

u kom duhu da razgovaram ili kakav stav da zauzmem u pogledu vjerojatne reakcije Engleske na njemački upad u Čehoslovačku.

Na svom povratku u Englesku 9. marta, pa sve do 15. marta, našao sam ono isto optimističko raspoloženje koje je tamo vladalo u februaru. Baš je predstojalo putovanje Stanleya u Berlin — 17. marta — i bilo je očigledno da mu je britanska vlada pridavala veliko značenje. Da je ono s engleske strane bilo zamišljeno kao akt velike političke važnosti, pokazalo se iz izjave samog Stanleya tek kasnije, pošto je ono doživjelo neuspjeh. Isto tako tek kasnije se pokazalo da je britanski kabinet, prema obavještenju koje je dobio g. državni savjetnik Wohlthat, krajem februara donio odluku o vraćanju kolonija Njemačkoj.

Uzimajući u obzir ovaj tok događaja, postaje očigledno da je britanska vlada imala namjeru da ponovo pokuša zbliženje s Njemačkom, koje se zaustavilo na mrtvoj točci poslije Münchena, a isto tako i poslije židovskog incidenta.

III

PRAG

Kada je otprilike 12. marta izbio sukob između Češke i Slovačke — zbog toga što je Prag iznudio promjenu kabineta u Slovačkoj — engleska štampa nije pokazala naročito živ interes za te događaje. I odvajanje Slovačke bilo je mirno primljeno; štampa je izjavljivala dosta jednodušno da se ovi događaji ne tiču Velike Britanije.

Nasuprot ovome njemački upad u Češku i Moravsku i zauzimanje Praga bili su prekretna točka u anglo-njemačkim odnosima i uopće u britanskoj

vanjskoj politici. Događaji od 15. marta djelovali su na engleski razum trojako:

1) U smislu političkog odnosa snaga[1] Njemačka je pripajanjem Češke i Moravske i pretvaranjem Slovačke u protektorat[2] prešla mjeru porasta svoje moći koju je Engleska bila spremna da joj prepusti na osnovi jednostranih akcija bez prethodnog sporazuma s Engleskom. Već je i anšlus Austrije bio primljen negativno, pošto je predstavljao promjenu odnosa snaga u korist Njemačke. Pripajanje Sudetske Njemačke[3] kao posljedica Münchenske konferencije bilo je primljeno kao veliki diplomatski poraz, ali je ipak progutano — s prikrivenom mišlju da su sada stavljeni na kocku položaj Engleske u svijetu i cijela svjetska situacija.

2) U vanjskopolitičkom pogledu — u odnosima oba naroda — jednostrana likvidacija Čehoslovačke ocjenjivana je kao narušavanje Münchenskog sporazuma, kao narušavanje teksta ili bar duha ovog ugovora. Na raspoloženje širokih masa još je jače djelovao utisak da je Chamberlain »prevaren«, da je to bilo »nečasno«[4] prema starom čovjeku, koji je u septembru prošle godine triput letio avionom u Njemačku da bi »spasio mir«.

3) Čitava predodžba koju je prosječan Englez stvorio o nacional-socijalizmu bila je pokolebana. Jedan od malobrojnih osnovnih principa nacional-socijalizma, koji je postao shvatljiv Englezu i koji mu je do izvjesne mjere bio pristupačan, bila je rasna teorija. On se također sjetio uvjeravanja koja su dali Nijemci da Njemačka nije zainteresirana u tome da pripoji sebi Čehe koji su joj tuđi po porijeklu i po rasi. On je primio kao neobjašnjivu protivrječnost između principa i postupka činjenicu da su Nijemci pripojili oko 7 miliona ljudi koji su im rasno tuđi.

[1] U originalu: »Machtpolitisch«.
[2] U originalu: »Schutzstaat«.
[3] U originalu: (Sudetendeutschlands«.
[4] U originalu na engleskom: »unfair«.

Gorenavedenim razmišljanima, osjećanjima i utiscima bila je u izvjesnoj mjeri izbijena podloga anglo-njemačkim odnosima. Razumije se da je takav odnos prema njemačkom upadu u Češku i Moravsku bio u velikom svom dijelu nepravilan ili bar neobjektivan i uopće nije vodio računa o toku razvoja događaja. On nije uzimao u obzir da je položaj u ostaloj Češkoj postajao sve nesigurniji, da je katastrofu izazvalo istupanje praške vlade protiv Slovačke, da je pripajanje Češke i Moravske izvršeno na inicijativu predsjednika Hache, da protektorat nije bio pripojen, već je dobio široku autonomiju.

Nije više bilo vremena da bi svi ti protivargumenti postigli učinak. Ulazak u Prag djelovao je na englesku javnost kao grom iz vedra neba. Pošto se pribrala od prvog udarca — naglo i brzo, odbacujući sve razloge zdravog razuma, počelo se formirati mišljenje, koje se zasnivalo na potpunom neshvaćanju postupka Njemačke. Nije bilo ni vremena ni mogućnosti da se utječe na javno mnijenje u korist Njemačke — izuzev samo u privatnim razgovorima. 15-og se saznalo o zauzimanju Praga, a već 19-og su bili opozvani ambasadori obiju strana.

Službeni izvještaj o zauzimanju Praga nije u početku bio loše primljen. Chamberlain i Halifax dali su tog istog dana umjerene izjave u parlamentu: da, bez obzira na osudu, treba nastaviti raniju politiku. Razumije se, odmah je bilo objavljeno da Stanleyeva posjeta otpada, ali u svemu ostalom još se nisu primjećivali nikakvi bitni znaci onog preokreta u općem raspoloženju koji je nastao poslije nekoliko dana.

Zaoštravanje stava Engleske nije poteklo prvobitno od vlade, već od političke javnosti, od parlamenta, iz izbornih okruga; u Londonu je ono bilo

utoliko jače ukoliko je bio tješnji kontakt između poslanika i njihovih izbornih okruga. Uzroci ovog zatišja pred buru i otpočinjanje bure od strane širokih političkih krugova bili su različiti: prosječan Englez, koji sporo shvaća, morao je najprije da se oporavi od prvog udarca, koji je dobio zbog neočekivane vijesti, i da sebi objasni značenje događaja. Poslije toga obuzela su ga osjećanja i shvaćanja koja su gore već okarakterizirana. Tome se još pridružila druga okolnost od odlučujućeg značenja: konzervativnim biračima postalo je jasno da je likvidacija čehoslovačke države predstavljala ne samo politički poraz Chamberlaina zbog njegove politike »pomirljivosti«, već također da je istovremeno dovela u opasnost njegov unutrašnjepolitički položaj, a s njim i vlast konzervativne partije uopće. Sve snage koje su bile zainteresirane za očuvanje i održanje tog položaja, naročito sva partijska mašina, bile su puštene u akciju i vršile su s biračkotaktičkih stanovišta pritisak na Chamberlaina i kabinet da se odricanjem od politike pomirljivosti i oštrijim jezikom u odnosu na Njemačku izbije oružje iz ruku opozicionih partija (naročito opozicionih grupa unutar konzervativne partije) i da se poštuju raspoloženja birača.

Istovremeno oživjeli su također utjecajni, Nijemcima neprijateljski elementi, koji zakulisno rade, naročito u Foreign-Officeu, i privoljeli su ministra vanjskih poslova Halifaxa, koji je sam po sebi vjeran predsjedniku vlade, da promijeni kurs britanske vanjske politike. Nema sumnje da se tih dana u Foreign-Officeu izlegla politika zaokruženja.

Pod pritiskom tih utjecaja Chamberlain je u petak 17. marta istupio u Birminghamu s poznatim govorom u veoma oštrom tonu. Tim govorom je otpočeta politika zaokruženja izjavom da će Engleska stupiti u kontakt s drugim državama jednomišljenicama.

Od tog vremena događaji su se počeli razvijati brže. Ja sam tih dana imao dva oštra sukoba s Halifaxom, koji se ne samo kategorički izjasnio protiv pripajanja Češke i Moravske i nije htio slušati nikakve protivrazloge, već se uopće narogušio i svjesno je povećavao oštrinu situacije: on je odlučno odbijao bilo kakvo izvinjenje zbog drske uvrede firera u skupštini od strane Duff Coopera, koga spiker nije opomenuo na red; prijetio je protjerivanjem njemačkih državljana i zahtijevao opozivanje jednog člana ambasade. Tog istog dana, 18-og, ambasador Henderson demonstrativno je bio pozvan u London radi »izvještaja«.

Tih dana i do početka naredne nedjelje neprijateljsko raspoloženje prema Nijemcima još se više raspirilo zbog slijedećih okolnosti: poslanici, koji su u nedjelju posjetili svoje izborne okruge radi kontakta s biračima, vratili su se pod utiskom krajnje neprijateljskog odnosa [prema Nijemcima] koji je vladao u zemlji, i u tom duhu utjecali su na vladu. Na taj način događaji su se razvijali u suprotnom pravcu u poređenju s 1936. god. prilikom zauzimanja Rajnske oblasti, kada su u početku vlada i parlament bili za rat, ali su se pod utjecajem umjerenog djelovanja birača morali izjasniti uzdržljivije.

Dalje raspoloženje bilo je raspirivano neprijateljskom kampanjom štampe da Njemačka tobože ima osvajačke namjere prema Rumunjskoj. Prilikom pregovora za zaključenje trgovinskog ugovora, u vezi s intrigom privatnog karaktera od strane rumunjskog poslanika u Londonu Tilea, vladi i javnosti ulivena je fiksideja da predstoji njemački upad u Rumunjsku. Ovo histerično raspoloženje duhova pojačavalo se još zahvaljujući glasovima da je Njemačka završila velike ratne pripreme na poljskoj granici, također s namjerom da upadne u Poljsku ili bar u Dancišku oblast.

Pošto se saznalo o opozivanju Hendersona, ja sam također u subotu 18. marta dobio naređenje da dođem u Berlin radi izvještaja. U nedjelju sam otputovao i stigao sam u Berlin u ponedjeljak 20-og. Rajhsministar vanjskih poslova nije imao vremena da me primi radi podnošenja izvještaja. Poslije petodnevnog očekivanja otputovao sam u Gröditzberg, s pristankom rajhsministra, kome sam se stavio na raspoloženje. Međutim, nisam bio pozvan radi izvještaja, nego sam dobio poziv na banket priređen za počasne goste firera i da prisustvujem firerovu govoru 28. IV. Ipak ni ovdje nisam imao mogućnosti podnijeti izvještaj rajhsministru vanjskih poslova. Kada sam zatim 2. maja dobio naređenje da se vratim na svoju dužnost, izjavio sam da to mogu izvršiti tek poslije podnijetog izvještaja rajhsministru. Za vrijeme razgovora koji sam ubrzo poslije toga imao s rajhsministrom vanjskih poslova, on mi je dao naređenja u tom smislu da mi ne želimo rat s Engleskom, ali da smo na sve pripremni. Ako Poljska dirne Njemačku, ona će biti uništena. Mi smo se spremili za rat od deset godina, čak i od dvadeset. Englezi moraju otkazati Poljskoj svoju pomoć.

6. maja ponovo sam stigao u London.

IV
PRAG — POČETAK RATA

1) **Mjere za zaokruženje u punom jeku.** Za vrijeme moje odsutnosti odigrao se veliki preokret u engleskoj vanjskoj politici, koji se ispoljavao u slijedećem: za izvjesno vrijeme prestali su pokušaji da se umanji zategnutost u odnosima s Njemačkom putem direktnih pregovora. Umjesto toga poduzet je pokušaj da se organizira svjetska koalicija protiv Njemačke, da bi se silom spriječilo proširenje njemačkog životnog prostora i da se, takoreći, s uperenim revolverom Njemačka prinudi da iznese svoje

želje pred tim tribunalom, koji će potom i donijeti svoju odluku.

U prvom nastupu bijesa engleska vlada obasipala je garancijama čitav niz država. Te su garancije bile jednostrane ako je odgovarajuća država bila protiv dvostranog ugovora; one su bile dvostrane ako je ta država pristajala da se uključi u saveznički sistem. Na najbrži način bio je sklopljen tijesan savez s Poljskom zbog lažnih izvještaja o njemačkom upadu, koji nisu baš igrali posljednju ulogu u tome.

Po povratku u London pokušao sam stvoriti predodžbu o tome da li anglo-njemački odnosi neminovno vode ratu, ili pak još postoji nada za mir. Kada sam ocjenjivao opću situaciju nalazeći se u Njemačkoj, rat mi je izgledao neizbježan, jer je Engleska potpuno otvoreno vodila politiku zaokruženja s najvećom energijom, ne vodeći računa o političkim, vojnim i financijskim žrtvama, a Njemačka, prema firerovu govoru u Wilhelmshafenu, nije mogla, kao 1914. god., mirno čekati dok oko nje ne bude potpuno zatvoren gvozdeni obruč.

Moji prvi londonski utisci, čini mi se, potvrđivali su to mišljenje. Mjere za zaokruženje došle su bile baš do te faze kada je u njih trebalo uključiti i Sovjetski Savez. Otpočeli su oni otegnuti i promjenljivi pregovori, koji su se produžili preko cijelog ljeta. Karakteristična je bila ona upornost, fanatizam, gotovo histerija, s kojom je politička javnost gurala pregovore i primoravala vladu na sve veća i veća popuštanja, da bi pakt što prije bio zaključen. Svi šamari od strane Sovjetskog Saveza bili su primljeni; predavali su se svakom, sve drskijem ruskom lukavstvu i došli su, najzad, potpuno do toga da su popuštanjem po pitanju o »posrednoj agresiji« predali na milost Rusije male države.

Po ponašanju javnosti bilo je jasno da je taj pritisak u cilju najbržeg zaključenja sporazuma bio

zbog toga što se koalicija bez ruske pomoći smatrala nedovoljno jakom da bi mogla izvršiti svoj zadatak. Prilično snažan žig histerije, koji su u Engleskoj imala sva ova shvaćanja, nije davao utisak snage.

Uporedo s ruskim pregovorima vodili su se u toku svih ljetnjih mjeseci bezbrojni pojedinačni tehnički pregovori s drugim učesnicima politike zaokruženja: financijski pregovori s Poljskom; vojni pregovori s Poljskom u Londonu; posjeta generala Ironsidea Varšavi; krediti Rumunjskoj i Turskoj; turska vojna misija u Londonu; utjecaj na Jugoslaviju.

Zahvaljujući toj trajnoj aktivnosti pojačavao se, naročito izvan granica Engleske, utisak da je Engleska htjela da maksimalnom brzinom zaokruženje učini neprobojnim i samim tim ona je htjela povećati i povećala je opasnost rata. Ovim su definitivno bile prigušene zdrave tendencije koje još nisu bile iščezle, tim prije što štampa nije znala za granice u svojoj lažljivoj i klevetničkoj kampanji. Na primjer, »Sunday Express« je objavio cijelu seriju članaka pod naslovom: »Čovjek koji je ubio Hitlera«[1]; iz ovih članaka proizlazilo je da je firer tobože ubijen još prije izvjesnog vremena i da ga otada zamjenjuje dvojnik, koji je ranije pripremljen! Dalje, u raznim novinama objavljeno je saopćenje da je Göring tobože ranjen prilikom atentata, i t. d., i t. d.

Odnos vlasti prema Nijemcima bio je također do krajnosti neprijateljski. Oblasni grupenfirer Karlova i pet drugih članova nacional-socijalističke partije bili su protjerani iz Engleske bez ikakva povoda. Nekim njemačkim trgovcima iz Rajha, koji rade u Engleskoj već 10—15 godina, oduzeto je pravo boravka, drugima nije bio dozvoljen povratak u Englesku. Njemačkoj djeci koja su učila školu u Engleskoj

[1] U originalu na engleskom: »The man who murdered Hitler«.

praktično je postalo nemoguće dalje posjećivanje škole zbog neprijateljskog i podstrekačkog sistema predavanja u odnosu na Nijemce.

2) **Sve veća reakcija protiv fronta zaokruženja.** Pri detaljnijem istraživanju različitih struja pokazalo se da nije zlato sve što sija, t. j. da sve ono što se izdavalo za front koji je pun rješenosti da ratuje nije bilo takvo u stvarnosti. Sve više su se kristalizirali manji, ali utjecajni krugovi, za koje front zaokruženja nije bio sam sebi cilj, već sredstvo da se postigne cilj, t. j. Engleska je uviđala preimućstvo Njemačke i svoju nemoć da igra ulogu ravnopravnog partnera pri pregovorima. Ona je htjela putem naoružanja i stvaranja koalicije primorati Njemačku da svoje dalje zahtjeve postavlja kroz pregovore. Pri tom se moglo uvjeriti u sve veće razumijevanje tih zahtjeva. Čak i pojam »životni prostor« prokrčio je sebi put u engleskom rječniku.

Uporedo s tim razumnijim tendencijama vršilo se sve veće otrežnjavanje u pogledu djelovanja koje ima jedinstveni front zaokruženja. Dok je zbog slučaja uključenja Turske u ovaj front vladala neograničena radost, dotle je sve više razlo razočaranje u pogledu Poljske i Rusije: postepeno se stjecalo uvjerenje o nesigurnosti poljske države, o njenoj manijačkoj velikodržavnoj težnji i o njenoj nezajažljivoj potrebi za novcem. Sovjetski Savez je izazivao nezadovoljstvo sve težim uslovima koje je postavljao u pregovorima, svojim otvorenim nepovjerenjem prema Chamberlainu i surovom hladnoćom kojom je odgovarao na engleska udvaranja.

Ova raspoloženja ispoljila su se u nekoliko govora Chamberlaina i Halifaxa, u kojima se otvoreno izražavao princip dvostrane politike Engleske ili politike dvostrukog djelovanja[1], kako se ona drukčije nazi-

[1] U originalu: »Zwillingspolitik«.

vala. Engleska hoće da se putem naoružanja i stjecanja saveznika ojača i izravna sa osovinom, ali u isto vrijeme ona hoće pokušati da putem pregovora dođe do prijateljskog sporazuma s Njemačkom i spremna je da za to podnese žrtve: po pitanju kolonija, dobivanja sirovina, životnog prostora, sfera ekonomskih interesa. Takve su bile krilatice koje su se upotrebljavale bez ikakvih konkretnih prijedloga.

3) **Putovi za izmirenje.** Pošto sam ispitao teren i otkrio gorenavedene tendencije, smatrao sam da je najefikasniji utjecaj na rukovodeće krugove Engleske po dvjema linijama: najprije — upozoravanjem protiv politike fronta zaokruženja, a zatim — konstruktivnim pomirljivim prijedlozima.

Moja upozorenja na teške posljedice zbog produžavanja politike zaokruženja ubacio sam u političke kanale na tri načina: djelomično lično, dijelom preko članova ambasade koje sam postavio za taj posao, naročito preko savjetnika za štampu, djelomično putem razgovora: a) sa službenim osobama, b) s političkim funkcionerima (poslanicima, novinarima, i t. d.), c) s odgovarajućim članovima diplomatskog kora.

U svom utjecanju na odgovorne osobe bio sam ograničen izvjesnim okvirima, zbog toga što je uzdržljivost kod mene predstavljala dužnost. Zato sam se morao odreći službenog obraćanja Chamberlainu ili Halifaxu. Uspjelo mi je, ipak, da u toku vremena uspostavim željeni kontakt drugim putem. Za vrijeme doručka kod zamjenika ministra Butlera, kome su osim nas dvojice prisustvovali samo Halifax i Kordt, imao sam dug razgovor s Halifaxom. Detaljno sam govorio sa sir Horacijem Wilsonom (znači — s Chamberlainom) i imao sam nekoliko razgovora s lordom Chatfieldom i lordom Runcimanom.

Utjecaj na osobe iz političkih krugova nije predstavljao velike teškoće. Takvi su se razgovori održa-

vali na inicijativu samih članova parlamenta, a da se i ne govori o žurnalistima i publicistima.

Dvije najvažnije točke u mojim izjavama bile su: a) kratko rečeno: svojom garancijom Poljskoj Engleska je sudbinu općeg mira predala u ruke drugostepenih poljskih činovnika i vojnih lica (provokacija sukoba u Koridoru ili Danzigu); b) opasnost za Njemačku od engleske politike zaokruženja jasna je **cijelom** njemačkom narodu; on je jednodušan u odlučnosti da odbije tu opasnost i da ne dopusti da se ponovi 1914. god. Ove dvije glavne postavke bile su dopunjene daljim podrobnim razjašnjenjima; naročito sam se trudio da objasnim Englezima, koji su bili neznalice u kontinentalnim, a naročito istočnoevropskim pitanjima, prirodu poljske države i naših pretenzija na Danzig i Koridor.

Moji napori u pravcu konstruktivne politike, t. j. mogućnosti da se umirenja postignu putem pregovora, imali su zadatak da uspostave neposredan kontakt između firera i bilo koga od rukovodećih engleskih funkcionera. Nezavisno od toga što mi je to uopće izgledalo kao najbrži i najpravilniji put ka cilju, u pravilnost ove zamisli uvjeravala me je jedna izjava koja se pripisivala fireru. On je, kažu, izjavio da je ujeren da će se u direktnom razgovoru na njemačkom jeziku s poštenim, iskrenim Englezom bez naročitih teškoća naći zadovoljavajuće rješenje za sva sporna pitanja. (Ove riječi mi je kasnije — krajem juna — potvrdio baron Heyr preko g. Hevela). Ovu ideju o direktnom objašnjavanju s utjecajnim Englezima nije bilo teško progurati, pošto su oni sami s vremena na vrijeme izražavali tu ideju. Da je ovaj prijedlog naišao na povoljan prijem, najuvjerljivije je bilo dokazano time što mi ga je jedna osoba izrazila kao svoju vlastitu ideju.

Ali je bilo teško naći osobu koja bi bila simpatična fireru, t. j. iskrenu, časnu, vojničku prirodu,

i koja bi ujedno vladala njemačkim jezikom. Mislio sam na Butlera, Ironsidea, Burgina, Edisona, Chatfielda — ali je svakom od njih ponešto nedostajalo: smetalo je ili neznanje njemačkog jezika, ili nedostaci karaktera. Izgledalo mi je da lord Chatfield najviše odgovara. Koliko je bila raširena ideja o takvom objašnjenju, pokazala mi je primjedba sir Horacija Wilsona da se ima u vidu značajna ličnost iz engleskog privrednog svijeta. Kasnije mi je preko posrednika saopćeno od strane Chamberlaina i sir Horacija Wilsona da se razne ličnosti, koje se izdaju za utjecajne političare — kao lord Mottistone — nameću sa svih strana i da je potrebna najveća tajnost. Ovaj se posrednik stavio na raspoloženje za dalju izmjenu misli i bio je iskorišten. Na kraju krajeva, stvar je dobila drugi obrt i završila se razgovorima koje smo državni savjetnik Wohlthat i ja imali sa sir Horacijem Wilsonom.

4) **Danciška kriza i jačanje raspoloženja za rat.** Koliko je postalo teško da se proguraju slični planovi i kako se komplicirala opća politička situacija, pokazalo se kada je danciško pitanje došlo u prvi plan i kad su engleske obaveze prema Poljskoj bile podvrgnute prvom ispitu. I što je Danzig upornije isticao zahtjev o vraćanju u sastav imperija i poduzimao mjere samoobrane, englesku javnost obuzimala je sve veća nervoza. Hranjena raznim izvorima, provalila je kroz englesku štampu bujica lažnih vijesti o koncentraciji armijskih korpusa u Danzigu, o teškoj artiljeriji koja je tamo dovučena, o izgradnji utvrđenja i t. d. Ova neprijateljska kampanja dostigla je svoju kulminacionu točku prvih dana jula kada su krajem nedjelje izvještaji United Pressa iz Varšave o danciško-poljskoj krizi, ultimatumu i t. d. izazvali u Londonu pravu paniku i raspoloženje krize. Ambasada je uskoro ukazala na tvorce panike — to su bili američki krugovi, koji su radili preko ame-

ričke ambasade u Varšavi. Na prvom mjestu potpuno se jasno ispoljila zainteresiranost Roosevelta za zaoštravanje situacije ili za rat da bi najprije postigao izmjenu zakona o neutralnosti, a zatim, da bi, zahvaljujući ratu, bio ponovo izabran.

Ove intrige i krize imale su neposrednog utjecaja utoliko što su prinudile Chamberlaina da učini još jasnije formuliranu izjavu da će svaka izmjena statusa quo-a u Danzigu predstavljati za Englesku neophodnost da ispuni svoje savezničke obaveze. Istovremeno sve je više raslo uzbuđenje, neprijateljstvo prema Nijemcima, rješenost da se ratuje ili fatalizam širokih masa stanovništva. Zamisao da će svaka promjena postojeće situacije, izvršena bez pristanka Poljske, imati za posljedicu objavu rata Njemačkoj od strane Engleske ovladala je, kao manijačka ideja, duhovima najširih krugova Engleske.

Početkom jula raspoloženje stanovništva moglo se okarakterizirati slijedećim presjekom: prvi sloj predstavljao je brojno neznatnu, ali politički utjecajnu grupu, koja je uviđala opasnost uzetog kursa i težila da bilo na koji način dođe do sporazuma s Njemačkom — međutim ona je u izvjesnoj mjeri bila rob svoje vlastite politike; zatim je dolazio širi krug odlučnih neprijatelja Njemačke koji su podstrekavali na rat, a koji su se sastojali od grupe[1] Churchilla—Edena—Amerya—Coopera s njihovim pristalicama, od lijevo-liberalnih, ultrapacifističkih elemenata, od novinarske grupe oko »Daily Chroniclea«, »Yorkshire Posta«, »Manchester Guardiana«, od utjecajnih židovskih grupa, od emigranata, američkog utjecaja[1] i t. d. Treći sloj — široka javnost, kod koje nije bilo mržnje prema Njemačkoj, ali koja se umorila od »stalnih smetnji za miran razvitak«, za što je činila odgovornom Njemačku. Njena osje-

[1] Riječ »grupa« napisana je rukom iznad reda.
[1] Tako je u originalu.

ćanja najbolje se mogu izraziti rečenicom: »Ako je borba neizbježna — nemojmo je odlagati«[2]. Borbeno raspoloženje nailazilo je na opću podršku u osjećanju da su nedostaci u naoružanju savladani i da je naročito u pogledu avijacije i protivavionske obrane Engleska naoružana u dovoljnoj mjeri.

Teškoće na putu ublažavanja atmosfere pokazale su se, na taj način, potpuno očiglednim i ja sam ih na slijedeći način okarakterizirao u svojim razgovorima s Halifaxom, Wilsonom i mnogim drugim osobama: složenost engleske paralelne politike djeluje na vanjski svijet kao neiskrenost. S jedne strane — djela: grozničava politika zaokruženja i trka za naoružanjem; s druge strane — riječi: mir i prijateljstvo s Njemačkom. Kao dalja smetnja stvari smirenja pojavljuje se blokiranje svih mogućnosti pregovora zbog sve određenijih izjava Chamberlaina, kojima odgovara sve otvorenije odbijanje Poljske da pristane na bilo kakva popuštanja. I, najzad, kao najveća teškoća u stvari miroljubivih pregovora pojavljuje se potpirivanje javnog mnijenja kroz štampu, pošto se svaki pokušaj izmirenja žigoše kao izdaja države. (Upor. komentare štampe povodom pregovora Hudson—Wohlthat).

5) **Stav njemačke štampe u pogledu Engleske.** Nije čudo što Nijemci pri takvim okolnostima nisu imali povoljnu atmosferu za ublažavanje zategnutosti odnosa, a ni želju da ispitaju kakvu vrijednost imaju miroljubivije, slučajne izjave britanskih državnika — kao što su, na primjer, govori Halifaxa u Gornjem domu i u Chatham-Houseu. Njemačka štampa ocjenjivala je odnose s Engleskom isključivo sa stanovišta engleske politike zaokruženja i polemizirala je s engleskom štampom, koja joj je za to davala neobično bogat materijal. Neki drugi ton, osim

[2] U originalu na engleskom: »If there is to be a fight, let us have it now«.

»fortissimo«, nije se mogao ni očekivati od njemačke štampe, pošto je ona još od jeseni 1938. god. zauzela najoštriji ton u pogledu Engleske i članci bez polemičke tendencije bili su rijetkost. Iako je javnost obiju zemalja već toliko privikla na uzajamnu mržnju engleske i njemačke štampe, da je djelovanje ove mržnje već otupjelo, ipak su, s vremena na vrijeme, bilo lični napadi njemačke štampe na rukovodeće engleske funkcionere, bilo podsmješljive primjedbe na račun kralja, bilo kampanja povodom palestinskih zvjerstava, uperena protiv engleske armije, izazivali nastupe ozlojeđenosti i još više umanjivali mogućnost izmirenja između Njemačke i Engleske. Zbog toga je savjetnik ambasade za štampu opravdano postavio pitanje o prestanku one propagande i ukazao na to, da je »dovoljno duhao vjetar da potakne lava na skok!« Ponekad se ima utisak, pisao je on, kao da se baš želi Engleze izvesti iz strpljenja prije nego što nastupi čas da se izvrši juriš na Poljsku.

Uporedo s tako ozbiljnim mogućnostima, koje su u vezi sa stavom njemačke štampe ili s metodima njemačke propagande, mogu se ostaviti bez komentara sitniji propusti ili netaktičnosti koje je činila njemačka propaganda. Treba samo spomenuti da je bila najneospornija pogreška što je preveden na engleski jezik i rasturen u Engleskoj članak rajhsministra Goebbelsa iz »Völkischer Beobachtera«, koji je upravljen protiv propagandista Stephena King-Halla. Polemika koja je bila namijenjena njemačkim slušaocima gubi svoje djelovanje u odnosu na engleske slušaoce — utoliko prije što je prijevod imao pogrešaka i tako se bukvalno držao originala, da su njemački izrazi u žargonu, kao »stari uvaženi morski vuk«[1] prevedeni: »vi možete pričati te basne morna-

[1] U originalu na njemačkom: »Oller ehrlicher Seebär«. »Oller« — izraz u žargonu umjesto književnog »alter«.

rima, vi, uvaženi, stari britanski Jack Tar«[2]. S druge strane, zaslužuje pažnju da su solidne brošure, koje imaju karakter tumačenja o Danzigu, kao što je, na primjer, brošura Fuchsa, bile zapažene i izvršile svoje dobro djelovanje. Isto tako i danciški profesor Haferkorn umio je postići uspjeh kod utjecajnih engleskih krugova, kako svojim pismenim, tako i usmenim istupanjima.

Uopće, ako promatramo [događaje] iz Engleske, onda odnosi njemačke publicistike prema Engleskoj stvaraju takav utisak da se svaka riječ pomirljivosti s engleske strane u odnosu na Njemačku karakterizira kao znak slabosti i degeneriranja, dok se odlučan ton ocjenjuje kao drsko izazivanje.

6) **Engleski prijedlog za otpočinjanje pregovora.** Sredinom jula u anglo-njemačkim odnosima nastupilo je izvjesno smirenje. Ono je bilo izazvano otrežnjavanjem, koje je nastupilo poslije razotkrivanja intriga ratnih huškača koji su se krili iza kulisa danciške krize, umirujućim vijestima iz Njemačke o odlasku na odsustvo rukovodećih osoba, većim spokojstvom u Danzigu i namjerom engleske vlade da raspusti parlament na odmor.

U vezi s tim ili zbog podudaranja pridošle su kao pozitivna djelovanja već ranije spomenute konstruktivne tendencije britanske vlade, koje su, u naknadu za negativne strane fronta zaokruženja, težile da putem pregovora s Njemačkom postignu sporazum s njom. U tom cilju obratili su se državnom savjetniku Wohlthatu, koji je došao u London radi pregovora, a koji je još ranije uspostavio dobre odnose s odgovarajućim osobama, i koji je, radeći kao ekonomski specijalni opunomoćenik za četvorogodišnji plan, mogao podvući ekonomsku stranu pregovora.

[2] U originalu na engleskom: »You can tell those little tales to the mariners, you honest old British Jack Tar«. Jack Tar — šaljivi nadimak mornara.

Inicijativa je potekla od sir Horacija Wilsona, najbližeg saradnika i savjetnika Chamberlainova. Kada je g. Wohlthat u julu bio u Londonu radi učešća u pregovorima o lovu na kitove, Wilson ga je pozvao na razgovor, za vrijeme kojega je on, na osnovi pripremljenih zabilježaka, iznio program širokog uređenja anglo-njemačkih odnosa. Program je predviđao sporazume političkog, vojnog i ekonomskog karaktera.

U političkoj oblasti predviđao se pakt o nenapadanju, koji bi uključivao i odricanje od principa agresije. Skriveni cilj ovog ugovora sastojao se u tome da se Englezima dâ mogućnost da se postepeno oslobode svojih obaveza u pogledu Poljske na toj osnovi što bi oni ovim ugovorom utvrdili odricanje Njemačke od metoda agresije.

Zatim je trebalo da bude zaključen ugovor o nemiješanju, koji bi poslužio do izvjesne mjere kao maska[1] za razgraničenje interesnih sfera velikih država.

U vojnom pogledu bili su predviđeni pregovori za zaključenje sporazuma o ograničenju naoružanja na kopnu, moru i u zraku.

U ekonomskoj oblasti učinjeni su prijedlozi širokih razmjera: predviđali su se pregovori po kolonijalnim pitanjima, o osiguranju Njemačke sirovinama, o razgraničenju industrijskih tržišta, o međunarodnim dugovima, o primjeni klauzule najvećeg povlašćenja.

Osnovna zamisao tih prijedloga, kako je objasnio sir Horacije Wilson, bila bi u tome da se pokrenu i riješe pitanja tako krupnog značaja, a da se pitanja Bliskog Istoka, kao što su danciško i poljsko, koja su došla u ćorsokak, odgurnu u zadnji plan i tada bi mogla biti uređena između Njemačke i Poljske neposredno.

[1] U originalu: »Deckblatt«.

Značaj Wilsonovih prijedloga bio je dokazan time što je Wilson predložio Wohlthatu da mu ih lično potvrdi Chamberlain, čiji se kabinet nalazi blizu Wilsonovoga. Međutim Wohlthat je to izbjegao, da ne bi povrijedio neslužbeni karakter svoje misije.

Ministar vanjske trgovine Hudson također je zamolio g. Wohlthata, posredstvom norveškog delegata na konferenciji o lovu na kitove, da se nađe s njim radi razgovora. Posavjetovavši se sa mnom, g. Wohlthat je udovoljio njegovoj želji. U dužem razgovoru Hudson je iznio ideju o anglo-njemačkoj ekonomskoj saradnji u oblasti vanjske trgovine. Ukazao je na to da se pred oba naroda nalaze tri prostrane oblasti[1], koje predstavljaju neizmjerno polje rada za ekonomsku djelatnost: Engleski Imperij[2], Kina i Rusija. O njima su mogući sporazumi, kaogod i o drugim zemljama; na Balkanu Engleska nema nikakvih ekonomskih pretenzija. Govorilo se i o financijskim pitanjima. Međutim nije bilo govora o davanju Njemačkoj zajma za preuređenje ratne ekonomike na mirnodopsku. G. Wohlthat je stekao utisak da je Hudson dobro upoznat s tim pitanjima i da je on čovjek sa smjelim kombinacijama.

Poslije razgovora s Hudsonom državni savjetnik Wohlthat imao je drugi razgovor s Wilsonom, prilikom koga je Wohlthat dobio potvrdu Hudsonovih prijedloga.

O razgovoru Wohlthat—Hudson, zbog neskromnosti ovog posljednjeg, doznala je štampa, koja ga je prikazala na senzacionalan način i dovela ga u vezu s glasovima koji su kružili posljednjih dana u Cityu i na Fleet-Streetu o davanju zajma Njemačkoj od strane Engleske od 1 milijarde funti sterlinga za prevođenje njemačke ekonomike na mirnodopsko stanje. Tim povodom Hudson je u nedjeljnim listo-

[1] U originalu: »Gebiete«.
[2] U originalu: »Das englische Empire«.

vima učinio netaktična i još više uznemirujuća objašnjenja. Težnja za senzacijama i u ovom se slučaju udružila sa željom poznatih engleskih krugova da uguše u začetku svaku iskru mogućnosti za sporazum. Međutim atmosfera se nije mnogo pogoršala, i nastavak razgovora nije postao nemoguć, jer su pregovori Wilson—Wohlthat ostali nepoznati štampi, a engleska neskromnost je u Berlinu bila primljena relativno hladno.

Nekoliko dana poslije odlaska g. Wohlthata poznati umjereni političar laburističke partije Charles Roden Buxton posjetio je savjetnika ambasade Kordta i izložio pred njim u potpunijoj formi misli, koje su bile nesumnjivo srodne s prijedlozima koje je iznio sir Horacije Wilson; Buxton je samo jače podvlačio političku stranu anglo-njemačkog izmirenja, nego ekonomsku. On je smatrao nužnim vraćanje na metod tajne diplomacije, pošto su narodi [po njegovim riječima] toliko uzbuđeni i atmosfera se toliko naoblačila, da bi javna[1] državnih funkcionera donijela više zla nego dobra. Putem tajnih pregovora mora biti pripremljen politički sporazum, kao što je to bilo 1904. god. prilikom zaključenja antante s Francuskom ili 1907. god. prilikom zaključenja antante s Rusijom. (Ta činjenica, da je baš u to vrijeme Chamberlain u skupštini spomenuo kako je za zaključenje antante s Francuskom i Rusijom bilo potrebno dosta vremena, govori u prilog tome da je Buxton, očigledno, razmotrio svoj plan sa službenim osobama ili je čak, možda, od njih bio inspiriran.) Engleska stoji danas — tako je dalje govorio Buxton — pred onim istim problemima kao i tada; tada je stvar bila u razgraničenju životnih prostora i interesnih sfera s Francuskom i s Rusijom. Velika Britanija bi, na taj način, obećala da će poštovati nje-

[1] U originalu je u ovoj rečenici, očigledno, ispuštena riječ »istupanja«, ili pak — »pregovori«.

mačke interesne sfere u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi. Posljedica toga bila bi da bi se Engleska odrekla od garancija datih nekim državama koje se nalaze u njemačkoj interesnoj sferi. Dalje, Velika Britanija bi utjecala na Francusku da ova raskine svoj savez sa Sovjetskim Savezom i da otkaže svoje obaveze u Jugoistočnoj Evropi. Svoje pregovore o paktu sa Sovjetskim Savezom Engleska bi također prekinula. Njemačka bi pak bila dužna izjaviti svoju spremnost za evropsku saradnju i pristati na sveopće smanjenje naoružanja. U ovom razgovoru, isto tako, razumije se, kao i o razgovoru sa sir Horacijem Wilsonom, podnijet je referat Ministarstvu vanjskih poslova.

Podsjećanja na pristupanje akciji za izmirenje nastavljala su se s engleske strane slijedećih dana i bila su prenesena na službeni kolosjek. Moj razgovor s g. Butlerom nije održan do početka našeg istovremenog odsustva zbog njegovog odlaska prije predviđenog roka, pa mi je on zato preko g. Kordta saopćio da sir Horacije Wilson želi da govori sa mnom. Da ne bih skrenuo ničiju pažnju, posjetio sam Wilsona 3. augusta u njegovu privatnom stanu i imao sam s njim gotovo dvosatni razgovor. U osnovnim crtama ovaj je razgovor protekao u istim okvirima kao i razgovori Wohlthata. Pridavao sam značenje tome da od njega dobijem potvrdu o prijedlozima koje je učinio Wohlthatu. Wilson je to i učinio, tako da autentičnost projekta ne podleže sumnji.

Meni je naročito bilo važno da razjasnim uzajamni odnos između Wilsonovih prijedloga i engleske politike zaokruženja. I po ovoj točci Wilson mi je na još jasniji način nego Wohlthatu potvrdio da će sa zaključenjem anglo-njemačke antante engleska politika garancija faktički biti likvidirana. Sporazum s Njemačkom dat će Engleskoj mogućnosti da dobije slobodu u pogledu Poljske na toj osnovi što će

sporazum o nenapadanju zaštititi Poljsku od njemačkog napada; na taj način Engleska bi se sasvim oslobodila svojih obaveza. Tada bi Poljska, takoreći, bila osamljena i ostavljena lice u lice s Njemačkom.

Na moje insistiranje sir Horacije Wilson razjasnio je također i pitanje na koji način, radi raspaljivanja engleskog javnog mnijenja, treba voditi pregovore i spasti ih od sudbine pregovora s Wohlthatom. On je bez okolišanja priznao da Chamberlain mnogo riskira stupajući na taj put i izlaže se opasnosti da bude oboren. Uz veliku umješnost i strogu tajnost mogao bi se obići taj podvodni kamen. Ali engleska vlada mora biti sigurna u to da će njena inicijativa naići na isto takvu spremnost s njemačke strane. Ne bi imalo nikakva smisla otpočinjati pregovore ako bi predstojala nova kriza. Zato bi engleska vlada željela znati kako je firer primio Wohlthatov referat; predviđa li on u toku slijedećih mjeseci miran period za pregovore i, najzad, da li je sa svoje strane sklon izjaviti spremnost za pregovore bilo javnom izjavom ili povjerljivim putem. U svakom slučaju, za englesku bi vladu bilo veliko razočarenje ako s naše strane ne bude odgovora na englesku inicijativu. I tada bi katastrofa ostala kao jedina alternativa.

Prigovorio sam nekim odveć izobličavajućim zaključcima Wilsonovim, kao, na primjer, o atmosferi nepovjerenja poslije Praga, o jednostranim ratnim pripremama Njemačke. Uopće ja sam više slušao, nego što sam govorio, na što me je obavezivalo već i to što nisam imao nikakvih podataka o tome kako je bio primljen Wohlthatov referat o njegovim londonskim razgovorima od strane rukovodećih njemačkih instancija. Bilo mi je samo poznato iz privatnog telegrama rajhsministra vanjskih poslova, koji je tražio da mu se dostavi sadržaj političkih pregovora Wohlthata, i iz telegrama državnog sekretara da je

Wohlthatov referat feldmaršal Göring dostavio rajhsministru vanjskih poslova.

7) **Ocjena demarša Horacija Wilsona.** Ocjenjujući politiku engleske vlade u ljeto 1939. god., koja se izrazila kroz demarš sir Horacija Wilsona, postaje jasno da se sve više i više pojačavala reakcija protiv politike zaokruženja, na brzinu otpočete, opasne i lakomislene. Kako izgleda, istovremeno s razočarenjem koje se stalno pojačavalo u pogledu pregovora s Rusijom jačala je tendencija za konstruktivnom politikom u odnosu na Njemačku, koja je došla do izražaja u prijedlozima Chamberlaina — Wilsona državnom savjetniku Wohlthatu i meni. Chamberlain je, kako njegove pristalice objašnjavaju unutrašnjepolitički stav koji je zauzeo, bio prinuđen da popusti pod pritiskom javnog mnijenja, čvrsto vjerujući da će se ono brzo urazumiti. Zatim je riješio da je došlo vrijeme kada treba osvojiti javno mnijenje i usmjeriti ga putem koji je on odredio, t. j. da se postupi onako isto kako je on postupio po abesinskom pitanju. Na taj način, on je sada zaželio iskoristiti razočarenje političke javnosti u pogledu Rusije da bi opet uzeo kurs na sporazum s Njemačkom.

Nevjerojatne teškoće na koje bi takav početak naišao u Engleskoj ja sam već naveo: blokiranje svih mogućnosti za vođenje pregovora zbog engleskih izjava o Danzigu i raspaljivanje javnog mnijenja. S druge strane, treba podvući da su u prijedlozima sir Horacija Wilsona ove teškoće bile uzete u obzir (upoređenje sa zaključenjem antante 1904. i 1907. god.; tajnost pregovora) i da su postojale ostvarljive mogućnosti ili bar takve čije je ostvarenje bilo vrijedno pokušati. Chamberlainova pozicija bila je, u svakom slučaju, dovoljno sigurna da bi se uz dane okolnosti ostvario njegov plan. Utjecajne osobe ukazivale su mi više puta na to da birači stoje uz Chamberlaina nezavisno od toga da li će on istupiti pred

njih s parolom »rat« ili »mir«. Ova je konstatacija bila, neosporno, pravilna. Za značaj koji su Chamberlain i Wilson pridavali svojim prijedlozima karakteristično je to što je Chamberlain bio spreman da ih potvrdi Wohlthatu i što je Wilson, osim toga, uporno podvlačio veliko značenje koje engleska vlada pridaje njemačkom odgovoru i što je smatrao da će se alternativa svesti na to da se uđe u rat[1].

Kao tragediju i odlučujući moment za izbijanje novog anglo-njemačkog rata treba smatrati što je Njemačka zahtijevala za sebe jednako mjesto svjetske države pored Engleske, i Engleska je u principu bila spremna da se s tim saglasi. Ali dok je Njemačka zahtijevala neodložno, sveopće i nedvosmisleno ostvarenje svojih zahtjeva, Engleska je bila spremna da se odrekne svojih obaveza na istoku, a samim tim i od politike zaokruženja, i pristajala je da prepusti Njemačkoj dominantan položaj na istoku i jugoistoku Evrope i da pristupi pregovorima o punovažnoj saradnji s Njemačkom u svjetskim razmjerima[2] — ali s tim da sve to mora biti postignuto putem pregovora i **postepene**[3] promjene engleske politike. Ova promjena treba da bude ostvarena u toku mjeseci, a ne dana ili nedjelja.

Zatim, s gledišta tehnike i atmosfere pregovora, dalje poteškoće bile su izazvane time što [baš] u tom periodu, kada su Englezi bili spremni da vode ove pregovore i da čine ustupke, stvar nije ni došla do pregovora; ima se u vidu period od Münchena do Praga (isključujući period antižidovskih demonstracija u Njemačkoj u novembru mjesecu). Poslije Praga nastupio je općepoznati nagli preokret u engleskoj politici, a isto tako u unutrašnjem odnosu svakog Engleza prema Njemačkoj. Politika zaokruženja

[1] U originalu: »Hineingleiten in einen Krieg«.
[2] U originalu: »weltpolitische Partnerschaft«.
[3] Podvučeno u originalu.

bila je u prvom planu. Kada su se u julskoj akciji Chamberlaina i Wilsona ponovo pojavile pomirljive tendencije, evropska atmosfera je bila jako naelektrizirana. Provjeravanje eksperimentom da li bi taj prijedlog mogao dovesti do mirnog rješenja — nije bilo učinjeno.

8) **Stav Berlina prema engleskom prijedlogu o pregovorima.** Kroz nedjelju dana, poslije razgovora sa sir Horacijem Wilsonom, otputovao sam iz Londona. Još u julu izrazio sam želju da sredinom augusta doputujem u Berlin radi podnošenja izvještaja i da ostanem u Njemačkoj do kongresa partije. Rajhsministar vanjskih poslova udovoljio je mojoj molbi. Kako sam kasnije doznao, meni bi bilo predloženo da zamolim za odsustvo, da to nisam ja sam učinio; tako je bilo i s ambasadorom u Parizu grofom Weltschekom. U ponedjeljak 13. augusta stigao sam u Berlin. Dan uoči toga završeni su pregovori s grofom Cianom u Foucheletu i u Obersalzbergu. Zamolio sam dežurne službenike ministrovog kabineta da referiraju o mom dolasku rajhsministru vanjskih poslova i da se obavijeste da li se moram javiti njemu na referiranje u Foucheletu i, ako moram, kada. U toku slijedećih dana na moja pitanja odgovarali su mi da po pitanju koje me interesira nije dobiveno nikakvo naređenje od rajhsministra vanjskih poslova. Pitao sam također državnog sekretara von Weizsäckera kada se mogu javiti radi referata u Fouchelet. G. von Weizsäcker mi je obećao da će još specijalno napisati rajhsministru vanjskih poslova da me primi radi referiranja; kasnije mi je pročitao odlomak iz svoga pisma rajhsministru vanjskih poslova, u kome je ukratko bilo iznijeto ono što sam govorio državnom sekretaru, a naročito u pogledu držanja Engleske u slučaju njemačko-poljskog rata.

Tih dana više puta su mi govorili u Berlinu da je rajhsministar vanjskih poslova uvjeren da u slučaju njemačko-poljskog rata Engleska **ne će** stupiti na stranu Poljske. Dalje sam doznao da se izvještaj g. Wohlthata o njegovim londonskim razgovorima prima i ocjenjuje prije kao opća slika raspoloženja. Moj pak izvještaj o razgovoru sa sir Horacijem Wilsonom[1] bio je primljen kao dalji dokaz slabosti Engleske.

Odgovor rajhsministra vanjskih poslova na moje obraćanje nije uslijedio. Bilo je jasno da on nema vremena ili želje da sasluša moj referat, t. j. isto onako kao što je to bilo za vrijeme martovske krize kada sam bio pozvan na referiranje u Berlin, a zatim nisam bio primljen. Pošto sam osjećao težinu odgovornosti koja leži na meni, a nisam imao mogućnosti da učinim usmeni izvještaj, odlučio sam da u kratkom pismenom referatu[2] izložim kakvo će držanje zauzeti Engleska u slučaju njemačko-poljskog rata.

Ukazao sam na to da poljsko pitanje samo po sebi nije za Englesku odlučujuće, već da je odlučujuća težnja da se spriječi jednostrano povećanje moći Njemačke na kontinentu. Čak i ako Engleska nije obavezna da se automatski umiješa u njemačko-poljski sukob, ipak treba smatrati njeno miješanje protiv nas u većoj mjeri vjerojatnim. Ovaj pismeni referat poslao sam 18. augusta preporučenim pismom državnom sekretaru s molbom da se preda rajhsministru vanjskih poslova, što je bilo i izvršeno[3].

Zamolio sam državnog sekretara za dozvolu da do dalje naredbe ostanem u Gröditzbergu, što mi je i odobreno. 16. augusta doputovao sam ovamo, gdje

---

[1] V. naprijed, dokument br. 24.

[2] V. naprijed, dokument br. 27.

[3] U Dirksenovom arhivu sačuvala se priznanica pošte koja potvrđuje da je 18. augusta upućeno preporučeno pismo na adresu Weizsäckera.

sam se i latio sastavljanja spomenutog referata. Međutim moje usluge više nisu bile zatražene.

Gröditzberg, septembra 1939. god. **von DIRKSEN**[1]

Postskriptum. Sastavio sam ovaj pregled događaja zato što sam se smatrao obaveznim da pismeno izložim kako su se razvijali anglo-njemački odnosi za vrijeme moga boravka u Londonu za slučaj ako bi se jednom pojavila želja da se sakupi sav materijal po tom pitanju. Ovu sam obavezu osjećao utoliko jače, što su kratko prije izbijanja rata svi najvažniji papiri ambasade u Londonu morali biti spaljeni; izvještaji pak Ministarstvu vanjskih poslova nisu sadržavali neke pojedinosti. Ovaj pregled sastavljen je po sjećanju, bez pomoći dokumenata.

von DIRKSEN[1]

[1] Vlastoručni potpis Dirksena.

nehmen werde. Ich wies darau hin, daß die polnische Frage an sic
nicht die ausschlaggebende für England sei, sondern das Bestreb
einseitigen Machtverschiebungen auf dem Kontinent zugunsten Deut
lands entgegenzutreten. Wenn England daher auch nicht zu automat
schen Eingreifen im Fall eines deutsch-polnischen Konflikts verpflichtet sei, so sei dieses Eingreifen gegen uns doch mit höchs
Wahrscheinlichkeit anzunehmen. Diese Aufzeichnung sandte ich am
August mit eingeschriebenem Brief an den Staatssekretär mit der
Bitte um Weiterleitung an den RAM. Diese Weiterleitung ist dann
erfolgt.

Ich erbat und erhielt vom Staatssekretär die Genehmigung,
mich in Gröditzberg zur weiteren Verfügung zu halten. Ich reiste
am 16. August hierher ab und arbeitete die oben erwähnte Denkschr
aus. Meine Dienste wurden aber dann nicht mehr in Anspruch genom

Gröditzberg, im September 1939.

<u>Nachschrift</u>. Die vorstehende Aufzeichnung habe ich angefertigt, weil ich mich für verpflichtet hielt, die Entwicklung de
deutsch-englischen Beziehungen, wie sie sich während meiner Amtszeit in London vollzogen hat, schriftlich festzuhalten, für den
Fall, daß später einmal der Wunsch lebendig werden sollte, über
diese Frage alles verfügbare Material zu sammeln. Diese Verpflich
tung lag mir um so mehr ob, als alle wichtigen Akten der Botschaf
London kurz vor Kriegsausbruch verbrannt werden mußten, und die
Berichte an das A.A. manche Einzelheiten nicht enthielten. Die Ni
derschrift ist aus dem Kopf und ohne daß Akten zur Verfügung gest
den hätten, gefertigt worden.

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 29

PRILOZI

IZ PRIVATNE (NESLUŽBENE) PREPISKE DIRKSENA

Br. 1

PISMO NJEMAČKOG AMBASADORA U MOSKVI DIRKSENA PREDSJEDNIKU »IMPERIJSKOG SAVEZA UDRUŽENJA NJEMAČKIH POSLODAVACA SEOSKOG I ŠUMSKOG GOSPODARSTVA« WANGENHEIMU

Moskva, 22. jula 1931. god.
Strogo povjerljivo!

Dragi Wangenheim!

Čitao sam ovih dana u »Deutsche Tageszeitungu« članak u kome se govori da mi, u slučaju neuspjeha pregovora o kreditima u Parizu i Londonu, uopće ne treba da padamo u očajanje; mi bismo tada svakako mogli provoditi aktivniju istočnu politiku.

Ovo mišljenje dirnulo me je u iste žice; slične misli obuzimale su me posljednjih nedjelja veoma jako, i ne bih želio da ih prikrijem od tebe, izlažući se čak opasnosti da će ti se one učiniti nedovoljno zrelim i promišljenim.

Iz toga nužno proizlazi, kao što je to zaključio i »Deutsche Tageszeitung«, da se s njemačke strane ne smije ići na konferencije u Pariz i u London s takvim osjećanjem da je, u slučaju neuspjeha pregovora — sve propalo. Naprotiv, potrebno je pravovremeno napraviti plan u pogledu toga šta će, strogo

uzevši, morati proizići u slučaju takvog neuspjeha. Ovaj se plan u općim crtama može zamisliti na slijedeći način: u slučaju kraha pregovora o kreditima javni i privatni kredit Njemačke sveo bi se na nulu; marka bi jako pala ili se uopće ne bi kotirala; nastalo bi dalje bježanje inozemnih kredita; analogno tome porasla bi panika unutar zemlje. Zbog toga bi vlada neminovno morala provesti [svoje] mjere kudikamo odlučnijeg karaktera nego dosada; razumije se, bilo bi potrebno održati na snazi ranije donijete odluke. Pošto bi dalje trajno održanje visoke bankarske i mjenične interesne stope u vezi s umanjenjem kredita dovelo našu privredu[1] do potpunog kraha i pošto bi te mjere bile poduzete, strogo uzev, samo radi toga da bi se ponovo steklo povjerenje inozemnog novčanog tržišta, njih bi se trebalo odreći u trenutku kada o povjerenju inozemstva ne bi moglo biti ni govora — naime ovaj slučaj bi nastupio poslije kraha kreditnih pregovora. Ako bi, na taj način, povećanje interesne stope dovelo do odveć katastrofalnih posljedica i, s druge strane, ne bi riješilo pitanje nedostatka platežnih sredstava, onda bi se, očigledno, moralo vratiti na sredstva kojih smo se mi sada potpuno osnovano odrekli i pustiti u opticaj zamjenu platežnih sredstava, na primjer novčanice Rentne banke. Prije ili kasnije to bi se uključilo u stvaranje unutrašnje valute, koja bi, po mogućnosti, bila osigurana zlatom, ali koja se ostavlja i bez stvarne zlatne podloge ako zlata nema. Platežni obračuni s inozemstvom tada bi se vršili u zlatnoj valuti. Sve bi točno bilo onako kako je to ovdje urađeno. U slučaju stvaranja takve unutrašnje valute, kojoj bi bila suprotstavljena zlatna valuta određena za obračun s inozemstvom, bila bi nužna još obuhvatnija državna kontrola nego ona koja je dosad pred-

[1] U originalu: »im Zusammenhang mit der Kreditdistriktion unserer Wirtschaft«

viđena za valutne transakcije. Kupovina i prodaja inozemne valute morala bi se vršiti jedino preko državne centralne instancije i samo u najneophodnijim slučajevima. Paralelno s tim, prirodno, morala bi postojati isto tako stroga kontrola nad sirovinama i ostalom robom koju uvozimo iz inozemstva. Izvoz bi, po mogućnosti, trebalo povećati radi toga da bismo privukli što više valute; neophodno bi također bilo ubuduće ga strogo kontrolirati da bi se mogle provjeravati razmjere pridolaženja valute.

Potreba kontrole nad izvozom i uvozom nije ništa drugo nego monopol vanjske trgovine; mi, naravno, moramo pribjeći njemu, kao i svaka država koja ne može sebi dozvoliti da uvozi sve što padne na um nekom njenom građaninu.

Postojanje monopola vanjske trgovine otkriva pred nama, prirodno, sve one mogućnosti koje iz nje izvlači sovjetska vlada; prije svega, mi ćemo moći vršiti nabavke tamo gdje nam je to zgodnije, ne izlažući se pri tom optuživanju o narušenju klauzula najvećeg povlašćenja, koje se nalaze u pojedinim trgovačkim ugovorima.

Na ovaj način ja prilazim istočnoj politici. U slučaju da nam ne pođe za rukom da dobijemo veliki zajam, mi, naravno, moramo težiti ne samo da održimo naš izvoz, određen za naše ranije potrošače, već, po mogućnosti, da ga uvećamo, pa čak i pomoću dempinga. Ali mi moramo pored toga pronaći sve postojeće mogućnosti povišenja našeg izvoza radi toga da bismo smanjili broj nezaposlenih i ulili u našu privredu novu krv. **Ali sve bi to moglo biti** [samo] **uz proširenje naše privredne djelatnosti u odnosu na Sovjetski Savez**[1].

Mi dosada nismo mogli iskoristiti u potpunosti kolosalne izvozne mogućnosti koje smo imali u prošloj godini (koliko će još dugo to trajati — nitko

[1] Podvučeno u originalu.

ne zna), zato što sovjetskoj vladi nismo mogli pružiti kredite koji su joj bili potrebni, t. j. — zato što nismo bili dovoljno bogati, da bismo financirali ove pogodbe. Takvo financiranje bilo bi, međutim, izlišno ako bismo dozvolili sovjetskoj vladi da nam plati ne novcem, već robom. Ali mi možemo dopustiti da nam oni plate robom tek pošto uvedemo monopol vanjske trgovine. Tada nam ne će biti potrebno, na primjer, da plaćamo naše nabavke nafte i naftinih derivata po cijelom svijetu, već ćemo moći svu potrebnu naftu dobiti iz Rusije i izvoziti u odgovarajućem dopunskom iznosu iznad naših ranijih kreditnih mogućnosti. Ovo isto važi i za ražnu drugu robu, koju uvozimo iz drugih zemalja bez odgovarajućih kontranabavki, kao što je, na primjer, drvo, pšenica, kukuruz, pamuk i dr.

Meni je potpuno jasno da se ovako velike pogodbe na iznose od mnogo stotina miliona ne mogu obavljati za trgovačkom tezgom. One ne zahtijevaju samo mnogo vremena; njima je isto tako potrebno financiranje. Ali ako se oslobodimo zlatne valute i prijeđemo na unutrašnju valutu, onda bi se i financiranje ovih ruskih pogodbi moglo vršiti sa specijalnim vrijednosnim papirima — zvali se oni novčanice državne blagajne, ili ruski financijski bonovi, ili bilo kako drukčije. Ovi bi se papiri puštali u opticaj u razmjeru sa izvršenim operacijama, a zatim bi se — uvijek u razmjeru sa izvršenim pogodbama — povlačili iz opticaja.

To je jedna strana djelatnosti u Rusiji. Druga strana bi se sastojala u tome što bismo mi, u potpuno drugom obimu nego dosada, i bez lažnog straha da naljutimo Zapadnu Evropu, zadovoljili tamošnju potrebu u ljudima, u poslu svake vrste — kvalificiranom i nekvalificiranom. To je posebno pitanje, po kome bi se moglo veoma mnogo govoriti; ja ću se ovdje ograničiti samo na to da ukažem na njega. U

svakom slučaju, ja sam uvjeren u to da su pred nama otvorene najšire mogućnosti za zaposljenje ljudi i da je potpuno besmisleno bacati ove ljude u bijedu.

Apsurdno je da, s jedne strane, postoji takav kontinent[1], kao što je Rusija, kome je neophodno potrebna roba svake vrste, strojevi i t. d. i čija je potreba za ljudima izuzetno velika, a s druge strane, postoji takva zemlja kao što je Njemačka, s hiperprodukcijom te iste robe i ljudi — a međutim ta ponuda i potražnja ne mogu da zadovolje jedno drugo.

Vrijeme ne čeka, i ja završavam. Ti vidiš — ja uopće nisam očajni pesimist. Uvijek postoji izlaz Uostalom, ja nisam takav krajnji pesimist čak ni u pogledu toka pregovora u Parizu i Londonu, jer mi u pregovorima raspolažemo najjačom pozicijom koja se samo može zamisliti: pozicijom dužnika koji je ispumpao ni manje ni više nego 25 milijardi maraka i čiji krah može da povuče za sobom u ponor i povjerioče.

Kod mene lično sve je dobro; povraćaja bolesti zasada nije bilo.

Ostajem s najljepšim željama tebi i tvojoj ženi

[DIRKSEN]

[1] Tako je u originalu.

Br. 2

PISMO F. STUMMA NJEMAČKOM AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

F. von STUMM[1]

Rauhisch-Holzhausen, okrug Marburg (Lan) 2. maja 1938. god.

Dragi Dirksen!

O siru N. S. S. htio bih još dodati da je on odlučni pristalica Franca[2] i jako izraziti antisemit. Za nas ima izvjesne simpatije i u svakom slučaju je objektivan.

Molim Vas da isporučite najljepši pozdrav supruzima Vansittard u ime moje žene i moje. On nije takav germanofob kako se o njemu stalno govorilo. Kabinetu je on izgledao, što pozitivno znam, kao neobično veliki frankofil, t. j. neobično očaran francuskim stilom diplomacije i razmatranjem evropskih pitanja. Zato je, takoreći, bio uklonjen iz Ministarstva vanjskih poslova i ne može se više oslanjati na njegov aparat. Ali pošto se on ističe svojim umom i istovremeno je neobično vrijedan, njegov utjecaj političkog savjetnika[3] ne treba potcjenjivati.

Uopće i u potpunosti Vi ćete se uvjeriti, da je, bez obzira na Austriju[4], široka javnost[5], kako ranije tako i sada, za dobre uzajamne odnose s nama i da ne podnosi Francuze. Utjecaj štampe u antinjemačkom smislu dvaput je slabiji, nego što se kod nas obično misli.

---

1 Blanket s imenom.
2 U originalu: »ausgesprochen pro-Franko«.
3 U originalu na engleskom: »political adviser«.
4 Tako je u originalu.
5 U originalu na engleskom: »man in the street«.

Što se vlada nalazi u dobrim odnosima s Francuskom i time »čuva« vrata La Manchea, to Englez smatra pravilnim, ali to kod njega ne budi simpatije. Što ona — najzad, kako izgleda — nameće svoju političku volju Francuskoj, to se njemu može samo svidjeti, pošto mu je već odavno postalo odvratno da se vuče na repu Pariza. Židovski utjecaj, koji je primjetan u Engleskoj, zabrinjava mnoge Engleze; zbog toga naš način rješenja židovskog pitanja već malo koga uzbuđuje. Drukčije stoji stvar s pitanjem crkve; međutim, u tom pogledu se može djelovati putem propagande, pošto se istupanje arhiepiskopa kenterberijskog po pitanju kralja[1], kao i po pitanjima vanjske politike, ni malo nije dopalo Englezima i zbog toga su postali osjetljiviji na mogućnost miješanja svećenstva u politički život. Uz to sada baš ne stoji stvar tako dobro s posjetom nedjeljnih službi od strane Engleza čak i na selu — privrženost crkvi je primjetno oslabila.

Dakle, želim dobre rezultate na terenu koji nije sasvim nepovoljan, želim temeljno poboljšanje Vašeg japanskog zdravlja[2] i naš susret, možda, u Londonu. Ako ne na jesen, onda kasnije!

Srdačni pozdrav također Vašoj ženi.

Vaš **FR. STUMM**[3]

---

1 Ima se u vidu govor arhiepiskopa kenterberijskog u decembru 1936. god. povodom pitanja o abdikaciji kralja Edvarda VIII.
2 Tako je u originalu.
3 Vlastoručni potpis Stumma.

Br. 8

PISMO NJEMAČKOG POSLANIKA U KAIRU OW-WACHENDORFA NJEMAČKOM AMBASADORU U LONDONU DIRKSENU

NJEMAČKA MISIJA[1] *Kairo, 19. maja 1938. god.*

Dragi Dirksen!

...[2] Ovdje, prirodno, mnogo govore o Češkoj. Međutim, o ratnoj psihozi ne može biti ni govora. Engleski oficiri i diplomate s iznenađujućom mirnoćom prave svoje planove za ljeto. Mnogi se spremaju za Njemačku. Naredbom Ministarstva vojnog u vidu raspisa oficirima je tobože preporučeno da ne putuju u Austriju. Ali, vjerojatno, ovdje se radi o već odavno zastarjeloj naredbi, koja se odnosi još na martovske dane. U njemačkoj koloniji govore da su tobože oficiri dobili uputstvo da ograniče svoje općenje s Nijemcima. Meni to izgleda čudnovato, zato što nekog općenja i bez toga gotovo nije ni bilo. Prema nama se oficiri odnose kao i prije na najprijateljskiji način, i ja se često srećem s njima u kazinu. Tamo sam se mogao uvjeriti da o ratu koji se sprema govore iznenađujuće malo dok su, međutim, još u februaru svi govorili o neizbježnom sukobu, istina, bez mržnje, već s poniznom pokornošću.

Vas će, možda, zainteresirati moj jučerašnji razgovor sa Smartom i njegovom ženom. Smart je prvi sekretar u rangu savjetnika poslanstva za poslove

[1] Blanket misije.

[2] Izostavlja se uvodni dio pisma, koji ima privatni karakter.

Istoka. On je pametan čovjek; po mišljenju Harolda Nicholsona, to je jedna od najboljih glava među engleskim diplomatima.

Gospođa Smart je u razgovoru (u kome je aktivno učestvovao i njen muž), između ostalog, rekla:

»Šteta je što niste zauzeli Prag u isto vrijeme kada ste ušli u Beč. U svakom slučaju, ako uopće namjeravate da ga zauzmete, nadam se da ćete to učiniti ubrzo, zato što kroz dva mjeseca situacija u Londonu može biti kudikamo nepovoljnija«[1].

Ja dosada nisam primijetio nikakvih priprema engleskih vojnih lica za rat. Međutim čuo sam da se tobože Herriot nedavno, u užem krugu, poslije ručka u engleskoj ambasadi, izrazio krajnje pesimistički i podvukao neraskidivu solidarnost s Česima. Ovo obavještenje, koje sam dobio, bilo je, međutim, toliko sumnjivo, da se nisam odlučio da ga dalje prenesem. Svi ovdašnji Francuzi imaju zabrinutiji izgled nego Englezi. Ovi posljednji, uopće, nisu skloni da se bave pitanjima koja još nisu postala aktuelna.

U vojnoj oblasti Englezi su ovdje veoma aktivni. Pošto su se veliki manevri u pustinji završili prilično sramno, sada se razne vojne jedinice tamo podvrgavaju stalnoj vježbi. Englezi su veoma zabrinuti zbog činjenice što otegnuta unutrašnjepolitička kriza dosada smeta stvarnom porastu naoružanja Egipta.

Smatram da Vi ne ćete prigovoriti ako Vam u zgodnoj prilici budem dostavljao kratku karakteristiku ovdašnjih raspoloženja. Po pitanju o anglo-egipatskim odnosima napisat ću Vam uskoro detaljniji izvještaj.

Sa srdačnim pozdravom, uvijek Vaš

OW-WACHENDORF[2]

[1] U originalu se riječi pod navodnicima citiraju na engleskom jeziku.

[2] Vlastoručni potpis Ow-Wachendorfa.

Deutsche Gesandtschaft Kairo, den 19. Mai 1938.

Lieber Dircksen!

Die schönen Bilder haben uns viel Freude gemacht. Sie sind uns eine liebe Erinnerung. Ihre Tätigkeit in London verfolgen wir mit leidenschaftlichem Interesse. Mein verstümmeltes Telegramm, das Ihnen eine „erotische" Absicht auf das Angebot Prüfers unterlegte, war sicherlich ein günstiges Vorzeichen. –

Hier wird natürlich auch über die Tschechei viel gesprochen. Von einer Kriegspsychose kann aber nicht die Rede sein. Die englischen Offiziere und Diplomaten machen mit verblüffender Ruhe ihre Sommerpläne. Viele wollen nach Deutschland. Angeblich soll den Offizieren durch einen Rundbefehl des War Office nahegelegt worden sein, nicht nach Oesterreich zu fahren. Dies ist aber vermutlich eine längst überholte Weisung aus den Märztagen. In der deutschen Kolonie erzählt man sich, die Offiziere hätten die Weisung erhalten, ihren deutschen Verkehr einzuschränken. Dies kommt mir sonderbar vor, denn ein solcher Verkehr hat sowieso kaum stattgefunden. Gegen uns sind die Offiziere nach wie vor von grösster Freundlichkeit, und ich verkehre viel in

den

Fotokopija prve strane dokumenta br. 3 priloga I.

die Engländer. Die Letzteren haben allerdings immer eine Abneigung, sich mit Dingen zu befassen, die noch nicht aktuell sind.

Auf militärischem Gebiete sind die Engländer hier recht rührig. Nachdem die grossen Manöver in der Wüste recht blamabel ausgegangen sind, hetzt man die verschiedenen Einheiten dort jetzt ständig herum. Grosse Sorge bereitet ihnen die Tatsache, dass die innerpolitische Dauerkrise einen wirklichen Fortschritt der ägyptischen Aufrüstung bisher verhindert.

Ich nehme an, dass es Ihnen recht ist, wenn ich Ihnen gelegentlich ein kurzes Stimmungsbild von hier sende. Auf das anglo-ägyptische Verhältnis komme ich demnächst in einem zusammenfassenden Bericht zurück.

Mit herzlichen Grüssen von Haus zu Haus

stets Ihr

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 3 priloga I.

Br. 4

PISMO NJEMAČKOG AMBASADORA U LONDONU DIRKSENA NJEMAČKOM POSLANIKU U KAIRU OW-WACHENDORFU

Kopija

1. jula 1938. god.

G. poslaniku baronu von Ow-Wachendorfu
Njemačka misija
Kairo

Dragi Ow,

Zahvaljujem Vam na Vašem pismu od 19. maja. Vaša politička opažanja živo su me zainteresirala; ona za mene imaju veliku vrijednost, pošto izdaleka potvrđuju ovdašnja opažanja i čak razjašnjavaju ponešto iz ovdašnje sredine.

Za mene je bilo neobično važno što sam iz Vašeg pisma doznao da, uopće, u tamošnjim engleskim vojnim krugovima vlada spokojstvo i da se ratna uznemirenost koja je ovdje bila od 21. do 23. maja nije proširila na Egipat. Odmah zatim i ovdje se uzbuđenje stišalo, dijelom pod utjecajem pravilnije ocjene našeg ponašanja, a dijelom — zbog skeptičnijeg ocjenjivanja Čeha i njihovih alarmantnih saopćenja. Na žalost, ovdašnja nervoza se ponovo neobično pojačala zbog ponašanja engleske ambasade u Berlinu, naročito krivicom samog Hendersona, čiji nervi, kako izgleda, nisu izdržali i koji je preporučio damama berlinske ambasade i mjesnih engleskih žurnalista da se, zbog kritične situacije, što je moguće brže vrate u Englesku. To je kod nas, prirodno, učinilo neprijatan utisak, kao i to što su, s druge strane, ovdašnji Hendersonovi protivnici u Ministarstvu vanjskih poslova, koristeći se time, poveli protiv njega agitaciju u ovdašnjoj štampi. Bilo bi veoma žalosno ako bi se stvar završila uklanjanjem ovog starog pristalice izmirenja, koji je pun odlučnosti da se aktivno založi za njega.

Opća situacija u pogledu Češke ocjenjuje se sada spokojnije. Kao i prije, razumije se, mogući su mjesni incidenti u vidu čarki zbog provokacija s češke strane. Ako sličnog incidenta ne bude, može se nadati da Englezi, a isto tako i Francuzi, ne će oslabiti svoj pritisak na češku vladu; u takvom slučaju unekoliko bi se poboljšale perspektive za pregovore sa sudetskim Nijemcima po pitanju pune garancije građanske jednakosti i autonomije.

Kao drugi značajan politički događaj prošle nedjelje bila je debata u skupštini o zračnom naoružanju i o potrebi rekonstrukcije kabineta koja se pojavila zbog toga. S gledišta odnosa prema nama ona je predstavljala naročiti interes, zato što je pokazala izuzetnu razdražljivost i nervozu ovdašnje javnosti po svim pitanjima koja su se odnosila na eventualno zaostajanje naoružanja u poređenju s našim. Službeni krugovi drže se zasada još po strani od ovih struja, i ja mislim da oni kao i prije teže ka sporazumu s Njemačkom. Čehoslovačka kriza je, u svakom slučaju, donijela tu korist, što je razdrmala krugove koji politički misle i ukazala im na opasnost rata, koja je povezana sa sudetsko-njemačkim problemom; ujedno se može osjetiti da nema želje za uplitanje u ratnu avanturu zbog Čehoslovačke[1].

[DIRKSEN]

[1] Završni dio pisma ima privatan karakter.

den 1. Juni 1938.

Lieber Ow,

Haben Sie vielen Dank für Ihren Brief vom 19. Mai; Ihre politischen Beobachtungen haben mich lebhaft interessiert und waren mir sehr wertvoll, da sie die hiesige Atmosphäre aus der Entfernung bestätigen und in manchem klarer wie der- geben.

Insbesondere war es mir sehr wichtig, aus Ihrem Brief zu sehen, dass im allgemeinen in den dortigen englischen mili- tärischen Kreisen Ruhe herrscht und die Kriegsnervosität des hiesigen Wochenendes vom 21. bis 23. Mai sich nicht nach Ägypten übertragen hat. Auch hier hat inzwischen eine ruhi- gere Atmosphäre Platz gegriffen, teils auf Grund einer rich- tigeren Würdigung unserer Haltung, teils auf Grund einer skeptischeren Beurteilung der Tschechen und ihrer Alarmnach- richten. Leider ist die hiesige Nervosität in ganz entschei- dender Weise gesteigert worden durch die Haltung der Berliner englischen Botschaft, insbesondere Hendersons selbst, der wohl etwas die Nerven verloren hatte und den Frauen der Ber- liner Botschaft und der dortigen englischen Journalisten die baldige Rückkehr nach England wegen der kritischen Lage an- empfahl. Das ist von uns natürlich übel vermerkt worden, wie andererseits die hiesigen Gegner Hendersons im Foreign Office

das...

Herrn Gesandten Baron von Ow-Wachendorf

Deutsche Gesandtschaft

Kairo

Fotokopija prve strane dokumenta br. 4 priloga I.

jedenfalls den einen Vorteil gehabt, dass sie die politisch denkenden Kreise aufgerüttelt und ihnen die Kriegsgefähr- lichkeit des sudetendeutschen Problems gezeigt hat; damit zugleich geht die Abneigung, sich wegen der Tschechoslowakei in kriegerische Abenteuer einzulassen, Hand in Hand.

Gesundheitlich ist es mir bisher gut gegangen trotz der vielseitigsten Anstrengungen, denen ich ausgesetzt gewesen bin. An die schönen Tage in Kairo und in Ägypten denken wir noch oft zurück; sie waren die letzten Erholungstage vor anstrengenden und verantwortungsvollen Monaten.

Ihnen und Ihrer Gattin viele herzliche Grüsse von meiner Frau und mir.

Mit Heil Hitler!

bin ich

stets Ihr

Fotokopija posljednje strane dokumenta br. 4 priloga I.

PRILOG II

IZVJEŠTAJI NJEMAČKOG AMBASADORA U PARIZU WELTSCHEKA

Br. 1

PISMO NJEMAČKOG AMBASADORA U PARIZU WELTSCHEKA MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NEURATHU

NJEMAČKA AMBASADA
U PARIZU[1]

Pariz, 26. decembra 1936. god.

A 99.
Pozivam se na telegrafski izvještaj
od 24. ovog mjeseca — br. 794

Dragi barone Neurath,

Za vrijeme savjetovanja šefova misija u Nürnbergu pridržavao sam se mišljenja da ako mi ozbiljno istaknemo makar jedan dio prijedloga koje je firer učinio 7. marta i prilagodimo naš način rada evropskim pravilima igre, onda ćemo u najskorije vrijeme moći otpočeti pregovore i s velikom vjerojatnošću ćemo uspjeti zadovoljiti mnoge svoje želje, a među njima i po pitanju kolonija. Ja se i sada pridržavam tog istog mišljenja i optimistički sam raspoložen u pogledu uspjeha, pod uslovom da ne postavljamo pretjerane zahtjeve.

U posljednje vrijeme razgovarao sam s mnogim strancima koji su nam potpuno naklonjeni, većim dijelom diplomatima, koji su jednodušno zastupali

---

[1] Blanket ambasade.

Deutsche Botschaft
Paris.

Paris, den 26. Dezember 1936.

A 99

Unter Beziehung auf Drahtbericht
vom 24. d.M. – Nr. 794 –

Lieber Baron Neurath,

Bei unserer Missionschef-Besprechung in Nürnberg habe ich die Ansicht vertreten, daß wir bei einem ernsthaften Angebot auch nur eines Teiles der vom Führer am 7. März gemachten Vorschläge und Anpassung unserer Aktionsweise an die europäischen Spielregeln in kürzester Zeit am Verhandlungstisch sitzen und mit großer Wahrscheinlichkeit viele unserer Wünsche, auch auf kolonialem Gebiet, durchsetzen könnten. Ich vertrete diesen Standpunkt auch noch heute und bin hinsichtlich des Erfolges optimistisch, vorausgesetzt, daß wir unsere Forderungen nicht überspannen.

Ich habe in letzter Zeit eine Reihe uns durchaus wohlgesinnter Ausländer, meist Diplomaten gesprochen, die übereinstimmend der Ansicht waren, daß bei einer Fortsetzung unserer fait-accompli-Politik, durch die wir die Welt dauernd in Aufregung halten, unseren Gegnern nichts anderes übrig bliebe, als gegen den vermeintlichen Störenfried Deutschland mit allen Kräften aufzurüsten, wobei sie angesichts ihrer unvergleichlich günstigeren Wirtschafts- und Finanzlage wohl am längeren Hebel sitzen dürften. Dann käme es bestimmt zum Kriege, in dem wir auf die Italiener wohl ebenso wenig zählen könnten wie im Jahre 1914.

Es entzieht sich meiner Kenntnis, ob und wie lange wir in der Lage sind, einen Rüstungswettkampf mit den uns gegenüberstehenden Großmächten durchzuhalten. Wenn wir dies auf die Dauer aber nicht können und anzunehmen ist, daß unsere Gegner den bei uns immer mehr in Erscheinung tretenden Mangel an Devisen und Rohstoffen erkennen, so wäre es ein schwerer taktischer Fehler, uns nicht rechtzeitig und [illegible] die Engländer mit ihrer Aufrüstung fertig sind, an den Verhandlungs-

[illegible]

Fotokopija prve strane dokumenta br. 1 priloga II.

mišljenje da našim protivnicima, ako bismo mi produžili svoju politiku stavljanja pred svršen čin, pomoću koje stalno držimo cio svijet u uznemirenosti, ne bi ostalo ništa drugo nego da se svim snagama naoružavaju protiv tobožnjeg narušioca mira — Njemačke, pri čemu bi se oni, zbog svog neuporedivo povoljnijeg ekonomskog i financijskog položaja, nalazili u povoljnijim uslovima. Tada bi sigurno došlo do rata, u kome bismo mi isto tako malo mogli računati na Talijane kao i 1914. god.

Nije mi poznato da li ćemo moći dugo izdržati i da li smo u stanju izdržati takmičenje o naoružanju s velikim državama koje nam se suprotstavljaju. Ali ako mi to ne možemo izdržati i ako se prizna da će za nedostatak deviza i sirovina, koji će se sve više kod nas ispoljavati, saznati naši protivnici, onda bi bila ozbiljna taktička pogreška ne otpočeti pregovore pravovremeno i prije nego što Englezi završe program zračnog naoružanja. Stranci koji su vrlo dobro upoznati s njemačkim stvarima zastupaju čak mišljenje da naš sadašnji položaj očajno sliči na situaciju u ljeto 1918. godine, čak ne samo u pogledu nedostatka sirovina već i u pogledu volje da se izdrži do kraja. Po njihovu mišljenju, vrijeme nikako ne radi za nas, pošto će se nerazmjer između mogućnosti naših protivnika i naših vlastitih mogućnosti u pogledu naoružanja sve više i više ispoljavati, i tada će naša situacija za postizanje sporazuma biti još nezgodnija.

Ja sam više puta izvještavao da Francuzi, bez obzira na sve šamare koje su dobili posljednjih godina, i sada još pristaju da otpočnu pregovore u cilju postizanja uzajamnog razumijevanja. Okolnost što oni odmah poslije šamara nisu pristajali čak ni na najprimamljivije prijedloge psihološki je razumljiva. Sada se situacija izmijenila. Ne pruža firer ruku da bi se postiglo uzajamno razumijevanje, već Francuzi

pružaju nama ruku; tučeni se obraća onome koji ga je udario. Ali tučeni je veoma osjetljiv na to kako će biti primljen njegov prijedlog i kada će uslijediti odgovor; ukoliko se duže zadrži odgovor, utoliko će biti teža situacija za inicijatore i nepovoljnija atmosfera. Ova je okolnost ovdje veoma važna. Konjunktura se mijenja. Ja sumnjam da će se situacija, koja je sada još povoljna za sporazum, dugo održati i smatram da je došlo vrijeme kada nam ostaje samo izbor između sporazuma i politike koja će morati da dovede do izolacije. Ako mi odložimo odgovor po prijedlogu Francuske, onda će naši protivnici biti sigurni da mi želimo da ga sabotiramo. Samo po sebi se razumije da se prilikom pregovora moramo potruditi da postignemo najveće i najbolje rezultate.

U toku mnogih godina mislio sam da uzajamno razumijevanje između Njemačke i Francuske može biti postignuto samo posredovanjem Engleske. Ali otkako sam vidio da protivno svoj engleskoj tradiciji ideološko neprijateljstvo prema trećem imperiju igra važnu, često čak odlučujuću ulogu kod javnog mnijenja Engleske i čak u shvaćanju Edena, smatram svoje ranije gledište pogrešnim. Teško će poći za rukom Rusiji da prinudi Francusku da se odrekne poduzetog pokušaja za sporazum, koji obećava uspjeh, iako Moskva marljivo radi, jer tamo dobro znaju da će u slučaju njemačko-francuskog zbliženja francusko-ruski ugovor postepeno biti sveden na nivo značaja Rapalskog ugovora. Ovaj je izraz upotrebio Delbos za vrijeme našeg posljednjeg razgovora.

Htio bih sada proanalizirati kakvi su uzroci na prvom mjestu potakli francusku vladu da nam se obrati s ovim prijedlogom za izmirenje. Ako se uporede svi faktori koji su potrebni za uspješan rat, onda se mora priznati da je sada položaj Francuske siguran. Po mišljenju naših vojnih eksperata, naoružanje i obrambene mjere Francuske provodile su se

u posljednje vrijeme neobično intenzivno i dostigle su ovdje neviđen nivo. Opasnost komunističkog prevrata, u koji dobro obaviješteni ljudi nikada nisu vjerovali, izgleda, iščezla je; u svakom slučaju nitko ne sumnja da će se u slučaju rata s Njemačkom komunisti boriti s još većim oduševljenjem nego desni. Rusija će, u slučaju oružanog sukoba s nama, propovijedati sveti rat protiv »ugušivača slobode«, što će izazvati priliv mnogobrojnih komunističkih dobrovoljaca iz svih krajeva svijeta. I osim toga, još više nego za vrijeme svjetskog rata, u cijelom svijetu, vjerojatno, odmah bi se obnovila stara mržnja protiv nas. Kao dalji povoljan moment za Francusku treba smatrati jasnu izjavu Engleske da će podržavati Francusku svim snagama. I Amerika u kritičnom momentu teško da bi drukčije uradila nego kao u prošlom ratu. U svakom slučaju ovdje, u krugovima bliskim Ministarstvu vanjskih poslova, tvrde da Rooseveltov govor u Buenos-Airesu treba shvatiti u tom smislu da će Amerika u slučaju neizazvanog napada Njemačke na Francusku ukazati ovoj posljednjoj pomoć, kao i 1917. godine.

Poslije ove analize teško se francuski prijedlog može protumačiti kao znak slabosti, iako je spremnost Francuza za pregovore, vjerojatno, izazvana na prvom mjestu našim naoružanjem, u kome oni gledaju stalnu opasnost. Oni žele ovako ili na drugi način da učine kraj periodu nespokojnosti i neodređenosti, koji koči svaki ekonomski uspon i samim tim onemogućuje konsolidaciju unutrašnje političke situacije. To je glavna linija politike Léona Bluma, dok se neposredni povod za obraćanje nama sastoji, očigledno, u tome da se u relativno povoljnom momentu za crvene likvidira španska avantura poslije prešutne saglasnosti za prelazak granice mnogobrojnih crvenih vojnika i poslije prebacivanja velike količine ratnog materijala.

Zaslužuje pažnju činjenica da prijedlog za postizanje sporazuma potiče od kabineta Narodnog fronta i židovskog predsjednika vlade, koji je zbog toga izložen najoštrijim napadima od strane lijevih. Ako mi odbacimo ovaj prijedlog, koji je po mišljenju dobro obaviještenih osoba posljednji, onda one mogu iz toga zaključiti da mi hoćemo da napadnemo Francusku. Naši će protivnici svaliti krivicu na nas i koristit će se time da nas, zbog rata, koji smatraju neizbježnim, potpuno izoliraju i ukoliko to bude moguće odsijeku od izvora sirovina.

Prema glasovima koji ovdje svuda kruže, a koje je još prije nekoliko mjeseci s vremena na vrijeme širio François-Poncet, u drugoj polovini 1937. god. kod nas mora nastupiti ekonomski slom, i da bismo odvratili pažnju naroda, mi ćemo ranije otpočeti rat bez ikakva povoda. Po drugoj verziji, poslije iskrcavanja znatnog broja vojnih jedinica u Španiji i pojačanja naših zrakoplovnih snaga koje već sada tamo imamo, mora otpočeti rat na dva fronta protiv Francuske. Ovoga puta mi bismo tobože prošli ne kroz Belgiju, već kroz Švajcarsku. Nema sumnje da ove fantastične glasove širi uglavnom ovdašnja sovjetska ambasada. Žalosno je u svemu tome što čak i ozbiljni ljudi vjeruju ovim glasovima.

Blum me je prošle nedjelje pozvao k sebi da bi rastjerao nezadovoljstvo koje, prema izvještajima francuskog ambasadora u Berlinu, postoji kod nas, a koje je izazvano bezuspješnom akcijom Schachta. U isto vrijeme on je dao intervju jednom reporteru, koji dozvoljavam sebi da pošaljem u prilogu. Delbos je početkom decembra održao govor o francuskoj vanjskoj politici, koji je skrenuo na sebe veliku pažnju; tim govorom on je htio otpočeti kampanju u korist sporazuma. 11-og tekućeg mjeseca on je pozvao k sebi našeg otpravnika poslova i dao mu već poznate izjave, na koje mi dosada nismo odgovorili;

24-og tekućeg mjeseca imao sam duži razgovor s ministrom vanjskih poslova, za vrijeme kojega je on potvrdio i proširio izjave koje su date savjetniku ambasade Forsteru.

Kao prethodni uslov za početak pregovora smatraju uzajamne akcije po pitanju o nemiješanju u stvari Španije. Poslije ovoga mora nastupiti miran period uslovljen moralnim razoružanjem. Francuzi pridaju odlučujuće značenje stvaranju takve atmosfere mira i povjerenja bez koje bi pregovori bili besciljni. Kao slijedeća faza bio bi početak pregovora, kome bi mogla prethoditi povjerljiva razmatranja. Normalnom diplomatskom putu ovdje se daje prednost, pošto, po mišljenju francuskih vladajućih krugova, on ima to preimućstvo što ne pada u oči i može se lakše sačuvati u tajnosti.

Kao neodložan i od odlučujućeg značaja smatra se ovdje prvi korak — postepeno uništenje španskog žarišta[1]. Naš stav prema tome treba da bude u izvjesnoj mjeri probni kamen naše dalje spremnosti za pregovore. Mi treba da raščistimo s tim ima li smisla ubuduće slati dobrovoljce i ratni materijal u Španiju, ako to povuče za sobom slom francuske akcije u korist sporazuma. Samo se po sebi razumije da na prvom mjestu Italija, kao sredozemna država, a zatim i mi, kao slijedeća po zainteresiranosti država, treba da učinimo sve da bismo spriječili poraz Franca. Ali ako mi i bez toga namjeravamo da postepeno likvidiramo naše špansko poduzeće, onda bismo mogli od nužnosti napraviti vrlinu i s dobitkom iskoristiti ovo povoljno podudaranje kao početak akcije u korist sporazuma.

Doznao sam iz nesumnjivih izvora da su Blum i Delbos zbog prijedloga koji su nam učinili izloženi oštrim napadima od strane lijevih radikala koji izvršavaju direktive Sovjeta, a koji sabotiraju svaki pokušaj da se postigne sporazum i od demarša Bluma i Delbosa htjeli bi da učine povod za njihovo obaranje. Pošto je u našem interesu da se ova dva razložna i poštena čovjeka održe na krmilu, ne preporučuje se da se Francuska prisiljava da odveć dugo čeka. Dugo zadržavanje našeg odgovora bilo bi, nesumnjivo, ovdje primljeno kao uvreda.

S njemačkim pozdravom, Heil Hitler,

odani Vam

WELTSCHEK[1]

P. S. Moram da dopunim svoj telegrafski izvještaj o razgovoru s Delbosom svojim odgovorom na njegov prijedlog. Rekao sam mu da je firer i rajhskancelar više puta pružao ruku francuskom narodu i činio prijedloge za izmirenje bez ikakvog pozitivnog rezultata. Tada se kod nas uobičajio izraz: pružena ruka može se na kraju krajeva umoriti. Delbos je odgovorio da otkako je on postao ministar vanjskih poslova nije stigao nikakav prijedlog; što se tiče prijedloga iz prošlih godina, oni su učinjeni u situaciji nepovoljnoj za pregovore izmirenja, a povoljna situacija je jedan od prethodnih uslova za uspjeh.

---

[1] U originalu: »**Brandherd**«.

[1] Vlastoručni potpis Weltscheka.

Br. 2

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG AMBASADORA U PARIZU WELTSCHEKA MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Kopija. Polit. II. 546.
NJEMAČKA AMBASADA *Pariz, 18. februara 1939. god.*
U PARIZU
A 658.
1 prilog
4 kopije
Ministarstvu vanjskih poslova,
Berlin *POLITIČKI IZVJEŠTAJ*

Za vrijeme razgovora koji sam imao prošle nedjelje s ministrom vanjskih poslova Bonnetom povodom iseljavanja i hapšenja Nijemaca, izvršio sam također i naređenje koje mi je dao g. rajhsministar vanjskih poslova, a naime: izraziti Bonnetu naše čuđenje povodom toga što je za vrijeme vanjskopolitičke debate u skupštini govorio o održavanju i, po mogućnosti, proširenju prijateljskih odnosa Francuske u Istočnoj i Centralnoj Evropi i time stvorio, na primjer, kod Čeha i Poljaka, utisak o obnavljanju politike zaokruženja, uperene protiv Njemačke. Ovo vraćanje na tako zvanu politiku Beneša mi ne možemo trpjeti.

Bonnet je prigovarao veoma živo[1] i podsjetio je na izjavu koja mi je data prije njegova govora u skupštini (v. telegrafski izvještaj od 24. januara, br. 30). On je smatrao da se mogu održavati stari prijateljski odnosi i da se proširuju u oblasti privrede i kulture, ne smetajući time prevlasti Njemačkog Rajha na istoku i jugoistoku kojom se on koristi zahvaljujući svom geopolitičkom položaju. Na takva će ista zakonska prava pretendirati Njemačka,

[1] U originalu su prethodne četiri riječi podvučene plavom olovkom.

Auswärtiges Amt
Pol.II 546 Berlin, den 8.März 1939
A 483

Abschriftlich nebst 1 Anlage
der
Deutschen Botschaft in London
Brüssel
Rom (Quir.)
San Sebastian
Moskau
Warschau
Deutschen Gesandtschaft in Belgrad
Budapest
Bukarest
Prag
-je besonders-

in Anschluß an den Erlaß vom 26.Januar 1939 -Pol.II258-
zur Kenntnisnahme übersandt.

Im Auftrag
Rintelen

Fotokopija spiska, priloženog uz dokument br. 2 priloga II.

sigurno, u Španiji čim tamo budu uspostavljeni mir i poredak. Moli me da predam g. rajhsministru vanjskih poslova odgovarajući odlomak iz njegova govora u senatu o vanjskoj politici Francuske, s kojim je teško ne saglasiti se. Za vrijeme vanjskopolitičke debate u parlamentu često se govore takve stvari koje su, očigledno, unaprijed određene za unutrašnji forum[1] i nemaju izvan njega nikakva značenja. Ako je francuski ministar vanjskih poslova, uprkos buri koja se podigla protiv njega, obranio naše, po njegovu mišljenju, pravedne pretenzije na Sudetsko-njemačku oblast i izvukao za sebe zaključke iz promjene situacije u Centralnoj Evropi, onda je nemoguće zahtijevati od njega da se pred parlamentom povuče na cijelom frontu. Ako bi on to učinio, od toga bi imali koristi samo ratni huškači, koji bi ga optuživali za malodušnost i hvalisanje njemačko-francuskim sporazumom, tvrdeći da mu on pridaje veće značenje nego što bi se to moglo reći za Njemačku, gdje u govoru firera od 30. januara nijednom riječi nije bio spomenut sporazum.

Odgovorio sam Bonnetu da mi možemo suditi samo po onom efektu koji je izazvao u inozemstvu njegov govor o vanjskoj politici i koji je naškodio našim interesima na istoku i jugoistoku.

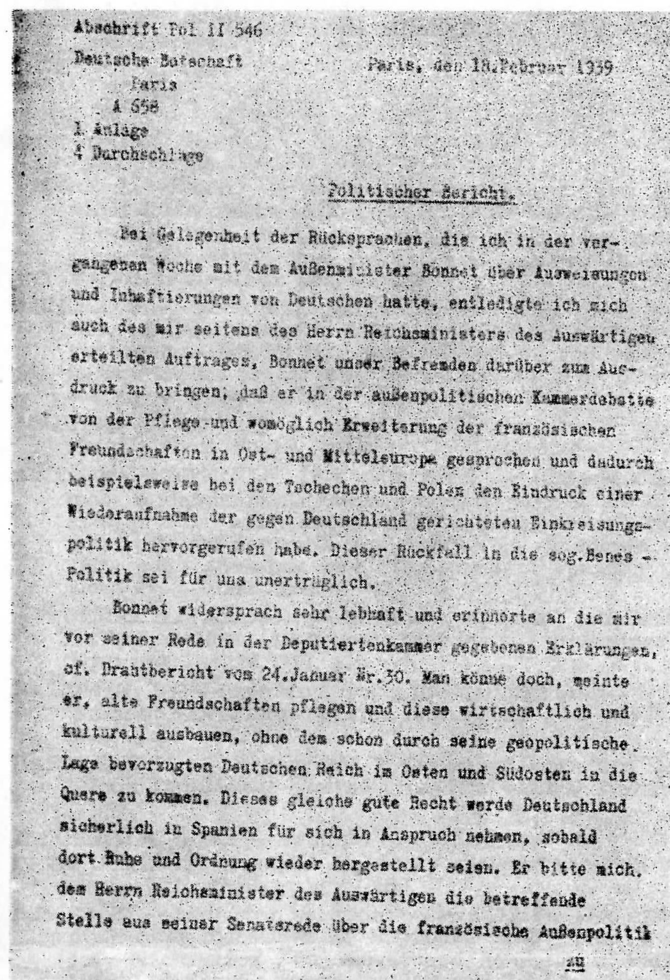
Odlomak iz Bonnetova govora u senatu, na koji se on poziva, najponiznije prilažem[2].

Potp. **WELTSCHEK**

---

[1] U originalu su prethodnih pet riječi podvučene plavom olovkom.

[2] Uz kopiju Weltschekova izvještaja priložen je odlomak iz Bonnetova govora prema tekstu koji je objavljen u »Journal officiel« br. 14 od 8. februara 1939. god.; str. 103. Izjave Bonneta o spremnosti Francuske da brani »naslijeđe predaka«, svoje »interese« i svoje »prijateljske veze« izazvale su odobravanje, poslije koga je Bonnet rekao: »Ali pošto Francuska teži obraniti svoju vlastitu imovinu, to joj zdravi smisao nalaže da sa susjednim nacijama održava odnose dobrog susjedstva u tolikoj mjeri, a isto tako i prožete povjerenjem, koliko je to samo moguće.«



Abschrift Pol. II 546

Deutsche Botschaft Paris, den 18. Februar 1939
Paris
A 658
1 Anlage
4 Durchschläge

Politischer Bericht.

Bei Gelegenheit der Rücksprachen, die ich in der vergangenen Woche mit dem Außenminister Bonnet über Ausweisungen und Inhaftierungen von Deutschen hatte, entledigte ich mich auch des mir seitens des Herrn Reichsministers des Auswärtigen erteilten Auftrages, Bonnet unser Befremden darüber zum Ausdruck zu bringen, daß er in der außenpolitischen Kammerdebatte von der Pflege und womöglich Erweiterung der französischen Freundschaften in Ost- und Mitteleuropa gesprochen und dadurch beispielsweise bei den Tschechen und Polen den Eindruck einer Wiederaufnahme der gegen Deutschland gerichteten Einkreisungspolitik hervorgerufen habe. Dieser Rückfall in die sog. Benes-Politik sei für uns unerträglich.

Bonnet widersprach sehr lebhaft und erinnerte an die mir vor seiner Rede in der Deputiertenkammer gegebenen Erklärungen, cf. Drahtbericht vom 24. Januar Nr. 30. Man könne doch, meinte er, alte Freundschaften pflegen und diese wirtschaftlich und kulturell ausbauen, ohne dem schon durch seine geopolitische Lage bevorzugten Deutschen Reich im Osten und Südosten in die Quere zu kommen. Dieses gleiche gute Recht werde Deutschland sicherlich in Spanien für sich in Anspruch nehmen, sobald dort Ruhe und Ordnung wieder hergestellt seien. Er bitte mich, dem Herrn Reichsminister des Auswärtigen die betreffende Stelle aus seiner Senatsrede über die französische Außenpolitik

zu

Fotokopija prve strane dokumenta br. 2 priloga II.

REGISTAR IMENA[1]

---

[1] Po pravilu podaci se daju za ono vrijeme na koje se odnose dokumenti koji spominju dotičnu osobu.

Dokumenti i materijali
uoči Drugog svjetskog rata
II
Prijevod s ruskog
*
Redaktor izdanja latinicom Vida Roksandić
Korektor Nevenka Kulko
*
Štampano ćirilicom i latinicom. Štampanje latinicom u 10.000 primjeraka završeno oktobra 1949. u Štamparskom zavodu »Ognjen Prica« u Zagrebu

Cijena za I. i II. knjigu 91 dinar

odobrena je od Planske komisije Gradskog narodnog odbora u Zagrebu br. 12.071 od 21. X. 1949.

Cijena I. i II. knjige 91 dinar